TAHSİN YÜCEL

SONUNCU

CAN

ROMAN

Can Yayınları: 1877

1. basım: Nisan 2010
E-kitap 1. sürüm Eylül 2014, İstanbul
Nisan 2010 tarihli 1. Basım esas alınarak hazırlanmıştır.

Yayına hazırlayan: Faruk Duman

Kapak tasarımı: Erkal Yavi
Kapak düzeni: Semih Özcan
Düzelti: Fulya Tükel

ISBN 978-975-07-2356-8

CAN SANAT YAYINLARI
YAPIM, DAĞITIM, TİCARET VE SANAYİ LTD. ŞTİ.
Hayriye Caddesi No: 2, 34430 Galatasaray, İstanbul
Telefon: (0212) 252 56 75 / 252 59 88 / 252 59 89 Faks: (0212) 252 72 33
www.canyayinlari.com
yayinevi@canyayinlari.com

Tahsin Yücel

SONUNCU

ROMAN

CAN

TAHSİN YÜCEL'İN
CAN YAYINLARI'NDAKİ
DİĞER KİTAPLARI

HANEY YAŞAMALI / *öykü*
PEYGAMBERİN SON BEŞ GÜNÜ / *roman*
VATANDAŞ / *roman*
AYKIRI ÖYKÜLER / *öykü*
BIYIK SÖYLENCESİ / *roman*
BEN VE ÖTEKİ / *öykü*
KOMŞULAR / *öykü*
YALAN / *roman*
KUMRU İLE KUMRU / *roman*
AYNA / *öykü*
MUTFAK ÇIKMAZI / *roman*
YAPISALCILIK / *deneme*
YAZIN, GENE YAZIN / *deneme*
GÖSTERGELER / *deneme*
GÖKDELEN / *roman*
DİL DEVRİMİ VE SONUÇLARI / *deneme*
GOLYAN DEVRİMİ / *öykü*
YAZIN VE YAŞAM / *deneme*

Tahsin Yücel, 1933 yılında Elbistan'da doğdu. Galatasaray Lisesi'ni ve İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Fransız Dili ve Edebiyatı Bölümü'nü bitirdi. Aynı bölümde uzun yıllar öğretim üyeliği yaptıktan sonra, 2000 yılında emekli oldu. Çok çeşitli alanlarda ürünler vererek yazınımıza katkıda bulundu. Yazın araştırmalarına 1969'da yayımladığı *L'Imaginaire de Bernanos* ile başladı. Bunu 1973 yılında yayımlanan *Figures et Messages dans la Comédie Humaine* izledi. Ardından 1979'da *Anlatı Yerlemleri*'ni, 1982'de *Dil Devrimi ve Sonuçları*'nı ve *Yapısalcılık*'ı yayımladı. Tahsin Yücel'in deneme ve eleştirileri de büyük yankılar uyandırdı. 1976'da *Yazın ve Yaşam*, 1982'de *Yazının Sınırları*, 1991'de *Eleştirinin Abecesi*, 1993'te *Tartışmalar*, 1995'te *Yazın, Gene Yazın*, 1997'de *Alıntılar*, 1998'de *Söylemlerin İçinden* (1999 Sedat Simavi Edebiyat Ödülü), 2000'de *Salaklık Üstüne Deneme*, 2003'te *Yüz ve Söz'* le deneme ve eleştirilerini okurla buluşturan Yücel, roman ve öyküleriyle de edebiyatımızda kendine kalıcı bir yer edindi. Yücel, ilk romanı *Mutfak Çıkmazı*'nı 1960 yılında yayımladı. Bunu 1975'te *Vatandaş*, 1992'de *Peygamberin Son Beş Günü* (1993 Orhan Kemal Roman Ödülü), 1995'te *Bıyık Söylencesi*, 2002' de *Yalan* (2003 Yunus Nadi Roman Ödülü ve 2003 Ömer Asım Aksoy Roman Ödülü), *Kumru ile Kumru* (2005) ve *Gökdelen* (2006) izledi. Öykü kitaplarından, Sait Faik Hikâye Armağanı'nı kazanan *Haney Yaşamalı* 1955 yılında, *Düşlerin Ölümü* 1958'de (1959 Türk Dil Kurumu Öykü Ödülü), *Ben ve Öteki* 1983'te, *Aykırı Öyküler* 1989'da, *Komşular* 1999'da (Dünya Kitap 1999 Yılın Kitabı Ödülü) ve *Golyan Devrimi* 2008'de yayımlandı. Pek çok çeviriye imza atan Tahsin Yücel'e 1984'te Azra Erhat Çeviri Yazını Üstün Hizmet Ödülü verildi. Yücel'in 1957 yılında yayımladığı *Anadolu Masalları* başlıklı bir de masal kitabı var.

Tahsin Yücel'in internet adresi:
www.tahsinyucel.com

BİRİNCİ BÖLÜM

I

“Sen bu kitabı ne zaman bitireceksin, orasını bilemem, ama ben onun yazılma öyküsünü çok daha önce bitireceğim”, deyip de evlilik yaşamımızda ilk kez Selami’nin tepesini attırdığımda, Müştak on dört, Müşerref on iki, ikizler dokuz yaşındaydı, yani bizimki topu topu sekiz yıldır çalışmaktaydı *Serencam*’ının üzerinde. Ancak o günlerde sekiz yıl çok uzun bir süre gibi görünüyordu gözüme. Tam sekiz yıl süresince sabahtan akşama, akşamdan gece yarılarına kadar bir masanın başında yazıp yazıp yırtmasını, yırtıp yırtıp gene yazmaya başlamasını da bir tür delilik olarak değerlendiriyordum. Daha da kötüsü, Selami bu kitapla beni aldatıyormuş gibi bir duygu çöreklenmişti içime, ne yaparsam yapayım, yakamı bırakmıyordu bir türlü, her geçen gün biraz daha fazla duyuruyordu ağırlığını. “Durup dururken bu kitap da nerden çıktı şimdi?” diye söylenip duruyordum. Yalan değil, Selami çok, ama çok büyük bir kitap yazma tasarısından yeni tanıştığımız günlerde de söz etmişti, daha sonra da arada bir dönmüştü bu konuya, ama hiç ayrıntıya girmeden ve hep “ileride”, “günün birinde”, “kafam ve bedenim iyice hazır olunca” türünden belirsiz sözler eşliğinde. Bu yüzden olacak, *Serencam* her şeyden önce bir savunma aracı, öğrenimine yaraşır bir uğraş seçmesi gerektiğini söyleyenleri susturma gerekçesiymiş gibi geliyordu bana. Ayrıca, kesin de konuşsa, yazmaya başlamış da olsa, zamanının en büyük bölümünü kitabına ayırsa da üzülmezdim; üzülmek şöyle dursun, gönülden desteklerdim çabasını. Ama o günlerde *Serencam* oldukça uzak bir geçmişten, Selami’nin delikanlılık döneminden kalmış bir düşün, yani fazlasıyla bulanık bir tasarının adıydı yalnızca, tek işlevi de benim gözümde Selami’nin çekiciliğini biraz daha artırmak, nerdeyse sonsuzlaştırmaktı.

Bu gözlemim bizi uzaktan tanıyanları şaşırtabilirdi kuşkusuz. “İyi hoş da çiçeği burnunda bir genç kız kendisinden on dört yaş büyük bir adamı nasıl bu denli çekici bulabilir?” diye sorabilirlerdi. Bu arada, Selami’nin hiç de öyle çekici, hiç de öyle yakışıklı bir adam olmadığını kesinleyenler de

çıkabilirdi. Bunu beni görmüyormuş gibi davranarak kulağıma doldura doldura söyleyenler de olmuştu. Ama, kim ne derse desin, ben hep çekici bulmuşumdur Selami'yi. Örneğin insanın maymundan geldiği gibi aykırı savlarının altında bile derin bir düşüncenin yattığına inanmışımdır.

İlk kez Felsefe Bölümü'ndeki ikinci yılımda görmüştüm onu: salı ve perşembe günleri, bir Fransız profesörün çevirmenliğini yapıyor, bu arada, hemen her derste, adama hepsi birbirinden ilginç sorular sormaktan, hatta birtakım gözlemlerde bulunmaktan da geri durmuyordu. Diyeceğim, çekici olduğu kadar da bilgiliydi Selami. Ama bizlere çevirmenliğini yaptığı Fransız profesörden de uzaktı nerdeyse. Koltuğunun altında bir *Littré* ve birtakım fransızca kitaplar, Fransız profesörle birlikte gelip gene onunla birlikte çıkıp gidiyordu. Sınıfa girip çıkarken göz göze geldiğimiz olmuşsa da tek sözcük söylememiştik birbirimize, bir “Merhaba” ya da “Günaydın” dediğimiz bile olmamıştı. Ne olursa olsun, bu adam tuhaf bir biçimde çekiyordu beni, haftanın iki günü, ikişerden dört saat süresince gözlerimi ondan ayıramıyordum bir türlü. Derken, nisan ortalarında bir gün, Fransız'ın “Anlattıklarımız konusunda sorusu olan var mı?” diyeceği tutmuş, ben de ona kendi dilinde sıradan bir soru sormuştum. Adam “Güzel bir soru!” diye başlayarak oldukça uzun bir yanıt vermişti soruma, Selami de soruyu ve yanıtını sürekli bana bakarak türkçeye çevirmişti. Benim için umulmadık bir şeydi bu. Ama oluntuların en güzeli dersten sonra gerçekleşmişti: Selami sınıftan hep Fransız profesörle birlikte ayrılırken, o gün ilk kez değiştirmişti bu alışkanlığını: kaçmamdan korkarmış gibi hızlı adımlarla yanıma gelmiş, “Sorunuz gerçekten çok ilginçti; üstelik, yanıtı da içindeydi. Sizi kutlayabilir miyim?” diyerek elini uzatmıştı bana.

Haziranın ikinci haftasının başında, nikâh memurunun karşısındaydık. Nikâhımız kıyıldıktan en fazla sekiz saat sonra da Paris'te.

Belirtmeme gerek yok ya ben gene de belirteyim: çok mutlu bir yaşam sürmeye başladık. Ben orta düzeyde bir ailenin kızıydım, babam birkaç yıl önce ölmüş, annemse emekli bir öğretmenle evlenerek onunla Ege kıyısında küçük bir kasabaya taşınmıştı. Bana gelince, sıradan bir öğrenci yurdundan çıkıp bir Osmanlı paşasının görkemli yalısına yerleşmek biraz başımı döndürmüştü, biraz da korkutmuştu doğrusu. Ama Selami öyle candan, öyle anlayışlıydı ki onunla her yerde kendi doğal ortamımdaymış gibi rahattım. Evliliğimizin ilk aylarında bu tür ayrıntılar üzerinde durmaya zamanım da olmuyordu ayrıca. Ben fakülteyi bırakmıştım, Selami'yse

Fransız dostuna artık derslerine düzenli biçimde katılamayacağını, dolayısıyla bundan böyle çevirmenliğini yapamayacağını söylemişti; artık on beş yirmi günde bir, o da hatır için gidiyorduk adamın derslerine. Anlattıklarını büyük bir ilgiyle dinlediğimizi de söyleyemezdik. Selami'nin o sırada son günlerini yaşamakta olan babası, Kandilli'de koca bir tepeyi birbirinden güzel konaklarla donatmış olan Hayrettin bey, nerdeyse her görüşmemizde, artık evlendiğine, çok yakın bir tarihte de baba olacağına göre, Selami'ye öğrenimine uygun bir iş bulması gerektiğini yineleyip durmaktaydı. Haksız da sayılmazdı doğrusu. Bizimki Sorbonne'dan felsefe diploması almış, üstüne üstlük bir de doktora yapmış olduğuna göre, üniversitede görev alıp hızla yükselebilirdi. Yeni evlendiğimiz dönemde arkadaşları birtakım üniversitelerden çok güzel öneriler getirmişlerdi. Çalışabilirdi elbette, bir büyükelçi, bir genel müdür, en azından bir profesör olabilirdi, özel bir iş de kurabilirdi, örneğin büyük bir yayınevi kurup ülkemizde felsefe ve insan bilimlerinin yaygınlaşmasına katkıda bulunabilirdi. Politikaya da atılabilir, ülkenin yönetiminde önemli görevler üstlenebilirdi, ama o dudak büküyordu tüm bunlara. "Evet, bilim pazarında da, politika pazarında da çok yüksek konumlara erişebilirdim belki, ama ereğime ulaşmak için kişiliğimden ödün vermem, yalancılarla, hırsızlarla uzlaşmam gerekirdi, bunlar da benim yapabileceğim şeyler değil. Benim tek bir amacım var ve tüm yaşamımı bu amaç yönlendiriyor: kitabımı yazacağım", diyerek kapatıyordu konuyu. Ne kitabı? Nasıl bir kitap? Adını *Serencam* koymuştu, bunu biliyorduk, ama tüm bildiğimiz de buydu. İçeriğine gelince, bu konuda en ufak bir bilgi vermiyordu. Kendisi de bilmiyormuş gibi bir izlenim uyandırıyordu insanda. İki duvarı silme kitap dolu koca bir kitaplığı, çatı katında da Boğaz'a ve karşı kıyılara bakan güzel bir çalışma odası vardı. Arada sırada bir iki kitap karıştırdığı, masasının başına oturup kalın kalın defterlere bir şeyler karaladığı oluyordu ya bunu kitap yazmak, hatta yazılacak kitap için bir hazırlık çalışması yapmak diye nitelemek gülünç kaçardı bence. Kendisi de "Yazıyorum" demiyordu ayrıca, "Yazacağım", diyordu. Ne olursa olsun, belli bir uğraş alanı seçip çalışmasını önerenler karşısında hep direnmişti Selami, "İyi de kitabım ne olacak o zaman, kitabımı siz mi yazacaksınız?" demişti her seferinde. Babasıyla da böyle konuşmuştu hep. O da boyun eğmişti sonunda. Belki tek çocuğuyla bozuşmayı göze alamamış, belki de Sorbonne'da felsefe okuyup çifte diplomayla dönmüş olan bu genç adam böylesine direndiğine göre bir

bildiği olması gerektiğini düşünmüştü. Ne var ki, yıllar birbiri ardından geçip giderken, Selami'nin hiçbir şey yapmaması kafasını karıştırıyor, kafası karıştığı için de ikide bir dönüyordu bu soruna.

Konuyu son kez açtığında ben de aralarındaydım. Tepedeki büyük köşkün ikinci katındaki odasında, Hayrettin bey yatıyor, biz oturuyorduk, güneş batmak üzereydi. Ellerine dayanarak güçlükle doğrulup oturduktan sonra, gözlerini Selami'ye dikerek derin derin içini çekmiş, "Bana öyle geliyor ki bir daha kalkamayacağım bu yataktan, öğrenimine yaraşır bir işe girdiğini de, kitabını bitirdiğini de göremeyeceğim. Kısacası, gözlerim açık gideceğim tahtalı köye. Hiç değilse şu yazmayı düşündüğün kitabın nasıl bir kitap olacağını söyleyebilir misin bana?" demişti.

Selami babasının tam karşısındaki pencerenin on beş on altı metre ötesindeki yaşlı çınarı göstermişti o zaman.

"Şu gördüğün koca çınar var ya, işte tam onun gibi bir yapıt, hem yere, hem göğe doğru gelişen, böylece yaşamın tam odağına yerleşen bir kitap yazacağım, babacığım", demişti.

Bir kitap hem yere, hem göğe doğru nasıl gelişirdi, yaşamın tam odağına yerleşmek ne demekti? Hayrettin bey bu konularda tek soru sormamıştı, tümcenin görkemi yetmişti ona, gözleri dolmuştu birden, Selami'yi eliyle yanına çağırarak yanaklarını öpmüş, sonra da elini avuçlarına alıp var gücüyle sıkmıştı.

"Tamam, işte şimdi anladım, oğlum; yaz kitabını, ben her zaman arkandayım", demiş, sonra da bana dönerek "İşte biz böyle bir aileyiz, gelin hanım, yaşamın tam odağına yerleşen büyük işler başarmak için yaratılmışız", diye eklemiş, sonra gözlerini Selami'nin gözlerine dikerek "Ne tür bir kitap yazacaksın peki? Büyük bir roman mı var kafanda?" diye sormuştu.

Bizimki tiksinmiş gibi yüzünü buruşturmuştu o zaman.

"Baba, ben felsefeciyim; kitabımın romanla da, öyküyle de, şiirle de en ufak bir ilgisi olmayacak", demişti.

Hayrettin bey bu yanıtı da çok beğenmişti.

"Anladım, senin gözlerin çok daha yukarılarda, bu da çok güzel bir belirti", demiş, sonra, yüzünde mutlu mu mutlu bir gülümseme, bir kez daha bana dönmüş, "İşte biz böyle bir aileyiz, gelin hanım, büyük işler, kutsal görevler için yaratılmışız", diye eklemişti.

İçimden gülmüştüm bu sözlere. Ne var ki bir hafta sonra, Hayrettin bey dünyamızdan göçtüğü zaman aynı sözler başka türlü görünmüştü gözüme. "Belki de gerçeği dile getiriyordu", demiştim. Öyle ya, kısa bir süre dışişleri bakanlığı da yapmış olan paşa dede Boğaz'ın bu yakasında kendi beyliğini kurmak istemiş, bu nedenle de yememiş, içmemiş, merkez Kandilli olmak üzere, Üsküdar'la Beykoz arasında hepsi birbirinden büyük, hepsi birbirinden değerli bir sürü arsa kapatmış, kıyıda da herkesi hayran bırakan görkemli bir yalı yaptırtmıştı. Bu arada, Taksim'i, Şişli'yi, Karaköy'ü ve Eminönü'yü de öksüz bırakmamış, oralarda da birbirinden değerli hanlar, apartmanlar, arsalar almıştı. Oğlu Hayrettin beyse, Kandilli'deki köşkler başta olmak üzere, bu arsaların çoğunda hepsi birbirinden görkemli yapılar yükseltmiş ve tepeye yepyeni bir kimlik vermişti. Atalarınınkinden çok farklı bir alan seçmiş olmakla birlikte, Fransa'dan çifte diplomayla döndükten sonra, Selami de özgünlük ve görkemlilikte onların bıraktıklarından geri kalmayacak, onların şanına yaraşır bir kitap yazmaya hazırlanıyordu. Ama nasıl bir kitap? Bunu ben de merak ediyordum doğrusu.

"Peki, nasıl bir kitap yazacaksın, Selami?" diye soruyordum.

Selami çocuksu bir soruyla karşılaşmış gibi anlayışla gülümsüyordu.

"Yaratıcı bir insansan, olmayacak bir düşten, tutarsız bir düşünceden, sıradan bir görüntüden, kısacası her şeyden bir kitap çıkarabilirsin, sevgilim, hem de çok özgün ve çok düzgün bir kitap", diyordu.

"Nasıl yani?" diyordum.

Duralamıyordu bile.

"Yepyeni bir dille ve hiç söylenmemiş şeyler söyleyen bir kitap", diye yanıtlıyordu.

"Peki, bana somut bir örnek verebilir misin?" diye üsteliyordum.

Anlayışla gülümsüyordu.

"Örneğin şu bizim salak profesöre sorduğun sorudan, şu karşındaki görünümden ya da tek odalı bir kulübede genç bir çiftin bir gecelik yaşamından dev bir kitap çıkarılabilir. Gerçek başyapıtlar çok küçük, çok önemsiz gibi görünen şeylerden doğmuştur genellikle", diyordu.

"Bu bir örnek sayılmaz bence, çünkü sen bir felsefe kitabı yazmak istiyorsun", diyordum.

Kaşlarını çatıyordu bizimki.

“Aç Platon’u, Sokrates’in söyleşimlerini oku: en küçük, en sıradan gözlemlerden en derin gerçeklere ulaşıldığını görürsün”, diyordu.

“Senin kitabın da böyle küçük şeylerden mi oluşacak? Konuyu kavramamı sağlayacak birkaç örnek daha verebilir misin bana?” diyordum.

Gene anlayışla gülümsüyordu Selami.

“Sevgilim, şimdi sana tasarımı ayrıntılarıyla anlatacak olursam, tüm özgünlüğünü yitirir, anlatılmış, konuşulmuş, kısacası, kullanılmış bir konuya dönüşür ister istemez, yani tükenir bir bakıma, oysa ben hiç mi hiç el değmemiş, sözü bile edilmemiş gerçeklere ulaşmak ve onları yazmak istiyorum”, diye yanıtlıyordu hemen, sonra da “Bu konu kapanmıştır”, dercesine gözlerini tavanda bir noktaya dikiyordu.

Bana da susmak kalıyordu kala kala, kendisi açmadığı sürece tek soru sormuyordum bu konuda. Sorma gereksinimi de duymuyordum artık. Benim anladığım kadarıyla kendisi için de bulanık bir tasarıydı Selami’ninki, belki tasarı bile değildi, bir gençlik düşüydü yalnızca. Düşün sürdüğünün biricik belirtisi de gerek evde, gerek dışarıda, gazetede okuduğu bir yazıdan, aramızda geçen bir konuşmadan, bir sokak satıcısının bağırmasından, lokantada herhangi bir garsonun aykırı davranışından esinlenerek sürekli cebinde taşıdığı küçücük deftere bir şeyler yazmasıydı. Bunlar da dev bir başyapıt düşüncesiyle kolay kolay bağdaştırılamayacak edimlermiş gibi geliyordu bana. “Tuhaf bir alışkanlık işte”, deyip geçiyor, üzerinde durmuyordum. Durmam da zordu ayrıca. O günlerde balayımızı yaşıyor, gezip tozuyor, nerdeyse her akşam bir başka yerde oluyorduk. Ama, bana kalsa, hep yalımızda ya da bahçemizde, Selami’yle baş başa kalmak isterdim, çünkü yalnızca boyuna bosuna, güzel yüzüne değil, sesine, devinimlerine, bilgisine, gözlemlerine, şakalarına da hayrandım. Dışarıda, lokantalarda, kahvelerde, tiyatrolarda, hatta arkadaşlar arasında bütüncüllüğümüz yaralanıyormuş, en azından evimizde ya da bahçemizde baş başa olduğumuz zamanlardaki yoğunluğuna erişemiyormuş gibi bir duygu uyanıyordu hep bende, elim avucundayken bile Selami’yi özlüyordum nerdeyse.

Bereket, yemeğimizi nerede yersek yiyelim, kaçta dönersek dönelim, her gece, yatmadan önce, karşı karşıya oturup birer sigara yakarak ağır ağır konyaklarımızı yudumlamak gibi güzel bir alışkanlık edinmiştik. Bu arada, kimi zaman benim isteğim üzerine, kimi zaman benim istememi de beklemeden, Selami Paris anılarını anlatıyor, Fransız dilberleriyle yaşadığı

geçici aşkları anlatmaktan da çekinmiyordu. Çekinmek şöyle dursun, yatma saatimize doğru özellikle bu konulara getiriyordu sözü, istediği sonuca da ulaşıyordu. Kısa sürede tam dört çocuğumuz oldu: Müştak'ı Müşerref, Müşerref'i de ikizler, yani Müşfika'yla Müşfik izledi. Selami çocuklarının hepsini de çok sevdi, onlarla sürekli bir biçimde, hem de yakından ilgilendi. Daha dört beş aylık olmalarına bakmadan onlarla konuşuyor, kucağında ya da arabalarında bahçeye çıkarıp dolaştırıyor, sanki onların kitabını yazacakmış gibi en ufak devinimlerine dek her şeylerini izliyor, çıkardıkları en sıradan sesleri bile can kulağıyla dinliyor, gelişmelerinin hiçbir evresini gözden kaçırmamaya çalışıyor, daha iki üç yaşlarında da onlara yüzme öğretmeye kalkıyordu. Daha şimdiden geleceklerini düşünüyor, hangisine hangi uğraşın uygun düşeceğini saptamaya çalışıyordu. Bu arada, Müştak'ın doğumundan iki hafta sonra, yalının nemli ortamının çocuğun sağlığı açısından zararlı olup olmadığını sormam üzerine, tepedeki konakların en büyüğüne taşınmayı önerdi. Kararını vermesinden üç dört gün sonra da taşındık. Bir yabancılık da çekmedik. Konak sanki yalı örnek alınarak yapılmıştı. Eşyalarımızı üç aşağı beş yukarı oradaki düzene göre yerleştirdik. Yaptığımız tek değişiklik, oğlumuzun gözleri önünde hep parlak bir örnek bulunsun da küçük başarılarla yetinmesin diye Selami'nin üniversite ve doktora diplomalarını çerçeveletip salonun duvarına asmak oldu.

Selami'nin yazacağı büyük yapıta, *Serencam*'a gelince, artık çok seyrek olarak, hem de nerdeyse gönülsüzce, konuyu ben açtığım zaman söz ediyordu ondan, çoğu kez de “Şimdilik hazır değilim, ama hazırlanıyorum, kafamın bir yanı sürekli onda, bundan hiç kuşkun olmasın”, demekle yetiniyordu. Buna hazırlık denilebilirse, tüm yaptığı belli saatlerde çalışma odasına çekilip kitap okumak, bu kitaplarda ilgisini çeken satırların altını çizmek, zaman zaman da birtakım defterlere okudukları konusunda görüşlerini yazıp altlarına da yazıldıkları saati, günü, ayı ve yılı eklemekti. Kendisine söylemiyordum ya yazmaktan vazgeçtiğini ya da vazgeçmek üzere olduğunu düşünmeye başlıyordum artık. Doğrusunu söylemek gerekirse, ben kendi payıma fazla bir üzüntü de duymuyordum bundan. Ama 21 ocak 1944 gecesinin sabahında, yani bizim ikizlerin üç yaşına girişlerini kutladığımız günün ertesinde, Selami yaşama düzenini birden değiştiriverdi.

Evet, böyle, 22 ocak 1944 sabahı, saat yediye doğru, yani bizimkinin genellikle derin derin uyuduğu bir saatte, gözlerimi açıp da sol yanımın boş olduğunu görünce, şaşırıp kaldım, hemen sonra, yatağımızın ayak ucunda Selami'nin pijamasını, bir iskemlenin üstünde de gündelik giysilerini gördüğümdeyse, şaşkınlığım korkuya dönüştü. "Paris'e, ikide bir sözünü ettiği eski sevgililerinden birine dönmüş olmasın?" dedim, bunalacak gibi oldum, başım döndü, olduğum yere çöküverdim. En az çeyrek saat sonra kalkabildim, titreye titreye salona, kitaplığa, çocukların odalarına, tuvalete baktım, alt kata inip tüm odalarda aradım bizimkini, balkona çıkıp çevreyi kolaçan ettim. Bütün gece kar yağmıştı, her yer apaktı, ama evin çevresinde tek bir ayak izi görünmüyordu. Kendimi bir koltuğa attım, "Tanrım, nereye gitmiş olabilir ki bu adam? Bu havada ne zaman çıkıp gitmiş olabilir ki?" diye söylendim durdum. Giysi dolabına baktım, en sevdiği giysisini: lacivert takımını giymiş, ama paltolarının hiçbirini almamış olduğunu gördüm, büsbütün şaşırdım. Böyle bir havada iki dirhem bir çekirdek giyinip de üzerine bir yağmurluk bile almamış olması büsbütün şaşırttı beni. Belki şaşkınlıktan, belki seçkin bir yere gidecekmiş gibi giyinmiş olmasından, belki de kış günlerinde oraya ancak iki üç haftada bir çıktığını bildiğimden, Selami'nin çatı katındaki çalışma odasında olabileceği en az yarım saat sonra geldi usuma, hemen fırladım yerimden, uçar gibi çıktım yukarı.

Evet, oradaydı bizimki.

Lacivert takımını, beyaz gömleğini giyip açık mavi bir kravat takmış, ayaklarında rugan kunduralar, önünde koca bir defter, defterin üstünde bir dolmakalem, o güne kadar Boğaz'a ve karşı kıyılara bakan pencerenin önünde dururken, şimdi kapının karşısındaki duvarın dibine çekilmiş olan çalışma masasının başında, gözleri boş duvara dikili, kımıldamadan oturuyordu öyle, görenler bir düğüne ya da bir şölene gitmek üzere hazırlanmış olduğunu düşünebilirlerdi. Ama ben onu bu durumda görünce hiçbir şey düşünemez oldum.

"Selami, sevgilim, burada ne yapıyorsun böyle?" diye sordum.

"Görüyorsun, oturuyorum işte", dedi.

"Peki, bu kılık ne böyle?" dedim.

"Kılığımın nesi var ki?" diye sordu.

"Düğüne gidecekmiş gibi giyinmişsin", dedim.

“Şu anda benim için çok, ama çok daha önemli bir şey söz konusu, Zarife, yazacağım kitap söz konusu; bu sabah başlamaya karar verdim”, dedi, sonra, fazla kesin ya da fazla yüksekten konuştuğunu mu düşündü, nedir, gülümsemeyi denedi. “Belki de gelir diye düşünmüştüm”, diye ekledi.

“Kim gelecekti ki?” diye sordum.

Gene gülümsedi.

“Kim gelsin istiyorsun ki, Zarife? İlk tümce elbette”, dedi. “İlk tümce bu sabah gelebilirmiş gibi bir duygu doğmuştu içime”.

“İlk tümce mi? Neyin ilk tümcesi?” dedim.

Bu kez suratını ekşitti.

“Neyin ilk tümcesi olacaktı ki, Zarife?” dedi. “Neyin ilk tümcesi olsun istiyorsun ki? Kitabın, yani *Serencam*’ın ilk tümcesi elbette”.

Çok şaşırdım.

“Ben senin o konuyu çoktan unuttuğunu sanıyordum”, dedim.

“Hayır, Zarife, unutmadım, *Serencam* hiçbir zaman çıkmadı aklımdan”, deyip derin bir soluk aldı, sonra elini yüreğinin üstüne koydu. “*Serencam* hep buradaydı, ertelemiştim yalnızca, çocuklar nedeniyle, evin tüm yükünü senin üstüne yıkmamak için ertelemiştim, ama kitap hep burada duruyordu. Ne olursa olsun, elimi çabuk tutmalıyım artık: yaşım elliyi bulacak nerdeyse, zaman her dakika biraz daha daralıyor”.

Bizimki yıllar yılı yalnızca düşlemekle kalmıştı kitabını, şimdi de dakikalardan söz ediyordu. Gülmekten kendimi alamadım.

“İyi ya, sen de başla o zaman”, dedim.

Tuhaf bir biçimde gülümsedi.

“Evet, sevgilim, evet, başlayacağım”, diye yanıtladı. “Hatta başladım sayılır”.

“Bu nedenle mi böyle süslendin?” diye sordum.

Duralamadı bile.

“Zarife, belki yüz kez söylemişimdir sana, *Serencam* sıra dışı bir kitap olacak, o bunu böyle gerektiriyor”, dedi.

Peki, neden? Daha ilk tümcesi bile yazılmamış bir kitap neden böyle iki dirhem bir çekirdek giyinmeyi gerektirecekti ki? Selami herhangi bir açıklamaya girişmedi bu konuda, ben de sormadım. Masayı neden odanın en loş köşesine çektiğini sordum yalnızca.

“Denizin, ağaçların, insanların, kısacası dış dünyanın kafamı karıştırmasını istemiyorum da ondan”, dedi.

“Yani yaşamının kitabını yüzün duvara, sırtın kapıya dönük olarak yazacaksın, öyle mi?” diye sordum.

Varla yok arası bir gülümseme biçimlendi yüzünde. Masanın yarım metre yukarısındaki dört sıra rafı gösterdi.

“Şu gördüğün raflardan da daha kolay yararlanacağım”, dedi.

Sonra defterinin ilk sayfasını açıp kalemi eline aldı, gözlerini bomboş sayfaya dikti. Anladım ki *Serencam*’ını yazmaya başlamak için benim çıkmamı bekliyordu.

“Hadi, hayırlısı, sana kolay gelsin”, deyip çıktım odadan.

Ama öyle anlaşılıyordu ki hiç de kolay değildi bu iş.

Selami o günden sonra her sabah erkenden, sinekkaydı tıraş olup kravatlı, kunduralı, iki dirhem bir çekirdek çıktı odasına, tek başına, elde kalem, sabahtan akşama, akşamdan gece yarılarına kadar masasının başında kaldı, çocukların, hatta daha bir iki gün öncesine kadar kucağına alarak coşkuyla öpüp kokladığı, omzuna oturtup bahçede dolaştırdığı ikizlerin bile çalışma odasına girmelerine izin vermedi. Uzun sözün kısası, Selami beni de, çocukları da boşlayıp tümden *Serencam*’ına adadı kendini, tüm günlerini ve tüm gecelerini daha ortada olmayan, günün birinde ortaya çıkıp çıkmayacağı da bilinmeyen *Serencam* doldurmaya başladı. Arada sırada bir şeyler getirip önüne koymayacak, önüne koyduktan sonra da tepesine dikilip “Hadi, önce şunları bir bitir bakalım!” diye dayatmayacak olsam, açlığının ve susuzluğunun bile ayrımına varmayacaktı. Hayrettin bey birkaç yıl daha yaşasa da oğlunun böyle iki dirhem bir çekirdek, sabahtan akşama, akşamdan gece yarılarına kadar çalışma masasının başında oturduğunu görseydi, artık onun da düzenli ve önemli bir işi bulunduğunu düşünebilir, geç de olsa şöyle rahat bir soluk alabilirdi. Selami’nin kendisi de doğrulayabilirdi bunu. Ne olursa olsun, ben yiyecek bir şeyler götürmek ya da boş kapları almak için odasına girdiğimde, onu hep çalışma masasının başında oturur buluyordum, masasının üstü kitaplarla, defterlerle, çöp kutusu buruşturulup yırtılmış kâğıt parçalarıyla dolu oluyordu. Bizimkine ne yaptığını sorduğum zaman da işi başından aşkın bir adam havasıyla, “Ne yapayım istiyorsun ki, Zarife? Görüyorsun, kitabımı yazıyorum işte”, diye tersliyordu beni. Ne var ki, nerdeyse her iki üç haftada bir bahçıvanı kırtasiyeciye yollayıp deste deste defter getirtmesine karşın, az da olsa

ilerlediğini, hatta kitabını yazdığını düşündürtebilecek bir belirti yoktu ortada. Evet, önünde birtakım defterler, defterlerin açık sayfalarında uzunlu, kısalı birtakım tümceler, hep soru belirtkeleriyle biten sözcükler görüyordum ya yüzde doksan dokuz buçuğu boş olan bu defterler de, kocaman çöp kutusundan taşan bu kâğıt parçaları da bizimkinin daha kitabının ilk tümcesini bile belirleyemediğini göstermekteydi. İkide bir kalemini defterin üzerine bırakıp dakikalar süresince bir aşağı bir yukarı dolaşması da bir başka belirtisiydi bunun. Bizimkinin durumu gizlemeye çalıştığı da yoktu ayrıca. Ama ben Tanrı'nın her günü sabahın köründe odasına çıkarak böyle dakikalar boyunca, böyle kendinden geçmiş gibi yürüdüğünü gördüm mü tutamıyordum kendimi, "Selami, ne dönüp duruyorsun böyle, yoksa benim bilmediğim bir derdin mi var?" diye soruyordum. Zınk diye duruveriyor, nerdeyse kızgın bir sesle "Kafamı karıştırma, Zarife! Görüyorsun, sözcüklerimi arıyorum! Bana bir soracağın varsa, aşağıda sorarsın!" diye tersliyordu beni, sonra da yalnız başınaymış gibi, bir aşağı bir yukarı yürümeye başlıyordu gene. Evet, böyle, ikide bir rahatsız edilmek istemiyordu, ama durumunun parlak olmadığı da ortadaydı.

"Bakıyorum, en az yarım saattir hiç durmadan yürüyorsun böyle. İnsan ister istemez merak ediyor. Kafanın içinde ne var? Unuttuğun bir şeyleri mi arıyorsun?" diyordum.

Bir an durup süzüyordu beni.

"Kafamın içinde ne olsun istiyorsun ki, Zarife? Kitabım, yani *Serencam* var", diye homurdanıyor, sonra hep aynı uyumla bir aşağı bir yukarı yürümeye başlıyordu gene.

Susuyordum ister istemez. Ama gerginliğinin nedenini anlamıyor da değildim: Selami'nin temel sorunu kafasındakini defterine aktarmaktı; aktaramamaktı daha doğrusu. Kafasındakinin *Serencam* olduğunu yineleyip durmasına bakılırsa, kitap hazırdı orada, tüm sorun onu oradan çıkarıp kâğıda geçirmekti. Ama günler, haftalar, aylar, mevsimler geçiyor, *Serencam*'ın ilk tümcesi bile yerinden ayrılmamakta dayatıyordu. Selami de, yüzünde derin mi derin bir bunalım, hatta bedensel bir acı anlatımı, ya bir aşağı bir yukarı yürüyor, ya da bomboş bir sayfanın karşısında donmuş gibi oturuyordu. Öyle anlaşılıyordu ki boş sayfa ya da boş kâğıt Mallarmé için olduğu gibi bizimki için de bir karabasandı, ama tıpkı Mallarmé gibi bizimki de uzaklaşamıyordu ondan: boş kâğıt her şeye karşın umudun,

yokluktan varlığa, sessizlikten sese, anlamsızlıktan anlama, yani *Serencam*'a geçişin umuduydu. Ama geçemediği, hep böyle boş kaldığı sürece öncelikle yokluktu. Evet, böyle, çatı katındaki odada hep bu durumda buluyordum Selami'yi. Yalan değil, çok seyrek bir biçimde bile olsa, şaşırtıcı bir hızla yazmaya giriştiğini ve bir saat, iki saat süresince nerdeyse soluk bile almadan yazdığını da görüyordum. Bu ender zamanlarda beni görmüyordu bile, getirdiklerime de elini sürmüyordu. Gene de seviniyordum ben, "Hele şükür, anlaşılan en sonunda buldu aradığını", diye düşünüyor, ayaklarımın ucuna basarak sessizce çıkıyordum odadan. Yazık ki bir iki saat sonra usulca odaya girdiğimde bir kez daha yanıldığımı anlıyordum: Selami o coşkuyla doldurduğu sayfaları bir bir yırtıyor, *Serencam* bu parçacıklardan doğacakmışçasına, olabildiğince küçük parçalara ayırarak önüne yığıyordu onları. Kimi zaman kısa bir süre, kimi zaman bir, iki, üç saat boyunca, gözlerini bu yığına dikerek kımıldamadan oturduktan sonra, birdenbire canlanarak hepsini çöp sepetine atıp kalemi yeniden eline alıyor, bu kez de gözlerini yeni bir defterin boş sayfasına dikerek heykel gibi oturuyor, yapıtının beyninden ya da yüreğinden kalemine inmesini beklemeye başlıyordu.

Böyle sürüp gidiyordu bu korkunç döngü.

Söylemeye gerek var mı, bilmem, *Serencam* adını verdiği bu nesnenin beyninin içinde olduğuna, günün birinde tüm engelleri aşarak oradan kâğıda akacağına inanmakla birlikte, onun böyle boş defterin karşısında hiç kımıldamadan, şöyle rahat bir soluk bile almadan saatlerce oturduğunu görmek içimi sızlatıyordu benim. Eski güzel günleri, sevişmelerimizi, çocuklarımızın ilk sözcüklerini hecelemeleri karşısında coşmalarımızı anımsadıkça, benim Selami'm gizlice çekip gitmiş de yerini bir başkası almış gibi bir duyguya kapılıyor, bunalacak gibi oluyordum. Bereket, çabuk topluyordum kendimi. Selami'yi de arada bir omuzlarından tutup sarsıyor, "Hadi, Selami, hadi, sevgilim, yemeğimiz iyice soğudu, çocuklar seni bekliyor", diyordum. İster istemez kalkıp geliyordu sonunda, çocukların şaşkın, ürkek ya da alaylı bakışları altında, sessizce sofraya oturuyordu. Ama öyle anlaşılıyordu ki bu *Serencam* dediği şey, zaman zaman kişisel düşmanım olarak gördüğüm bu yazılmamış kitap Selami'nin beyninin içinde ağırlığını her an, her yerde duyurmaktaydı, bir mikrop gibi girmişti oraya, günler, haftalar, aylar, yıllar geçiyor, ama o oradan çıkacak gibi görünmüyordu.

Ne olursa olsun, bunca yıldır varlığını hep orada sürdürmekte olması kafamı karıştırmaya başladı, bir kuşkudur büyüdü içimde, bir kez oraya yerleştikten sonra da bir kesinlik olup çıktı. Daha da ilginci, bir süre sonra aynı kuşkuyu Selami'nin kendisinin de duymuş ve *Serencam*'ı defterden silmiş olması gerektiğini düşündüm. Kendimce birtakım kanıtlar da buldum: *Serencam*'ı yazmak üzere postu çatı katındaki odaya serdiği dönemde birkaç ay içinde iğne ipliğe dönmüş, en az dört beş yıl süresince de hep böyle kalmıştı. Ama yedi sekiz aydır nerdeyse şişman bir adamdı. Artık eski giysilerine sığmadığından eve bir terzi getirtip ölçü aldırtmış, yıllardan sonra ilk kez yeni giysiler yaptırtmış, yeni çamaşırlar almıştık. Çatı katına da şafakta çıkmıyordu artık, sabah ikilere, üçlere kadar kaldığı da olmuyordu. Ama kendisine soracak olursan, *Serencam* hep gündemdeydi. En sonunda her şeyi göze alarak kendisine de açtım bu konuyu.

"Selami, sen bu kitabın hep beyninin içinde olduğunu söylüyorsun ya bunca yıldır bir türlü kâğıda aktaramadığına göre, orada olmayabileceğini hiç usuna getirmiyor musun?" diye sordum.

Kaşlarını çattı hemen.

"Öyle olsa, ben bilmez miyim?" diye gürledi. "Orada, beynimin içinde, sürekli duyuruyor varlığını. Ana rahminde kımıldayan bir bebek gibi. Evet, orada kuşkusuz, ama öyle anlaşılıyor ki yeterince olgunlaşmadı daha, doğacak kıvama gelmedi".

Burada susmam gerekirdi belki, ama tutamadım kendimi.

"Peki, nasıl olgunlaşacak beyninin içinde? Ne zaman olgunlaşacak?" dedim.

Selami büsbütün kızdı o zaman, bunca yıllık eşiyle değil de bir karşıtıyla tartışıyormuş gibi masaya bir yumruk indirdi.

"Zarife, sen kendin de çok iyi bilirsin ki hiçbir şey anlamazsın bu konulardan!" dedi sert bir sesle, nerdeyse bağırdı. "*Serencam* benim sorunum, sen git, kendi işlerine bak, çocuklarınla ilgilen!"

Selami tanıştığımız günden beri ilk kez böylesine sert, böylesine yukarıdan konuşuyordu benimle. Gene de tuttum kendimi, tek sözcük söylemeden kalkıp aşağıya indim. Ama öfkeden tir tir titriyordum. Onun çocuklarla ilgilenmemi söylediği gün, Müşfik'le Müşfika on iki, Müşerref on beş, Müştak on yedi yaşındaydı, yani onun düşündüğü anlamda hiçbirinin benim bakımıma gereksinimi yoktu. Dördü de okullarında

başarılıydı. Ama kendisine soracak olsam, hangi okulun hangi sınıfında olduklarını bile bilmezdi belki. Açıklaması da belliydi: kitabını yazmaktaydı. Ne var ki tam on yıldır masasının başında kitabını yazmaya çabalıyor, ama kitap bir türlü ortaya çıkmıyordu. Ortaya çıkmak bir yana, daha ilk tümcesi bile belirlenmiş değildi belki. Bizimki yazıp yazıp yırtmakla geçiriyordu günlerini. Evet, böyle, buydu tüm yaptığı. Beni azarlamasından birkaç hafta sonra, odasına girip de çöp kutusunun gene kâğıt parçacıklarıyla dolup taştığını görünce, gene tutamadım kendimi:

“Selami, işin gücün yazıp yazıp yırtmak mı senin? Nedir bu böyle?” dedim, parmağımla da ayaklarının dibindeki kâğıt parçacıklarını gösterdim.

Kızmasını bekliyordum, ama kızmadı, çöp kutusuna ve çevresine saçılmış kâğıt parçacıklarına baktı bir süre, arkasından da eğilip bir bir toplayarak kutuya sığdırmaya çalıştı, sonra gözlerini gözlerime dikti, gülümsemeye başladı.

“Bunlar birer gösterge”, dedi.

“Peki, neyin göstergesi?” diye sordum.

Duralamadı bile.

“Söylenmemiş, daha doğrusu söylenememiş şeylerin varlığının göstergesi”, dedi.

Birden şaşırdım.

“Ama... ama... daha söylenmemiş olduklarına göre...” diye kekelemeye başladım.

Selami yanıt vermedi, öyle dalıp gitti bir süre, sonra gene gözlerini gözlerime dikti.

“Zarife’ciğim, bana öyle geliyor ki sen tüm bu söyleyemediklerimizin birer hiç olduğunu sanıyorsun; ama bence hiç de öyle değil”, dedi. “Söyleyemediklerimizin de bir varlığı vardır her zaman, hem de yüklü bir varlığı. Üstelik, söyleyemediklerimizin yanında söylediklerimiz o kadar az şey ki! Ben işte bunların, tüm bu söyleyemediklerimizin kitabını yazmak istiyorum”.

“Ama söylenemediklerine göre...” diye başlayacak oldum.

Selami sözlerimin arkasını getirmeme zaman bırakmadı.

“Söylenememiş sözler söylenememiş olarak kalmasın istiyorum ben”, diye atıldı hemen. “Sanırım, bunun yolu da ilk kez söylenmiş sözleri bulup incelemekten geçiyor”.

“İyi de bu çatı katının neresinde bulacaksın onları?” diye sordum.

Acır gibi baktı bana. Sonra masanın üstündeki kitapları gösterdi.

“Başyapıtlarda, yani şunların aralarında”, dedi.

Bu konuda benim söyleyebileceğim pek bir şey yoktu.

“Herhalde öyle olmalı”, dedim.

“Evet, Zarife, kesinlikle böyle”, diye doğruladı Selami, sonra da gözlerini kapıya dikti. Anladım ki yalnız kalmak, yazıp yazıp yırtmak istiyordu gene. Söylenecek bir şey yoktu, beğensek de, beğenmesek de yaşam biçimi buydu onun. Gene de bu işin içinde büyük bir çelişki varmış gibi geliyordu bana: büyük yazarların yapıtlarında söylenmemiş, daha doğrusu ilk kez söylenmiş sözleri bulup defterine geçiriyorsa, çok kısa bir süre sonra ne diye yırtıyordu ki onları? O deftere geçirdikten sonra söylenmemiş ya da ilk kez söylenmiş olmaktan çıktıkları için mi? Yoksa bu başyapıtlarda bulduklarından esinlenerek kendisi de birtakım şeyleri ilk kez söylemeyi deneyip de başaramadığını saptadığı için mi? Yoksa çok daha kötü bir şey mi vardı bu işin içinde? Ne olursa olsun, hiç de kolay bir yaşam değildi bu Selami’nin yaşamı. Evet, şu son aylarda bayağı kilo almıştı, ama gözlerinin altı mor mordu, sesi de daha bir zayıf, daha bir titrek çıkmaya başlamıştı. Biraz rahatlamak umuduyla büyük oğlumla paylaşmaya çalıştım bu sorunları. Babasının durumunun her geçen gün biraz daha kötüye gittiğini, buna bir çözüm aramak, belki de onu bir hastaneye yatırmak gerektiğini söyledim. Ama Müştak pek de oralı olmadı, alaylı alaylı güldü, “Anneciğim, bundan daha doğal bir şey olamaz: peder beyin kitabını kendi benliğinden çıkarmaya çalıştığını sen kendin söylemiyor muydun? Öyleyse güzel bir şey bu: *Serencam*’ın ilerlemekte olduğunu gösteriyor, *Serencam* canlandıkça babam ölgünleşiyor, *Serencam* dolgunlaştıkça babam koflaşıyor”, dedi. Müşerref’e, Müşfik’e, Müşfika’ye baktım, üçü de gülümsüyordu, üçü de çok beğenmişti büyük kardeşlerinin sözünü. Bir kez daha anladım ki hiçbir yardım gelmeyecekti onlardan. Ama Selami elden gitmek üzereydi. Birkaç gün sonra, ikindi üzeri, çatı katındaki odasına girip de çöp sepetini gene küçük kâğıt parçalarıyla doldurmakta olduğunu görünce, kendimi tutamadım artık.

“Bakıyorum, gene defter yırtıyorsun. Öyle anlaşılıyor ki söylenmemiş hiçbir şey yazamamışsın gene”, dedim.

Bu kez hiç kızmadı nedense.

“Evet, öyle oldu, Zarife, hep öyle oluyor”, dedi, derin derin içini çekti. “Tam yazmaya başlıyorum ki yazdığımın içimden değil de dışarıdan

geldiğini, yani daha önce bir yerlerde söylenmiş ya da yazılmış olduğunu sezinliyorum, beynim uçsuz bucaksız bir karanlığa dönüşüyor o zaman”.

Elimi omzuna bastırdım.

“Görüyorum, zamanının bayağı önemli bir bölümünü defter yırtmaya harcıyorsun, bir defteri yırtmaya başlayınca da hiç elini sürmediğin boş sayfaları bile yırtmadıkça rahat edemiyorsun”, dedim.

“Evet, doğru, huyum kurusun”, diye mırıldandı.

Tam o anda bir çözüm geldi usuma, ya da gözlerimin önüne.

“Bak, ne diyeceğim”, diye başladım. “Bak, ne diyeceğim sana, çok kalın defterler kullanıyorsun, şunları inceltemez misin?”

Selami bu sözlerime şaştı.

“İnceltmek mi? İnceltmek mi? Nasıl yani?” diye yineledi. “Sen de çok iyi biliyorsun ki ben çok büyük bir kitap yazmaya çalışıyorum”.

“Evet, biliyorum elbette, ama daha ince, yani daha az sayfalı defterlere de yazabilirsin kitabını; nasıl olsa, tüm kitabı tek bir deftere sığdırmak gibi bir düşüncen yok herhalde”, dedim.

Selami’nin gözleri parladı birden.

“Zarife, sen çok akıllı bir kadınsın”, dedi. “Evet, çok akıllı bir kadınsın, her zaman söyledim bunu. Sen olmasan, ne yapardım, bilmem”.

Birden gözlerim doldu. Kalktım, yanaklarını öptüm.

“Bir de büyük düşler kurmayı bırakıp herkes gibi söylenebilenleri yazmaya çalışsan, ne iyi olurdu”, dedim. “Sen beni dinlersen denenmiş, yani söylenebilmiş şeyleri örnek alsan çok daha iyi edersin; yoksa hiçbir şey yazamadan ölüp gideceksin şu masanın başında ya da çıldıracaksın”.

Kızmasını, “Sen bu işlerden ne anlarsın? Çık dışarı, beni rahat bırak!” diye bağırmasını, hatta beni kolumdan tutup dışarı atmasını bekliyordum, ama tuhaf bir biçimde gülümsedi bizimki. Eliyle masasının sağ yanındaki iskemleyi gösterdi bana.

“Peki, sen ne yapmamı istiyorsun?” diye sordu.

“Selami, az önce de söyledim, söylenmemişi ya da söylenemeyeni yazmaya çalışmaktan vazgeçmelisin artık, bırakmalısın bu düşü”, dedim.

Masasının başından kalktı, bir iskemle çekip karşıma oturdu. Elini elimin üstüne koydu.

“Ama hiç söylenmemişi söylemiş olanlar da var, Zarife”, dedi.

“Kimmiş onlar?” diye sordum.

Duralamadı bile.

“Örneğin Nietzsche”, dedi. “Örneğin Kant, örneğin Dante, örneğin Mallarmé, örneğin Baudelaire, örneğin... örneğin Shakespeare, *to be or not to be...*”

“Demek ki söylenebilir şeylermiş söyledikleri. Yoksa nasıl söyleyeceklerdi?” dedim. Ondan yanıt gelmeyince de “Bence en iyisi, işe söylenebilir olanla başlamak ve söylenebilir olanı olabildiğince güzel söylemek”, diye sürdürdüm.

“Yani ne yapayım istiyorsun?” diye sordu.

“Benim senden istediğim bir şey yok, Selami, sana yol göstermeye de kalkmıyorum, ama bence düş gücünü boşu boşuna zorlamaktan vazgeçip herkes gibi davranabilirsin, örneğin tarihsel bir roman yazmaya girişebilirsin”, dedim.

Çok tuhaf, belki de yıllardır ilk kez, Selami söylediklerimi büyük bir ilgiyle dinliyordu.

“Örneğin Abdülhamit’ten Vahdettin’e, son Osmanlı padişahlarını, ülkeyi ve ulusu yükseltme yolunda attıkları dev adımları yansıtan bir roman yazabilirsin, böylece hiç söylenmemiş ya da çok az söylenmiş bir şeyler söylemiş olursun. Harici paşanın torununa da böylesi yakışır”, dedim.

Selami yüzünü buruşturdu hemen.

“Zarife, sen saçmalamaya başladın ya da benimle dalga geçiyorsun”, diye homurdandı. “Gerçeğin tersini söylemek söylenmemişi söylemek olmaz, yalan söylemek olur”.

“Hayır, Selami, saçmalamıyorum, seninle dalga da geçmiyorum, ama bu yolu beğenmedinse, başka bir yol önereyim sana, en ünlü romancılarımızın en sık başvurdukları yolu”, dedim: “son birkaç yılda Avrupa ülkelerinde başarı kazanmış üç dört romanı okuyup başlıca kişilerini, oluntularını ve izleklerini inceleyip içlerinde en sevdiklerini ayır, bunları küçük değişiklerle yeniden kurgulayarak dört beş yüz sayfalık bir roman ya da deneme oluştur, iki üç hafta içinde Türkiye’nin en saygın ve en çok okunan yazarı oluverirsin, sen de rahat edersin, biz de”.

Selami sinirleniverdi birden, gözünden bile esirgediği antika masasına bir yumruk indirdi.

“Zarife, rahat bırak beni! Git, kendi işlerine bak!” diye bağırdı. “Sen de çok iyi biliyorsun ki ben her şeyden önce felsefeciyim, öyle roman moman yazacak bir adam değilim. Önerin şaka da olsa tepemi attırıyor,

çünkü şu içinde bulunduğum durum, üzerinde şaka yapılacak bir durum değil”.

Gene de yılmadım, çünkü kendi seçtiği yolun çıkar bir yol olmadığını on yıldır açıklıkla görüyordum.

“Selami, yalnızca romancılarımız seçmiyor ki bu yolu, ozanlar da, denemeciler de, oyun yazarları da, bilim adamları da benimsiyor. Felsefeciler de benimsiyordur kuşkusuz. Geçen gün bir dergide okudum, çok ünlü bir profesörümüz çok ünlü bir yazarımızın çok eski yapıtların kurgu ve biçimlerini, yer yer de içeriklerini kullanarak yüzde yüz çağcıl bir roman yarattığını söylüyor, bu yaklaşımı eleştiren bir yazarı da ‘Ne yapsaydı yani, her şeyi kendisi mi uydursaydı?’ diye tersliyordu”, dedim.

Bizimki buna da kızdı.

“Yetti artık, Zarife, yetti artık!” diye homurdandı. “Saçma öykülerle şişirme kafamı”.

“Tamam, tamam, işte gidiyorum”, deyip kapıya yöneldim ister istemez, ama tam çıkmak üzereyken durdum, “İnan bana, ötekiler kadar sen de yazabilirsin böyle bir kitabı. Hakkında bir iki yazı çıktı mı köşkümüzün bahçesi gazetecilerden geçilmez olur, Harici paşanın arsa ve yapılarının değeri de en az üç kat artar”, diye ekledim.

Selami yüzünü buruşturdu.

“Zarife, sen de çok iyi bilirsin ki para da, ün de değil benim aradığım. Kendi kitabımı, yani yalnız benim yazabileceğim kitabı yazmak. Sen de tutmuş, benden kendi kendimi yadsımamı, yani çoğunluğun yönelimini paylaşmamı istiyorsun ya da dalga geçiyorsun benimle”, dedi.

Duralamadım bile.

“İyi bildin, çoğunluğun yönelimi bu”, diye atıldım hemen. “Çoğunluk bilineni, alışılmışı üretiyor sürekli, bu nedenle de inandırıyor, yatıştırıyor, rahat ettirtiyor. Bu arada da her yazar kendi küçük katkısını da getiriyor ister istemez. Bir de şu soruyu soralım kendimize: hep hiç söylenmemişi söyleyecek olsak benzerlerimizle nasıl anlaşırdık?”

Selami yüzünü buruşturdu.

“Zarife, benim okuduklarım geçmiş yüzyılların ve Batı ülkelerin yazarlarıdır genellikle”, dedi. “O senin söylediklerini yeterince biliyorum, okuduğum da, okuyacağım da yok artık”.

Selami’nin söylediği doğruydu: bir zamanlar bizim yazarları da çok okumuştu, ama nice yıldır en yenisi dünyamızdan yüz yıl önce ayrılmış

Batılı düşünürleri ve sanatçıları okumaktaydı, bense onun elini bile sürmediği gazeteleri, elini bile sürmediği gazetelerin öne çıkardığı kitapları okuyordum daha çok. Bu konuda uzlaşmamız olanaksızdı. Ama o gün inatçılığım üstümdeydi.

“Biliyorum, okumuyorsun onları, ama Kandilli’nin en yüksek tepesinde köşküne kapanmış da olsan, bu adamların soluduğu havayı soluyorsun ister istemez, bu adamların yediği ekmeği yiyorsun”, dedim.

Selami bayağı güldü bu kez.

“Zarife, sen çok abartıyorsun bu konuyu ya da benimle dalga geçiyorsun”, dedi.

“Hayır, yanılıyorsun, sevgilim, hiç de abartmıyorum”, dedim hemen. “Bu bir ortam sorunu bence. Ne kadar çabalarsan çabala, ne kadar içine kapanırsan kapan, yaşadığın ülkenin ortamından kolay kolay koparamazsın kendini. Kimler nelere hayran kalıyor, görmüyor musun?”

Selami yanıt vermedi. Öyle durup şaşkın şaşkın yüzüme baktı bir süre. Sonra kalktı, pencerenin önüne gitti, Boğaz’dan geçen tekneleri izlemeye başladı, böylece, ayrımında bile olmadan, sözünü ettiğim ortamdan kopmadığını gösterdi bir bakıma. Neden bilmem, sinirleniverdim birden. Birkaç yıl önce tepesini attıran sözü bir kez daha yinelemek, “Sen bu kitabı ne zaman bitireceksin, orasını bilemem, ama ben onun yazılma öyküsünü çok daha önce bitireceğim”, demek geldi içimden. Bereket, zor da olsa tuttum kendimi.

O anda kendimi tuttum ya, beş altı dakika sonra, evin önünde bir aşağı, bir yukarı deliler gibi yürürken, Müşfika karşımda bitip de “Anneciğim, bu nasıl yürüme böyle? Kötü bir şey mi oldu yoksa?” diye sorunca, artık tutamadım kendini.

“Babanız o *Serencam* dediği şeyi belki bitirecek, belki bitiremeyecek, ama öyle sanıyorum ki ben onun yazılma ya da yazılamama öyküsünü kendisinden çok daha önce bitireceğim”, dedim damdan düşer gibi.

Söylemek bile fazla, öfkeyle söylenmiş bir sözdü bu, yazılmamış bir kitabın öyküsünü yazmak da saçmaydı. En azından ilk bakışta. Ama Müşfika yemedi, içmedi, gerçek bir tasarı söz konusuymuş gibi hemen kardeşlerine yetiştirdi. Durdurabilirsen durdur artık bizimkileri! İkide bir sözü döndürüp dolaştırıp bu saçma tasarıya getiriyor, “Kime niyet, kime kısmet, babamızın yıllar yılı yazamadığı kitap annemizi yazar yapıyor sonunda”, deyip gülüyorlardı. Gülmekle de kalmıyorlardı her zaman,

özellikle Müşfik'le Müşfika bu şakayı yüzde yüz gerçek, hatta gerçekleştirilmeye başlanmış bir tasarı gibi görüyor, ikide bir sözü bu konuya getirerek "Anneciğim, şu kitabı bir an önce bitir de bastıralım hemen, sonra da Selami Harici beyin önüne koyup 'Selami bey, kitap dediğin böyle yazılır işte!' diyelim", deyip duruyorlardı. Kendileriyle pek ilgilenmediğinden olacak, Selami'nin yaptıkları ve söyledikleri genellikle sinirlendirirdi onları; ama, görünüşe bakılırsa, benim onun yazma serüveni üzerine yazacaklarımın yüzde yüz ters bir etki yaratacağını, yani kendilerini doyasıya güldüreceğini sanıyor, "Anneciğim, yaz artık şu kitabı!" diye sıkıştırıp duruyorlardı beni. Kimi zaman gülüp geçiyordum, kimi zaman da basbayağı tersliyordum onları, "Bu şakayı biraz fazla uzattınız! Yetti artık!" diyordum. Ama, ben ne yaparsam yapayım, şaka derinden derine doğa değiştirerek nerdeyse gerçek bir tasarıya dönüşmekteydi. Evet, böyle, kimi zaman yıllar yılı kitabının ilk tümcesinin gökten inmesini bekleyen bir yaşlı çılgının romanı olarak beliriyordu, kimi zaman da Selami'nin yazma, daha doğrusu yazamama serüveninin yüzde yüz gerçek öyküsü olarak. Ancak, bunlara tasarı denilebilirse, her iki tasarı da ayrıntılardan ve açıklıktan yoksundu. Yalnızca ayrıntılardan ve açıklıktan değil, istemden de yoksundu ayrıca. Düşlemek ve konuşmak başka, yapmak başkaydı. Ben ilkokul yıllarımdan beri güzel konuşanlara ve güzel yazanlara hayranlık duymuştum, ama çocukluğumda da, gençliğimde bile yazmak hiç çekmemişti beni, şimdi, orta yaşlılığımda da çekmiyordu. Hele bizim çocuklar dışında biri günün birinde kitaba benzer bir şeyler yazacağımı söyleyecek olsa, kahkahalarla gülerdim herhalde, belki de benimle alay ediyorlar diye ortalığı birbirine katardım. Yazmayı yaşamının birincil amacı olarak benimseyen Selami'nin o antika masanın başında yıllar yılı daha ilk tümcesini bile bulamadan oturması da olsa olsa böyle bir tasarıdan caydırırdı beni. Ne var ki nice yıldır kitabının ilk tümcesini bile bulamayan yazarın değişmez görüntüsü yavaş yavaş bu aykırı düşe tuhaf bir çekicilik kazandırmaya başlıyordu. Çocuklar da yarı şaka, yarı ciddi, ama sürekli olarak sözü bu konuya getirerek kafamı karıştırıyorlardı. Arada bir bayağı dalıp gittiğim, "Olur olur, Selami'nin bunca yıldır yapamadığını ben yapıveririm belki", dediğim oluyordu.

İşin ilginç yanı, ben böyle olmayacak düşlere dalarken, Selami, altmışından sonra, ilkgençlik yıllarından beri süregelen düşünden uyanır gibiydi.

Ne olursa olsun, zaman beni haklı çıkardı.

Beni “Git, kendi işlerine bak sen!” diye terslemesinin üzerinden iki yıl bile geçmeden, çatı katındaki odasından çok, alt katta, kitaplığında oturmaya, burada sürekli kitap karıştırmaya, işlevlerinin ne olduğunu bilmediğim altı yedi deftere de değişik kitaplara bakarak uzun uzun bir şeyler yazmaya başladı bizimki. Bu arada, beklenmedik bir alışkanlık edindi: son yıllarda beş on dakikalığına bahçeye inip biraz yürümesi için uzun uzun dil dökmem gerekirken, şimdi her hafta iki üç kez, kaşla göz arasında giyinip hiçbir şey söylemeden, sorularıma da açık bir yanıt vermeden çıkıp gidiyor, dört beş saat sonra da kimi zaman elleri boş ve suratı asık olarak, kimi zaman kucağında koca bir kitap paketi ve dudaklarında mutlu bir gülümsemeyle dönüyor, ailenin ilk üyesi olmasına karşın, evine değil de oteline gelmiş gibi saatlerce çalışma odasına kapanıyor, kısacası, eşinin ve çocuklarının arasında bir yalnız adam yaşamı sürdürüyordu. Onun tuhaflıklarına alışkındım, ama eski alışkanlıklarıyla çelişen bu yeni alışkanlık yalnız beni değil, çocuklarımızı da fazlasıyla rahatsız etmekteydi. Sonunda, Müştak babasını izlemeye karar verdi. Çok kısa bir süre sonra da öğrendi kaçamaklarının gizini.

Onun anlattığına göre, Selami vapura binip karşı kıyıya geçiyor, kimi günler Tünel’deki Hachette Kitabevi’ne girip raflardaki yazın ve düşün yapıtlarını uzun uzun gözden geçiriyor, çalışanlardan birtakım fransızca kitaplar istiyor, bulunanları hemen alıyor, bulunamayanları da ısmarlıyordu. Bu arada, kimi günler Taksim’e, Fransız Kültür Merkezi’nin kitaplığına girip birtakım kitaplar isteyerek uzun uzun karıştırıp notlar alıyor, kimi günler de aynı şeyleri Edebiyat Fakültesi’nin kitaplığında da yapıyordu. Her iki kitaplıkta da görevliler kendisini tanıyor, yıllar önce Sorbonne’da felsefe doktorası yaptığı söylenen bu yaşlı adama saygıda kusur etmiyor, bu arada, ilk gelişlerinde verdiği bilgilere dayanarak, çok kapsamlı ve çok özgün bir felsefe kitabı yazmakta olduğunu söylüyorlardı. Sonuçta, benim bulanık bir biçimde sezinlediğimi Müştak kesinliğe dönüştürdü: “Selami Harici beyefendi yıllardır kendi beyninin içinde arayıp da bulamadığı *Serencam*’ı şimdi başka yerlerde, başkalarının kitaplarında aramaya başlamış bulunmakta, artık bundan kuşkum yok benim”, dedi. Tepem attı, “Olamaz, hayır, olamaz!” diye atıldım. Selami yıllardan beri çok az yazarın yapıtlarını doğrudan doğruya kendi yüreklerinden ve kendi beyinlerinden, büyük çoğunluğununsa başkalarının yapıtlarından çıkardıklarını söylerdi bana,

arkasından da, “Ben o küçük azınlıktanım işte; daha doğrusu o küçük azınlıktan olmak istiyorum”, diye eklerdi genellikle. Yolundan dönmüş olması çok küçük bir olasılıktı. Ama sonunda ben de inanmaya başladım Müştak’ın saptamasına, bizimkinin yanaklarının pembeleşmesini, nicedir yok olan göbeğinin her geçen gün biraz daha belirginleşmesini de bu mutlu değişimin somut bir kanıtı olarak değerlendirmeye başladım.

Böylesine kesin bir biçimde olmamakla birlikte, ben de çoktandır sezinliyordum durumu, bunda küçük bir payım bulunduğunu da düşünmüyor değildim. Ama Müştak saptamasını horgörüyle dile getirirken, ben bunu mutlu bir değişim olarak değerlendirdim. Söylenmemişi söyleyebilmiş olanların söylemlerini araştırırken söylenebilmişin düzleminde kalmıştı ister istemez. Evet, bunca yıldır tasarladığı kadar özgün bir yapıt olmayacaktı Selami’nin kitabı, ama artık *Serencam*’ı kendi beyninden değil de hiç kuşkusuz işin içine kendi beynini, yani kendi usunu, kendi duyarlığını ve kendi beğenisini de katarak başkalarının yapıtlarından çıkaracağına göre, somutun içinde kalacaktı büyük ölçüde, böyle olunca da öğle güneşinin altında kendi gölgesiyle köşe kapmaca oynamayacaktı artık, kitabını bitirebilecekti. Önemli olan da buydu, en azından benim için.

Ne olursa olsun, izlenimlerimiz düşüncemizi doğrular gibiydi: Selami saatler boyunca boş sayfanın karşısında uyuklamıyordu artık. Şimdi masasının üstünde en az bir düzine kitap duruyor, bizimki de, canlı mı canlı, dingin mi dingin, birini bırakıp öbürünü alıyor, beşini kitaplığa götürüp onunu odasına getiriyor, okuyor da okuyordu. Okumakla da kalmıyordu elbette, yavaş yavaş, her dakika önündeki kitaba bakarak, fransızca ve türkçe sözlüklerinin birini kapatıp bir başkasını açarak kısa da olsa bir şeyler yazıyordu. Evet, böyle, bayağı yazıyordu artık bizimki. Her yazdığını da yırtmadığı bile oluyordu. Bu da, söylemek bile fazla, çok önemli bir gelişmeydi. Defterine geçirdiği her sözcüğün *Serencam*’ı uzak bir düş olmaktan çıkarma yolunda bir adım olduğu söylenebilirdi. En azından ben böyle düşünüyordum. Bir akşam, yemek sırasında, hangi nedenle unuttum, elindeki şarap kadehini göstererek “Şu kadeh boşken başkadır, doluyken başka, içine rakı koyduğun zaman başkadır, şarap koyduğun zaman daha başka. Bu da bize açıklıkla gösteriyor ki hiçbir şey yüzde yüz özgün ve değişmez değildir, en azından bizim yüzyılımızda”, dediği zaman daha bir güçlenmişti bu düşüncem: Selami bunca yıldır zorlayıp da bir türlü

açamadığı dar kapıdan uzaklaşıyor, çoğunluğun yeğlediği kapıya yöneliyordu artık, bu kapıdan içeri girdiği bile söylenebilirdi belki.

Ama bir sabah o daha uyurken odasına çıktığımda, nerdeyse tüm bir defterin küçücük parçalara ayrılmış olarak çöp sepetinde yattığını gördüğümde gözlerim karardı birden, düşmemek için Selami'nin koltuğuna tutundum. Aynı zamanda da tanımlanması olanaksız bir korku çöktü içime. "Yoksa... Yoksa... Yoksa Selami *Serencam*'ı yazmaktan vaz mı geçti?" diye söylendim birkaç kez. Çok tuhaf, ben bu *Serencam*'ı yıllardır kişisel düşmanım olarak görmüştüm, ama şimdi, tam da işler yoluna girmiş gibi görünürken, Selami'nin onu yazmaktan vazgeçmiş olması olasılığı beni çılgına döndürmekteydi. Sanki *Serencam*'ı benim için yazıyormuş gibi "Olamaz, hayır, olamaz! Bunu bana yapmaya hakkı yok!" diye söylenerek ağlamaya başladım.

Aynı anda, sağ omzumda Selami'nin elinin ağırlığını duydum.

Geriye döndüğümde gülümsüyordu.

"Nasıl böyle gülümsersin?" diye bağırdım.

"Neden gülümsemeyeyim ki, Zarife? Ağlanacak bir şey mi var ortada?" dedi dinginlikle.

"Daha ne olsun istiyorsun ki? Koca bir defteri yırtmışsın gene!" dedim.

Bu kez de bir kahkaha attı.

"Sen de çok iyi biliyorsun ki yırttığım ilk defter değil bu. Huy işte, herkesin bir yazma biçimi vardır, benimki de bu: yırta yırta yazıyorum", dedi.

Birden kızdım, basbayağı titremeye başladım.

"İyi de neden yırtıyorsun?" diye atıldım.

Selami hep dinginlikle gülümsüyordu.

"Neden mi yırtıyorum? Usuma daha yeni tümceler, daha güzel sözcükler geliyor da ondan. Ama yırtmadıklarım da var", dedi, koluma girip pencere yanındaki divana doğru götürdü beni, oturdu, beni de sağ yanına oturttu, sonra kendine doğru çekerek yanaklarımı öptü, iyice kırlaşmaya başlamış saçlarımı okşamaya başladı. "Bu *Serencam* çok uzun bir yapıt, Zarife", diye ekledi. "Çok, ama çok uzun bir yapıt, başlangıçta tasarladığımın belki kırk, belki elli katı".

"Ama bu kez koca defteri yırtmışsın, hem de son sayfasına kadar doldurduktan sonra. *Serencam*'ı yazmaktan vazgeçtin diye korktum",

dedim.

Gene güldü.

“Zarife, sen ömür kadınsın!” dedi. “*Serencam* benim yaşamımın kitabı. Ne diye vazgeçecekmişim ki ondan? Kocana güvenmiyor musun?”

“Peki, neden *Serencam*?” dedim.

“*Serencam*, çünkü bu kitapta insanlığın serüvenini anlatmaya çalışıyorum ben, anlatmaktan da fazlasını yapıyorum, parmağımla gösteriyorum. Yaşayacağımı yaşadım, göreceğimi gördüm, şimdi sıra yazmaya, yani göstermeye geldi; umarım, ömrüm de yeter buna”, diye yanıtladı.

Bir an ne diyeceğimi şaşırdım.

“Ama şimdi yazmak istediklerin başlangıçta tasarladığının kırk elli katıysa, sen de yazdıklarını hep böyle yırtarsan, bu kitap nasıl bitecek?” dedim. “Bitmek bir yana, bir girişi bile olmaz belki. Evet, böyle, nice yıldır çalışıyorsun şu masanın başında, ama şimdi soracak olsam, şu kitabın ilk tümcesini bile söyleyemezsin belki bana. Ne dersin, yanılıyor muyum yoksa?”

Selami kaşlarını çattı, gözlerini karşı duvarda bir noktaya dikerek düşündü bir süre.

“Zarife, yırttığım tüm bu defterler çöpe gidiyor, doğru, ama boşu boşuna gittikleri de söylenemez, yırttığım her defter belli bir deneyim kazandırıyor bana, yırta yırta ilerliyorum. Şimdi anladın mı?” dedi.

Tam olarak anladığımı söyleyemezdim doğrusu. Konuyu değiştirmeyi yeğledim.

“Selami, sen benim soruma yanıt vermedin!” dedim.

Selami şaşırdı.

“Soruna yanıt vermedim mi? Hangi soruna?” diye sordu.

“*Serencam*’ın ilk tümcesini hâlâ söylemedin bana! Söyleyemiyorsan, yirmi yıldır hep aynı noktada, hep işin başında ve dışındasın demektir”, dedim, hemen arkasından da bunları nasıl söyleyebildiğime şaştım.

Ama Selami alınmış gibi görünmüyor, tam tersine, anlayışla gülümsüyordu. Beni kendine doğru çekti.

“*Serencam*’ın ilk tümcesi... *Serencam*’ın ilk tümcesi...” diye yineledi. “*Serencam*’ın ilk tümcesi ‘*Önce Söz vardı’* olabilir örneğin, ama ilk tümceyi son tümcenin söylemesi de olanaklı. Kitap yazmak başka işlere benzemiyor, Zarife. Çok, ama çok sabırlı olmak gerekiyor”.

Gene tutamadım kendimi.

"Sabırlı olmak gerek diyorsun, ama bu kitabı yazmaya başlamanın üstünden kaç yıl geçti, hiç hesapladın mı?" diye sordum.

Selami gözlerini yumup düşündü bir süre, sonra gene gülümsemeye başladı.

"Hayır, Zarife, hiç hesaplamadım. Bu kitap öyle sarmış ki benliğimi, onun dışında hiçbir şey düşünemiyordum", dedi.

Olmayacak bir şeydi bu söylediği, ama işin içindeki Selami olunca, hele yaşı da göz önüne alınınca, inanmak gerekiyordu. Böyle bir işe girişmesi durumunda içinden çıkması da çok uzak bir olasılıktı: onun yerine ben giriştim işe.

"Hesap ortada, sevgilim: ilk kez sabahın köründe iki dirhem bir çekirdek çalışma odana girip boş kâğıdın önüne oturduğun gün kızın Müşfika'yla oğlun Müşfik yaşamlarının üçüncü yılının ikinci günündeydiler; şimdi tam yirmi dört yaşındalar, kızımız dünya evine girmek için konaklarımızdan birinin boşalmasını bekliyor; oğlanlar öğrenimlerini de, askerliklerini de bitirdi. Müştak bey oğlumuzsa, Amerika'da doktorasını bitirmeye çalışırken borç yüzünden hapse atılmak üzere, senden para bekliyor. Sen de yetmişlerinde bir yaşlı adamsın artık, kitabını bitirmek istiyorsan, elini çabuk tutmak zorundasın", dedim.

Selami kaşlarını çattı birden.

"Daha on gün önce para yolladım ya ona", dedi.

"Yolladın, ama yolladığın para onun ödemesi gereken paranın yarısı bile değilmiş", dedim. "Dün akşam söyledim ya sana..."

En az bir dakika düşündü.

"Evet, söylemiştin, evet, çok tuhaf, bu kitap unutkan yaptı beni", diye mırıldandı, benimle konuşur gibi değil de kendi kendine söylenir gibiydi.

"Unutkan yapmakla kalmadı, umursamaz bir adam yaptı", dedim.

Selami çenesini avuçlarına aldı, dirsekleri bir çift boş sayfanın üstünde, belki on, belki on beş dakika hiç kımıldamadan kaldı öyle. Sonra birden, elimi avucuna alıp var gücüyle sıktı.

"Zarife, sen olmasan, ben ne yapardım, bilmem", dedi içten mi içten bir sesle. "Bu kitap dipsiz bir ambar: tüm düşüncemi alıyor! İyi ki anımsattın bana çocukların durumunu. Haklısın, bir baba olarak *Serencam*'dan önce onları düşünmeliydim", dedi.

Gene en az çeyrek saat süresince düşüncelere daldı. En sonunda, ben "Bizimki uyuyacak bu gidişle", diye düşünürken, o benim göremediğim birini yanıtlar gibi, "Yalı, evet, yalı, en iyisi yalı", diye mırıldandı.

Birden tüylerim ürperdi.

"Yalı mı dedin? Ne yalısı? Yalıya ne olmuş?" diye atıldım.

Dinginlikle gülümsedi bana.

"Kaç yıl var ki bir gün bile oturmadık içinde. Bizimkilerin de pek girip çıktıkları yok, yalıya yazdan yaza, denize girmek için uğruyorlar yalnızca", dedi, acıtacak ölçüde sıkmaya başladı elimi. "Şu var ki en çok parayı o getirecektir bize. Bu yalıyı sattık mı en az on yıl süresince başka bir şey satmamız gerekmeyecek artık", diye ekledi.

"Selami, delirdin mi sen? Bu yalı Harici paşadan kalmış bize, tüm ailenin onuru. Çocuklar aç da kalsalar istemezler satılmasını. Bunu yapamazsın!" dedim.

Ama Selami hiç mi hiç etkilenmedi.

"Zarife, yalıyı sattık mı her iki yılda bir koca bir arsa ya da han satmaktan kurtulmuş olacağız", dedi, sonra varla yok arası bir gülümseme belirdi yüzünde, "Hem de ben artık tüm varlığımla kitabıma vermek istiyorum kendimi, her yıl bir başka satışla zaman yitirmek istemiyorum. Dedim ya, bu yalı en az dokuz on yıl rahat rahat yaşatır hepimizi", diye ekledi.

Gözlerimin önü kararıverdi birden, o güne kadar hiç yapmadığım bir şey yaptım: önümdeki sehpaya bir yumruk indirdim.

"Selami, sen delirmişsin!" diye bağırdım. "Böyle en değerli varlıklarını sata sata kendini de, çocuklarını da evsiz barksız, beş parasız duruma düşüreceksin sonunda".

Ama bizimki tınmadı bile, böyle korkunç bir gelecek düşüncesi karşısında ürpermesi beklenirken, uzun uzun güldü.

"Daha iyi ya, bizler de adam gibi adamlar oluruz o zaman", dedi.

Şaşırıp kaldım.

"Sen ne demek istiyorsun?" diye bağırdım.

Bir süre düşündü ya da düşünür gibi yaptı.

"Evet, Zarife, adam gibi adamlar oluruz o zaman. Neden dersen, zenginlik aklın can düşmanıdır, yakaladığı yerde öldürür. Bana bak, anlarsın: bu kadar zengin olmasam, *Serencam*'ı çoktan bitirmiş olurdum belki ", dedi.

“Peki, akıllı insanlar zengin olamazlar mı?” diye sordum.

Bir an düşündü.

“Olurlar, olurlar elbette. Ama bir kez zengin oldular mı akıl da içinde olmak üzere en değerli niteliklerini yitirirler; zenginlerin yoksulluğu her zaman içimi sızlatmıştır benim”, dedi.

“Bir örnek verebilir misin bana?” diye sordum.

Duralamadı bile.

“Yüzlerce, binlerce örnek verebilirim sana, ama şimdilik tek bir örnekle yetinelim: bizim Harici dede”, dedi.

Birden tepem attı.

“Harici dede nerede akılsızlık yapmış?” diye sordum.

Selami gülmeye başladı.

“Nerede olacak?” dedi. “Adamı büyükelçi yapmışlar, dışişleri bakanı yapmışlar, ama o hep kendi iç işleriyle uğraşmış: arsa üstüne arsa, han üstüne han satın almış”.

Bu kez de ben güldüm.

“Sen de iyi bir içişleri bakanı olmuşsun hani, onun aldıklarını satarak yaşıyorsun, öyle değil mi?” dedim.

Alaylı alaylı güldü.

“Evet, öyle, ben de karşıt yolu seçtim, sürekli sattım, yalıyı da satacağım. Kararım kesin, bizimkiler hep birlikte karşı çıksalar da değiştirecek değilim”, diye yanıtladı.

Selami böyleydi işte, bir kez “Kararım kesin!” demeyegörsün, geri adım atmazdı artık, bir daha değiştirmezdi kararını, hem de en kısa sürede yerine getirmek isterdi. Bu son kararının oldukça önemli bir nedeni vardı ayrıca: tüm güzelliklerine karşın, herkesin “tarihsel” diye nitelediği yalıyı da, Kandilli’nin bu benzersiz tepesini de pek sevmezdi Selami. Uzun yıllar nerdeyse her sokağının kendine özgü bir tarihi bulunan bir kentte, Paris’te yaşamış olduğu için midir, nedir, güzelim tepeyi kişiliksiz bir alan, bir tür Araf olarak değerlendirirdi bizimki, “Boşlukta bir yer”, diye nitelerdi. Yalıyı da insanlarla deniz arasında bir engel olarak görmüştü her zaman. Evlenmemizden bir yıl sonra yalıdan ayrılıp yukarıya taşınmamızın bir nedeni de buydu belki. Gene o dönemde, herhangi bir arkadaş yalımızın güzelliğinden ya da tarihsel değerinden söz açtı mı, bizimkinin suratı buruşuverirdi hemen, “Deli demeyeceklerini bilsem, kendi ellerimle yıkarım bu yalıyı”, diyerek kapatırdı konuyu. Şimdi de satıp kurtulma

düşüncesini gönülden benimsemişe benziyordu. Müştak borç yüzünden hapse girmek üzere olduğuna, belki de girdiğine, öbür çocuklarımız da ikide bir para istekleriyle kafasını şişirdiklerine göre, kimsecikler tutamazdı artık onu. Öyle ya, Selami bir toprak ya da bir konak satmaya karar verdi mi başka bir insan olurdu nerdeyse, satış sonuçlanıncaya kadar başka hiçbir şeyle ilgilenmez, gece gündüz bunu düşünür, en iyi biçimde de sonuçlandırırdı. Gene öyle olacaktı.

Nasıl, neden, bilmiyorum, birden elini tuttum, gözlerimi gözlerine diktim.

“Selami, senden bir şey istesem yapar mısın?” diye sordum.

Tuhaf bir biçimde gülümsedi.

“İstediğin şeye bakar”, dedi.

“Çok bir şey istemiyorum: şu yalıyı satışa çıkarma işini bir ay erteleyebilir misin?” dedim.

Selami irkildi birden, hemen yanıt vermedi, gözlerini üzerime dikerek şaşkın şaşkın süzdü beni bir süre, bunca yıldır hiçbir zaman işlerine karışmamışken, şimdi neden böyle bir istekte bulunduğumu çıkarmaya çalıştı herhalde. Ama çıkaramadı sanırım, çünkü ben de bilmiyordum bunu neden istediğimi. İstiyordum işte.

“Evet, yanıtını bekliyorum: satışı erteleyecek misin?” diye üsteledim.

Selami gene gülümsedi.

“Evet, ama yalnız bir ay”, dedi.

“Yalnız bir ay”, diye yineledim.

“Tamam, canım, erteledim gitti”, dedi.

Yazık ki evdeki hesap Cambridge’tekine uymadı: bir aylık sürenin yarısı bile dolmadan: Müştak’ın on bin küsur dolar bir borç nedeniyle tutuklandığı haberi geldi. Bana öyle geliyordu ki Selami belki bankaya bile gitmeden, ceplerini ve çekmecelerini karıştırarak toparlayabilirdi bu parayı, ama yalının satışından sonra ödeme kararını değiştirmedi. Bu da yetmiyormuş gibi “Ben sözümün adamıyım, verdiğim sözden dönmem”, dediyse de benim isteğim üzerine hemen girişti satış işlemlerine. Ama kendi yordamınca, yani ağır ağır, dinginlikle. Ben elini çabuk tutmasını, şu yalıyı ucuz pahalı demeden bir an önce satıp oğlanı kurtarmasını söyledimse de tutumunu değiştirmedi: hiç acele etmeden, titizlikle yürüttü işi. Huyuydu, hep böyle yapardı: zamanını alacak bir işe, yani bir yerleri satmaya girişeceği zaman, gözlerini kırparak birtakım hesaplar yapar, “Gitti en az bir

haftam” ya da “Gitti en az bir ayım”, diye söylenirdi. Ama tüm varlığıyla verirdi kendini bu işe. Bu kez de tam beş hafta süresince, nerdeyse *Serencam*’ı bile unuttu. Sabahın erken saatlerinden ortalık iyice kararıncaya kadar tüm zamanını yalıda geçirdi, telefonları yanıtladı, aracılarla konuştu, alıcılara yalıyı gezdirdi, uzun ve ateşli pazarlıklara girişti. En sonunda, altıncı haftanın başında, akşamüzeri, köşkün kapısında taksiden indiği zaman, “Tanrım, ne kadar zayıfladı bu adam! Bu yalı öldürecek onu!” dedim içimden. Ama onun yüzü gülüyordu. Salona girer girmez, kapıya en yakın koltuğa attı kendini, derin bir soluk aldı.

“Hepimizin gözü aydın, Harici dedeyi bir günahtan daha kurtardık, biz de onun yalısından kurtulduk çok şükür”, dedi.

Nasıl olsa satacaktı yalıyı, ben de, çocuklar da çok iyi biliyorduk bunu. Önleyemeyeceğimizi de biliyorduk. Ama beklenmedik bir yıkım haberi almış gibi titredik gene de. Müşfika da iki gözü iki çeşme dışarı attı kendini.

“Demek öyle, canım yalı gitti”, dedim.

Selami bıyık altından güldü.

“Yok, canım, balkona çık da bak istersen, yerinde duruyor her zamanki gibi”, dedi. “Yalnız tapusu Abdüllatif Pamukçu beyin elinde artık”.

“Şakanın da güzeli var, çirkini var”, diye homurdandım.

Ama Selami çok mutlu görünüyordu.

“İşin en güzel yanı, yalıdaki eşyaları da kakaladım Pamukçu beye, hem de nerdeyse küçük bir yalı fiyatına. Adam öyle hödük, öyle de zengin ki her gördüğünü benzersiz bir sanat yapıtı sanıyor”, dedi, sonra da benden övgü bekler gibi gözlerini gözlerime dikti.

Başımı başka yana çevirdim. Ama o konuşmayı sürdürdü.

“Bizim Necmi beyin hesabına da tam yetmiş beş bin dolar yatırdım. Hemen yarın Boston’a uçacak. Becerikli avukattır, Amerika’yı da cebinin içi gibi bilir. Umarım, en kısa sürede kurtarır senin serseriyi. Elinden tutup memlekete getirmeyi de başarır belki”, dedi. Öyle dikilip bekledi bir süre. Benden yanıt gelmeyince de “Neyse, ben odama çıkıyorum. Umarım, kesintisiz bir biçimde kitabıma çalışabilirim artık”, deyip çıktı.

Bizim çocuklar olsun, başkaları olsun, Selami konusunda her şeyi söyleyebilirlerdi, ancak, yazarlığını bir yana bırakacak olursak, her seçtiğini iyi seçtiğini, her yaptığını da iyi yaptığını yadsıyamazlardı. Amerika’ya yolladığı Necmi bey de ne becerikli bir avukat olduğunu Müştak’ı on iki

gün içinde hapisten çıkarıvermesiyle gösterdi. Görünüşte, tek eksiği, Selami'nin onu elinden tutup getirmesini söylemiş olmasına karşın, İstanbul'a tek başına dönmesiydi. Ama bu da bir başarısızlık sayılmazdı doğrusu. Bizim Müştak "Ben beş yıldır burada yaşıyorum, bir yığın eşyam var, bunların bir bölümü benim için çok değerli, hepsini uçakla getirmem olanaksız, bulacağım ilk vapurla dönerim artık", demiş, eşyalarıyla aynı zamanda yola çıkmak zorunda olmadığı söylenince de "Evet, doğru, ama birtakım eşyalarım var ki kısa bir süre için de olsa ayrılamam onlardan", demişti. Necmi bey bu yanıtı da yeterli bulmamış, gemiyi birlikte bulmayı önermiş, bulunca da ücreti ödeyip makbuzu almıştı. Ancak bundan sonra ayrılmıştı Cambridge'ten. Selami "Peki, dönmezse ne olacak?" diye sorunca da gülmüştü, "Ha, söylemeyi unuttum, oturduğu evin son kirasını da ödedik. Vapurunun kalktığı gün anahtarı bırakmak zorunda", demiş, arkasından da otuz beş günlük bir tutukluluktan sonra, hiçbir şeyin kendisini bağlamadığı bu kentte kalmak istemeyeceğini belirtmiş, bu arada Müştak beyi getirecek geminin adını ve yaklaşık olarak hangi gün İstanbul'da olacağını da söylemişti. Açıklayamadığı tek şey Müştak'ın "benim için çok değerli" dediği nesnelerin ne olduğuydu. Bunu kendisine birkaç kez sormuş, ama birbirinden bulanık yanıtlar almıştı. Bizim gibi insanların genellikle önemli saydıkları birçok şeye dudak büken bu ilginç adamın böylesine değer verdiği nesnelerin ne olduğunu kendisi de çok merak ediyordu.

Neden saklamalı, ben de, Selami de, bizim çocuklar da çok merak etmeye başladık bu nesneleri. Bizimkinin öteden beri toplamaktan çok dağıtmaya, biriktirmekten çok harcamaya düşkün olduğunu bildiğimiz için de büsbütün artıyordu merakımız. O günlerde kendini iyiden iyiye *Serencam*'a vermiş olan Selami bile ikide bir "Amerika'da ne toplamış olabilir ki bu oğlan?" diyor, bir yığın varsayım arasında gidip geldikten sonra da kitapta karar kalıyordu. "Ne tür kitaplar toplamış olabilir, orasını bilemem doğrusu; ama yalnız coğrafya kitapları toplamış da olsa, hiç yoktan iyidir", diyordu. Zaman zaman ben de girişiyordum bu tür varsayımlara, bizim çocuklar da. Yaklaşık bir ay sonra, yüzde yüz yanıldığımızı, yani, Selami'ninkini saymazsak, hiçbir varsayımımızın gerçeğin yakınlarından bile geçmediğini anladık: Müştak her biri altmış yetmiş kilo ağırlığında sekiz koca paket dolusu takvimle döndü Amerika'dan. Evet, takvimle. Tüm paketlerden takvimler, ingilizce,

fransızca, ispanyolca, portekizce, italyanca, almanca, arapça, yunanca, sürü sürü masa, duvar ve cep takvimleri çıkıyordu, yakından bakılınca da içinde bulunduğumuz yılla son birkaç yılın takvimleri oldukları anlaşılıyordu. Ancak, göründüğü kadarıyla, hiçbiri kullanılmamış, hiçbirinden tek yaprak koparılmamıştı, hiçbirinin üzerinde tek çizgi yoktu. Müştak da doğruladı saptamamızı: “Ben bu takvimleri kullanmak için değil, saklamak için aldım”, dedi.

Takvimlerini odasına en uygun biçimde yerleştirmenin yöntemini belirlemek için de, tam bir hafta süresince odasını en az beş kez yeniden düzenledi, duvarların genişlik ve yüksekliklerini ölçtü, gene büyük bir özenle koca bir duvarı kaplayacak, ama karmaşık mı karmaşık bir raf düzeneği çizip bizim marangozun yolunu tuttu, döner dönmez de Selami’nin odasına çıkarak bayağı yüklü bir para istedi. Selami de, yalının parasının hiç bitmeyeceğini düşündüğünden olacak, isteğini de geri çevirmedi, “Tamam, Mahmut ustaya söyle, hemen başlasın, yarısını baştan veririz parasının, yarısını da işi bitirdikten sonra”, demekle yetindi, bu arada, Müştak’ın çizdiği düzeneği çok beğendiğini eklemeyi de unutmadı.

O akşam, böyle saçma bir iş için bunca parayı gözden çıkarmasına şaştığımı söylediğimde de güldü, “Hiç yoktan iyidir böylesi. Hiç değilse bir merakı, kafayı taktığı bir zararsız konu var şimdi, bu da önemli bir şey, çok daha saçma bir şey de bulabilirdi. Bir süre oyalansın bakalım”, diyerek kapatmak istedi konuyu.

Bu yanıt beni bayağı sinirlendirdi doğrusu.

“Ne biçim merak bu böyle, bir türlü akıl erdiremedim”, dedim. “Benim gördüğüm kadarıyla onca takvimin bir tekini bile açmamış seninki, boyutlarına, biçimlerine, bir de dillerine göre ayırmaya çalışmış, hepsi bu”.

Selami duralamadı bile.

“Bu da belli bir düşünce düzeyi gerektirir: senin oğlan sınıflandırıyor, Zarife’ciğim. Ayrıca, bir coğrafyacı için takvimler önemli bir kaynak oluşturabilir”, dedi.

Sesinde bir alay havası da yok değildi. Ama ben gene de kızdım tutumuna.

“Böylesine saçma, böylesine gereksiz bir sınıflandırma yapabilmek için bunca yıl okumak, Cambridge’te dört buçuk yıl süresince yan gelip yatmak mı gerekiyordu?” dedim.

Selami güldü bu sözlerime.

“Sen de çok iyi bilirsin ki ben her zaman insanların maymundan geldiğini söylemişimdir”, demekle yetindi.

Birden tepem attı.

“Ben de senin bu sözüne her zaman sinirlenmişimdir”, diye atıldım. “İnsanlar maymundan gelselerdi, ortalık kasap dükkânlarıyla dolup taşmazdı böyle”.

Selami gene güldü.

“Sinirlensen de, sinirlenmesen de senin doğurduğun oğlanlar bunun açık bir kanıtı”, demekle yetindi.

“Sen de bu maymun saçmalığını bırakamadın gitti”, dedim.

Selami gözlerini tavana dikti, bir süre düşündü.

“Bırakmak şöyle dursun, ben kendim de maymundan geldiğimi zaman zaman benliğimin derinliklerinde duyar gibi oluyorum”, dedi.

“Saçmalama, Selami”, dedim.

Derin derin içini çekti.

“Bu iş bana o kadar da saçma gelmiyor, Zarife”, diye yanıtladı. “Sözüm saçma olabilir, ama belli bir gerçeği, en azından belli bir yakınlığı vurguladığı ortada”, diye yanıtladı.

“Yani senin bu insanın kökenini maymuna götürmen söylenemeyeni sezdirme yolunda bir çaba olarak da nitelenebilir mi? Bunu mu söylemek istiyorsun?” diye sordum.

Selami gülümsedi.

“Bunu sen söylüyorsun, Zarife; ama bana hiç de ters gelmiyor”, diye doğruladı, hemen arkasından da dalıp gitti, gözleri hep aynı noktada, en az beş dakika kaldı öyle, sonra birden gülümsemeye başladı. “Müştak’ın tasarlayıp çizdiği o şey... o takvimlerini koymak istediği düzenek de yaratıcı bir kafanın ürünüymüş gibi geldi bana”, diye sürdürdü. “Gerçekleşmiş biçimini de görmek için sabırsızlanıyorum doğrusu. Daha önce başkaları söylese, inanmazdım, ama, ne olursa olsun, bizim oğlan Amerika’da dört buçuk yılı boşuna geçirmemiş. Şimdi hiç değilse kafayı taktığı bir konu var. Evet, Mahmut usta şu nesneyi bir an önce yapıp bitirse de bir görsek”.

Selami oğlunu nerdeyse göklere çıkaracaktı ya onun kendisine karşı duygularının aynı ölçüde olumlu ve içten olduğunu söylemek zordu. Öyle ya, “takvimlik” dediği nesne için “Mahmut usta ne istiyorsa öderiz, yarısını hemen, yarısını takvimlik bitince, sen işin o yönünü hiç düşünme”, demesine çok şaşırdığını söylemesi üzerine “Ben hiç mi hiç şaşmadım,

yalının parasının hiç bitmeyeceğini sanıyor seninki”, dediğim zaman, Müştak zorlu bir yumruk yemiş gibi sarsıldı, “Ya... ya... ya... yalıyı mı? Sen şaka mı ediyorsun? Ha... ha... hayır, doğru olamaz bu!” diye kekelemeye başladı.

Böylesine şaşırması güldürdü beni.

“Evet, doğru, Müştak’çığım, yüzde yüz doğru, seni hapisten kurtarabilmek için Selami pahada ağır bir şeyler satmak zorundaydı”, dedim.

“Bir şeyler satmak zorundaydı, tamam, ama yalıyı satmak zorunda değildi herhalde. Paşa dedenin anısını çiğnemesi gerekmiyordu!” türünden bir yığın söz sıralıyor, bu arada zaman zaman sesi titremeye başlıyor, ağlayacak gibi oluyor, “Hayır, anne, hayır, bu adam komünistin teki, evimizi yalıdan buraya taşıması da komünistliğindendi, bir yolunu bulup satmak istiyordu güzelim yalıyı, benim içeri atılmamı fırsat bildi!” diyor, babasının ne deliliğini bırakıyordu, ne servet düşmanlığını.

“Siz hepiniz böylesiniz, zeytinyağı gibi üste çıkarsınız hep, ama bu söylediklerini babanın yüzüne karşı söyleyecek olursan, sen zararlı çıkarsın, çizdiğin o acayip nesneyi de hiçbir zaman yaptırtamazsın”, dedim.

Bizimki çenesini ellerinin arasına alıp düşündü bir süre, sonra derin derin içini çekti.

“Evet, anneciğim, evet, haklısın”, dedi. “Dedelerimizin bizlere bıraktıklarından biraz olsun yararlanmak istiyorsak, seninki yaşadığı sürece susup oturacağız”.

“Müştak, sen ölçüyü biraz fazla kaçırdın”, dedim.

“Peki, anne, sustum, sustum”, dedi bizimki hemen, ama alay ediyordu sanki.

Ne olursa olsun, susup oturmadı hiçbir zaman, hep çekiştirdi babasını. Bereket, arkasından söylemediğini bırakmazken, kendisiyle karşı karşıya geldiğinde olabildiğince saygılı, olabildiğince ölçülü, olabildiğince sevecen davrandı, ne söylediyse onayladı, hatta onu pohpohlamaya kadar götürdü işi. Bunda Selami’nin kendisine çok iyi davranmasının da bir payı vardı kuşkusuz. Amerika’da harcadığı büyük paraları, hiç düşünmeden verdiği karşılıksız çekleri bir kez olsun başına kakmadığı gibi, babadan çok arkadaş gibi davranıyordu ona. Tasarladığı düzeneğin kurulmasından ve takvimlerin buraya yerleştirilmesinden sonra, odasına girince de bir başyapıt karşısındaymış gibi davrandı, uzun süre öyle dikilip durdu önünde,

bakmaya doyamıyordu sanki, kolundan tutup “Hadi, tamam, çayın soğudu”, dediğim zaman da kulağıma eğildi, “Eğriye eğri, doğruya doğru, bizimki çok güzel tasarlamış bu gözleri, bu da belli bir akıl ve yetenek ister”, diye fısıldadı.

Bense işin sonunu düşünüyordum o sırada.

“Amerika’dan getirdiği takvimler koca duvarı şimdiden doldurmuş nerdeyse; senin oğlan bu işi burada da sürdürecek olursa, yeni takvimleri nereye sığdıracak?” dedim.

Bizimki duralamadı bile.

“Harici tepesinde Hariciler’in takvimlerine de yer bulunacaktır her zaman”, dedi. Bir süre dalıp gittikten sonra da “O kadar karamsar olma, Zarife; takvimler yılda bir çıkar. Müştak’ın odası daha en az iki yıl karşılar gereksinimini”, diye ekledi.

Bizimki öyle bir havaya girmişti ki daha birkaç hafta önce Müştak’ı bir maymun olarak niteleyen kendisi değildi sanki. Dilimi tutamadım artık, bunu anımsattım ona. Duralamadı bile, “Maymun deyip de geçme sen, onların da birçok üstün yanları vardır”, dedi. Böyle de sürdürdü tutumunu: Müştak her fırsatta sözü babasının savurganlığına ve komünistliğine getirirken, o kendisine toz kondurtmamakta dayattı.

Babasının Müştak’a gösterdiği bu ilgiye mi imrendi, nedir, Müşerref de yıllardır boş oturmuşken, birdenbire resim yapmaya girişerek hepimizi şaşırttı. İlkokula gittikleri yıllarda, “Büyüyünce ne olmak istersin?” sorusunu kardeşleri hemen her zaman “Daha karar vermedim” deyip ya da soranı düş kırıklığına uğratmamak için kimi zaman hekim, kimi zaman mühendis, kimi zaman da yargıç ya da avukat olmak istediklerini söylerken, o hep “Ressam olacağım”, demişti. Eli de resme yatkındı doğrusu, bu konuda dört kardeşin en iyisiydi. Ama nice yıldır herhangi bir şeyin resmini yaptığını ya da başkalarının resimlerine ilgi duyduğunu, örneğin bir sergiye gittiğini ne görmüş, ne işitmiştik. Bu yüzden olacak, bizim Selami onun böyle birdenbire resim yapmaya başlamasını da insanın maymundan geldiği savının yeni bir kanıtı olarak değerlendirdi, “Kardeşinin takvim koleksiyonu olmasa, resim yapmak Müşerref’in usundan bile geçmezdi”, deyip noktayı koydu. Deyip noktayı koydu ya onu da gönülden destekleyip yüreklendirdi. Müşerref de çok daha yoğun bir biçimde resim yapmaya girişti böylece, renkli kalemler, suluboyalar, yağlıboyalar aldı, her gün bir başka noktadan Harici tepesinin değişik görünümlerini kâğıda ya da tuvale

geçirmeye başladı. O böyle çalışırken, biz de kendisini sık sık izliyor, yaptıklarını da bayağı beğeniyorduk. Ama Müşerref pek de hoşnut değildi, “Daha önce bir başkası söyleyecek olsa inanmazdım, insan gözü kimi durumlarda çok yetersiz kalıyor, onun eksiğini giderecek bir şeyler olmalı”, diye yineleyip duruyordu. En sonunda gözlerinin eksiğini tamamlamanın yolunu da buldu: Leica marka fotoğraf makinesiyle küçük kardeşi Müşfik çözdü sorununu: şimdi Müşfik onun resmini yapmak istediği görünümün bir renkli fotoğrafını çekiyor, sonra bu fotoğrafı en az beş kat büyüttürüp bir kartonun üzerine yapıştırıyor, o da bu fotoğrafı alıp yansıttığı görünümün karşısına geçiyor, bir önündeki görünümün kendisine, bir yanındaki fotoğrafına bakarak kâğıdına ya da tuvaline geçiriyor, bayağı da benzetiyordu. Bir ressam da bundan iyisini yapamazdı bence. “Müşerref, oğlum, böylesine güzel resim yapıyordun da neden bunca yıl bekledin ki?” diyordum. O da mutlu mutlu gülümsüyor, “Kısmet bu günlereymiş, anneciğim, önce askerliğimi yapmam gerekiyormuş”, diyordu. Selami de “Nedenini sen de çok iyi biliyorsun!” demek istercesine göz kırpıyordu bana, yani gene maymunluğu sokmak istiyordu işin içine, ama maymunluk da olsa çok dolaylı, çok zorlama, hem de çok yararlı bir maymunluktu bizimkininki: boş oturmasını önlemiş, üstüne üstlük, Müşfik’in önünde de bir uğraş alanı açmıştı: o da şimdi birbirinden güzel fotoğraflar çekmekteydi.

Ne olursa olsun, birkaç gün sonra, konuyu kendi aramızda konuştuğumuzda, Selami iki uğraşı aynı kefeye koymadığını gösterdi: ortanca oğlumuzun seçtiği yolun büyük oğlumuzunkinden çok daha nitelikli olduğunu söyledi. Gerçekten de Müşerref’in maymunluğu oldukça kısa bir sürede olumlu sonuçlar verdi. Genellikle açık havada çalıştığı için yüzüne renk geldi, iştahı açıldı, resimlerinin sayısıyla birlikte niteliği de yükseldi. Bu arada, köşkümüzün hemen her odasının duvarları iki üç Harici tepesi görünümüyle süslendi. Böylece, Harici tepesi köşkümüzün yer aldığı bir ortamken, köşkümüz de Harici tepesinin değişik görünümlerini içeren bir ortam oldu; bir başka deyişle, köşk de Harici tepesinin ortamı oldu bir bakıma. Daha da güzeli, asılma sırası bekleyen tablolar fazla bir yer sorunu çıkarmıyor, bodrum katında bir odada gün ışığına çıkacakları günü bekliyorlardı, daha birkaç bin tablo da rahat rahat katılabilirdi aralarına. Buna karşılık, takvimler Müştak’ın Amerika’dan dönüşünün daha ikinci yılında çetin bir sorun olup çıktı: yaklaşık on beş ülkeden gelen yüz elli

dolayında takvimin en az iki düzinesi kendi sınıfına ayrılan bölüme sığmıyor, bu yüzden ikinci bir takvimlik daha yapmak, ilk takvimliği de yeni gereksinimlere göre yeniden düzenlemek gerekiyordu.

Selami durumu gözden geçirdikten sonra, gözlerini Müştak'ın gözlerine dikip gülümsedi bir süre, sonra kalkıp yanına geldi, elini omzuna koydu.

"Ben yarın Mahmut ustayı buraya çağırırım, sana yeni bir takvimlik daha yapmak için ölçü alır, eskisini de düzeltir; ama bu takvimliği istiyorsan, Mahmut ustanın işine kesinlikle karışmayacaksın, tamam mı?" dedi.

"Tamam" yanıtını aldıktan sonra da bana döndü, "Hadi, Zarife, biz gidelim", dedi. Odamıza döndüğümüzde de tek sözcük söylemeden bir koltuğa bıraktı kendini, dalıp gitti. Ben de gözlerimi ona diktim, "Deli herif, deli herif! Böyle ne düşünür ki?" dedim içimden. Bizimki de tam o anda doğruluverdi, gözlerini gözlerime dikti, tuhaf bir biçimde gülümsedi.

"Tek bir kitapta karar kılmakla en doğru seçimi yaptığımı bir kez daha anladım", dedi.

Elimde olmadan güldüm.

"Onu da bitirip bitiremeyeceğin belli değil", dedim.

"Hayır, Zarife, bitireceğim", dedi.

"Öyleyse her şey yolunda sayılır", dedim.

"Evet, öyle görünüyor", dedi. "Hele bir de çocukların her birinin kafayı taktığı bir şeyler olur da ikide bir sorun çıkarmazlarsa, bir de her önlerine geleni eve çağırmazlarsa, rahat rahat bitiririm kitabımı".

Öyle görünüyordu, baba kitabını yazıyor, büyük oğlumuz en az bir düzine ülkenin takvimlerini biriktiriyor, ortanca oğlumuz Harici tepesinin resimlerini yapıyor, küçük oğlumuz bir uğraş seçmek için orta yaştan gün almayı beklerken kardeşi için birbirinden güzel fotoğraflar çekiyor, kızımız da Selami'nin özenle elden geçirtip döşettiği komşu köşkte dünya evine girmek üzere son hazırlıklarını yapıyordu. Mutluluktan uçtu uçacaktı nerdeyse.

Onun yazgısı da benimkini andırıyordu. Geçen yıl bir arkadaş toplantısında kendisinden en az on yaş büyük bir deli doktoruyla tanışmış, sonra da en az üç günde bir buluşmaya başlamıştı onunla. Adamın fotoğraflardaki görüntüsünden de, zaman zaman telefonda işittiğim sesinden de hoşlanmamıştım doğrusu. Ben kendi geçmişim nedeniyle karşı

çıkamamıştım bu ilişkiye. Babası ve kardeşleriyse, kendi havalarına dalmışlardı, burunlarından ötesini görmüyor, kendi küçük sorunları dışında hiçbir şeye kulak asmıyorlardı. Müşfika evleneceğini söylediği zaman da pek bir tepki göstermediler. Ben de fazla direnmedim. Adam bizimkiler gibi değildi, iki sağlık kurumunda birden çalışıyor, arabasından da kazancının bayağı iyi olduğu anlaşılıyordu. Harici Tepesi'nde bir deli doktorunun bulunmasında da büyük yarar varmış gibi geliyordu bana. Öte yandan, Selami'yle Müşerref'ten sonra, Harici Tepesi'nde çalışan üçüncü bir insan daha bulunması da çok güzel bir şeydi.

Selami de, Müşerref de bayağı yoğun bir biçimde, tutkuyla sarılmışlardı işlerine. Ama Selami yeterince çalışamamaktan yakınıp duruyor, gerek Müşfika'nın düğününün, gerek oğullarının sonu gelmez isteklerinin gönlünce çalışmasını önlediğini söylüyordu. Bununla birlikte, şu son aylarda daha bir hızlanmış gibi geliyordu bana. Huyuydu, gene sık sık yırtıyordu yazdıklarını, ancak eskisi kadar yırtmadığı da açıktı; hiçbirinin geleceği konusunda güvence verilemese bile, çalışma masasının yukarısındaki rafta atılacak ya da değiştirilecek yanı kalmamış üç koca dosya durmaktaydı şimdi. Ama, doğrusunu söylemek gerekirse, Harici Tepesi'nde en sıkı çalışan ve çalışmasından en iyi sonucu alan Müşerref'ti. Onun hızı gerçekten baş döndürücüydü. Şimdi, fazla zaman aldığı gerekçesiyle, dışarıda çalışarak görünümleri tuvale hem doğrudan, hem fotoğraflarından inceleyerek geçirmekten vazgeçmiş, babasının çalışma odası gibi çatı katında bulunan ve gene babasının çalışma odası gibi Boğaz'a ve karşı kıyılara yukarıdan bakan odasında çalışmaya başlamıştı, yani artık Müşfik'in Leica'yla çekip büyüttüğü renkli fotoğraflardan yola çıkıyordu yalnızca. Kardeşleri ve arkadaşları bir yağlıboya tabloya, bir de örneğini oluşturan renkli fotoğrafa bakıyor, "Helal vallahi, tıpkısının aynısı, hatta daha da güzeli! Sen gerçek bir ressamsın!" diyorlar, bu yüreklendirmeler de bizim Müşerref'in hızını en az iki katına çıkarıyor, Harici Tepesi'nin yağlıboya resimleri üst üste yığılarak her geçen gün biraz daha fazla yer kaplıyor, bu konuda çok yakın bir gelecekte Müştak'ın takvimleriyle yarışacak gibi görünüyorlardı.

Bir yandan tabloların böylesine hızlı bir biçimde çoğalması, bir yandan dostların övgüleri, özellikle de Amerika Birleşik Devletleri'nin bir kentinde diş hekimliği yapmakta olan eski bir okul arkadaşının "İyi hoş da yapıp yapıp bodruma mı atacaksın bu güzelim tabloları? Daha da kötüsü,

önüne gelene armağan mı edeceksin? Bence senin bir sergi açmanın zamanı gelmiş de geçmeye bile başlamış!" demesi iyice güvene getirdi bizim Müşerref'i. Sınıf arkadaşına olmasa da önce kendi kendine, sonra da bana "Evet, neden olmasın?" dedi. O andan sonra da, hiç böyle bir alışkanlığı yokken, İstanbul'un resim galerini dolaşmaya başladı. Ancak, bana anlattığına göre, bu dolaşma hem şaşkınlık, hem düş kırıklığı yaratmaktaydı bizimkinde. Buralarda sergilenen tabloların ressamları bir başka dünyada yaşıyorlarmış ya da sergiledikleri nesneler resimden başka şeylermiş gibi izlenim edinmişti bizimki. Gene de Nişantaşı'nın ünlü galerilerinden birini en azından büyüklüğü nedeniyle gözü tutar gibi olmuştu. Bir gün beni de götürdü bu galeriye. Tuhaf tablolarla dolu sergiyi şöyle bir dolaştıktan sonra, galerinin yöneticisiyle konuşmak istedi. "Seçil hanımla mı konuşmak istiyorsunuz? Şu Oktay beyle konuşan sarışın hanım", dediler. O da hemen sarışın hanımın yanına giderek elini uzattı ona, tam üç yıldır Kandilli'nin tepesindeki bahçelerinde yağlıboya resim yaptığını, dostlarının da bu resimleri çok beğendiklerini ve artık bir sergi açmanın zamanının geldiğini yineleyip durduklarını anlattı, sonra da çantasından Harici Tepesi'nin bir düzine görünümünün ve bunların yağlıboya resimlerinin fotoğraflarını çıkarıp gösterdi ona. Bu arada, galeriden hiçbir ücret istemeyeceğini, tabloların satışından gelecek paranın yarısını galeriye bırakmaya hazır olduğunu eklemeyi de unutmadı. Ama Seçil hanım elindeki fotoğraflara şöyle bir göz attıktan sonra tiksinmiş gibi yüzünü buruşturdu, nerdeyse saniyesinde geri verdi.

"Bu resimler bizim resim anlayışımıza hiç uymuyor, beyefendi", dedi.

Müşerref bu olumsuz gözlem karşısında donup kaldı.

"Yani ne demek istiyorsunuz, hanımefendi?" diye sordu.

Seçil hanım gülümsedi.

"Size bunu nasıl anlatsam, bilemiyorum, efendim", dedi, bir iki saniye tepeden tırnağa süzdü bizimkini, "Yani... yani... nasıl söylesem, bilmem ki... bu görünümler... bu ağaçlar... fazla yapay... evet, böyle, resim olamayacak kadar yapay", diye sürdürdü.

Müşerref'e baktım, kaşlarını çatmış, tir tir titriyor, bağırmamak için kendini zor tutuyordu. Ama kendini tutmayı bildi.

"Nasıl olur, hanımefendi?" dedi. "Bu resimler nasıl yapay olabilir ki? Siz ağaç görmediniz mi hiç? Resmini yaptığım her yerin fotoğrafını da

getirdim size. Buyurun, karşılaştırın isterseniz. Bu da yetmezse, bir gün bize buyurun. Her tablonun gerçeğini kendi gözlerinizle görün".

Seçil hanım anlayışla gülümsüyordu.

"Ben de bunu söylüyorum işte", dedi. "Gerçek ağaçların tıpkısı bunlar, tıpkısının aynısı, resimleri değil, fotoğrafları..."

Bu gözlem beni şaşkına çevirdi doğrusu. Ama Müşerref çok daha fazla şaşırmışa benziyordu.

"Öyleyse... Öyleyse... Öyleyse..." diye kekeledi, arkasını getiremedi.

Seçil hanım acımasızdı.

"Açıkçası, hepsi birer kopya bu sizin ağaçların", dedi. "Ağaç olacak ki ağaç diyelim".

Ben birden eski günlere gittim, bu kadının bir zamanlar bizim Selami'nin bulmaya çalıştığına benzer bir şeyler aradığını düşündüm. Birdenbire başka bir gözle bakmaya başladım ona. Bizim Müşerref'se, çok büyük bir olasılıkla bu kadının delinin teki olduğunu düşünmekteydi.

"Öyle şey olur mu, efendim!" dedi. "Bir gün bize gelin, resimlerimdeki ağaçları tek tek göstereyim size".

Seçil hanım gülümsemekle yetindi, sonra da gözlerini kapıya dikip durdu öyle. Müşerref'i kolundan tutup çektim.

"Hadi, Müşerref, biz gidelim artık", dedim.

Seçil hanımın elini sıkıp kapıya yöneldim. Müşerref de hiçbir şey söylemeden arkamdan geldi. Hem üzgün, hem şaşkın, hem kızgındı. "Bana Müşerref Harici demişler, daha iyi bir galeri bulurum, bulamazsam da, Selami baba sağ olsun, kendim açarım", diye söylendi. Ama Seçil hanım çok güzel, Müşerref'se gerçek bir Harici'ydi, galeride açılan her sergiye geldi, nerdeyse doğadaki hiçbir şeyin karşılığı olmayan biçim ve renklerle karşılaştı hep, "Bu insanlar görünmeyen, dünyamızda bulunmayan şeylerin resimlerini yapıyorlar hep", diye söylendi. Ben Selami'nin söylenmemiş sözleri arayışını anımsadım, biraz anlar gibi oldum. Müşerref hiç mi hiç ısınamadı bu resimlere. Bereket, hiç mi hiç ısınmamakla birlikte, her geçen gün biraz daha yakınlaştığı Seçil hanımın da desteklemesiyle, bunlara yakın bir şeyler yapmanın yollarını aradı, sonunda da buldu, hem de Harici Tepesi'nden kopmada. Evet, böyle, doğadaki gerçek nesneleri ya da gerçek nesne parçalarını kat kat büyüterek çözdü sorunu. İlk örnek sararmış bir çınar yaprağından dikdörtgen biçiminde kesilmiş bir parçanın kırk elli kat büyütülmüş, ama kendi özgün biçimine ve kendi özgün rengine yüzde yüz

bağlı bir yağlıboya tabloydu, ikincisi bir budak kesiti, üçüncüsü orta yerinden kesilmiş bir elmanın ana rahminde bir dördüzü andıran dört çekirdeği. Harici Tepesi'nde bir çay içmeye çağrılan Seçil hanım bu üç resmi ve benzerlerini görünce çılgına döndü, "Olamaz, hayır, olamaz, bunların her biri ölümsüz birer başyapıt!" diye haykırdı, sonra Müşerref'e doğru atıldı, Müşfik'in ve benim şaşkın bakışlarımız altında sımsıkı sarıldı ona, ayaklarının ucunda yükselerek üçer kez, hem de dudaklarına en yakın yerlerinden öptü yanaklarını, "Olur şey değil, hayır, olur şey değil! Sen soyutun doruğuna ulaşmışsın! Neden daha önce göstermedin ki bu resimleri bana? En kısa sürede sergiliyoruz hepsini! Evet, en kısa sürede, bunlara dört beş tablo daha ekledin mi tamamdır!" dedi, bir kez daha sarılıp öptü bizimkini. O da yemedi, içmedi, bu ilginç tabloların sayısını altı hafta gibi çok kısa bir sürede yirmi beşe ulaştırdı. Yaklaşık beş hafta sonra da önce Nişantaşı'nda serginin açılışı yapıldı, arkasından da Harici Tepesi'nde Seçil Kaçmaz'la Müşerref Harici'nin nişanı.

Bu arada, sergi büyük yankı uyandırdı. Ünlü bir eleştirmen Müşerref'in yapıtlarını soyutluğu nedeniyle göklere çıkarırken, bir başkası çağcıl gerçekliğin doruğunda bir yolculuk olarak niteledi, daha bir başkası gerçek özlemimizi en somut ve en soyut biçimde dile getirdiğini yazdı. Bu arada, paşa dededen sonra ilk kez, bir Harici yaptığı işten para kazandı, hem de küçümsenemeyecek bir para. Yerleştiği konak için alınan tüm eşyaların parasını kendi cebinden ödeyerek babasına da kanıtladı bunu. Seçil de beklenenden çok daha kısa bir sürede ilk torunumuzu verdi bize. Galerisini de bırakmadı. Böylece, Harici Tepesi'nde gerçek bir uğraşı bulunan beş kişi birden yaşar oldu: Selami, Müşerref, damadımız İhsan, gelinimiz Seçil, bir de torunumuzun dadısı Gülten. Ama Selami, hepsinin en çalışkanı, "Bu düğünlerle bu doğum işimi çok aksattı", diye yakınıp durmaktaydı. Haksız da sayılmazdı hani. Önce Müşfika'nın, sonra Müşerref'in Harici Tepesi'nde birer konağa yerleşebilmeleri için kiracıları çıkartmak, arkasından da onarım ve badana işlerini tamamlamak gerekmiş, bu da uzun aylar almış, birbirini izleyen iki düğün de bayağı rahatını kaçırmıştı.

Ama iki çocuğumuzun birden komşu konaklara taşınması bizimkini hem daha bir sessizleştirdi, hem daha bir genişletti. Bu da Selami'yi çok mutlu etti. "Şimdi çok daha rahat çalışıyorum, kafam dingin, yağlıboya kokusundan da kurtuldum", deyip duruyor, artık fazla defter yırtmaması da çalışmasının hızla ilerlediğini gösteriyordu. Müşerref'in tüm tablolarını alıp

yeni konağına taşınmasından yaklaşık bir yıl sonra, büyük bir rastlantı sonucu, Selami'nin de aramızda olduğu bir öğle yemeğinde, Müştak çekine çekine, "Babacığım, eğer izniniz olursa, ben yakında evlenmek istiyorum", deyince, Selami'nin yüzü aydınlanıverdi birden, ama böyle bir durumda söylenecek çok daha önemli sözler varken, en azından, bir baba olarak, gelecekteki gelini ve dünürlerine ilişkin bir iki soru sorması gerekirsen, "Şansın varmış, Alaçam'lar Arnavutköy'de büyük bir yalı almışlar, iki ay içinde konağı boşaltacaklar, oraya yerleşirsin, fazla bir onarım da gerekmez sanırım, çünkü konak daha geçen yıl elden geçirilmişti", demekle yetindi. O hep kendi havasında, hiçbir şey olmamış gibi yemeğini yerken, gelecekteki gelinimize ve ailesine ilişkin tüm soruları ben sordum. Adının Refika, öğreniminin hukuk, babasının tanınmış bir dışalımcı, kendisinin iyi bir avukat olduğunu ve birinci evliliğinden sekiz yaşında bir kızı bulunduğunu öğrendim. Müştak'ın onunla yakınlık kurmasını yengesi Seçil'e borçlu olduğunu öğrendiğimdeyse, Selami çoktan çatı katına, masasının başına dönmüştü.

Ama verdiği sözden şaşmadı doğrusu. Necip Alaçam'la görüşerek konağı olabildiğince çabuk boşaltmasını rica etti. Kitabını bitirmesi Müştak'ın bu konağa taşınmasına bağlıymış gibi Necip beyin yalısındaki onarım çalışmalarını yerinde görmeye kadar götürdü işi. Karşı karşıya oturup konuştuğumuz ender zamanlarda da hep bu konuya getirdi sözü. Sanki tüm sorunların çözümü Müştak'ın bu konaktan ayrılıp o konağa, yani kırk metre öteye taşınmasına bağlıydı. Ama, neden saklamalı, bayağı hoşuma gidiyordu bu ivecenlik, "Neyse, her görüşümde tepemi attıran şu takvim kümelerini de görmeyeceğim artık", diyordum. Müştak'ın en sonunda çoluk çocuğa karışacak olması da beni sevindiriyordu elbette. Ama Müşfik de Selami'den son konağı isteyince üzülmedim desem yalan olur. O her zaman sessiz, dingin, kendi kendine yeten bir çocuk olmuştu. Kolay kolay bizden bir şey istemez, en azla yetinir, kendisinden bir şey istenince de elinden geldiğince yapmaya çalışırdı. Bu bakımdan, evden ayrılmasını istemeyeceğim biri varsa, o da Müşfik'ti. Üstelik, Selami hep odasında, masasının başında olduğundan, onun da gitmesi durumunda çok yalnız kalacağım kesindi. Ne var ki tüm kardeşlerinin birer birer baba evinden ayrılıp kendi konaklarına yerleştiklerini görünce, küçük çocuk konumuna düşmek istemedi, kendisinin de evlenmek ve son konağa yerleşmek istediğini söyledi babasına. O da gireni çıkanı fazla olmayan bir evde

oturmanın tadını almıştı, "Tamam, konağı boşaltması için hemen konuşurum kiracıyla, hatta hemen şimdi konuşayım", dedi. Konuştu da. Böylece, yaklaşık altı ay sonra, Harici Tepesi'nde Harici'lerden başka kimse kalmıyor ve her Harici kendi konağına kavuşmuş oluyordu. Ayrıca, Selami bir han daha satarak çocuklarının aylıklarını da artırıyor, böylece yüzde yüz dingin bir kafayla çalışma olanağına kavuşacağını umuyordu.

Umduğu gibi de oldu doğrusu. Nerdeyse tüm istediklerini elde ettiklerinden ya da daha fazlasını istemenin aykırı kaçacağını düşündüklerinden, bizimkiler kolay kolay kapımızı çalmıyorlar, Selami de günlerinin ve gecelerinin en büyük bölümünü çalışma odasında geçiriyor, yazıyor, yazıyor, yazıyordu.

Evet, böyle, mutlu mu mutluydu şimdi. Sabahın köründe kalkıp çalışma odasına çıkıyor, burada uzun saatler boyunca nerdeyse soluk bile almadan çalışıyordu. Kahvesini ya da yemeğini getirdiğim zaman, bir şeyler söylemiş olmak için "Yakında bitireceksin inşallah!" diyordum da yanıt bile vermiyordu. Dosyaları düzenlemek konusunda benden yardım istediği de yoktu. İlerlediğinin en güzel göstergesi de çalışma masasının yukarısındaki raflarda artık kesinlikle tamamlanmış dosyaların sayısının altıyı bulmuş olmasıydı. Ama beni kaygılandıran bir şeyler de yok değildi bu soluk kesici çalışmada: nerdeyse odasına her gelişimde, bir sözlüğü bırakıp bir başka sözlüğü, onu da bırakıp bir üçüncüsünü, bir dördüncüsünü, bir beşincisini aldığını görüyor, *Serencam*'ını yazdığından kuşku duymaya başlıyor, bizimki kitap mı yazıyordu, çeviri mi yapıyordu, yoksa kendince bir oyun mu oynuyordu, bilemiyordum.

Sonunda dayanamadım.

"Selami, bakıyorum da durmadan sözlük karıştırıyorsun şu günlerde; korkarım, bu yüzden kitabını bitiremeyeceksin", dedim.

Hemen kaşlarını çattı.

"Zarife, düşünen bir adam sözlüksüz yaşayamaz", diye homurdandı.

"Ama, benim bildiğim, sözlükler hep bilineni yineler, sense hiç söylenmemişi aradığını söylersin öteden beri. Şimdi ne diye hep başkalarının yazdıklarıyla, yani çoktan söylenmiş şeylerle uğraşıyorsun ki, anlamıyorum", dedim.

Birden gözlerini gözlerime dikti, gülümsemeye başladı.

"Gerçeği söylememi ister misin?" diye sordu.

"Elbette isterim", dedim.

Gözleri hep gözlerimde, derin bir soluk aldı.

"Hani bir ara seninle uzun uzun tartışmıştık ya, o tartışmayı ikide bir anımsamaya başladım, anımsamaktan da öte, yeniden yaşadım her seferinde, her seferinde biraz daha fazla etkilendim ve önümde yepyeni bir çığır açıldı: şimdi senin gösterdiğin yolu izliyorum", diye başladı, gene derin bir soluk aldı, gözlerini gözlerime dikip öyle durdu bir süre, sonra kalktı, yanıma geldi, iskemlesini iskemleme yaklaştırdı, elimi avuçlarına aldı, sonra da "Uzun sözün kısası, söylenmemişi söyleyebilmek için başkalarının ilk kez söylediklerini değerlendiriyor ve onlardan kendi kendime, yani kendi sözlerime gelmeye çalışıyorum, onların arasından kendi bütünlüğüme doğru yol alıyorum sürekli. Son noktası konulduğu zaman *Serencam* bölünmez bir bütün olacak, gerçekten düşünen bir insanın serüvenine ışık tutacak, bundan hiç kuşkun olmasın", diye de bitirdi.

Biraz kafam karıştı doğrusu. Selami'nin söyledikleri hem bulanık, hem çelişkin gibi geldi bana. Başkalarının ilk kez dile getirdiklerinden kendi söylemine nasıl gelirdi ki insan? Zor da olsa söylenmişi söylenmemişe varmak için örnek almak bir çelişki değil miydi? Söylenmişi söylenmemişe örnek olarak alırken, böylesine kuşkulu bir etkinliğe yıllarını verirken, ilk düşünü unutmuş olmasındı? Bilmiyordum, bilemiyordum doğrusu. Göründüğü kadarıyla, kendisi de pek rahat değildi. Ama o her şeyden önce yapıtını bitirememekten korkuyordu. Hiç unutmam, Boğaz'ın renkten renge girdiği bir akşamüzeri, kahvesini önüne koyup da karşısına oturduğumda, gözlerini gözlerime dikerek derin derin içini çekmeye başladı, durup dururken ağladı ağlayacaktı nerdeyse. Neden bilmem, benim şaşmaz bağlılığım karşısında duygulandığını düşündüm. Ama o gene en büyük aşkına: *Serencam*'a getirdi sözü:

"Korkuyorum, Zarife, çok korkuyorum, şu kitabı bitiremeyeceğim diye ödüm kopuyor", dedi.

Güldüm ister istemez.

"Bitirirsin, bitirirsin, ama sürekli defter yırtmakla yürümez bu iş", dedim. "Bir iki satırı çizdin diye tüm defteri yırtarsan bitiremezsin elbette".

"Biliyorsun, eskisi kadar yırtmıyorum artık", diye atıldı hemen. "Üstelik, defterleri de küçülttük".

"Küçültmek de sorunumuzu çözmedi", dedim, tam o sırada, yani "çözmedi" sözünün ağzımdan çıktığı anda başka bir çözüm geldi usuma, bunu daha önce düşünemediğim için yüzümün kızardığını duydum.

“O zaman... o zaman... o zaman sen de kâğıtlara yazarsın güzel güzel, dosya kâğıtlarına”, dedim.

Selami’nin gözleri parladı bir an, ama parıltı saniyesinde siliniverdi.

“Kâğıtlar... tüm o kâğıtlar ... tek tek sayfalar... bir de hepsi birbirine karıştı mı... ben bu yaşımda nasıl çıkarım onların içinden, Zarife?” dedi.

“Selami bey, sen Sorbonne’da doktora yapmış adamsın, dosya diye bir şey bulunduğunu bilmez misin? Sayfaları numaralar numaralar, dosyaya takarsın”, dedim.

Yanıt vermedi, öyle dalıp gitti bir süre. Ama kalkıp gitmeye davrandığım sırada birden gülümsemeye başladı.

“Zarife, sen çok akıllı kadınsın, senin gibi akıllı bir kadına hiç rastlamadım ömrümde, sen olmasan ne yapardım, bilmem”, dedi, sonra gözlerini gözlerime dikti, “O dosyaları düzenlememde de bana yardım edersin herhalde”, diye ekledi.

“Elbette ederim, Selami”, dedim.

Ettim de. Sonucunu da gördüm: huyuydu, gene sık sık yırtıyordu yazdıklarını, ama defter döneminde onlarca sayfa çöp sepetini boylarken, bu arada çizilmemiş olan satırlar yeniden deftere geçirilirken, şimdi her yırtma tek bir kâğıtla sınırlı kalıyordu genellikle. Ama, şu son zamanlarda, ölüm saplantısı bir türlü bırakmıyordu yakasını, *Serencam*’ı bitirememe korkusu hep sürüyor, ikide bir “Korkuyorum, Zarife, zaman çok çabuk geçiyor; korkarım, bu kitap bitmeyecek”, diye yineleyip duruyordu. Onun bu korku nöbetlerinden birinde, ta ilkokul dönemimden kalma bir görüntü belirdi gözlerimin önünde: bir yazı makinesinin başında şaşırtıcı bir hızla bir şeyler yazan bir genç adam görüntüsü.

“Selami, korkmana gerek yok artık! Şu anda, evet, tam şu anda buldum sorununun çözümünü: kitabını bitireceksin!” dedim, bu arada, parmağımla da beynimin içinden Selami’nin masasının üstüne yansıyan yazı makinesini gösteriyordum.

Hemen ertesi gün, Müşfik’le vapura atlayıp Karaköy’e geldik, Bankalar Caddesi’nde değişik yazı makinelerini gözden geçirdik, sonunda çok da büyük olmayan bir Remington’da karar kıldık, alıp hemen vapura bindik. Müşfik sevinçten uçuyor, “Anneciğim, bizimkinin sorununu kesinlikle çözdün bu kez. Babam haklı, gerçekten çok akıllı kadınsın sen. Nasıl oldu da bunca yıldır hiçbirimiz düşünemedik ki bunu? Evet, nasıl?” deyip duruyordu. Yazı makinesini Selami’nin çalışma masasının üstüne

koyduğumuzda da “Babacığım, işte birinci kurtarıcın!” diyerek beni gösterdi, arkasından da Remington’un kapağını çıkardı, “İşte bu da ikinci kurtarıcın: artık yapıtını bitirebileceksin”, diye ekledi. Sonra yazı makinesine bir kâğıt takıp birtakım sözcükler yazdı. Selami öyle dikilmiş, sanki yaşamında ilk kez bir yazı makinesi görüyormuş gibi şaşkın şaşkın bakıyor, belki şaşkınlıktan, belki sevinçten, hiçbir şey söylemiyordu. Sonunda, Müşfik “Baba, gel, şöyle otur da bir şeyler yaz bakalım”, dediği zaman da hiçbir şey söylemeden oturdu koltuğuna, iyi bir müslüman olarak önce bir *bismillah* yazdı, *bismillah*’ı *Serencam, Serencam*’ı *Selami Harici* izledi. Sonra da geriye dönerek gülümsedi, “Bugünlük bu kadar”, dedi. Çok uzun ve zor bir işin sonuna gelmiş gibi ter içindeydi, sesi de azıcık da titriyordu sanki.

Müşfik elini omzuna koydu.

“Hayırlı olsun, babacığım. Alıştığında, yani harflerin yerini iyice belleyip iki, hatta on parmakla yazmaya başladığında hem çok daha çabuk, hem çok daha rahat ilerleyeceksin”, dedi.

Selami bir tuhaf bakıyordu. Gülümsemeye çalıştı.

“Umarım, öyle olur; yarın çalışmaya başlarım”, diye yanıtladı.

Başladı da: gerek ertesi gün, gerek daha ertesi gün, sabahın yedisinden gecenin ikilerine kadar Remington’un başından ayrılmadı. Benim gördüğüm kadarıyla bayağı da ilerledi. Ama, her zaman söylediğim gibi, Selami’nin kafası bir başka türlü işlerdi. Dördüncü günün sabahı koluma girerek çalışma odasına götürdü beni. Remington’un başına geçip bir şeyler yazdı, sonra başını kaldırıp gülümsedi.

“Ellerimi iyi izledin mi, Zarife?” diye sordu.

“Evet, izledim”, dedim.

“Peki, ne gördün?” dedi.

Biraz şaşırdım doğrusu.

“Ne görmemi istiyorsun ki, Selami? Bayağı ilerletmişsin bence, *Serencam*’ı kısa sürede bitirirsin artık”, dedim.

Bizimki yüzünü buruşturdu.

“Zarife, sen çok akıllı kadınsın, ama bugün hiç de iyi izlemedin beni. Şimdi iyi bak yaptığıma: şu c*uma*’yı nasıl yazıyorum”, deyip bir yandan yazmaya, bir yandan da saçma bir açıklamaya girişti: “*c* dördüncü sıranın dördüncü harfi, *u* ikinci sıranın yedinci, *m* üçüncü sıranın onuncu, *a* ikinci sıranın birinci harfi. Tamam mı?” diye sordu.

“Evet, tamam. Ne var bunda?” dedim.

“Şimdi bir de kalemle yazmama bak”, dedi, önüne bir başka kâğıt çekip onun üzerine de kalemle *cuma* yazdı, sonra gözlerini gözlerime dikti, “Gördün mü?” diye sordu.

“Evet, gördüm”, dedim.

“Peki, neyi gördün?” diye üsteledi.

“Neyi görecektim ki, Selami? Kalemle c*uma* yazdığını”, dedim.

Selami anlamlı anlamlı güldü.

“Ama nasıl yazdım? Önemli olan burası: hiç elimi kaldırmadan yazıverdim. Kalemin üstünlüğü işte: çok uzun bir sözcük de, koca bir tümce de yazsan elini kaldırman gerekmiyor, kaşla göz arasında yazıveriyorsun”, dedi, durumu kavramam için bana zaman bırakmak istermiş gibi biraz bekledi. “Oysa, sen de gözlerinle gördün, senin makinede yazarken, parmağım her harf için bir başka yere gidiyor, bu da daha fazla bir çaba ve daha uzun bir süre gerektiriyordu, oysa sen de çok iyi biliyorsun ki ben en az çabayla ve en kısa sürede bitirmek istiyorum kitabımı. Üstelik, çok gürültülü bir nesne bu, insanın dikkatini dağıtıyor, düşünmesini engelliyor”, diye sürdürdü. Gözlerini gözlerime dikip gülümsedi. “Hem de ben *Serencam*’la arama hiçbir şey girmesin istiyorum, tıpkı seninle benim arama hiç kimsenin girmesini istemediğim gibi”, deyip derin bir soluk aldı.

“Biz her şeyden önce zaman kazanmak istiyorduk; yazı makinesi bayağı zaman kazandıracaktı bize”, dedim.

Ama işitmedi sanki, Remington’un kapağını kapattı, masanın üstünden alıp kapının hemen yanına bıraktı, sonra dönüp masasının başına geçti. Ne diyeceğimi bilemiyordum. Ellerim, dudaklarım, her yanım titriyordu, Remington’u alıp çıktım odadan. Aşağıya indim, en yakın koltuğa bıraktım kendimi, hüngür hüngür ağlamaya başladım. En az yarım saat ağladım böyle, bir yandan da, “Bu adam delinin teki! Bu adam delinin teki!” diye söylendim durdum.

Sonra, birileri dürtüklemişçesine, birden kalkıverdim yerimden, hemen hiçbir şey düşünmeden, nerdeyse içgüdüyle Remington’a doğru yürüdüm, köşedeki küçük yuvarlak masanın üstüne koyup kapağını açtım, üzerinde *cuma* yazılı kâğıda ben de ağır ağır *cuma* yazdım birkaç kez, sonra haftanın tüm günlerini, sonra ayları, sonra çocukların, sonra bildiğim sokakların adlarını yazmaya başladım, yazdıkça hızlandım, hızlandıkça

yazdım. Belki bir, belki iki saat süresince yazıp durdum böyle. Beş koca kâğıt doldurdum.

En sonunda, soluk soluğa durduğumda hava kararmaya başlamıştı, sanki oda başka bir oda, ben de başka bir insandım. Şaşıyordum bu duruma, bir anlam veremiyor, bir neden de göremiyordum. Sonra gözlerimi Remington'a diktim, ya da Remington kendine çekti gözlerimi. Sonra birden yıllardır arada bir sözünü edip de bir türlü gerçekleştiremediğim tasarı geldi usuma, *Serencam*'ın öyküsünü Remington'un desteğiyle bitirebileceğimi düşündüm.

O gece hiç uyumadım nerdeyse. Ama, tüm bitkinliğime karşın, hemen ertesi gün başladım yazmaya, yaklaşık bir buçuk ay içinde de bitirdim şu sayfaları, bitirmişim gibi noktaladım daha doğrusu. Ama, hemen söyleyeyim, daha sonra, alıcı gözle okuduğumda, yazdıklarım beni büyük bir düş kırıklığına uğrattı. Nedeni de açıktı: ben *Serencam*'ın yazılışının öyküsünü, daha da abartmalı bir deyişle, "kitabını" yazmak için girişmiştim bu işe. Oysa şimdi kitabın kendisinden çok çevresinde yer alan kişi ve oluntulardan, Hayrettin beyden, Selami'den, kendimden, çocuklarımızdan ve daha bir yığın şeyden söz etmiştim; kısacası, ikide bir sözü ona getirmekle birlikte, *Serencam*'ın öyküsünü yazmış olmaktan uzaktım. Buna olanak da yoktu doğrusu. Tek satırını okumadığım, üstelik bitmemiş bir kitap konusunda ne yazabilirdim? Gene de bu düş kırıklığının üzüntüsü günlerce, haftalarca bırakmadı yakamı. Sonra, bir akşamüzeri, başarısızlığımın üzüntüsüyle kıvranırken, gözlerim nicedir elimi sürmediğim Remington'a takıldı. Bir tuhaf oldum. Ona haksızlık etmişim gibi bir duyguya kapıldım. Çok tuhaf, bu duygu nerdeyse bir suçluluk, arkasından da yanlışımı düzeltme, aynı çabaya bir kez daha girişme düşüncesini yerleştirdi içime. Hem de öyle yerleştirdi ki aylarca duyurdu ağırlığını. Bir türlü yazmaya girişemedim. Şöyle bir durup da çevreme nesnel bir gözle baktığım zaman, uzun boylu anlatılacak bir şey de göremiyordum ayrıca. Selami kitabını bitirebilecek miydi, bitiremeyecek miydi, belli değildi, ama şimdi yukarılarda birilerinden kesin güvence almış gibi "Bitireceğim bu kitabı, bitirmeden ölmeyeceğim", diyor, bir uzun yol koşucusu gibi yazıp duruyordu. Harici tepesi de hiç olmadığı ölçüde canlı ve şendi. Müştak'ın eşinin daha evliliklerinin beşinci ayında "Ya ben, ya bu takvimler!" diye tutturarak bizimkinin gözü gibi koruduğu takvim dizilerini bizim konağın kırk elli metre yukarısındaki müştemilata yığdırtmasını

saymazsak, her şey yolunda, herkes mutlu görünüyordu. Harici'lere sonradan katılanlar, damadımız ve gelinlerimiz bayağı canlandırıyorlardı tepeyi. Bu canlılık yalnızca bizim çocukların değil, konuklarının da yüzünden okunmaktaydı. Bahçede uzun uzun dolaşıp konaklardan ağaçlara, ağaçlardan çiçeklere kadar her şeyi hayranlıkla inceliyor, "İnsan böyle bir yerde ya ressam olur, ya ozan", diyorlar, bizim çocuklar da bıyık altından gülerek "Ya da ozan", diye ekliyor, elleri ya da çeneleriyle bizim konağı gösteriyorlardı. Ama en çok çocuklar şenlendiriyordu bahçemizi. Müşfik'in eşini saymazsak, kızımız da, gelinlerimiz de bayağı doğurgan çıkmıştı: Müşfika'nın iki oğlu, Müşerref'inse iki kızı, bir oğlu, Müştak'ın bir oğlu bir kızı vardı, eşi de yanında çok güzel bir sarı kız getirmişti, yüz yıllık ağaçlar arasında torunlarımız koşuyor, bağırıyor, gülüyor, ağlıyor, sesleri ve devinimleriyle yaşamın hep sürdüğünü ve çok güzel olduğunu duyuruyorlardı. Bu duygu da ne betimleme gerektiriyordu, ne çözümleme.

Sonra bir gün Müştak beni görmeye geldi, kimi zaman güzel güzel konuştuk, kimi zaman bayağı tartıştık, ama hep Selami'yle *Serencam*'ın çevresinde dolaştık. O günün akşamı sevincimden uçarken, ertesi sabah yaşamımın en büyük yıkımına uğradım. Ne olursa olsun, Müştak'la yaptığımız o uzun konuşmayı tüm ayrıntılarıyla anlatmanın *Serencam*'ı ve Selami'nin onu yazma çabasını gereğince anlatmaya yetmese de kimi yönlerini biraz olsun aydınlatabileceğini, bu arada acımı da bir ölçüde hafifleteceğini düşündüm.

Yeniden önüme çektim Remington'u.

II

Ta küçüklüklerinden beri böyleydi benim çocuklar, Müştak, Müşerref, Müşfik, Müşfika hep birbirlerine benzerlerdi, yüzleriyle, bedenleriyle, sözleriyle, davranışlarıyla, her şeyleriyle. Şöyle bir baktınız mı ne yapacaklarını, ne diyeceklerini hemen kestirebilirdiniz. Uzun boylu varsayımlara girişmenize gerek yoktu, tam beklediğiniz gibi başlayıp beklediğiniz gibi sürdürürlerdi her şeyi. Hep aynı şeyleri yapmazlar, aynı şeyleri söylemezlerdi kuşkusuz, ama yönelim hiç değişmezdi, bayram mayram değilse, evlerinde ya da üstlerinde bir şeylerin eksikliğinden ya da eskiliğinden yakınmak, yani hep bir şeyler istemek ya da bir şeyleri, özellikle de Selami'yi eleştirmek için çalarlardı kapımı. Hakkını yemeyelim, Müşfik biraz olsun ayrılırdı onlardan. İkide bir babasını eleştirmeye kalkmazdı. En azından benim yanımda. İkide bir babasından para istemeye de gelmezdi. Ama Müştak'ın ya da Müşerref'in yüzlerine şöyle bir baktım mı babalarından ya da benden bir şeyler koparmaya geldiklerini hemen anlayıverirdim. O sabah da her şey tam beklediğim gibi gelişti. Bizim Müştak her zamanki devinimleri ve her zamanki sesiyle, iki kez üst üste "Canım anneciğim, canım anneciğim benim!" dedikten sonra, yıllardır görüşmemişiz gibi boynuma sarıldı, yanaklarımı öptü. Sonra, ben kendisine salonun baş köşesindeki koltuğu gösterirken, hiç oralı olmadı, yalnız kendisinin işittiği bir buyruğa uyar gibi, salonun orta penceresinin önüne gidip öylece dikildi, yaklaşık sekiz yüz metre aşağımızdaki yalıya dikti gözlerini, en az iki dakika süresince, saygı duruşundaymış gibi hiç mi hiç kımıldamadan, nerdeyse soluk bile almadan baktı öyle, sonra derin derin içini çekti, siz deyin beş yüzüncü, ben diyeyim bininci kez "Tanrım, yapan usta öyle güzel yapmış ki! Bu yalı satılacak yalı mıydı? Paşa dedenin şu güzelim yalısında kendi torunları değil de Adanalı pamuk tüccarıyla şişman karısı mı oturmalıydı şimdi!" dedi. Bir kez daha derin derin içini çekti. Sonra da sırtında ağır bir yük varmış gibi, az önce gösterdiğim

koltuğa doğru yürüdü, uzun mu uzun bir of çekerek oturdu. Aynı anda kendisine gülümsediğimi gördü.

“Gülüyorsun, anneciğim, gülüyorsun, ama böyle bir yalıyı satmak için yüzde yüz çıldırmış olmak gerektiğini de bilmiyor değilsin herhalde!” dedi.

“Müştak’çığım, bu yalı satılalı tam yirmi bir yıl oldu”, dedim.

Ama hiç mi hiç etkilenmedi bizimki, gene derin derin içini çekti.

“Anneciğim, yirmi bir yıl değil, yüz yirmi bir yıl da geçse böyle bir satışın acısı koyar adama”, dedi.

Kendimi tutamadım artık.

“Müştak’çığım, çok iyi biliyorsun ki senin de küçümsenmeyecek bir payın var bu satışta”, dedim. “Elbistan ovası konusunda doktora yapacağım diye kalkıp ta Amerika’lara gittin. Sonra da postu Harvard’a serip tam dört buçuk yıl süresince ikide bir telgraf üstüne telgraf çekerek para istedin, baban da ‘Ne yapalım, oğlan tez hazırlıyor’, dedi her seferinde, hiçbir isteğini geri çevirmedi, belki on, on beş öğrenciyi rahatlıkla geçindirebilecek paralar yolladı sana, sense bununla da yetinmeyip bir sürü borca girdin, karşılıksız çekler yazdın, hapse düştün, bu yalı biraz da seni Cambridge hapishanesinden kurtarmak için satıldı. Beşinci yılını doldurmak üzereyken de doktora moktora yapmadan kalkıp geldin; getire getire de bir ton duvar, masa ve cep takvimi getirdin, senin bu dört buçuk yıllık Harvard serüvenin olmasa, o yalı şimdi hâlâ bizim olacaktı belki, içinde de, büyük oğlumuz olarak, karın ve çocuklarınla sen oturacaktın”.

Ben yüzde yüz gerçeği söylüyordum, bizimkiyse, utanmak şöyle dursun, benimle alay etmeye kalktı.

“Anacığım, sen aklını peynir ekmekle mi yedin? Kocanın bunca savurganlığı yanında benim takvimlerimin ve öğrenci masraflarımın sözü mü olur?” dedi.

Birden tepem attı.

“Sen hangi savurganlıktan söz ediyorsun?” diye bağırdım. “Adamcağız sabahın köründen gece yarılarına kadar odasında oturup kitabını yazmakta, bahçeye bile çıkmıyor kolay kolay, çıkınca da, görüyorsun herhalde, en yenisi dokuz on yıllık giysilerle çıkıyor”.

Evet, ben yüzde yüz gerçeği söylüyordum. Ama bizim Müştak gülüyordu.

“Yani sence benim öğrenci masraflarımı karşılamak için mi satıldı bu yalı?” dedi.

“Konuyu saptırma şimdi!” diye bağırdım. “Sen de çok iyi biliyorsun ki hapisten çıkarılman için binlerce dolar gerekiyordu. Kardeşlerin de senin gibi ikide bir para isteyip duruyorlardı. Hem yalnızca satmıyordu baban, alıyordu da. Yalıdan gelen paranın önemli bir bölümünü de yukarıdaki topraklarımızı bütünlemek için kullandı”.

Bizimki bıyık altından gülerek dinliyordu sözlerimi.

“Anneciğim, benimki öğrenci masraflarıydı”, dedi.

“Benimki öğrenci masraflarıydı, deme!” diye gürledim. “Bana eski defterleri açtırtma şimdi! Amerika’larda kumar oynamak ve takvim toplamakla zaman öldüreceğine burada kalsan, yalının satılmasını engelleyebilirdin belki, fakültedeki görevini de yitirmezdin”.

Yapmacık bir kahkaha attı bizimki.

“Peki, sustum, sustum, anneciğim”, diyerek kapattı konuyu.

Huyuydu, hep böyle yapardı, azıcık eleştirildi mi konuyu değiştiriverirdi hemen. Kardeşi Müşerref de böyleydi, o da bu tür durumlarda başka bir konuya geçerdi hemen. O da gözlerini bu uğursuz yalıya dikip derin derin içini çekerek paşa dedeye seslenirdi. Ama dürüst çocuktu, büyükbabasının büyük suçuna hepimizi ortak eder, “Tanrı günahlarımızı bağışlar inşallah, ne senin değerini bildik, ne bıraktıklarının”, diye söylenirdi. Bu yalı kendi pencerelerinden de görünürdü, hep gözlerinin önündeydi, ama bizim eve geldiler mi ilk yaptıkları şey böyle pencerenin önüne dikilip yıllar önce satılmış olan yalıya bakarak iç çekmek olur, arkasından da, şaşmaz bir biçimde, aynı sözcükleri yinelerlerdi: “Hey gidi, Paşa dede, senin bu güzelim yalında kendi torunların değil de Adanalı Pamukçu efendiyle şişman karısı mı oturacaktı?”

“Sizler de Paşa dedenin oğlunun yaptırdığı konaklarda oturuyorsunuz, görüş alanınız yalıda oturanlarınkinden çok daha geniş; yüzyıllık ağaçlarıyla onlarınkinden çok daha güzel ve çok daha geniş bahçeleriniz var; ayrıca, isterseniz, Adanalılar’ın yalısının hemen yanındaki arsanızdan denize girer, sonra da yüz yıllık çamınızın altında masanızı kurup rakınızı, şarabınızı, viskinizi içersiniz”, dedim.

Ondan yanıt gelmeyince de bir kez daha yineledim sözümü.

Gene içini çekti.

“Evet, içeriz, anneciğim, ama senin Adanalılar da ‘Şu paşa torunlarına bakın! Dağdan inmişler de kıyıda piknik yapıyorlar!’ deyip kahkahalarla gülmezler mi bize?” dedi, arkasından da dalıp gitti ya da dalıp gider gibi yaptı, gözleri ayaklarının ucuna dikili, en az üç dakika süresince hiçbir şey söylemeden, parmağını bile oynatmadan, belki soluk bile almadan kaldı öyle. Sonra birden uyanıverdi ya da uyanıverir gibi yaptı. “Umarım, bu büyük yanlışın sızısını seninki de sık sık duyuyordur”, diye ekledi.

“O çoktan unuttu”, dedim.

“Nerden biliyorsun?” diye sordu.

“Nerden bileceğim? Hiç mi hiç sözünü etmemesinden”, dedim. “Babanı bilmez misin, başını çevirip bakmaz bile Adanalılar’ın yalısına. Ben söz açacak olduğum zaman da ‘Bırak şu Adanalılar’ın yalısını!’ der hemen. ‘Adanalılar’ın yalısı’ diyerek dışlar onu. Bilirsin, yalı kavramı bile keyfini kaçırır babanın”.

Bizimki fırsatı kaçırmadı.

“Bilmez olur muyum?” diye atıldı hemen. “Evet, yalı kavramı bile keyfini kaçırır. Bir de komünist olmadığını söyler”.

“Bu da senin uydurman”, dedim.

Uydurmacılığını kanıtlamaya da girişebilirdim. Ama sıkılmaya başlıyordum, konuyu değiştirmek istedim, “Aklı fikri kitabında onun, akşam sabah kitabıyla uğraşır”, diye sürdürdüm. “Çalışma odasına şöyle bir bakmak yeter bunu anlamak için: bilirsin, çalışma masası kapının tam karşısına düşen duvarın dibindedir, yani sırtı kapıya, yüzü duvara dönük olarak çalışır, Boğaz sağında kalır, masasının yukarısındaki raflar ve masanın iki yanındaki sehpalar da hepsi birbirinden kalın kitap ve dosyalarla doludur. Arada bir, ‘Benden önce ölecek olursan, seni hep ensenden anımsarım herhalde’, derim de gülmez bile, ‘Evet, olabilir’, demekle yetinir”.

Müştak’ın bu son sözlerime gülmesini bekliyordum, ama gülmedi, dalıp gitmişti. Öyle susup durdu bir süre, sonra birden canlanıverdi.

“Bizimki nerede peki? Güzellik uykusuna mı yattı?” diye sordu.

Gülmekten kendimi alamadım.

“Ne güzellik uykusu Tanrı aşkına? Geceleri uyudu da gündüzü mü kaldı? Selami gündüz uykusuna yatmaz sizler gibi. Daha ben uyurken,

şafakta kalkmış, mutfakta kahvesini yapıp içmiş, sonra da çatı katına, çalışma odasına çıkmış, hâlâ inmedi”, dedim.

Müştak saatine baktı.

“Ohoo! Saat biri çeyrek geçiyor!” dedi, yarı şaşkın, yarı kızgın, kollarını iki yana açtı. “Yukarıda ne yapar ki böyle tek başına, böyle yemeden, içmeden?”

Müşerref de, Müşfik de, Müşfika de böyleydi, hemen her gelişlerinde yinelerlerdi bu soruyu. Sanki bilmiyorlarmış gibi. Nice yıldır ben burada, tek başıma, koca evi çekip çevireceğim diye didinirken, Selami’nin yukarıda sözlüklerle, sözcüklerle boğuşup durduğunu bilirlerdi, hem de ta çocukluklarından beri. Gene de hep ‘Ne yapar ki böyle tek başına?’ diye sorarlardı her gelişlerinde. Ben de, her seferinde, bilmedikleri bir olguyu açıklar gibi kitabını yazdığını söylerdim. Aynı yanıtı bir kez daha yineledim.

“Ne yapsın istiyorsun ki? Kitabını yazıyor”, dedim.

“Kitabını... kitabını... kitabını...” diye söylendi bizim Müştak. “Evet, öyle, her zaman söylediğin gibi, kitabını yazar bizimki, ben diyeyim kırk yıldır, sen de kırk beş. Ne bitmez kitapmış ki bu böyle? Nasıl bir kitapmış ki? Ne dersin, anılarını mı yazıyor acaba?”

Sorusuna güldüm.

“Hangi anısını yazacak ki zavallı?” dedim. “Biliyorsun, ne zamandır tüm yaşamı yukarıda, çatı katında geçiyor nerdeyse. Anılarını yazsa, çoktan bitirmiş olması gerekirdi”.

Müştak da benim yanıtıma güldü.

“Evet, anneciğim, haklısın”, dedi, “sattığı bunca hanın, bunca apartmanın, bunca arsanın anılarını da yazsa, çoktan bitirmiş olması gerekirdi. İyi de ne yazıyor o zaman, nasıl bir kitap yazıyor? Evet, nasıl bir kitap? Nasıl bir kitap?” diye yineledi.

Doğrusunu söylemek gerekirse, onun gibi ben de tam olarak bilmiyordum sorusunun yanıtını.

“Bu konuda ben de fazla bir şey bilmiyorum, biliyorsun”, dedim. “Adının *Serencam* olduğunu, bir de felsefeyle deneme arasında gidip geldiğini biliyorum, o kadar”.

Müştak daha bir ilgiyle dinlemeye başlamıştı.

“Nasıl gidip geliyor ki?” diye sordu.

“Orasını ben de bilmiyorum”, dedim.

Derin derin içini çekti bizimki, sonra gözlerini tavana dikti, öyle dalıp gitti bir süre.

Ne yalan söylemeli, oğlumdu, üstelik ilk göz ağrımdı, ama şu son yıllarda pek bakamıyordum yüzüne, uzun süre bakamıyordum yani, bakınca da bu gördüğüm adam benim güzel oğlumu yok edip onun yerini kapmış bir yabancı, yani bir sahtekârmış gibi bir duygu uyanıyordu içimde, o yusyuvarlak yüz, ağzının çevresinde tuhaf bir yuvarlak oluşturan o sakal, o bıyık, o tombul ve kıllı eller, o göbek benim için başkaldırtıcı, sinir bozucu bir şeydi. Müşerref de kiloluydu, hem de ona çok benzerdi, ama bu kadar itici gelmiyordu bana. Biliyordum, bir annede böyle bir duygu aykırı bir şeydi, ama elimde değildi, içimden atamıyordum bir türlü.

Bereket, kendisi usundan bile geçirmiyordu böyle duygular beslediğimi. Bunu usundan geçirmek şöyle dursun, sakalını ve kocaman göbeğini kişisel bir seçimin ürünü, nerdeyse güzelduyusal bir üstünlük saydığını hepimiz bilirdik. Sonunda düşüncelerinden sıyrılır gibi oldu, yüzünde alaylı bir gülümseme belirdi.

"Evet, nasıl bir kitap olabilir ki? Yıllardır okur da okur, yazar da yazar şu çatı katında, şöyle bir başını kaldırıp da şu canım Boğaz'a bile, yok pahasına sattığı şu güzelim yalıya bile bakmaz belki. Böyle bir alışkanlığı olsa, satar mıydı bu yalıyı? Geçen gün bizim çocuklar nerdeyse ayda bir kez bile evden dışarı çıkmadığını söylüyorlardı. Yaşam boyu hiç çalışmamış. Koca bir kitaplığı var ya fazla okuduğunu hiç sanmam: kitaplığı aşağıda, kendisi hep yukarıda. Böyle durgun bir yaşamdan kitap mı çıkar Allah aşkına?"

Alaylı alaylı yüzüme baktı:

"Sen de böyle düşünmüyor musun, anneciğim?" diye sordu.

Yanıt vermedim.

"Hiç kuşkum yok, sen de bizim gibi düşünüyorsun: Selami Harici bey bir zamanlar düzine düzine defter tüketirdi, şimdi de deste deste kâğıt tüketiyor, burası kesin, ama öyle sanıyorum ki hiçbir şey yazdığı yok, Selami Harici bey paşa dededen kalanları satıp savurmayı bilir yalnızca, başka şeye çalışmaz kafası", diye sürdürdü. Sonra gözlerini gözlerime dikti, "Ama yaptığı satışların kitabını yazıyor olması da olanaklı, ancak böyle bir kitap bile bu kadar el tutmazdı bence!" deyip yapmacık bir biçimde güldü. Kalktı, gelip tepeme dikildi, elini omzuma bastırdı. "Bir olasılık daha var: evet, anne, çok büyük bir olasılıkla hiçbir şey yazdığı yok seninkinin,

bizlere hava atıyor, ama hiçbir şey yazmıyor. Anacığım, bazı bazı sen de böyle düşünmüyor musun? Felsefeci Selami bey hepimizi işletiyor olmasın?” dedi, göbeğini hoplata hoplata gülmeye başladı.

Öyle bir gülüyordu ki tepem attı.

“Müştak, kendine gel, baban hakkında böyle konuşamazsın!” diye bağırdım. “Masasının üstündeki sözlükleri, defterleri, dosyaları gördün herhalde. Baban öyle roman moman gibi uyduruk kitaplar yazacak bir adam değil, kapağını bile açmaz o tür kitapların. Kocaman kocaman kitaplar okur hep, kocaman sözlükler kullanır. Kitaplarının ve sözlüklerinin yüzde doksan dokuzu da fransızcadır. Geçen gün Müşerref’in karısı bir şey sormak için odasına çıkmış da tam on bir *Dictionnaire de citations* saymış. Ben de bilmiyordum bu kadarını. Hem de, ne dersen de, adam koskoca Sorbonne’u birincilikle bitirmiş! Senin ufaklıklar bile düşünür bu kadarını”, dedim.

Bu sözlerimden de hiç mi hiç etkilenmedi bizimki, tam tersine, yapmacık kahkaha kopardı.

“Peder beyin Sorbonne’u birincilikle bitirdiğini de sen çıkardın, anneciğim”, dedi. “Adam bizim dilimize şöyle böyle ya da kötünün iyisi diye çevirebileceğimiz bir dereceyle, yani ortayla bitirmiş. Ama sen ortayı pek iyiden de yukarıya, birinciliğe çıkardın”.

Hemen verdim yanıtını:

“Olsun, dünyanın en ünlü üniversitesini, Sorbonne’u bitirmiş adam, üstüne üstlük gene aynı üniversitede doktora yapmış! Soruyorum, sizler hiç böyle bir başarıya ulaşabildiniz mi?” dedim.

Bizimki gene güldü.

“Evet, biz böyle bir başarıya ulaşamadık hiçbir zaman, o *La Sorbonne*’u bitirmiş, kendisinin de yeri geldikçe söylediği gibi”, diye atıldı. “Elli altmış yıl önce Sorbonne’u bitirmiş adam, arkasından bir de doktora yapmış, hem de felsefe doktorası”.

“Evet, başladığı işi bitirmiş”, dedim, “başkaları gibi yarıda bırakmamış”.

Ne demek istediğimi hemen anladı, ama işitmemiş gibi davrandı.

“Bir de felsefe doktorası yapmış ya şöyle parlak bir görev alıp hızla yükselecek, en azından bizim İstanbul Üniversitesi’nde doğru dürüst bir *carrière* yapacak yerde, paşa dededen kalanları yemekle yetinmiş, hem de belki Türkiye’de kendisi dışında tek felsefe doktorunun bulunmadığı bir dönemde”, diye sürdürdü. “Anacığım, elini yüreğinin üstüne koy da sen

söyle şimdi: olacak şey mi bu? Sen öyle bir dönemde Sorbonne'u bitir, bunun üstüne bir de doktora yapıp gel de... Güler misin, ağlar mısın?"

"Ben gülerim, ama ona değil, oğullarına", dedim, arkasını da getirdim: nice yıldır, değişik zamanlarda, üç oğlumun üçüne de yönelttiğim soruyu yineledim bir kez daha: "Peki, sizler? Sizler neden parlak bir *carrière* yapmadınız ki? Evet, onun gibi Sorbonne'u bitirmediniz. Ama İstanbul Üniversitesi gibi saygın bir üniversitede okudunuz. Sen coğrafya bölümünü bitirdin, Müşerref'le Müşfik hukuk okudular; kızkardeşiniz liseyi bitirir bitirmez, 'Bu kadar öğrenim yeter bana' deyip koca beklemeye başladı, yani o da sizin yolunuzu seçti bir bakıma. Ya senin Harvard serüvenine ne demeli? Doktora yapacağım diye gittin, karşılıksız çekler yazıp hapse girdin. Baban binlerce dolarla Necmi beyi oralara göndermese, şimdi hâlâ içerde olacaktın belki. Diyeceğim, dördünüz de babanızın eline baktınız her zaman, bana da dedemden kalan evimle üç arsamı sattırdınız. Babanız genç yaşta çok büyük bir mirasa konmuştu, hem çalışmak zorunda değildi, hem de bunca mülkle ilgilenmek zorundaydı, üstelik yüce bir amacı vardı onun: kitabını yazacaktı, oysa sizin babanızla anneniz dışında hiçbir güvenceniz yoktu. Siz neden bir baltaya sap olmadınız ki? Neden bir iş tutmadınız da hep babanızın eline baktınız?" dedim.

Daha fazlasını da söyleyebilirdim. Biraz da Selami'nin hatırı için Coğrafya Bölümü'ne asistan alındığını, gerek kendi bölümünde, gerek daha iyi bir doktora yapacağım diye gittiği Harvard'da, dört buçuk yıl süresince hiçbir şey yapmadığını, üstüne üstlük zamanında dönmediği için görevine son verildiğini de anımsatabilirdim, yakınından bile geçmediği Elbistan ovası konusundaki doktora çalışmasını sürdürmek üzere Amerika Birleşik Devletleri'ne gitmenin saçmalığını da, kendini yabancılara kıskanç profesörlerce görevinden uzaklaştırılmış bir öğretim üyesi olarak tanıtmasının çirkinliğini de. Ama tartışmayı uzatmak istemedim.

"Peki, sen neden parlak bir *carrière* yapmadın ki?" diye sormakla yetindim.

Derin derin içini çekti.

"Sorunun yanıtını sen benden daha iyi bilirsin, anneciğim: çok sevgili kocan yüzünden", dedi.

"Baban sana hiçbir işte çalışmayacaksın mı dedi? Yabanın memleketinde hapse de baban mı soktu seni?" diye sordum.

Duralamadı bile.

“Evet, bir bakıma, çünkü bize kötü örnek oldu. Sen komünist bir babanın ne demek olduğunu bilemezsin!” dedi, sonra da söylediğine gerçekten inanıyormuş gibi içini çekti.

Bu yanıt hep yinelenir, her seferinde de tepemi attırırdı: bunca suçlama yetmezmiş gibi bir de komünist yapardı adamı. Komünist nitelemesi de bizim Müştak’tan geldi mi aşağılamaların en büyüğüydü. Neden dersen, Karl Marx’ı hem kendisinin, hem tüm Harici ailesinin kişisel düşmanı olarak görürdü bizimki. Ölümünün üzerinden bunca yıl geçmişti zavallı adamın, ama bizimki hiç umulmadık bir zamanda kendisine ya da başka bir Harici’ye kalleşçe saldırabileceğini düşünür gibiydi. Ne orospu çocukluğunu bırakırdı, ne eşcinselliğini. “Kişisel düşmanım o benim!” derdi ikide bir. Kişisel düşmanı! Kendisinin doğmasından en az yarım yüzyıl önce bu dünyadan göçmüş bir adam! Olacak şey mi? Babasını kızıl komünist olarak nitelemesi de olacak şey değildi bence. Dört buçuk yıl süresince Amerika Birleşik Devletleri’nde babasının parasını yemiş, daha sonra da hep onun sırtından geçinmiş, hapisten de onun yardımıyla kurtulmuş olmasına karşın, bunu nasıl yapabilirdi? Bereket, kulağımıza gelenlere bakılırsa, başka çevrelerde Selami’nin komünist olduğunu söylemek şöyle dursun, sürekli övünürmüş onunla, ilk söylediği şey de Selami’nin Sorbonne’u birincilikle bitirdiği ve Karl Marx’tan nefret ettiği olurmuş. Ama evde ne pintiliğini bırakıyordu, ne bilgisizliğini, ne komünistliğini, ne de Sorbonne’u zar zor bitirdiğini. Bu da yetmezmiş gibi hiç bilmediği konularda tartışmaya girişiyordu onunla. Bereket, dersini alıyordu her seferinde.

Hiç unutmam, bir kez de damarına basmak için tarihin en şanlı ve en soylu hanedanının Osmanlılar olduğunu savunmaya kalkışmıştı Selami’nin karşısında. Selami de durur mu, “Böyle konuşmak için senin gibi bir coğrafyacı olmak gerekir”, deyip açıklamalara girişmiş, Osmanlılar’ın hiçbir zaman prens, kont, dük gibi soyluluk sanları olmadığını, böyle sanlara önem de vermediklerini, öte yandan, belli bir dönemden sonra, sarayın çoğu yüksek görevlilerinin yeniçeri ocaklarından geldiklerini, bunlarınsa, soylu olmak şöyle dursun, ana babalarının bile bilinmediğini, en ufak bir terslikte başlarının bedenlerinden ayrılmasının da soylulukla hiçbir ilgileri bulunmamasından kaynaklandığını eklemiş, “Belki sarayın cariyeleri arasında birtakım soylu hanımlar vardı, ama Osmanlı’nın kapıkullarının soyluluğu cumhuriyet döneminde başladı”, diye de bitirmişti.

Ne var ki bizimkinin en belirgin özelliklerinden biri de inatçılığıydı. İnatçılığı ve hep kesin konuşması, her şeyi en iyi kendisi bilirmiş gibi.

"Bu da bir tür soyluluktu bence", diye atılmıştı hemen. "XIV. Louis'nin soyluları majestelerinin Avrupa'nın en iyi porseleninden yapılmış oturağını koklayıp 'Tanrı'ya şükürler olsun, majestelerinin sağlığı bugün de yerinde', dedikleri göz önüne alınacak olursa, Kanuni'nin ya da Abdülhamit'in eteğini öpme onuruna erişmek daha yüksek bir soyluluk olsa gerek, çünkü o adamlarına lazımlık koklatmıyordu", diye de bitirmişti. Selami XIV. Louis'nin lâzımlığını koklayanların yalnızca ana babalarının değil, dedelerinin dedelerinin de belli olduğunu söyleyince de bizimki babasını en zayıf noktasından yakaladığını sanmış, "Kırk yıllık bir marksist olarak bunu nasıl söylersiniz, babacığım?" diye bastırmıştı.

Selami ne yapacağını, ne söyleyeceğini şaşırmıştı birden.

"Marksist... Marksist... Marksist... Marksist mi dedin? Bunu da nerden çıkardın şimdi? Sen benimle dalga mı geçiyorsun?" diye sormuştu.

Müştak'ı sorarsan, yaşamının en büyük utkusunu kazanmış gibi bir havaya bürünmüştü.

"Babacığım, şu eve aklı başında iki polis gelse de senin kitaplığı şöyle bir gözden geçirse, o Marx'ları, Engels'leri, Babeuf'leri, Proudhon'ları, Gramsci'leri görecek olsa, hemen alıp götürürlerdi seni, bir daha da kolay kolay bırakmazlardı", demişti.

Selami kahkahalarla gülmüştü o zaman.

"Müştak'çığım, sen benim inanç ve düşüncelerimi okuduğum kitaplardan çıkarmaya kalkarsan, daha en az yüz inanca bağlayabilirsin beni, komünist de yaparsın, faşist de, isevi de yaparsın, musevi de", diyerek gözlerini kapıya dikmişti.

Evet, böyle, şu son günlerde de Selami'nin kitaplarına takmıştı bizimki, ikide bir "Polisleri çağırsan da şu kitapları gösterecek olsan, hemen alıp götürürler bizimkini, ölünceye kadar da bırakmazlar", deyip duruyordu. Selami'yse, komünist olduğunu ilk kez işitmekteydi. Bereket, çocuklarının, özellikle de Müştak'ın suçlamalarına alışkındı: arkasından açık açık, karşısında üstü kapalı bir biçimde tembellikle, savurganlıkla, bencillikle suçlar dururlardı onu. Ama anlayışlı adamdı, pek umursamazdı suçlamalarını. Yanıtını da verirdi. Böyle yan gelip yatmalarını başlarına kakıp da "Ama sen de hiçbir şey yapmadın!" yanıtını alınca da kaşlarını çatar, "Ben babamdan kalan serveti yönettim, bu arada da sizleri

yetiştirmeye çalıştım. Ayrıca, kendi açımdan çok önemli bir işim daha var: kitabımı yazıyorum", diyerek sustururdu onları. Ölçüyü kaçırır gibi oldukları zaman da eli ya da çenesiyle kapıyı göstermekten çekinmezdi. Müştak Selami'nin komünist olduğunu söyleyince, benim de içimden aynı şeyi yapmak geldi, ama tuttum kendimi. Kendimi tuttum ya sesimi bayağı yükselttim:

"İnsanların beğenmedikleri kişileri örnek aldıkları nerede görülmüş! Babanızı örnek almak zorunda değildiniz. Üstelik, o çok büyük bir kitap yazmaya çalışıyor, sizler böyle bir şeyi usunuzdan bile geçirmemişinizdir herhalde", dedim.

Müştak alaylı alaylı güldü.

"Evet, haklısın, anneciğim, bu konuda onu örnek almadık; sanırım, çok da iyi ettik", dedi. "Babamı bu konuda da örnek alsak, durum ne olurdu, şöyle bir gözünün önüne getirsene: Kandilli'de Harici'lerin beş konağından dördünün çatı katında silme kitap dolu dört duvarın arasında birer adam masasının başına yerleşmiş, yaşamının kitabını yazmakta".

Görüntü gözlerimin önüne geldi birden. Ne yalan söylemeli, hem tüylerim diken diken oldu, hem de gülmemek için zor tuttum kendimi.

"Siz kim, kitap yazmak kim", demekle yetindim.

Bu arada, birkaç yıl önceki bir oluntu geldi usuma. Bir hafta sonuydu, ne zaman yukarı çıksam, Selami'nin sürekli yazdığını, yazmadığı zaman da yazdıklarını alçak sesle okuduğunu görüyordum. Bir ara, uzun süren bir hastalık sonucu, her sabah oturma odamızda *Cumhuriyet*'ini okuyup benimle gözlemlerini paylaşmaya, çalışma odasına ancak kahvaltıdan sonra çıkmaya başlamıştı. Ama çok çabuk yitirmişti bu alışkanlığını. Şimdi gene şafakta çıkıyordu çatı katına. Gazete okuduğu da yoktu artık, dünyayla tüm ilişkisini kesmişti nerdeyse. Hep aynı şeyi yapıyor, yani, bir bakıma, yerinde sayıyordu. Zamanın geçişini bayramdan bayrama yanına gelen torunlarının büyümesinden, oğullarının saçlarının kırlaşmasından, mevsimlerin değişmesinden anlıyor muydu, bilemiyordum doğrusu. Sonunda dayanamaz olmuştum.

"Yaz, yaz, yaz, yaz! Sonu yok mu bunun? Olmayacak mı? Hiç mi bıkmıyorsun?" demiştim.

Çok aykırı bir şey söylemişim gibi şaşkınlıkla bakmıştı yüzüme.

"Yazmayayım da ne yapayım istiyorsun ki, Zarife? Radyomu açıp başbakanın söylevlerini mi dinleyeyim? Senin büyük coğrafyacıyla Elbistan

ovasını mı konuşayım, yoksa yetmişimden sonra resim yapmaya mı başlayayım?" demişti.

Ben de, ne yapabilirdim, "Sus, sus, konuşturma şimdi beni, yazmana bak!" demiş, der demez de kapıya yönelmiştim. O da susmuştu ister istemez.

Ama haksız olduğu söylenemezdi doğrusu: ya bizim oğlanlar üniversite diplomalarını alıp geldiklerinde "Ben de kitabımı yazacağım!" deyip köşklerinin çatı katlarına çekilseler de yıllar yılı kitap yazma ayağına yatsalardı daha iyi mi olurdu? Hayır. Tanrı'ya bin şükür, hiçbiri yapmamıştı bunu. Hiç değilse eşleri ve çocuklarıyla daha yakından ilgileniyor, babalarının sağladığı olanaklarla da yaşamın tadını çıkarıyorlardı. Selami'yse kitabından başka bir şey düşünmüyor, kitabından başka bir şey görmüyordu. Bereket, evliliğimizin ilk yıllarında bu kadar kapanmıyordu odasına. Evet, ilk yılları saymazsak, bizimki o dönemde de günün büyük bir bölümünü çatı katında okuyup yazmakla geçirmekteydi, ama sabahın alacakaranlığında tıraş olup iki dirhem bir çekirdek giyinerek masanın başına geçmezdi böyle, üç aşağı beş yukarı herkes gibi yaşar, gezer, eğlenir, konuşur, şakalaşır, sevişirdi. Yakışıklı adamdı, hem güleç, hem sevecendi, ona tapardım, yalnızca görünüşüne değil, sesine, devinimlerine, şakalarına, bilgisine, her şeyine. Hey gidi günler, her akşam, yemekten sonra, karşı karşıya oturup sigaralarımızı yakar, ağır ağır konyaklarımızı yudumlardık.

Nice insanın yaptığı gibi hem alanıyla ilgili bir işte çalışıp hem kitabını yazmak da vardı kuşkusuz, ama Selami'nin babası o ünlü konuşmadan sonra onun ve bizim her türlü gereksinimimizi fazlasıyla karşılamış, bu arada, oğlunun kendini yapıtına kaptırıp eşini ve çocuklarını unutabileceğini düşünerek, torunlarına ve bana da birtakım taşınmazlar bırakmış ve kim bilir kaç yıl süresince, coşkulu bir merak içinde, oğlunun kitabını beklemiş, ölüm döşeğinde, yaşama gözlerini yummasından beş dakika önce bile bitip bitmediğini sormuş, yazık ki oğlunun dev yapıtının tek tümcesini göremeden de ölmüştü.

Durup dururken bir gülmedir aldı beni.

"Kitabı göremedi zavallı adam, ama seni de, Müşerref'i de, Müşfik'i de, Müşfika'yı da gördü, dördünüze de yaşamınızı kolaylaştıracak bir şeyler bıraktı", dedim.

Müştak biraz kızarır gibi oldu, sonra tuhaf bir biçimde gülümsedi.

“Anneciğim, bu kitabı bizim görmemiz de çok kuşkulu, çünkü Selami Harici beyefendi daha ilk sayfasını bile yazmamış olabilir”, dedi, sonra da gözlerini gözlerime dikerek sırıttı bir süre, “Sen de çok iyi biliyorsun ki bu adam satmak ve yırtmak için doğmuş”, diye ekledi.

Birden kızdım, şakanın da bir sınırı vardı.

“Ne o? Şimdi de babanla alay mı ediyorsun yoksa, onun bir yalancı olduğunu mu söylemek istiyorsun?” dedim.

“Hayır, anneciğim, alay etmiyorum onunla, yalancı olduğunu da söylemiyorum, ama biraz tuhaf bir durum değil mi bu kocanınki: sen bizden çok daha iyi biliyorsun, şöyle böyle kırk yıldır yazıyor, gene de bitiremedi bir türlü: bu kadar zamanda birkaç düzine kitap yazmış yazarlar var, hem de çok iyi yazarlar. Kendisi de söylemez mi zaman zaman: Balzac ellisinde ölmüş, ama yüzü aşkın kitap bırakmış: bu dünyada geçirdiği her yılın karşılığını iki kitapla ödemiş”, dedi.

Beni köşeye sıkıştıracağını sanıyordu, ama saniyesinde verdim yanıtı:

“Bilirsin, babanın sık sık yinelediği bir şey daha vardır”, dedim: “tüm gerçek yazarlar tek bir kitap yazarlar: Balzac da, Proust da, Tolstoy da tek bir kitap yazmıştır gerçekte, Montaigne de, Kant da, Nietzsche de.”

Sanırım, bir anda altı yazar adı birden sıralamama şaştı bizimki. Şaşkın şaşkın yüzüme baktı bir süre, ama yılmadı.

“Olabilir, ama bu saydıklarının hepsi de...” diye başladı.

Sözünü bitirmesine zaman bırakmadım:

“Ancak, benim anladığım kadarıyla, baban çok daha bütüncül bir kitap yazmak düşüncesinde. ‘Kâğıtları, defterleri neden böyle yırtıp yırtıp atıyorsun?’ diye sordum mu kaşlarını çatar hep, ‘Bütünlüğü arıyorum, Zarife, en kusursuz bütünlüğü; yazdıklarım kafamdaki bütünlükten sapar gibi olunca da yırtıyorum’, deyip kapatır konuyu”, dedim.

“Tamam, anne, tamam, anladım: arıyor işte seninki, yarım yüzyıldır arıyor”, dedi, sonra gene sırıtmaya başladı, gözlerini tavana dikip sustu.

Hep böyle olurdu: tartışma kopma noktasına geldi mi susmayı yeğlerdi bizimkiler. En akıllıları Müşfik’ti, o bile hemen susardı böyle durumlarda, hiçbiri ipleri koparmak istemezdi: Selami’ye de, bana da gereksinimleri vardı çünkü, Müştak’ın da, her zaman olduğu gibi, babasından bir şeyler koparmak için geldiği belliydi. Dakikasında değiştiriverdi konuyu, aynı anda gülümsemesi ve sesi de değişti. Kendisinin

de, kardeşlerinin de yüzlerce kez yineleye geldikleri soruyu bir kez daha yineledi:

"Peki, değişmez konumuza dönelim dersek, böyle yıllardır ne yazıyor olabilir ki seninki?" diye sordu. "Nasıl bir kitap olabilir bu? Anılarını yazıyor desek, sen de söylüyorsun, çoktan bitirmiş olması gerekirdi bu tekdüze yaşamın öyküsünü. Aşkını yazıyor desek, Paris'te bir Fransız yosmasına tutulmuş da unutamamış değilse, sen hep yanında olduğuna göre... Evet, anne, neyi anlatabilir bu senin kocan, evet, neyi anlatabilir? O koca kitabın içini neyle doldurabilir ki?"

"Az önce belki ilk sayfasını bile yazmadığını söylüyordun, şimdi koca bir kitap yazdığını nerden çıkarıyorsun ki?" dedim.

Müştak'a hep ters yanıtlar veriyordum ya ben de en az on kez sormuştum bu soruyu Selami'ye, "Öyle anlaşılıyor ki hiçbir zaman bitmeyecek bu senin kitap, bitirilebilecek türden bir kitap olsa, şimdi çoktan bitmiş olması gerekirdi", demiştim. Selami hep anlayışla gülmüştü tepkime. "Bu kitap senin benim yaşamımın değil, tüm yaşamın kitabı olacak", demişti.

Müştak gözlerini gözlerime dikti.

"Peki, onca defter, onca dosya neyin nesi? Bunca yılı kısacık bir kitap için harcamış olabilir mi, anneciğim?" diye sordu.

"Müştak'çığım, kitapların değeri sayfa sayılarıyla ölçülmez ki! Dün yazdığını bugün beğenmiyor, sık sık yeniden başlıyor belki. Sen de çok iyi bilirsin, babanın çöp sepeti ufak ufak yırtılmış kâğıtlarla dolup taşar hep. Ama yırtmadıkları da var", dedim.

Müştak içini çekti.

"Çocukluğumda kaç kez o parçaları birleştirmeye çalışmış da bir türlü başaramamıştım. Yanılmıyorsam, sen de denemiştin bir ara. Yazıp da yırtmadığı tek satır bile yoktur belki de", dedi.

Tepem attı o zaman.

"Hayır, o kadar da değil!" dedim sert bir sesle. "Daha önce de söyledim: masasının üst yanındaki raflarda koca koca dosyalar sıralanmakta şimdi. Baban da bu dosyaların içinde *Serencam*'ın yazılıp bitmiş sayfalarının bulunduğunu söylüyor".

Müştak gene sırıttı.

"Sen de inanıyor musun?" diye sordu.

Duralamadım bile.

“Evet, inanıyorum”, dedim. “Zaman zaman kuşkuya düştüğüm de, bir gün çalışma odasına girince hepsini yırtılmış olduğunu görmekten korktuğum da oluyor, ama inanıyorum”.

Müştak gene sırıttı.

“Yani hem inanıyorsun, hem inanmıyorsun”, dedi, sonra gözlerini gözlerime dikti. “Peki, bu dosyaların birini açıp baktığın olmadı mı?” diye sordu.

“Hayır, olmadı”, dedim.

Tuhaf bir biçimde gülümsedi, sonra elini elimin üstüne koydu, gene gözlerini gözlerime dikti, “Peki, o dosyalar gerçekten dolu diyelim, seninki bunca zamandır neyin felsefesini yapıyor, kimin öyküsünü anlatıyor? Kısacası, neyi yazıyor?” diye sordu.

Ben de kaç kez Selami’ye sormuştum bunu.

“Sevgilim, böyle yıllardır ne yazıyorsun ki?” demiştim.

Selami anlayışla gülümsemişti her seferinde.

“Neyi olsun istiyorsun ki, Zarife, yaşamı”, diye yanıtlamıştı.

“İyi de hangi yaşamı? Kendi yaşamını mı? Çınarın ve kökünün yaşamını mı?” diye sormuştum o zaman.

Selami duralamamıştı bile.

“Hayır, yaşamın kendisini, herkesin ve her şeyin yaşamını, kısacası tüm yaşamı, kökü de, gövdesi de, dalı da, yaprağı da, dünü de, bugünü de, yarını da içinde olmak üzere”, diyerek kapatmıştı konuyu.

İyi hoş da yaşamın kendisi dediği neydi, tüm yaşam dediği bizim sıradan yaşamımızdan nerede ve nasıl ayrılıyordu? Hiçbir zaman anlayamamıştım. Kendisi de açık bir yanıt vermemişti sorularıma. Ama bundan çocuklara söz etmemiştim hiçbir zaman, babalarını alaya almalarından korkmuştum. Söz etsem de fazla bir şey açıklamış olmayacaktım ayrıca: tüm yazarlar şu ya da bu biçimde yaşamı yazmıyorlar mıydı? Uzun sözün kısası, Selami konusunda, Selami’nin duyguları, düşünceleri konusunda her soruyu iyi kötü yanıtlayabilirdim, ama, neyin kitabını yazdığına gelince, bu konu Müştak için olduğu gibi benim için de tam bir gizlemdi. Bildiğim bir şey varsa, o da Paris’ten döndüğü, yani daha yeni tanıştığımız günlerde bile böyle bir tasarısı bulunduğuydu. O günlerde de arada bir odasına kapanıp birkaç saat süresince çıkmadığı olurdu, ama, daha önce de belirtmiştim, böyle Tanrı’nın her günü sabahın köründen gece yarılarına kadar kapanmazdı odasına.

“Sen de biliyorsun, Müştak’çığım, Sorbonne’da felsefe doktorası yapmış adam, bence çok önemli bir kitap yazdığı kesin”, dedim.

Bizimki hiç mi hiç etkilenmedi.

“Yıllardır yukarıda, o odada oturur sabah akşam; kitaplığıysa, bu katta”, dedi. “Benim bildiğim kadarıyla, ayda yılda bir uğruyor oraya. Kendisi pek girmediği gibi yeni bir kitap da girmiyor. Sen de çok iyi biliyorsun ki nicedir kitap mitap okuduğu da yok seninkinin! Gazete bile okumuyor. Sorbonne’da öğrendiklerini de çoktan unutmuştur herhalde”.

Bu kez iyice tepem attı.

“Saçmalama!” diye bağırdım. “Okumaz olur mu? Okuyor elbette. Belki bin kez söyledim sana, günde üç dört kez iner kitaplığına, kitap koyup kitap alır. Ayrıca, Selami’nin çalışma odasındaki kitaplar bile senin evindeki tüm kitaplardan fazladır. Bir zamanlar Harici dedenin kalıtını kitaplara yatırdığını söyleyen de ben değilim”.

Bu kez yüzünün kızarmasını bekledim, ama hiç de etkilenmiş gibi görünmedi.

“Selami beyin kitaplığına girdiğini nicedir görmedim”, dedi.

Artık çıldıracak gibi oldum.

“Selami bey kitaplığına her girişinde büyük oğlunu arayıp ‘Ben kitaplığıma girdim!’ diyecek değil herhalde. Sıkılmasan da kitaplarına şöyle biraz yakından bakacak olsan, görürsün, nerdeyse hepsini okumuştur o kitapların, okudukları da yazacaklarının güvencesidir”, dedim, sonra da önümdeki sehpaya bir yumruk indirdim.

Gene hiç etkilenmedi bizimki.

“Az önce de söyledim ya, anneciğim, okuduysa da unutmuştur. Ayrıca, bildiğim kadarıyla, o çılgınlık döneminden sonra tek yeni kitap girmedi bizimkinin kitaplığına, gençliğinde Paris’ten getirdikleriyle, bir de o çılgınlık döneminde topladıklarıyla yetindi”, dedi.

Sehpaya bir yumruk daha indirdim.

“İşte bunda yanılıyorsun”, dedim, “daha geçen gün iki koca kitap birden geldi postadan. Öyle kocamandılar ki ben bile ezberledim adlarını: *Dictionnaire historique de la langue française A – L* ve *Dictionnaire historique de la langue française M – Z.* Yukarıya çık da bir bak istersen”.

Müştak gene etkilenmedi.

“Buna hiç şaşmadım”, dedi. “Seninkinin çalışma masasının üstündeki kitapların çoğu sözlüktür, sözlükler arasında da çoğunluğu Fransız

sözlükleri oluşturur.”

“Ne var bunda? Selami öteden beri sözlüklere çok önem verir, okuyup yazan ve düşünen bir adamın sözlüksüz yaşayamayacağını, Fransızlar’ın da sözlükçülüğün kralı olduklarını söyler, koskoca Sorbonne’u bitirmiş, üstelik aynı kurumda bir de devlet doktorası yapmış bir felsefeci olarak elbette çok sözlük kullanacak”, dedim.

Müştak alaylı alaylı güldü gene.

“Anneciğim, sen de çok iyi bilirsin ki sözlük karıştırılarak kitap yazılmaz”, diye yanıtladı.

Gene tepem attı, sehpaya bir yumruk daha indirdim.

“Beğenemedin mi?” dedim. “Bu kadar sözlük hanginizde var? Ayrıca, söyledim sana, zaman zaman kitaplığında da çalışıyor adam, kimi kitaplarını da oradan alıp yukarıya getiriyor sık sık, bir kitabı günlerce okuduğu oluyor. Fransızlar’ın kitaplığına da gidiyor arada bir, Edebiyat Fakültesi’nin kitaplığına da. Hiç kitap okumasa ne yazar ki ayrıca? Sen elini kitaba sürmüyorsun da neyin eksiliyor?”

Müştak o alaylı, o horgörü dolu gülüşüyle güldü gene.

“Anacığım, bana öyle geliyor ki bir yerlere varmak istiyor seninki, ama varmak istediği yerin neresi olduğunu bilmiyor, ya da bu kitabı bitirmek istemiyor”, dedi. “Düşünsene, kaç yıl önce, işini çabuklaştırır diye ona o güzelim yazı makinesini almıştın da iki üç gün kullanmaya çalışır gibi yapmış, sonra da ‘Bu nesne çok gürültülü, kafamı karıştırıyor!’ demiş, bir daha da elini sürmemişti. Ben bunu bilirim, bunu söylerim, anacığım, Selami Harici beyin kitabından hiç umudum yok benim! Bunca yıldır bitirememiş de sekseninden sonra mı bitirecek?”

Sehpaya bir yumruk daha indirdim.

“Bana bak, Müştak bey, sen fazla ileri gitmiyor musun?” diye bağırdım.

“Sustum, anacığım, sustum”, deyip başını önüne eğdi.

O da fazla ileri gittiğini düşünmüş olmalıydı, ne de olsa babasından bir şeyler koparmak için gelmişti, amacına ulaşmak için de benim desteğime gereksinimi vardı.

“Ne yaparsın, İnsanlar alışkanlıklarını kolay kolay bırakamıyor işte”, dedim. “Uzun süre defterlerden de vazgeçememişti. Bilirsin, durmadan çizdiği, değiştirdiği için defter dayanmıyordu babana, çiziyor, yırtıyor, tümcelerinin her biri bir başka sayfada kalıyor, yazdıklarının içinden

çıkılmaz oluyor, tüm defteri yeni baştan yazması gerekiyor, ama yeni deftere geçirdiği fazla bir şey tutmadığından, sonraki sayfalar gene karmakarış oluyordu. Gene de dosya düzenine geçmek konusunda biraz direnmişti bizimki".

"Evet, o tartışmanızı ben de anımsıyorum", dedi Müştak. "Bayağı üzülmüştüm o günlerde. 'Bu kadar mı kafasız benim babam? Bu kadar mı budala? Bu kafayla nasıl kitap yazabilir ki?' deyip durmuştum kendi kendime. İşin kötüsü, bugün de sık sık soruyorum aynı soruyu. Anacığım, gerçekten beceriksiz bir adam değil mi bu senin kocan?"

Tepem attı, "Defol, git buradan!" diye bağırmamak için zor tuttum kendimi.

"Evet, baban beceriksiz bir adam. Ama onunki tüm büyük düşünürlerin, tüm dahilerin beceriksizliği!" dedim.

Gene sırıttı bizimki.

"Bu kadar çok mu seviyorsun onu?" diye sordu.

"Evet, çok", dedim.

"Peki, neden?" dedi.

"Neden olacak, çok iyi, çok akıllı bir adam; duyarlı, bilgili, çalışkan; üstelik, hiçbir zaman beni aldatmadı", dedim.

"Nasıl aldatsaydı ki zavallı? Sabahtan akşama, akşamdan sabaha kadar yukarıda, *Dictionnaire des citations*' larının arasında", dedi, hemen arkasından da "Bu da bir aldatma sayılmazsa", diye ekledi. Sonra, bir kez daha, fazla ileri gittiğini mi düşündü, nedir, "Sen de haklısın, anacığım", diye ekledi. "Ne de olsa gelmiş geçmiş en büyük imparatorluklardan birinin, Osmanlı İmparatorluğu'nun bir hariciye nazırının torunu. Evlerimizden cüzdanlarımıza varıncaya kadar her şeyimizi kendisine borçlu olduğumuz bir hariciye nazırının."

Üç oğlumun üçünün de iyi bir yanı vardı: hiç şaşırtmazlardı insanı: ne diyeceklerini, ne yapacaklarını önceden kestirebilirdin. Gene öyle oldu: bana gereksinimi olduğundan, geri adım atmaya çalıştığını anladım.

"Belki de gerçekten bir başyapıt yazmakta, ama bilmiyoruz, anneciğim", dedi, gözlerini gözlerime dikti, "Belki de sana bir şeyler okumuştur yazdıklarından; okuduysa, nasıl buldun?" diye sordu.

"Evet, zaman zaman okuduğu olmuştur", dedim.

Üç dört gün önce Müşfik'e anlattığımı bir de ona anlattım. Yazdığını kolay kolay okumazdı Selami, bunlardan söz etmeyi de sevmezdi. Birkaç

sayfa, hatta birkaç tümce okuması için iyice havasında olması gerekirdi. Ama geçen hafta odasına kahvesini götürdüğümde, benim istememi bile beklemeden en az üç sayfa okumuştu kitabından.

Müştak birden heyecanlanır gibi oldu.

"Peki, nasıldı?" diye sordu.

Bunun nasılını anlatmak zordu doğrusu, gene de anlatmaya çalıştım.

"Sana da olmuştur belki: radyoda ya da televizyonda çok güzel sesli birinden hiç bilmediğin bir şarkı dinlersin, sözcüklerini, hatta dizelerini tek tek anlasan bile, tümünü anlayamazsın, anlasan da usunda tutamazsın, gene de büyüleniverirsin, nerdeyse bir başka insan olursun, dünya bir başka türlü görünür gözüne, dalıp gider, bulunduğun ortama, çevrendeki insanlara, az önce yaşamakta olduğun dakikaya dönmekte güçlük çekersin. Bunun gibi bir şeydi işte", dedim. Arkasından da "Bilirsin, babanın sesi çok güzeldir", diye ekledim.

Ona "Bilirsin", demiştim ya, Selami'nin sesinin güzel olduğunu ilk kez düşünüyor ve ilk kez söylüyordum, evet, bunca yıldır ilk kez. Birden yutkundum, gözlerim doldu. Ağladım, ağlayacaktım.

Ama Müştak gülüyordu.

"Sen Selami Harici'ye tapıyorsun, anneciğim; belki de şımarta şımarta bu duruma sen getirdin bu adamı", dedi.

"Bu adam dediğin senin baban", dedim, hemen arkasından da "Durumunun nesi varmış?" diye sordum.

Duralamadı bile.

"Ama anne, sen de çok iyi biliyorsun ki bu adam bizi batırdı", dedi yüksek sesle, nerdeyse bağırdı, sonra, fazla ileri gittiğini ayrımsadı, hemen alçalttı sesini. "Ne yaparsın, anneciğim, dünya böyle: kimi toplar, kimi dağıtır, Paşa dede hep toplamıştı, torunu da bol bol savurdu", diye ekledi.

"Hayır, yanılıyorsun, baban hem toplar, hem dağıtır", dedim: "arsayı, hanı, hamamı dağıtır, ama düşünceyi toplar: kitap çıktığında siz de göreceksiniz bunu".

"Umarım, yorganlarımız da satılmadan görürüz, anneciğim", dedi Müştak.

Nice yıldır sürerdi bu aykırı konuşmalar, yalnızca Müştak değil, Müşerref ve Müşfika da sık sık çekerdi aynı söylevi, en küçükleri ve en anlayışlıları olan Müşfik bile zaman zaman katılırdı onlara. Derin derin içlerini çekerek "Bizi batırdı", diye yineler, rahmetliyi zavallı bir ağır işçiye

dönüştürerek paşa dedenin dişiyle, tırnağıyla, canı pahasına edindiği malların altından girip üstünden çıktığını söyler, “Bakarsın, çok yakında son kalanları da çıkarır elden. Evet, bunu da yapabilir bize!” deyip dururlardı. Selami’nin kimi arsa ya da yapıları kendi isteklerini karşılamak için sattığını anımsamak bile istemezlerdi. Üstelik, yaşamlarını rahat rahat sürdürebilmeleri için gereken tüm olanaklar sağlanmışken, ikide bir eşiğini aşındırır, zorunlu mu, değil mi, bakmadan, yeni yeni gereksinimler uydurup dururlardı. Örneğin Müştak’ın yurtdışı yolculukları ve yabancı konuk ağırlamaları bir türlü bitmezdi, Müşerref’le Müşfika da her üç yılda bir tüm evlerini badana ettirtip tüm eşyalarını yenilemeyi bir tür töreye dönüştürmüşlerdi. Paşa dede dedikleri adam da kendilerinin değil, Selami’nin dedesiydi, Saray’da oldukça önemli görevler yüklenmiş, Avrupa’nın iki üç önemli başkentinde büyük elçilik yapmış, on bir ay süresince de dışişleri bakanlığında bulunmuştu. Bizimkiler de onun bu son yükselişiyle övünür dururlardı. Ama soyadı yasası çıktığında Selami’nin onun büyükelçiliğinden ve bakanlığından esinlenerek Harici soyadını seçmiş olmasını bir türlü bağışlamaz, her şey gibi ailenin onurunu da alaya aldığını söylerlerdi. Ama Selami kahkahalarla gülerdi onların tepkilerine. “Haksız da sayılmazlar doğrusu: bizim dede dışişleriyle uğraşacak yerde hep içişlerine vermiş kendini: han üstüne han, bahçe üstüne bahçe, tarla üstüne tarla almış, Kandilli’nin bu minik köşesini de bizim için en alçak noktasından, yani deniz düzeyinden en yüksek noktasına kadar kapatmış: belki de Dahili soyadı daha çok yakışırdı bize”, diyerek gülerdi. Nazır dede, oturduğu yerde, tapularını alarak, bir de güzel yalı yaptırtarak kapatmıştı buraları; oğlu Hayrettin bey, yani benim rahmetli kayınpederimse, doğudan batıya, güneyden kuzeye doğru, sıra sıra, kocaman bahçeli, kocaman konaklar dikerek. Bizim Selami de, Hayrettin beyin tek kalıtçısı olarak, yıllardır yararlanıyordu bunlardan. Yalan değil, yalıyı, bir iki konağı, bir iki hanı ve birçok arsayı satmak zorunda kalmıştı, ama Harici Tepesi’ndeki konakların hepsi de duruyor, bizimkiler de bu konaklarda paşalar gibi yaşıyorlardı. Üstelik, kendilerinin ve çocuklarının tüm gereksinimlerini karşılamaktaydı. Ama onlar babalarından hep daha fazlasını koparmaya çalışır, ikide bir yeni masraflar çıkarırlardı. Üçü de bayağı zengin ailelerin kızlarıyla evlenmişlerdi. Ayrıca, Müştak’ın eşi, ailenin çalışan tek üyesi, bayağı ünlü bir avukattı, iyi para kazandığı söyleniyordu, çok da güzel bir yalısı vardı, ama Müştak, kendisi de dört beş arsa ve daire satmış olmasına

karşın, hemen her gelişinde, babasının dededen kalan yalıyı satmış olmasından yakınır, genellikle de babasından bir şeyler koparmadan gitmezdi. Uzun sözün kısası, oğullarımızın üçü de bizden hep bir şeyler ister, istediklerini de koparırlardı genellikle. Ama yakınmaları bitmezdi bir türlü. Bu konuda kızımız Müşfika da onlardan geri kalmazdı doğrusu. Ama işin en şaşırtıcı ve en sinirlendirici yanı, Selami kendi mallarını, kendi parasını değil de onların mallarını, onların parasını kullanıyormuş gibi davranmaları, Selami'den para isterken alacaklarını istermiş gibi havalara girmeleriydi.

Evet, böyle, bu çocuklar Selami'yle benim öz çocuklarımızdı. Kendi bedenimden çıktıklarına göre, hiçbir biçimde kuşku duyamazdım bundan. Gene de öyle zamanlar olurdu ki benim çocuklarım olduklarından kuşku duyacağım gelirdi. Konuyu Selami'ye de açardım arada bir. Onun tek bir yanıtı vardı: "Bizim çocuklarımız oldukları kadar da toplumun çocukları onlar, şu içinde yaşamakta olduğumuz toplumun", derdi. Ne demek istediğini anlardım elbette. Ama toplumumuza haksızlık ettiğini düşünmekten de kendimi alamazdım doğrusu: hiçbir toplum bu denli dönüştüremezdi üyelerini, daha güçlü, daha etkin bir şeyler olmalıydı bu işin içinde. Ama ne? Çok aradıysam da bulamamıştım bir türlü. Yalan değil, arada bir usuma Harici Paşa takılırdı ya bunu Selami'ye söyleyemez, Selami'nin onun soyundan geldiğini düşününce de gözlemimin doğruluğundan kuşku duymaya başlardım.

Ben bunları düşünürken, Müştak gene alacaklı havalarına girip de "Uzun sözün kısası, hiçbir zaman bitmeyecek bir saçma kitaba daldı seninki, beni de, kardeşlerimi de batırdı", deyince, tepem attı. Kendimi tutamadım artık.

"Baban ne yaptı da batırdı ki sizi?" diye bağırdım. "Neyiniz vardı da elinizden aldı? Onun konaklarında oturuyorsunuz, onun mallarının getirisiyle yan gelip yatıyorsunuz. İnsan azıcık utanır, azıcık yüzü kızarır, bu seninki haksızlık", diye de bitirdim.

Ama hiç de etkilenmiş gibi görünmedi bizimki. Bir sürü arsa yanında, iki koca hanı, özellikle de yalıyı satmış olmasının kendisinin de, kardeşlerinin yüreğinin üzerinde değirmen taşı gibi durduğunu söyledi.

"Keşke bunu yapmamış olsaydı, bizim de düşüncemizi sorsaydı", dedi, arkasından da derin derin içini çekti.

“Yalıyı sattığında sana soramazdı, çünkü sen Cambridge’te hapishanedeydin. Sana neden soracaktı ki ayrıca? Adam kendi mallarını satıyordu”, dedim.

“Anneciğim, bunu nasıl anlamazsın? Bu mallar dedesinden babasına, babasından kendisine kaldı, kendisinden de bize kalacaktı. Onları satmakla bizim hakkımızı yemiş oldu. Bir türlü anlatamadık bunu sana”, diye yanıtladı.

Büsbütün kızdım o zaman.

“Ya sizin sattıklarınız?” dedim.

Hiç de etkilenmiş gibi görünmedi.

“O iş başka, bu iş başka”, demekle yetindi.

“Ayıp diye bir şey vardır. Sizin gibi çocuklarım olmasına hem şaşıyor, hem üzülüyorum doğrusu”, dedim, davranışlarından anladığım kadarıyla, sabırsızlıkla babalarının ölümünü beklediklerini söyledim.

Hiç de sarsılmış ya da şaşırmış gibi görünmedi.

“O kadar da aceleci değiliz”, dedi.

“Anladım, bekliyorsunuz, ama iyi evlatlarsınız; aceleniz var kuşkusuz, gene de fazla aceleci davranmıyorsunuz”, diye söylendim.

Aceleci değillerdi, ama şimdiden bir şeyler koparmak için de ellerinden geleni yapıyorlardı. Bizimkinin o gün de kendisi, eşi ya da çocukları için yüklü bir para istemeye geldiğinden hiç kuşkum yoktu. Yabancı konuklarını ağırlamak için bile babasından para istediği olurdu. Hep yapardı, alışmıştık buna. Paraya çok düşkün olduğundan mı? Hayır, savurmayı severdi bizimki. Kendisi ya da çocukları için de savurmazdı her zaman, başkaları, özellikle de yabancılar için para savurmak nerdeyse bir tutku olmuştu onun için. Sık sık yabancı coğrafyacıları çağırır, yedirir, içirir, gezdirirdi. Öyle tek tek de değil, beş altı coğrafyacıyı birlikte ağırladığı olurdu. Böylece, belli çevrelerde önemli bir coğrafyacı sayılır, yurt içinde, hatta yurtdışında ikide bir bilimsel toplantılara çağrılırdı. Bu nedenle de “Ben ünlü bir coğrafyacıyım”, diye yinelerdi sık sık. “Hele uluslararası düzlemde bu ülkenin en ünlü coğrafyacısı sayılırım”, derdi. Birkaç kez Müşfik’i de götürmüştü bu toplantılara. Gerçekten çok sevildiğine o da tanık olmuştu. Nerdeyse her sunumun ardından söz alıyor ve az önce konuşmuş olan uzmanın bildirisini gerçekten kusursuz ingilizcesiyle gerçekten doğru özetleyerek hem bu konuşmayı onaylıyor, hem daha iyi anlaşılmasını sağlıyordu. Bu da adına yaraşır bir uğraş

sayılabilirdi belki. Müşerref'in ressamlığı, Müşfik'in fotoğrafçılığı da bir uğraştı. Ama Selami'nin yazarlığı uğraştan sayılmıyordu.

Torunlarımızın anlattıklarından biliyordum: yalnızca kızmakla kalmıyorlardı babalarına, bir de alaya alıyorlardı zavallı adamı. Çatı katında uyuklamaktan başka hiçbir şey yapmadığını, belki daha ünlü kitabının ilk tümcesini bile yazmadığını söylüyor, işi kendi adlarını bile alay konusu etmeye kadar götürüyor, "Her şeyi terstir bizim pederin: Müştak, Müşerref, Müşfik, Müşfika koymuş adlarımızı, uyaklı olsunlar istemiş, ama, terslik bu ya, uyağı sona değil de başa oturtmuş", deyip gülüyor, çok güzel bir yapıt yazmış olsa bile, Selami Harici adını görenlerin kitabı ellerinden atacaklarını söylüyorlardı. O gün, "Hele dur bakalım, şu kitabı bir bitirsin: belki de bir başyapıt, daha da güzeli, bir *best-seller* olur, o zaman sana ve kardeşlerine de..." diye başladığımda, Müştak sözlerimi bitirmemi bile beklemedi.

"Kendisi böyle olacağını mı sanıyor?" diye sordu hemen.

"Hayır, o ta gençliğinden beri yeryüzünde bir benzeri daha bulunmayan, özgün bir kitap yazmayı düşünür", dedim.

"Peki, özgünlüğü neresindeymiş?" diye bastırdı.

"Orasını söylemedi, söylediyse de ben anlamadım, ama yepyeni bir tür oluşturduğunu ve uzun, çok uzun bir kitap olacağını biliyorum", dedim. "Tüm dünyanın ve tüm zamanların en büyük kitabı olacak belki".

"Anlıyorum, kendine yakışanı yapmış, niteliği değil, niceliği seçmiş seninki", dedi Müştak, sonra çok ilginç bir olay anımsamış gibi gülümsedi, "Selami Harici, Selami Harici, Selami Harici", diye yinelendi, arkasından da gevrek gevrek güldü. "Anneciğim, seninkinin yazdığı gerçekten bir başyapıt bile olsa, bu ad ve bu soyadıyla kitabının satmasına olanak yok."

"Sizin soyadlarınız da Harici", dedim.

Gene güldü.

"Haklısın, anneciğim, onun yüzünden bizler de Harici olduk, her şeyin dışında kaldık, ama, Tanrı'ya bin şükür, biz kitap yazmaya kalkmadık", diye yanıtladı beni, sonra da çok üzülmüş gibi içini çekerek duvardaki saate baktı, "Olamaz! Hayır, olamaz!" demesiyle yerinden fırlaması bir oldu, bir süre öylece dikilip kaldı odanın ortasında, sonra gene "Olamaz!" dedi. "Olamaz! Saat ikiyi çeyrek geçmiş ve bu adam hâlâ inmedi."

Güldüm.

“Müştak’çığım, bunda şaşılacak ne var?” dedim. “Sen de iyi bilirsin ki baban yazmaya oturdu mu saatlerce kalkmaz masasından, ne acıktığını ayrımsar, ne susadığını. Altıya, yediye, dokuza, ona kadar da çalışabilir böyle.”

Söylediklerimi işitmişti kuşkusuz, ama anlamış mıydı, bilemiyordum: gittikçe artan bir hızla, bir duvardan, bir duvara gidip geliyordu koca salonun içinde, bir an durup da satılmasını yıllardır içine sindiremediği yalıya baktığı bile yoktu. En az çeyrek saat süresince gidip geldi böyle. En sonunda, tam önümde durdu.

“Hadi, anne!” dedi.

“Ne hadisi?” dedim.

Ama işitmedi sanki.

“Hadi, anne!” diye yineledi. “Hadi, hemen yukarıya, Harici babanın yanına çıkalım seninle.”

“Hiç uygun bir saat değil”, dedim. “Ortalık kararmış ya da elektrik kesilmiş olsa, belki izin verirdi odasına girmemize, ama baban bu saatte benden başka hiç kimseyi almaz odasına.”

Müştak birden sararıverdi.

“Ama ben yarın yüklü bir senet ödemek zorundayım”, dedi. “Üstelik, iki gün sonra Amerikalı iki meslektaşım gelecek, hem de eşleriyle birlikte. Onlara Elbistan ovasını göstereceğim”.

Gülmekten kendimi alamadım.

“Böylece sen de en sonunda görmüş olacaksın şu Elbistan ovasını”, dedim.

O gülmedi.

“Evet, anneciğim, bu da önemli, geç de olsa gerçekleşmemiş düşlerimin ovasını ve Ceyhan’ı göreceğim sonunda”, diye yanıtladı.

Babasını neden görmek istediğini, neden böyle uzun süre beklediğini, neden bana çok yumuşak davrandığını çoktan anlamıştım. Ama yapılacak hiçbir şey yoktu. İstediğini elde etmesi de kuşkuluydu: Selami böylesine yoğun bir biçimde çalıştığı günlerde bizim günlük sorunlarımızla hiç mi hiç ilgilenmezdi.

Oğlu da bu konuda kendisine çekmişti anlaşılan, o da kendi sorunu dışında hiçbir şey düşünemiyordu.

“İnan bana, Zarife hanım, gerçekten çok sıkışmış durumdayım”, dedi, sanki annesiyle değil de bir sekreterle konuşmaktaydı.

“Sabırlı ol, Müştak’çığım, babanı bilmez misin, şimdi çalışmasını kesersek, vereceği varsa da vermez istediğin parayı”, dedim.

Kalktı, bir süre, öyle ayakta, çıkıp gitmekle oturup beklemek arasında duraladıktan sonra, orta pencerenin önüne gitti, gözleri yirmi bir yıl önce satılmış yalıya dikili, öylece kaldı bir süre, derin bir düşleme dalmış gibi. O da kendi yaşamının kitabını düşünmekteydi sanki. Neden sonra birden geriye döndü, önce saate, sonra bana baktı, ama hâlâ bir başka yerde gibiydi.

Kolundan tutup sarstım.

“Müştak, ne oluyor sana böyle, sende bir tuhaflık var”, dedim.

Derin bir uykudan uyandırılmış gibi irkildi, öyle durup şaşkın şaşkın yüzüme baktı bir süre.

“Bende mi?” diye sordu sonunda. “Bende mi bir tuhaflık var?”

Güldüm.

“Evet, sende”, dedim.

“Hayır, bende bir tuhaflık yok, anneciğim”, dedi Müştak. “Şu yalıya baktım da her şey bir korkunç görünmeye başladı gözüme”. Karşımdaki koltuğa oturdu, bir kez daha saate baktı. “Olur şey değil, saat dörde geliyor! Evet, ne diyordum, tuhaflık bende değil, bu evde”, diye söylendi. Arkasından, hiç böyle bir alışkanlığı yokken, sehpanın üstündeki paketten bir sigara alıp yaktı, derin bir nefes çekti, hemen arkasından da öksürmeye başladı.

“Sen sigaraya mı başladın?” diye sordum.

Müştak sigarayı söndürdü, gene öksürdü, sonra derin derin soludu.

“Hayır, anne, sigaraya başlamadım, öyle bir esti işte, sıkıntıdan olmalı, gerçekten çok zor durumdayım”, dedi.

Gülmekten kendimi alamadım.

“Müştak’çığım, sanırım, sen çok acıktın. Babana çekmişsin, o da hiç bilmez acıktığını; bu yüzden düşünemedim sana yemek vermeyi; hemen bir şeyler hazırlayayım sana”, dedim.

Kendini koltuğa atmış, gözlerini tavanda bir noktaya dikmişti. İşitmedi ya da işitmemiş gibi davrandı.

Hemen kalkıp mutfağa gittim; ocağa bir iki yemek koydum, sonra dönüp sofrayı kurdum, iki üç dakika sonra da yemeklerini getirdim.

“Hadi, buyur”, dedim.

Hemen gelip oturdu sofraya, hiçbir şey söylemeden, şaşırtıcı bir hızla, arada bir salçasına ekmek banarak tas kebabını yedi, sonra, gene şaşırtıcı bir hızla, sanki bir yere yetişecekmiş gibi, pilavını da yiyip bitirdi. Arkasından, iki elma, bir armut soydu, onları da çabucak indirdi mideye, bir koşuyu bitirmiş gibi, derin derin soludu. Neden sonra başını kaldırıp gülümsedi.

"Şu senin yemeklerin var ya, gelinlerinin hiçbirinin yemeklerinde bunların tadı yok. Ama bizim Refika da kahveyi çok güzel yapar", dedi.

"Abartmayalım", dedim, kalkıp mutfağa gittim, ona bir de kahve yapıp döndüm, fincanı önüne koydum.

"Refika'nınkini tutmasa da kahve kahvedir", dedim.

Hiçbir şey söylemeden, ağır ağır içti kahvesini, sonra kalkıp benim koltuğunun karşısındaki koltuğa oturdu. Sonra orada da duramadı, yanıma gelip elini omzuma koydu.

"Ama sen... ama sen... sen yemek yemedin!" dedi. "Peki, neden? Acıkmadın mı?" diye sordu.

Sorusuna güldüm: sanki bilmiyordu!

"Ben hep babanla yerim", dedim.

"İyi de babam akşama kadar, hatta akşam da dönmezse?" diye üsteledi.

"Alışkınım, beklerim", dedim.

"Beklersin, beklersin, ama bir de açlığa dayanmak var işin içinde. Şu anda saat kaç, biliyor musun?" diye sordu.

Bakmama gerek kalmadı, duvardaki saat bu soruyu bekliyormuş gibi beşi vurdu. Elimde olmadan güldüm.

"Ooo! Saat topu topu beşmiş daha, ben alışkınım, sekize, dokuza kadar da bekleyebilirim", dedim.

Beklerdim gerçekten, ilk kez olmuyordu bu, bizimkinin kimi zaman masasının başında uyuyakalıp on ikilere kadar inmediği bile olurdu. Arada sırada, çok acıktığım zaman da bir dilim ekmek ya da bir elma yiyerek giderirdim açlığımı. Ama Müştak bana hiç benzemiyordu, karnını iyice doyurmuş olmasına karşın, her dakika biraz daha artıyordu sabırsızlığı. Kalktı, salonun içinde bir aşağı, bir yukarı dolaşmaya başladı gene. Nerdeyse bir saat gidip geldi böyle. Dahası, tüm bu dolaşma sırasında, bir kez olsun aşağılara, yirmi bir yıl önce satılmış yalıya bakmadı. En sonunda, önemli bir yerden önemli bir komut almış gibi zınk diye durdu önümde.

“Anneciğim, ben çıldıracağım nerdeyse: yalvarırım, yukarıya çık da bir bak şu adama”, dedi. “Öldü mü, yoksa *Das Kapital’*ine mi daldı gene?”

Onu yatıştırmaya çalıştım, olmadı. Kendisi gitmeye kalktı. Olacak şey değildi bu. Onu hiç böyle gergin görmemiştim. Elleri, çenesi, tüm bedeni titremeye başlamıştı, bir çılgınlık yapabilirdi.

“Odasına çıkacak olursan, bir daha tek çek koparamazsın ondan”, dedim.

“Olsun, çıkmak, onu uyandırmak, dünyaya döndürmek istiyorum”, deyip kapıya yöneldi.

“Müştak, bir dakika!” diye bağırdım, hemen sonra da yolunu kestim. “Bana bir saat süre ver. Bir saat içinde inmeyecek olursa, birlikte çıkarız yukarıya, sana ana sözü!” dedim.

Müştak elini göğsüne koyup başını önüne eğdi.

“Peki, senin dediğin olsun!” dedi, dönüp oturdu yerine.

Selami de, konuşmamızı işitmiş gibi, aradan bir değil, yarım saat bile geçmeden indi aşağıya. Ama benim bildiğim Selami değildi sanki. Yüzüne yukarılarda bir yerlerden anlatılmaz bir ışık vurmuş gibiydi, ya da ışık yüzünden yayılmaktaydı. Çok tuhaf, bakışı ve devinimleri de değişmişti. Varlığından çevresine nerdeyse gözle görülür bir mutluluk, bir dinginlik yayılmaktaydı.

“Selami, Selami, sende bir şey var, çok tuhaf bir şey, sanki başka bir insan olmuşsun ya da en az yirmi yaş gençleşmişsin”, dedim.

Anlatılamayacak kadar güzel bir gülümseme belirdi yüzünde, nerdeyse tüm varlığında.

“Bitirdim”, dedi.

“Bitirdin mi? Tanrı’ya şükürler olsun!” dedim, daha doğrusu haykırdım. Sonra boynuna atıldım, alnını, yanaklarını, burnunu, dudaklarını, çenesini öpüp duruyor, sımsıkı sarılıyordum ona. “Bitirdin! Demek bitirdin! Geç de olsa bitirdin sonunda! Tanrı’ya şükürler olsun!” diye yineleyip duruyordum. Tüm yaşamım boyunca bu denli rahatladığımı, bu denli mutlu olduğumu anımsamıyorum. Gözlerim Selami’den başka hiç kimseyi, hiçbir şeyi görmüyordu. Müştak’ın varlığını bile unutmuştum.

İlk Selami vardı Müştak’ın varlığının ayrımına.

“Ooo! Bizim Müştak da buradaymış!” dedi. “Müştak’ çığım, seni hangi rüzgâr attı buraya?”

O zaman toparlanır gibi oldum, açıklamayı ben yaptım.

“Müştak’çığım çok sıkışmış, senden yardım istemeye gelmiş. Umarım, bu mutlu gününde onu geri çevirmezsin”, dedim.

Selami kaşlarını çattı birden.

“Peki, benden nasıl bir yardım istiyormuş?” diye sordu, sanki orada olmayan bir üçüncü kişiden söz ediyordu.

Müştak yanıtımı beklemedi, dosdoğru kendisi girdi konuya: on bin liraya gereksinimi olduğunu söyledi.

Selami öyle durup düşündü bir süre, sonra incecikten gülümsedi.

“Bu kadar parayı ne yapacaksın ki?” diye sordu.

Çok tuhaf, Selami’nin alay eder gibi bir havası vardı. Ama Müştak bunu ayrımsayabilecek durumda değildi.

“Amerikalı iki meslektaşımla eşlerine Elbistan ovasını göstereceğim; onları kendim çağırdım, iki gün sonra burada olacaklar”, dedi.

Selami gözlerini tavanda bir noktaya dikerek düşündü bir süre.

“Elbistan ovasını tez konusu olarak seçtikten sonra Amerika Birleşik Devletleri’ne gitmiştin. Şimdi de Amerikalı dostlarını alıp Güney Kutbu’na gitmelisin bence. Neden dersen, Elbistan’a en uzak yer orası”, dedi, tuhaf bir biçimde gülümsemeye, sonra da basbayağı gülmeye başladı, “Bu yolculuğun parasını da vermek isterdim sana. Ama çok ters bir zamanda geldin, Müştak’çığım, şu sıralarda ben de çok sıkışık durumdayım”, diye ekledi.

“Ters bir zamanda geldin de ne demek?” diye atıldım. “En mutlu, en rahat gününde geldi oğlan!”

Ama Selami hiç etkilenmedi.

“Zor günler şimdi başlıyor”, dedi.

III

Selami’nin o sözü beni çok şaşırtmıştı doğrusu. Yaşamının yapıtına son noktayı koymuş, dolayısıyla zor günleri en sonunda geride bırakmışken, neden “Zor günler şimdi başlıyor” diyordu ki? Şaka olsun diye mi? Müştak’la kardeşlerinin ikide bir yinelenen isteklerine bir sınır koymak için mi? Kitabını bitirdikten sonra, sıradan insanların sıradan yaşamına dönmenin çok güç olacağını düşündüğünden mi? Yoksa birkaç gün ya da birkaç hafta sonra, yaşamının yapıtını yeniden gözden geçirmeye başladığı zaman bu yapıtın bunca yıllık çabaya değmediğini, yani sıradan bir yapıt olduğunu görmekten mi korkuyordu? Uzun süre sorup durdum bu soruları kendime. Yazık ki kesin bir sonuca varamadım hiçbir zaman. Müştak gittikten sonra kendisine de sormuştum, ama açık bir yanıt vermemiş, “Bir kitabın son noktasının konulmuş olması o kitabın kitap olmasına yetmez” gibi karanlık bir yanıt vermişti. Ne olursa olsun, keyfi yerinde gibiydi bizimkinin. Gene sık sık odasına çıkıp saatlerce tek başına oturuyordu, ama sözlerinde ve davranışlarında eski gerginliğinden iz yoktu artık. Arada bir yukarı çıkıp yanında oturmamdan, gözlerini dosyalarına dikip dakikalar süresince öyle kımıldamadan oturuşunu ya da, baş döndürücü bir hızla, bir dosyayı bırakıp bir başkasını açışını izlememden de rahatsız olmuş gibi görünmüyordu. En güzeli, “Sevgilim, bana şu başyapıtından bir şeyler okur musun?” dediğim zaman da beni kırmıyor, masasının yukarısındaki üst üste iki rafın bir başından bir başına yan yana dizili duran koca dosyalardan birini alıp büyük bir özenle açıyor, gene büyük bir özenle bir süre karıştırdıktan sonra da okumaya başlıyor, kimi zaman tek bir sayfa, kimi zaman art arda iki, üç, dört, hatta beş sayfa okuduğu oluyordu. Ne okursa okusun, hepsi de çok güzel, hepsi de çok anlamlı ve çok uyumluymuş gibi geliyordu bana, hepsi de şiir gibiydi, büyülüyordu insanı. Sonra, sesinin güzelliğinden mi, sözcüklerinin ve tümcelerinin uyumundan mı, bilmiyorum, tüm parçalar öteden biri bildiğim ve sevdiğim şeylermiş, nerdeyse hepsini daha önce de dinlemiş ya da okumuşum gibi bir duygu

uyanıyordu içimde. Yazık ki tatları hep sürerken içerikleri sigara dumanları gibi hemen uçup gidiyordu kafamdan, dinlediklerimin tek tümcesini bile usumda tutamıyordum bir türlü. Evet, böyle, ne kadar dikkat edersem edeyim, nerdeyse saniyesinde siliniveriyorlardı belleğimden. “Böyle beye böyle hanım, haksızlık bu, hem de çok büyük bir haksızlık!” diyordum kendi kendime. Ama, biraz düşünülecek olursa, bu kadarı da çok güzel bir şeydi gerçekte, beni buralardan alıp bir başka dünyaya, sık sık da gençliğime, aramızdaki bunca yıllık yaş farkına karşın, Selami’yi deli gibi sevdiğim, sesinden bakışına, gülüşünden surat asışına, her şeyine hayran olduğum günlere götürüyorlardı. Bizimkinden daha güzel, daha anlamlı bir dünyada yaşamaya başlıyordum.

Selami’nin okumayı bitirip de dosyasını yerine yerleştirmesinden dört beş saat sonra bile bu başka dünya izlenimi güzel bir düş gibi sürüyordu bazı bazı. Ama, neden saklamalı, oldukça alçakgönüllü ve eski düşlerdi bunlar. Öyle ya, bizimki en sonunda yapıtını bitirdiği gün yıllardır süregelen tekdüze yaşamımızın tersine dönüşeceğini ve o günün kesinlikle mutlu bir gün, bir ikinci balayı olacağını düşünmüştüm hep. Özellikle ilk zamanlarda, günlerce, belki de haftalarca sürecek bir şenliğin, ikinci bir balayının başlangıcı olarak düşlemiştim Selami’nin kitabının bitmesini. Bizimkinin *Serencam*’a son noktayı koyduğu an nicedir uzak kaldığımız bir yaşama geri dönecek, gülecek, eğlenecek, yolculuklara çıkacak, yıllar yılı bir türlü bitmek bilmeyen yapıtın bizi içine kapattığı manastır yaşamının acısını fazlasıyla çıkaracaktık. Yazık ki kitap bitmemişti bir türlü, gençliğim de, orta yaşlılığım da, yaşlılığımın koca bir bölümü de Selami’nin kitabına koyacağı son noktayı beklemekle geçmişti. Yıllar yılı tek bir dakikayı beklemek olacak şey değildi kuşkusuz. Ama biz beklemiştik işte. Ben beklemiştim daha doğrusu. Şimdi de yaşlanmıştık, Selami seksenini geçmişti, ben yetmişime geliyordum. Ama geç de olsa, güç de olsa kitap bitmişti işte. Günlerce, haftalarca kutlayabilirdik bunu. Örneğin Paris’te çok güzel bir hafta geçirerek balayımızın anılarını tazeleyebilirdik. En azından bir akşam karşı kıyıya geçip Bebek’te, Emirgân’da, Sarıyer’de ya da Beyoğlu’nda şöyle yarım saat kol kola dolaştıktan sonra güzel bir lokantada baş başa bir akşam yemeği yiyip bir iki kadeh rakı ya şarap içebilirdik. Güzel bir lokantada çocuklarımız ve torunlarımızla birlikte kitabımızı kutlayabilirdik. Hiç değilse kendi bahçemizde onlarla bir araya gelip *Serencam*’ın onuruna kadeh kaldırabilirdik. Ama bu son önerimi bile geri

çevirmişti bizimki. Olmayacak bir şey söylemişim gibi suratını asmış, “Bahçede yemek yemeyi de nerden çıkardın, Zarife? Şu en mutlu günlerimde beni hasta etmek mi istiyorsun?” deyip kapatmıştı konuyu. Oysa sıcak mı sıcak bir haziran akşamıydı, Boğaz’ın suları üstünde ay ışıkları oynaşıp duruyordu. Tüm bunları belki on, belki on beş kez yinelediysem de dinletememiştim bizimkine. “Zarife, sen istersen çocukların ve torunlarınla bahçede yiyebilirsin yemeğini, benim canım evde bile bir şey yemek istemiyor”, deyip çıkmıştı işin içinden. Böylece, nerdeyse kesin bir biçimde, kitabın bitmiş olmasının yaşamımızda fazla bir şeyi değiştirmeyeceğini anlamıştım.

Bu kadarla kalsa gene iyiydi, ama kalmadı: ilk yedi sekiz günün esenliği geçtikten sonra, Selami eskisinden de gergin, eskisinden de sıkıntılı, eskisinden de dalgın bir havaya büründü. Çevresinde olup bitenlerle hiç mi hiç ilgilenmiyor, kendisinden yanıt alabilmek için en sıradan soruyu bile iki üç kez yinelemek gerekiyor, soruyu yanıtladığı zaman da tam olarak anlayıp anlamadığı konusunda kesin bir kanıya varılamıyordu. Öyle anlaşılıyordu ki kitabını bitirmiş olması hiç de rahatlatmamıştı bizimkini. Tam tersine, şimdi her sabah biraz daha sıkıntılı, biraz daha gergin olarak açıyordu gözlerini, sanki dünya ve insanlarla tek bağı kitabını yazmaktı da kitabına son noktayı koyduktan sonra tüm bu bağlar kopup gitmişti. Kimi zaman çatı katına eskisinden de erken çıkıyor, her zamanki yerine, yani masasının başına oturup gözlerini kitabına, yani o üst üste iki rafa dizilmiş kalın mı kalın yirmi sekiz dosyaya dikip öylece kalıyordu. Evet, hiç yerinden kalkmadan, bir saat, iki saat, üç saat, dört saat oturduğu oluyordu böyle. Böyle gözlerini yapıtına dikip otururken uyuyup kaldığı da çok oluyordu. Kimi geceler, uyanıp da yerinin boş olduğunu gördüm mü bir süre ne düşüneceğimi, ne yapacağımı bilemiyor, “Bu adam delirmek üzere! Belki de delirdi bile. Keşke hiç bitirmemiş olsaydı şu uğursuz kitabı!” diye söyleniyor, hemen arkasından da söylediğim gerçek oluvermiş gibi ağlamaya başlıyordum. Öyle anlar oluyordu ki tüm o dosyaları, hatta biz de içinde olmak üzere tüm konağı yakmak geliyordu içimden. Neden sonra gözlerimi kurulayıp yukarıya çıktığımda onu gene masasının başında, dosyalarının karşısında uyuklar buluyor ya da hiç kımıldamadan yirmi sekiz dosyaya bakarken yakalıyor, ellerimi omuzlarına bastırarak var gücümle sarsmaya başlıyordum, “Yetti artık, Selami bey, yetti artık şu dosyaları beklediğin, korkma, kimse alıp kaçmaz!” diyordum.

Hiçbir şey anlamamış gibi şaşkın şaşkın yüzüme bakıyor, sonra da tek sözcük söylemeden aşağıya iniyor, gene tek sözcük söylemeden yatağa uzanıyor, uzanmasıyla uyuyuvermesi bir oluyordu. Koltuğa oturup tek bir yöne bakma sırası bana geliyordu böylece.

Tuhaf, ama nerdeyse her seferinde, büyük yazarların hep tek yapıt verdikleri konusunda sık sık yinelediği şu sav, “Shakespeare’den Balzac’a, Dante’den Dostoyevski’ye, Montaigne’den Kant’a ve Nietzsche’ye, tüm büyük yazarlar tek bir kitap yazmıştır gerçekte”, deyişi geliyordu usuma. “Tanrım, keşke o da ötekiler gibi tek yapıtı parça parça yazmış olsaydı: sevinci de, kederi de yapıtların sayısına bölünürdü o zaman, bizimki de böylesine sapıtmazdı”, diyordum içimden. Zaman zaman kendisine de söylüyordum bunu, tek yapıtı parça parça yazmış olması durumunda, yaşamdan bu denli kopmamış olacağını eklemeyi de unutmuyordum. Kimi kez varla yok arası bir gülümsemeyle karşılık veriyor, kimi kez de hiç işitmemiş gibi susmayı yeğliyordu. Belki işitmiyordu da, çünkü bir başka dünyada yaşar gibiydi. Bazı bazı torunlarımız bahçede cıvıldaşmaya, koşup zıplamaya başladıklar mı kolundan tutup çekerek pencerenin önüne getiriyordum onu, “Şunlara bak, Selami, ne olur, bir bak şunlara! Hepsi de çok güzel, çok sevimli, hepsi de senin kanından”, diyordum, çocukların adlarını sayıyor, ona da yinelettiriyordum, ama bakmak ve yinelemekle kalıyordu, ben böyle zorlamamış olsam, bu kadarını da yapmazdı, hemen masasının başına döner, gözlerini dosyalarına dikerdi. Bense onun gene masasının başına geçip gözlerini dosyalara diktiğini gördüm mü bunalacak gibi oluyor, “Yaşamının kitabını yazıp bitirdiğine, düzeltme de yapmadığına göre, bizimkini dünyamızdan böylesine uzaklaştıran, böylesine düşünceli, böylesine sıkıntılı kılan ne olabilir ki?” diye sorup duruyordum kendi kendime, yıllar yılı, özene bezene doldurduğu bu koca dosyaların karşısında böylesine donmuş gibi oturup kalması nasıl bir düşüncenin, nasıl bir duygunun, nasıl bir saplantının sonucu olabilirdi, düşünüyor, düşünüyor, bir yanıt bulamıyordum. Son noktayı koyduktan sonra kitabının değerinden kuşku duymaya mı başlamıştı? Birtakım eksiklikler, düzeltilmeleri olanaksız kusurlar mı saptamıştı, bilemiyordum doğrusu. Zaman zaman, sıkıntıdan bunalınca, kendisine de soruyordum bu soruları. Her soruşumda gülümsüyor, yirmi sekiz dosyadan herhangi birini açıp bir süre karıştırdıktan sonra, “Bak, dinle de kendin karar ver!” deyip yüksek sesle okumaya başlıyor, nerdeyse soluğu tükeninceye kadar okuyordu. Kimi

zaman bununla da yetinmiyor, bir iki dakika dinlenir dinlenmez bir ikinci, bir üçüncü, bir dördüncü parçaya geçiyor, sonra gözlerini yirmi sekiz dosyaya dikip öylece kalıyordu.

“Kitapta bir şeyler mi eksik?” diyordum.

“Hayır, Zarife, kitabımın hiçbir eksiği yok, bitti, kesinlikle bitti, bundan hiç kuşkun olmasın”, diye yanıtlıyordu.

“Şimdi de başka bir kitabın sancısını mı çekmeye başladın yoksa?” diyordum.

“Hayır, Zarife, hayır, yazacağım her şeyi yazdım, gerçekten bitirdim kitabımı, son noktayı koydum artık. Bundan hiç kuşkun olmasın”, diyordu.

Bu bunalım, bu sıkıntı, bu uykusuzluk neyin nesiydi öyleyse? Kitabını bitirdiğine, söylemek istediği her şeyi söylediğine göre, yıllardır dışında kaldığı yaşamın da kitapla birlikte bitmesi gerektiğini mi düşünüyordu yoksa? Böyle birdenbire boşlukta kalmış olmak mı sıkıyordu canını? Bilmiyordum, bilemiyordum, Selami de sabah akşam yineleyip durduğum bu sorulara hiçbir zaman doyurucu bir yanıt getirmiyordu. Arada bir evden çıkmaya, bir saat, yarım saat gibi kısacık bir süre için de olsa şöyle bir çıkıp dolaşmaya zorladım onu. Bayağı direndiyse de sonunda boyun eğdi. Kimi zaman Kandilli’de, kimi zaman Anadoluhisarı’nda dolaştırdım onu, bir kez Kadıköy’e kadar götürdüm, bir kez de vapurla karşı kıyıya geçirdim. İki kez de yemeği kıyıda bir lokantada yemeye, bir kadeh rakı içmeye zorladım. Fazla direnmedi, ama nereye gidersek gidelim, ne yaparsak yapalım, bunca yıldır yaşamakta olduğu İstanbul’da değil de ilk kez geldiği bir kentte dolaşıyormuş gibi tedirgindi. Bir başka dünyadan gelmişti sanki. Her şeye şaşkınlık, hatta korkuyla bakıyor, insanların yüzlerini, devinimlerini ve konuşmalarını şaşkınlıkla izliyor, söylediklerini anlamakta da bayağı zorlanıyordu. Çevresinde olup bitenleri bir süre izledikten sonra sıkılmaya başlıyor, hele kalabalık yerlerde bunalacak gibi oluyor, “Zarife, dönelim artık, evimize gidelim”, deyip duruyordu. Onu kentte dolaştırmaktan vazgeçtim sonunda, ama hiç değilse her gün otuz, kırk dakika bahçede oturmaya zorladım. Artık yazın sonlarına yaklaşmaktaydık, doğa canlılığının ve güzelliğinin doruğunda, bahçemiz renk renk çiçekler içindeydi. Ne var ki, isteğime birkaç gün boyun eğdikten sonra, Selami çiçek kokusundan da, kuşların ve torunlarının seslerinden de, havanın insanı doğayla kaynaştıran o canlı, o yumuşacık ılıklığından da sıkılmaya başladı. “Zarife, yalvarırım sana, beni böyle Tanrı’nın her günü

bahçeye çıkmaya zorlama. Odamdan görüyorum her şeyi, sen de sık sık pencereleri açıyorsun", dedi.

Gene odasından çıkmaz oldu. Hatta bana öyle geliyordu ki bu zoraki çıkışlardan sonra daha bir kararlılıkla kapanıyordu odasına. Zamanını burada geçirmeye fazla alışmıştı. Kim bilir, belki de kafasından çok bedeni istiyordu bunu. Ama bedensel bir alışkanlık söz konusu değilse, durum daha da kötü demekti. Bu nedenle, özellikle akşamları, yemeğini yedikten sonra, yukarı çıkmaya yeltendiği her seferde önüne dikilip engel oluyordum ona, "Biraz da karınla otur! Nasıl olsa, kitabını bitirdin!" diyordum. İsteğime uysalca boyun eğiyor, köşesinde sessiz sessiz oturuyordu. Konuşturmayı başarabilsem, biraz açılırdı belki. Ama olmuyordu işte, kolay kolay konuşmuyordu bizimki. Hiçbir zaman ilk konuşan o olmazdı, şimdi ben konuştuğum zaman da hiç sesini çıkarmadan dinliyor ya da dinler gibi yapıyor, sorularıma ya da gözlemlerime de "Evet", "Hayır", "Bilmem" gibi sözcüklerle yanıt veriyordu. Geceleri, ne zaman uyansam, yatakta olmadığını görüyordum. Öyle sanıyorum ki benim uyumamı bekliyor, uyuduğumu anlar anlamaz da kalkıp yukarıya, masasının başına gidiyor, iskemlesine oturup gözlerini dosyalarına dikiyordu. Kitabını yazdığı sıralarda zamanını hep orada geçirmesi pek hoşuma gitmese de anlaşılır bir şeydi. Yirmi sekiz dosyadan herhangi birini açıp gözden geçirmesini de anlardım. Ama böyle saatlerce arkasına yaslanıp dosyalarına bakmasına, dosyalarının karşısında uyuklayıp durmasına bir anlam veremiyordum, "Delirecek bu adam sonunda, belki de delirdi bile! Bir şeyler yapmak gerek", diyordum kendi kendime. Ancak düşünüyor, düşünüyor, ne yapmam gerektiğine karar veremiyordum.

Bir süre sonra bizimkilere de açtım düşüncemi. Müşfik'i saymazsak, hepsi de kahkahalarla güldü bana, en çok da Müştak güldü. "Delirecek de ne demek, güzel anneciğim? Çoktan delirmişti senin kocan, yıllar önce, *Serencam*'a başladığı, hatta *Serencam* sözcüğünde karar kıldığı anda delirmişti! Evet, kim ne dersen desin, Selami bey yıllar önce üşüttü kafayı! Ama bir türlü anlatamadık bunu sana, bize kalsa onu çoktan hacir altına aldırtmış olacaktık", dedi. Ötekiler de üç aşağı beş yukarı aynı şeyi söylediler. Tepem attı, "O zaman kitabını yazıyordu; deli olsa, o dağ gibi, o yirmi sekiz dosyalık kitabı nasıl yazardı?" dedim hepsine de. Çok tuhaf, her biriyle başka bir yerde, başka bir zamanda konuşmuş olmama karşın, hepsi de aynı yanıtı verdi, hem de sözcüğü sözcüğüne: "O dağ gibi, o yirmi sekiz

dosyalık kitabın da baştan sona bir deli saçması olmadığını nerden biliyorsun, anneciğim? Yirmi sekiz dosyalık bir kitap yazmanın da bir delilik belirtisi olabileceği hiç usuna gelmiyor mu?" dediler. Ben de altta kalmadım elbette, hep aynı kararlılıkla yanıtladım hepsini. "Bunu nasıl söylersiniz? Sorbonne'u birincilikle bitirmiş, bununla da yetinmeyip *doctorat d'Etat* yapmış bir adama nasıl deli dersiniz? Bu adamın öz babanız olduğunu unuttunuz mu yoksa?" diye bağırdım. Alaylı alaylı gülümsemekle yetindiler. Müştak yüzsüzlüğü daha da ileri götürdü, önce sözlerime kahkahalarla güldü, sonra da "Kır atın yanında duran ya huyundan, ya suyundan: belki de en doğru çözüm ikinizi birden hacir altına aldırtmak olacak", diyerek benim de deli olduğumu çıtlattı. Ben de kararımı verdim, onlarla Selami'nin durumunu konuşmaya yanaşmadım bir daha, tüm sorularını yanıtsız bıraktım, dönüp dolaşıp aynı noktaya: Selami'nin delirdiğine gelen gözlemlerini de dinlemedim. Ama açıkça görüyordum ki ben de, Selami de korkunç bir çıkmazın içindeydik. Bizimkiler ilk kez haklı çıkıyordu belki. Çıldırdım çıldıracaktım. İkide bir "Bu böyle sürüp gidemez: Selami'yi bu korkunç durumdan kurtarmam gerek", diye söylenip duruyordum. Ama nasıl? Orasını bilemiyordum.

Sonra hiç beklemediğim bir şey oldu, her şey hızlanıverdi.

Müşfika'yı evden kovmamla sonuçlanan, sert mi sert bir tartışmadan beş altı gün sonra, sabahın dördüne doğru, kötü bir düşün ortasında sıçrayarak uyanıp da Selami'nin gene yatakta olmadığını görünce, hemen çatı katına koştum. Olur şey değil! Sırtında incecik bir pijama, gözünde gözlük, masasının başında kımıldamadan oturuyor, büyülenmiş gibi, birden yirmi sekize kadar numaralanmış dosyalarına bakıyordu.

"Selami, bu saatte ne yapıyorsun burada böyle?" dedim, bağırdım nerdeyse.

Azıcık kıpırdar gibi oldu, ama ne benden yana döndü, ne bir şey söyledi. Ellerimi masaya dayayıp kendisine doğru eğildim.

"Selami, sana söylüyorum!" diye bağırdım. "Bu saatte burada işin ne? Neden kaçıp kaçıp buraya gelirsin ki hep? Kitabını bitirmemiş olsan, bunu anlardım, ama bitirdin, çok şükür! Öyleyse derdin ne senin? Anlayamadım gitti! Bu gidişle ya ölüp gidecek, ya çıldıracaksın. İnan bana, bu böyle sürüp gidemez! Seninkiler de ikimizi birden hacir altına aldırtmaktan söz etmeye başladılar."

Bu son sözümden mi etkilendi, nedir, birden benden yana dönüp tuhaf bir biçimde gülümsedi bizimki, elini elimin üstüne koydu.

“Evet, Zarife, haklısın: bu böyle sürüp gidemez”, dedi.

Ben de gülümsemedim o zaman.

“Öyleyse, doğru yatağa!” dedim.

Ama işitmedi sanki.

“Evet, bu böyle sürüp gidemez, bu böyle sürüp gidemez”, diye yineledi.

Hep aynı biçimde, gözlerini dosyalarına dikip oturuyor, hep aynı tümceyi yineleyip duruyordu. Anladım ki aynı şeyden söz etmiyorduk.

“Selami, sen neyin böyle sürüp gidemeyeceğini söylüyorsun? Senin için böyle sürüp gidemeyecek olan şey ne?” diye sordum.

Selami gözlerini gözlerime dikti, en az bir dakika süresince, tek sözcük söylemeden baktı öyle.

“Zarife, gerçekten anlamıyor musun?” dedi alınmış gibi.

“Neyi?” dedim.

“Neyi olacak, Zarife, neyi olacak, bu korkunç durumun böyle sürüp gidemeyeceğini”, dedi, derin bir soluk aldı. “Yazacağım her şeyi yazdım, eklenecek tek tümce, tek sözcük kalmadı; kısacası, kitap bitti, ama hâlâ dosyaların içinde. Dosyalarda kaldığı sürece de tam olarak kitap sayılmaz. Bu yirmi sekiz dosyayı tek bir kitapta birleştirip yaşamımın yapıtını gerçek varlığına kavuşturmam, ona gerçek kimliğini vermem gerek”, diye ekleyip gözlerini gözlerime dikti. “Şimdi anladın mı?” diye sordu.

Evet, böyle: ben ona kendi durumundan söz ederken, o yalnızca kitabının durumunu düşünmekteydi. Haksız da sayılmazdı doğrusu. Böyle yirmi sekiz parçaya bölünmüş durumda kaldıkça, kitap gerçek kimliğine kavuşamaz, kitap değil, kitap taslağı olarak kalırdı. Kitap olması için basılması gerekirdi. Evet, Selami yazıp bitirmişti yapıtını, ama, neden saklamalı, ben bunu bir de bastırmak gerekeceğini usumdan bile geçirmemiştim. Evet, kitabı yazmaya yeni başladığı dönemde arada bir söz etmiştik böyle bir şeyden, birtakım şakalar bile yapmıştık. Ama Selami’nin kitap yazması sürekli bir etkinlik olup çıktıktan sonra, konuyu ne Selami açmıştı, ne ben.

“Sen de bastır o zaman”, dedim.

“Evet, bastırmam gerekiyor, bastırmam şart. Ben de bunun yolunu bulmaya çalışıyorum”, dedi.

Sonra gene dalıp gitti. Anladım ki "bunun yolunu" pek bilmiyor ya da gerektirdiği çabayı ve masrafları göze alamıyordu. Sorbonne'u birincilikle bitirmişti adam, kapı gibi doktora diploması almış, çerçeveletip salonun duvarına asmıştı, sonra da yıllarca çalışıp binlerce sayfalık bir başyapıt yazmıştı, ama şimdi bu başyapıtı kitaba dönüştürmenin yolunu bulmaya çalışmaktan söz ediyordu. Bu ülkede, hatta yalnız İstanbul'da her yıl binlerce kitap yayımlanmaktaydı, bu iş o kadar da zor olmasa gerekti.

"Kafayı taktığın şeye bak! Biz de iyi bir basımevi bulup bastırırız, olur biter", dedim.

Gözleri parladı birden.

"Öyle mi diyorsun, bu işin altından kalkabilir miyiz?" dedi.

"Evet, böyle diyorum: bastırırız, olur biter. Parasıyla değil mi? Parasını verip bastırırız", diye yanıtladım. "İstersen, ben de sana yardımcı olurum: birkaç gün içinde bir sonuca varırız, sevgilim".

Çocuklar gibi sevindi bizimki.

"Sağ ol, çok sağ ol, Zarife. Evet, ben bu yaşta zor çıkarım bu işin içinden, sen de bana yardımcı olursan, ikimiz birlikte daha çabuk ve daha güzel çözeriz bu sorunu", dedi, sonra ellerime sarıldı, öpmeye kalktı.

"Tamam, şimdi yatağına dön ve uyumaya çalış", dedim.

"Tamam, canım, tamam", dedi, birdenbire daha bir canlı, daha bir sevecen olmuştu sanki.

Selami yıllardan sonra ilk kez öğleye dek uyudu o gün. Ben de, kahvaltı bile etmeden, hatta yüzümü bile yıkamadan, başucunda oturup onun uyuyuşunu izledim. Çok tuhaf, seksenini çoktan geçmişti, ama, neden bilmem, her zamankinden de yakışıklı, her zamankinden de genç görünüyordu gözüme. Güzel bir düş mü görüyordu, neydi, arada bir mutlu bir gülümseme biçimleniyordu yüzünde. Bense ağlamakla gülmek arasında gidip geliyor, en azından o dakikada, yaşamım boyunca en çok sevdiğim, en çok güvendiğim insanın o olduğunu düşünüyordum, usulca eğilip alnından öptüm, "Bu kitabı en kısa zamanda bastıracağız, sevgilim", dedim alçacık bir sesle. Söylediğimi işitti mi, işitmedi mi, bilmiyorum, ama gözlerini açtı, gülümsedi.

"Evet, sevgilim, bu kitabı en kısa zamanda bastıracağız", diye yineledim.

Selami de "Evet, bastıracağız", diyerek elimi avucuna alıp sıktı, sonra da, sanki bilmiyormuşum gibi, kulağıma eğilerek kitabının adını fısıldadı:

Serencam. Neden, nasıl, bilmiyorum, daha önce de ondan sık sık işittiğim bu sözcük dünyanın en güzel, en anlamlı sözcüğüymüş gibi geldi bana, anlatılmaz bir mutluluk, sonsuz bir güvenle doldurdu içimi, birden gençleşiverdim nerdeyse.

“*Serencam*’ı en kısa zamanda bastıracağız, sevgilim”, diye yineledim.

Yineledim ya, hiç mi hiç bilgim yoktu bu konularda, onun da pek bir şey bilmediği anlaşılıyordu: bu evde yaklaşık yarım yüzyıldır bir kitap yazılmaktaydı, kitaplığında da binlerce kitap vardı, ama bir kitap nasıl basılır, nasıl ciltlenirdi, ikimiz de nerdeyse hiçbir şey bilmiyorduk bu konularda.

Ne olursa olsun, Selami benden daha bilgiliydi. Bilgi eksikliğini nasıl gidereceğini de bilir gibiydi.

İşe gazetelerdeki kitap tanıtım yazılarını kesmekle başladı, sonra bir gün Kadıköy’de bir kitapçıdan beş altı yazın dergisi ve her biri bir başka yayınevince yayımlanmış yedi sekiz kitap alıp yayınevlerinin adreslerini, yayınlarının sayılarını ve türlerini saptamaya çalıştı, ben de ona yardım ettim. Ama bu yüzeysel inceleme Selami’yi hem sinirlendiriyor, hem umutsuzluğa düşürüyordu. “Şunlara bak, en kabadayısı üç yüz, bilemedin, dört yüz sayfa, benim *Serencam*’ın otuzda biri bile değil hiçbiri”, diyordu. Değildi gerçekten, kimileri daha da kısaydı, kırkta, ellide, yüzde biri bile değildi, değil tüm bir yaşamın kitabı, tüm bir yaşamın kitabının küçük bir bölümü bile olamazlardı. Ama evimizdeki türkçe ve fransızca kitapların büyük çoğunluğu da böyle olduğuna göre, buna fazla şaşmamak, yazarların büyük çoğunluğunun ancak bu kadarını yapabildiğini ya da düzenin bunu böyle istediğini düşünmek gerekiyordu. Hiç kuşkusuz, bizim kitap bu düzene uymuyordu, ama yirminci yüzyılda yaşıyorduk, bunu aykırı bir değer ve bir özgünlük göstergesi olarak benimsemek de olanaklıydı.

Ne olursa olsun, fazla umutsuzluğa kapılmadan hazırlıklara giriştik. Selami kısacık bir yaşamöyküsü hazırladı, kitabından dört beş parça seçti, ben de daktiloda yazıp çoğalttım. Sonra Selami gözünün tutar gibi olduğu birkaç yayınevini arayıp randevu istedi, bu arada kitabının yayın masraflarına kendisinin de katılabileceğini, gerekirse tüm masrafları da üstlenebileceğini söyledi. Biri dışında, tüm yayınevleri hemen ertesi gün görüşebileceklerini söylediler. Böylece, tam beş gün boyunca, her gün bir başka yayınevinin kapısını çaldık. Hemen hepsinde de aynı biçimde şaşırttık insanları. Genç bir yazar adayı beklerken, karşılarında Selami’yle

beni görünce şaşırıyor, Selami'nin en az on, on beş yıl öncesinin modasını yansıtan giysisi ve kelebek kravatı karşısında gülmemek için kendilerini zor tutuyorlardı. Büyük olasılıkla da böyle bir adamın kitabının bir başyapıt olamayacağını düşünüyor, ama, her şeye karşın, kibar ve saygılı davranmaya çalışıyorlardı. Kısa bir konuşmadan sonra da sanki yaşlı adamlar ancak roman yazarlarmış gibi, "Romanınızı görebilir miyiz, efendim?" diyorlardı.

Selami kaşlarını çatıyordu hemen.

"Benim kitabım roman değil, efendim", diyordu.

Bu yanıtın hemen arkasından da üç aşağı beş yukarı aynı konuşma başlıyordu.

"Nasıl? Roman değil mi?"

"Hayır, değil."

"Peki, ne tür bir kitap?"

"Yeni bir tür."

"Yeni bir tür mü? Nasıl yani?"

"Öncelikle felsefe, sonra biraz inceleme, biraz eleştiri, biraz öykü, biraz anı, azıcık da şiir. Kısacası, değişik bir deneme".

"Öyle mi? Çok ilginç!"

Adamlar her şeye karşın ilgileniyor ya da ilgilenirmiş gibi davranıyor, Selami'nin masrafı paylaşma, hatta tümden üstlenme sözünü de anımsadıklarından olacak, "Peki, bu ilginç yapıtı görebilir miyiz?" diyor, cebimizden, çantamızdan ya da başka bir yerden dosyamızı çıkarıp uzatmamızı bekliyorlardı.

Selami kitabından değişik parçalar içeren dosyayı uzatıyordu o zaman. Adamlar birkaç dakika süresince parçaları şöyle bir gözden geçirdikten sonra, şaşkınlıkla başlarını kaldırıyor, bir çift deliyle karşı karşıya bulunduklarından kuşkulanmış gibi bir bana, bir Selami'ye bakıyorlardı.

"Ama... ama... siz ne nokta kullanmışsınız, ne virgül! Büyük harf bile kullanmamışsınız. Kitabınız tek tümceden oluşuyor olmasın?" diyorlardı.

Ben başımı önüme eğip susuyordum, ama Selami duralamıyordu bile.

"Evet, bir bakıma. *Serencam* bölünmez bir bütündür, her sözcüğü tüm öteki sözcüklerine, her tümcesi tüm öteki tümcelerine sıkı sıkıya bağlıdır", diyordu güvenle. "Kesintiye katlanamam ben. Kitap dediğin bölünmez bir bütün olmalıdır, tıpkı bir ırmak gibi..."

“Ama noktasız, virgülsüz bir...”

Selami sözlerini bitirmelerini bile beklemiyordu.

“Noktalama belirtkelerinin kullanıma girmesi çok, ama çok yeni bir olaydır, efendim”, diye başlıyordu hemen. “Avrupa’da on altıncı yüzyılda yaygınlaşmaya başlamıştır, Türkiye’deyse, on dokuzuncu yüzyılın ikinci yarısında. Ama, bana sorarsanız, kendi kendine yeterli bir yapıtın noktalama belirtkelerine gereksinimi yoktur, Platon da, Sophokles de, Vergilius da hiçbir zaman böyle bir gereksinim duymamıştır”, diye de bitiriyordu.

Adamlar şaşkın şaşkın bakıyor, çok büyük bir olasılıkla da “Bu moruk çatlağın teki!” diye düşünüyorlardı. Ama iyi insanlardı hepsi de, saygıda kusur etmemeye çalışıyor, bir kez daha parçalarımızın üzerine eğilip dikkatle okumaya başlıyorlardı. Yazık ki birkaç dakika sonra, daha da şaşkın bir durumda, gene Selami’ye dikiyorlardı gözlerini.

“Ama bu sizin parçaların birbiriyle hiç ilgisi yok gibi”, diyorlardı.

Selami gene hiç sarsılmıyordu.

“Bunlar birkaç örnek yalnızca. Kitabım tam bir bütündür, binlerce sayfalık bir bütün”, diye yanıtlıyordu.

Adamlar özür diliyor, her saniye biraz daha artan bir şaşkınlık içinde, bir süre susuyor, arkasından da gerçek ya da yalancı bir merak içinde, son soruyu soruyorlardı:

“Peki, tamamı?”

Selami, beni bile şaşırtan bir güven içinde, yapıtının tamamını getiremediğini, çünkü her biri yedi sekiz yüz sayfalık yirmi sekiz büyük dosyadan oluştuğunu, bunlar tek örnek olduğu için de sağlam bir sözleşme yapmadan evden çıkarılamayacağını söylüyordu. Adamlar gülmeseler de gülümsüyorlardı o zaman, çok büyük bir olasılıkla da karşılarındaki adamın bir bunak, sözünü ettiği kitabınsa bir masal olduğunu düşünüyor, “Bu iş bizi aşar, efendim”, diye kesip atıyorlardı. “Biz bu yayınevini kolay kurmadık; tüm masraflarını siz de verseniz, yirmi, otuz bin sayfalık, hem de noktasız, virgülsüz bir felsefe kitabı basarak gülünç olmak istemeyiz”, diyenleri de oluyordu, tuhaf tuhaf sorularla Selami’yi alaya almaya kalkanları da.

“Hadi, Selami, biz gidelim artık”, diyordum.

Selami, o seksen üçünde bile çok yakışıklı, o boyu posu yerinde adam, nerdeyse küçülmüş, kamburlaşmış, birkaç yıl daha yaşlanmış olarak

çıkıyordu arkamdan, bu gidişle “yaşamının kitabı” ölümüne neden olacak diye ödüm kopuyordu.

Bana kalsa, ilk üç yayınevinde dersimizi aldıktan sonra, ötekilere gitmekten vazgeçerdim: ikide bir birbirlerine göz kırpmalarından, pis pis gülümsemelerinden belliydi, bizimle alay ediyordu bu adamlar, büyük bir olasılıkla da deli ya da bunak olduğumuzu düşünüyorlardı. Ama Selami saptadığımız sekiz yayınevinin sekizine de gitmekte dayattı. İyi de etti bir bakıma, çünkü sekizinci yayınevinin patronu, belki de şaka olsun diye, bize ilginç bir yayıncıyı salık verdi bize, “Bu çocuk ilk kitabını bu hafta yayımladı. Kendisi, iyi bir ozan olmakla birlikte, çok bilgili ve çok becerikli bir adamdır. Bakarsınız, tüm masrafları ödemeye hazır olduğunuza göre, böyle dev bir kitabı basmayı da göze alır. Hem o biraz para kazanmış, hem de sizin kitap basılmış olur”, dedi. Biz de hemen delikanlının bir han köşesindeki küçücük yayınevine gittik. Sevimli bir çocuktu, yayınevi yöneticisinden çok bir lise öğrencisine benziyor, konuşmaya başlayınca da büyümüş de küçülmüş gibi bir izlenim uyandırıyordu insanda, ama, en çok üç dakika sonra, yayıncılık konusunu çok iyi bildiği anlaşılıyordu. Bizi hep gülümseyerek, ama ilgiyle dinledi. Selami’nin uzattığı dosyayı da aynı ilgiyle inceledi, kitabının türüne ve boyutlarına ilişkin açıklamalarını dinlerken şaşkınlığını gizleyemedi, ama olumsuz bir gözlemde de bulunmadı. Sonra tuhaf bir biçimde gülümsemeye başladı.

“Sizi gönülden kutlarım, efendim, ama bu iş beni aşar, hem de fazlasıyla aşar”, dedi. “Ben daha çıkara çıkara doksan altı sayfalık bir şiir kitabı çıkardım, kendi kitabımı. Ayda bir de sekiz sayfalık bir yazın dergisi çıkarmaya çalışıyorum. Binlerce sayfalık bir kitabın yayınını üstlenirsem, her şeyden, bu arada kendi şiirlerimden ve dergimden de el çekmem gerekir”.

Ben araya girdim o zaman.

“Tüm masrafları biz üstleneceğiz, sizin ücretinizi de fazlasıyla öderiz, yeter ki her şey istediğimiz gibi olsun”, dedim.

Delikanlı gene tuhaf bir biçimde gülümsedi.

“Yirmi beş, otuz ciltlik bir kitap bu sizinki, çok zaman alır, oysa benim bir yığın tasarım var, bu sorumluluğu alamam, efendim, beni bağışlayın”, deyip daha da tuhaf bir biçimde gülümsemeye başladı.

Bu çocuk ikimizin de deli olduğumuzu düşünüyormuş gibi bir duyguya kapıldım birden.

“Hayır, efendim, böyle dev bir kitap... En az yirmi beş cilt... Hayır, beni fazlasıyla aşar bu iş”, diye yinelediğindeyse, izlenimim kesinliğe dönüştü.

Aynı anda, Selami iskemlesinde doğruluverdi.

“Yirmi beş cilt değil, beyefendi, tek bir cilt! Bu benim tüm yaşamımın kitabı. Onu asla böldürtmem!” dedi.

Delikanlının gülümsemesindeki alay gölgesinin yerini büyük bir şaşkınlık aldı o zaman. Dudaklarındaki gülümseme de uçup gitti.

“Ha, öyle mi? Bilmiyordum. Ama bu da gösteriyor ki bu iş beni kesinlikle aşıyor, efendim”, dedi. Bir an kaşlarını çatıp düşündükten sonra da “Ama sizin sorunuzu çözebilecek birini tanıyorum”, diye ekledi.

Arkasından da çok büyük ve çok yeni bir basımevinin adını ve adresini verdi bize, patronuna da telefon edip konuştu. Sonra bize döndü.

“Basımevi buraya çok yakın; isterseniz, hemen gidip Egemen beyle konuşabilirsiniz. Biraz pahalıcıdır kendisi, ama tüm Türkiye’yi de dolaşsanız, ondan iyisini bulamazsınız; çok iyi bir adamdır; üstelik, gelmişi ve geçmişiyle basımcılığın da, ciltçiliğin de her türlüsünü bilir; evet, böyle, geçen yıl da çok güzel bir cilt bölümü kurdu; kısacası, bu ülkede sizin isteklerinizi ancak Egemen bey karşılayabilir”, dedi.

Biz de kendisine teşekkür edip dosdoğru Egemen beyin basımevine gittik.

Doğrusunu söylemek gerekirse, bu adamın bakışını, duruşunu, kendini beğenmiş havasını pek de gözüm tutmadı benim, ama o çok iyi karşıladı bizi. Öte yandan, çalışanlarının bir örnek giyimi, saygılı davranışları, odasının düzeni, özellikle de bir usta ya da patrondan çok, okumuş bir adam gibi konuşması ilk izlenimimi çabucak siliverdi. Selami’nin anlattıklarını da, benim eklediklerimi de ilgiyle dinledi. İlk işittiğinde biraz şaşırmış ve bıyık altından gülümsemiş olmasına karşın, kitabımızın her biri yedi sekiz yüz sayfalık yirmi sekiz dosyadan oluşmasını da çok doğal karşılar gibi göründü. Hiçbir masraftan kaçınmayacağımızı önceden belirtmemizin de bunda belli bir payı vardı belki.

“Hiç kuşkunuz olmasın, elimizden geleni yaparız, efendim. Basımından cildine dek her şeyiyle ben kendim ilgileneceğim, *Serencam* sizin olduğu kadar da bizim yapıtımız olacaktır”, dedi.

Ama Egemen beyin son tümcesi Selami’nin hiç hoşuna gitmedi, hemen belli etti bunu.

“Beyefendi, ben bu kitap üzerinde en az kırk yıl çalıştım”, dedi.
Egemen bey saniyesinde anladı bizimkinin düşüncesini.
“Benimki sözün gelişi, efendim; ilgimi belirtmek için böyle konuştum”, dedi.
Konuyu uzatmamaları için araya girdim:
“Yani bu iş olabilecek mi sizce?” diye sordum.
Egemen bey güldü.
“Bizim sözlüğümüzde olmaz diye bir sözcük yoktur, hanımefendi”, dedi. “Kâğıt olarak da, baskı olarak da, cilt olarak da Amsterdam’da ya da Paris’te ne yapılabiliyorsa, biz de yaparız o kadarını”.
“Bizi en çok zorlayan cilt sorunu”, dedi Selami. “Ben tek bir cilt istiyorum”.
Egemen bey gene güldü.
“Cilt konusunda bize güvenebilirsiniz, Türkiye’de bizden iyisini bulamazsınız”, dedi. “Tüm kitap hastaları öğrendi ki bizim ciltlerimiz...”
Selami’nin yüzü allak bullak olmuştu durup dururken, adamın sözünü bitirmesini bekleyemedi.
“Ama daha beş dakika önce söyledim size, sanırım, genç arkadaşımız da telefonda belirtmişti: *Serencam* her biri yaklaşık sekiz yüz sayfalık yirmi sekiz dosyadan oluşmakta”, dedi.
Adamcağız büyük büyük açıverdi gözlerini.
“Çok büyük bir kitap demek! Ama ciltlerin tek örnek olmamasından korkuyorsanız, hiç kuşkunuz olmasın, efendim: boyları, renkleri, her şeyleri aynı olacak, tam sizin istediğiniz gibi”, dedi.
Selami yerinde duramaz olmuştu, nerdeyse kalkıp gitmek üzereydi.
“Egemen bey, siz benim ne istediğimi anlamadınız galiba, ya da ben anlatamadım”, diye atıldı: “Ben kitabımı tek cilt olarak istiyorum”.
Egemen bey yanılgısını pek de umursamış gibi görünmedi.
“Selami bey, benim adım Egemen”, dedi. “Bir yandan siz, bir yandan biz buna da bir çözüm buluruz sonunda”.
Ama Selami bir yandan kitabını tek cilt olarak istiyor, bir yandan da düşünün gerçekleşebileceğinden umudu kesmeye başlıyordu sanki.
“Ben kitabımı bitirdim. Başka ne yapabilirim ki?” diye sordu.
Egemen bey tuhaf bir biçimde gülümsedi, sonra da bana göz kırptı.
“Örneğin yapıtınızı biraz kısaltabilirsiniz belki”, diye yanıtladı.
Selami’nin yüzü allak bullak oldu.

“Buna olanak yok, efendim”, dedi. “Kısaltamam: *Serencam*’ın her bir sözcüğü tüm ötekilerle bağıntılıdır, birini çıkardınız mı tüm yapıt dağılıverir”. Bir an durup düşündü. “Evet, tek bir kitaptır *Serencam*, onu hiçbir biçimde bölemem, kısaltamam da”, diye sürdürdü, sonra derin bir soluk aldı. “Evet, bölmem de, kısaltmam da olanaksız, ama şöyle adam gibi, şöyle tek bir kitap olması için Vaniköy’de Boğaz’a tepeden bakan koca bir arsayı gözden çıkarabilirim; gerekirse, daha fazlasını da...”

Egemen beyin gözleri parladı birden.

“Vaniköy’de mi dediniz?” diye sordu.

“Evet, efendim, Vaniköy’de”, dedi Selami, sonra da sürekli olarak kolunu çimdiklememe aldırmadan arsanın yeri ve özellikleri konusunda ayrıntılara girişti.

O anlatıyor, Egemen bey büyük bir ilgiyle, içer gibi dinliyordu, bense bizimkilerin çılgına döneceklerini, gene babalarını hacir altına aldırtmaya kalkacaklarını düşünerek titriyordum.

Ama Egemen bey sürekli gülümsüyordu.

“Kitaba dönelim dersek, bu konuda iş bana düşüyor: kâğıdı inceltip boyutları büyüterek çözeriz sorunu. Çok büyük, çok kalın ve çok ağır bir kitap olur, ama olur”, dedi.

Selami’nin gözleri parladı, Egemen beyin ellerini tuttu.

“Gerçekten olabilir mi bu?” diye sordu.

Egemen bey bir kahkaha attı.

“Benim adım Egemen, efendim, bir şeyi kafaya koydum mu sonuna kadar giderim”, dedi. “Siz yarın o yirmi sekiz dosyadan birini getirin de üzerinde düşünelim”.

Selami birden kızardı, öyle donup kaldı bir süre. Belliydi, karar veremiyordu, belki dosyanın çalınmasından ya da yitirilmesinden korkuyordu, belki de masasının başına geçtiğinde dosyalarından birinin yerini boş görmeye dayanamamaktan.

Sonra birden gülümsemeye başladı.

“Egemen bey, diyordum ki... diyorum ki... siz yarın Kandilli’ye, bizim eve buyursanız, daha iyi olmaz mı?” diye kekeledi. “Böylece... böylece tüm dosyaları bir arada görmüş olursunuz”.

Bu arada Vaniköy’deki arsayı da görmeyi umduğundan mıdır, nedir, Egemen bey hemen benimseyiverdi öneriyi.

“Haklısınız, dosyaları bir arada görmem çok daha iyi olur”, dedi. “Ne zaman geleyim peki?”

Selami’ye kalsa, hemen o saatte birlikte gitmeyi önerirdi adama, ama ben daha çabuk davrandım: kendisini ertesi gün saat beş sularında çaya bekleyeceğimizi söyledim. Biraz düşünecek zamanımız da olurdu böylece, Selami’nin bir çılgınlık yapması önlenirdi. Bir ara, Vaniköy’deki kocaman arsayı güvenceye almak düşüncesiyle, çaya Müştak’ı da çağırmayı bile düşündüm. Ama dakikasında vazgeçtim bu düşünceden: Müştak’ın ne yapacağı belli olmazdı, *Serencam*’ı yayımlatmak konusundaki son umudumuzu da suya düşürebilirdi. Birkaç gündür sürekli sokağa çıkıp geç saatlerde dönmemiz yeterince kuşkulandırıyordu bizimkileri, her fırsatta ağzımı arıyor, çıkışlarımızın nedenini öğrenmeye çalışıyorlardı. Ben de her sormalarında gülümsüyor, “Yılların kitabını en sonunda bitirdik çok şükür, biraz hava alıyoruz birlikte”, deyip kapatıyordum konuyu. Ama o gün bayağı geç bir saatte ve ellerimiz dolu dönmemiz iyice kuşkulandırdı bizimkileri.

Ertesi sabah, bahçeden birkaç çiçek kopardığım sırada, Müştak yanımda bitiverdi.

“Anneciğim, bana öyle geliyor ki senin adam bir işler çeviriyor gene, o saçma kitabıyla ilgili bir işler, sen de ona yamaklık ediyorsun besbelli. Bu adamı hacir altına alma zamanının gelip de geçmeye başladığını düşünmüyor musun?” dedi.

Tepem attı.

“Hacir altına alınacak biri varsa, o da sensin”, diye bağırdım. “İnsan kendi öz babası konusunda nasıl böyle şeyler düşünür, anlayamıyorum. Adam kapı gibi bir kitap yazmış, sen de kalkmış, onu hacir altına almaktan söz ediyorsun!”

Arsız arsız güldü bizimki.

“Sonunda pişman olacaksın, anacığım, ama o zaman iş işten geçmiş olacak”, dedi, sonra da çekip gitti.

Bir süre arkasından baktım.

“Ben de onu Egemen beyle çay içmeye çağırmayı düşünmüştüm. Ne kadar budalayım!” diye söylendim.

Böylece, Egemen bey geldiğinde, Selami’yle benden ve hizmetçi kadından başka hiç kimse yoktu konakta. Böylesi de iyi oldu, çünkü Egemen bey özenle hazırladığım masaya bakmadı bile. İlk sözü “Dosyalar

nerede?" oldu. "Hele bir çay için de soluklanın", dediğim zaman da "Önce iş, hanımefendi: önce şu *Serencam* dosyalarını görelim!" dedi. İster istemez yukarıya çıktık. Selami'nin koltuğuna oturup yirmi sekiz koca dosyanın yirmi sekizini de tek tek gözden geçirdi. Ölçtü, biçti, satır sayılarını, her satıra düşen ortalama sözcük ve harf sayısını hesaplamaya çalıştı. Daha bizim anlayamadığımız bir sürü saptamalar yaptı dosyalar üzerinde, defterinin en az dört beş sayfasını sıra sıra rakamlarla doldurdu. İncelemesini bitirdiğinde en az iki saat geçmişti aradan. Çay çoktan soğumuştu. Yeni bir çay demletmek istedim.

"Hayır, teşekkür ederim, gerek yok", dedi.

Yemeğe kalmasını önerdik, zamanı olmadığını söyledi. Sonra çenesiyle balkonu gösterdi.

"Ama şu balkonda bir tek rakınızı içerim doğrusu", dedi.

Hemen getirdim rakısını. Hiçbir şey konuşmadan, önüne getirdiğim şeylere elini bile sürmeden, hem de nerdeyse Boğaz'da tek bir noktaya bakarak ağır ağır içti rakısını. Son yudumdan sonra, bardağını masanın üzerine bıraktı usulca, "Eviniz de, görünüm de çok güzel, gerçekten başyapıtlar yazılacak bir ortamda yaşıyorsunuz", dedi. Ama, beklediğimin tersine, Selami'nin kitap için gözden çıkarabileceğini söylediği arsanın sözünü bile etmedi. Bu arada, ben de, Selami de büyük bir sabırsızlık içinde dosyalara ilişkin gözlemlerini bekliyor, bu konuya bir türlü gelmediği için de sonucun olumsuz olmasından korkmaya başlıyorduk. Bereket, daha fazla bekletmedi bizi.

"Selami bey, ben sizin yerinizde olsam, bu kitabı en az üç cilde bölerdim, çok daha kullanışlı olurdu o zaman. Ama siz tümünü tek bir cilde sığdırmak istediğinize göre, elimizden geleni yapacağız, zor olacak hiç kuşkusuz, ama olacak", dedi. "İzin verirseniz, yaklaşık bir hafta, on gün içinde araştırmalarımı, hesaplarımı yapacağım. Bundan sonra karşı karşıya oturup tüm ayrıntıları konuşur, karara bağlarız. Ama şimdiden söyleyeyim size: bu iş çok masraf gerektirecek".

"Zor olacak, ama olacak" sözcüklerini işiteli beri nerdeyse bir ışık doğmuştu Selami'nin yüzünde, bu kez de mutlulukla gülümsedi.

"Ben masrafı düşünmüyorum; yeter ki kitabım kitap olabilsin", dedi.

Egemen bey Selami'nin elini tutup coşkuyla sıktı.

"Hiç kuşkunuz olmasın, efendim: bu işi başaracağız", diye yanıtladı.

Bir kez daha yemeğe kalmasını, en azından şu balkonda bizimle birlikte bir tek daha içmesini önerdikse de dinletemedik, hemen çalışmaya başlamak istediğini söyleyerek kalkıp kapıya yöneldi. Tam on altı gün süresince de ne bizim telefonlarımıza çıktı, ne Selami'yi arayıp herhangi bir bilgi verdi. Ancak on altıncı günün akşamında yardımcısı aradı, Egemen beyin bizi ertesi gün saat on beş otuzda basımevinin cilt bölümünde bekleyeceğini söyledi.

Ertesi gün, tam üçü on geçe Egemen Basımevi'nin cilt bölümündeydik. Adamlar ilk gelişimizde görmediğimiz bir odaya aldılar bizi, Egemen beyin çok önemli bir çalışmayı bitirmek üzere olduğunu, kendisini ancak on beş otuzda görebileceğimizi söylediler, kahve, çay ya da başka bir şey isteyip istemediğimizi sordular.

"Hiçbir şey istemiyoruz", dedik.

Ben de, Selami de bunca beklemenin ardından en sonunda Egemen beyle karşı karşıya gelip *Serencam*'ın yazgısını öğreneceğimiz dakikayı yüreğimiz çarpa çarpa, her saniye biraz daha artan, sıkıntılı bir merakla bekledik. Bereket, fazla bekletmedi bizi, adamların söylediği dakikada, yani tam üç buçukta kapıda göründü. Son görüşmemizden bu yana bayağı zayıflamış gibi geldi bana, yüzü solgun mu solgun, gözleri kan çanağı gibiydi. Ama yüzü gülüyordu, ellerimizi kırk yıllık dostlar gibi, anlatılmaz bir sevecenlikle sıktı.

"Son görüşmemizden beri zayıflamışsınız sanki. Ne oldu, hastalandınız mı?" diye sordum.

"Hayır, hayır, şu son birkaç gün çok az uyudum, bir de buradaki yatağım evdeki kadar rahat değildi, o kadar", dedi, sonra Selami'nin soluna geçti. "Buyurun, şimdi tam on altı gün boyunca, geceyi gündüze katarak yaptığım hesap ve denemelerin sonucunu görelim", diye ekledi.

İki ayrı koridordan geçerek taslakları göreceğimiz odaya doğru ilerlerken, Egemen beyin basım ve cilt evi şaşırtıcı, nerdeyse gizemli bir yermiş gibi geldi bana: giriş kapısından geçerken insan küçük ve sıradan bir basımevine girdiğini sanıyor, ama içeride değişik kapılar birbirinden geniş, birbirinden görkemli yerlere açılıyordu. İlk kez geldiğimiz büyük ve aydınlık oda da böyleydi. Burada, tek masa izlenimi verecek biçimde birleştirilip üzerlerine tek parça ve açık mavi bir örtü örtülmüş masaların üzerine kara, kahverengi ya da koyu yeşil ve değişik boyutlarda, ama hepsi de çok kalın, hatta kalınlıkları enlerini de aşan on on iki dev kitap

yerleştirilmişti. Egemen bey, dudaklarında tuhaf bir gülümseme, Selami'nin koluna girdi, daha kapıda bunları gösterdi bize.

"Selami bey, tam on beş gün süresince yemedim, içmedim, uyumadım, kimi günler eve bile gitmedim, sizin için bu değişik taslakları hazırladım; umarım, içlerinden birini beğenirsiniz", dedi.

Masanın başına gelip örnekçeleri incelemeye başladığımızda kendisine de söyledim: evet, birer taslaktı bunlar, boş sayfalardan oluşuyorlardı, gene de yalnızca birer taslak olduklarını söylemek değerlerini düşürmek olurdu: gerçek sanat yapıtlarıydı hepsi de. Üstelik, ince hesaplar uyarınca yapılmışlardı. Anlattığına bakılırsa, Selami'nin yirmi sekiz dosyasının içerdiği sözcük sayısını yaklaşık olarak belirlemiş, arkasından da on değişik boyuttaki sayfaların her birinin belirli puntolarda kaçar sözcük içereceğini çıkarmış, arkadaşları da sözcük sayısından kâğıt kalınlıklarına kadar her şeyi göz önüne alarak bu güzel örnekleri oluşturmuşlardı. Bize seçme kolaylığı sağlamak istemişlerdi. Hepsi de öylesine güzeldi ki ikimiz de şaşkınlık ve hayranlık içinde, örneklere dokunmaktan bile korkarak öyle durup bakıyorduk, Egemen beyse, büyük bir rahatlıkla anlatıp duruyordu.

"Gerçekte böyle bir düzine örneğe hiç gerek yoktu, ama somut olarak göresiniz istedim", dedi. "Ben hâlâ üç cildin daha uygun olacağı görüşümü korumaktayım. Ama siz tek ciltte kararlı olduğunuza göre, bence en uygunu şu boyut, yani yirmi dokuza on dokuz. Kitabın kalınlığını ya da yüksekliğini sorarsanız, o da en az yirmi bir, yirmi iki santim, hem de en ince kâğıdı kullanmak ve puntoyu olabildiğince küçük tutmak koşuluyla."

Selami bu örneği eline alıp açtı.

"Ama burada çok kalın bir kâğıt kullanılmış!" dedi.

Egemen bey güldü.

"Elinizdeki yalnızca bir örnek, Selami bey, hem de çok sıradan bir örnek, kitabın kalınlığı konusunda yaklaşık bir görüş edinmeniz için", dedi. "Fransız'ların *papier bible* dedikleri türden, çok ince ve bir o kadar da sağlam bir kâğıt kullanmamız gerekecek, Fransa'dan ya da Hollanda'dan getirtilecek bir kâğıt", diye ekledi.

Ben biraz uzaktan bakıyordum.

"En ince kâğıdı kullandığımız zaman da kitabın kalınlığı enini geçecek mi gene böyle?" diye sordum.

"Evet, efendim, geçecek elbette: en az yirmi bir santimi bulacak", dedi Egemen bey, sonra örnekçeyi ellerime, daha doğrusu kucağıma verdi.

Şöyle bir tartıp masanın üstüne bıraktım.

“Çok da ağır”, dedim.

Egemen bey başıyla onayladı.

“Ben bu örneklerde yalnızca boyutları vermeye çalıştım, efendim. Gerçek kitabın sayfa sayısı çok daha fazla, kendisi de çok daha ağır olacak”, dedi.

O zaman, Selami kitabını bitirdi bitireli ilk kez, belki de saçma bir şey yapmakta olduğumuzu düşündüm: bugüne dek hiç kimsenin yapmadığı, yapmak da istemeyeceği bir şeydi bu bizim yapmaya çalıştığımız. Egemen bey yüzde yüz haklıydı bence: üç cilt çok daha kullanışlı olurdu. Tam bunu söylemek istediğim anda, Selami örnekçeyi masanın üstünden alıp göğsüne bastırdı, sonra gözlerini gözlerime dikti.

“Senin düşüncen ne?” diye sordu.

“Vallahi, bilemiyorum”, dedim. “İnsanlar nasıl okuyacak böyle ağır bir kitabı? Nereye koyup da okuyacak, bilemiyorum doğrusu. Peki, senin düşüncen ne?”

Selami duralamadı bile.

“Benim için önemli olan okuyacak kişinin rahatlığı değil, kitabın kendisi”, dedi. “Okurlar hiç mi hiç ilgilendirmiyor beni. Ben tek bir kitap yazdım ve tek bir kitap istiyorum”.

Yanıt pek de tutarlı gelmedi bana, ama Egemen beyin önünde Selami’yi sıkıştırmayı da göze alamadım.

“Yani sen kesin kararını verdin, öyle mi?” diye sormakla yetindim.

Selami kitap örnekçesini bir kez daha bastırdı göğsüne, anlatılmaz bir mutlulukla gülümsedi.

“Evet, Zarife, bence bundan iyisi can sağlığı”, dedi.

Egemen bey de araya girdi: tek ciltte kararlı olduğumuz sürece kitabın okunabilir olması için de en iyi seçeneğin bu boyut olduğunu söyledi. Gözlerinde, hatta tüm yüzünde tuhaf bir ışıltı vardı. Öyle anlaşılıyordu ki Selami’nin birbirinden kalın yirmi sekiz dosyasını tek bir kitaba dönüştürmek onun için de bir tutku olmaya başlıyordu. İçini çekti, “İşin başındayız daha, tasarım evresindeyiz; altından kalkabilecek miyiz, bilemiyorum”, dedi, ama sanki bizimle değil de bizim göremediğimiz biriyle konuşmaktaydı. “Başarırsak, uğraş yaşamımın en ilginç işi olacak bu”, diye ekledi, gene kendi kendine ya da bizim göremediğimiz birileriyle konuşur gibiydi.

Ben gene de araya girmekten kendimi alamadım.

“Egemen bey, benim gördüğüm kadarıyla, uzun bir süredir bu işlerin içindesiniz siz, bizimki de tüm kitaplar gibi bir kitap; biraz fazla büyük, o kadar; hem de siz sorunu şimdiden çözmüş görünüyorsunuz”, dedim, Selami’nin canlı bir varlık, çok sevilen bir torun gibi okşamakta olduğu taslağı gösterdim.

Egemen bey içini çekti.

“Bu öyle bir örnek, efendim, bizim yapacağımız, daha doğrusu yapmayı düşlediğimiz kitabın gölgesi bile olamaz”, dedi. “Bizim kullanacağımız kâğıt, meşin, hatta iplik...” Gene içini çekti, dalıp gitti bir süre. “Hepsi dışarıdan gelecek, Hollanda’dan, ya da Fransa’dan... Belki de oralara gidip birlikte seçmemiz gerekecek. Kâğıt bu, oyuncak değil. Tüm bunlara paramız yeter mi, bunu da bilemiyorum... Söylemiştim, en uygunu yapıtı üç cilde bölmek, o zaman, elimizdeki olanaklarla...”

Sözün burasında Selami’nin sesi yükseldi.

“Egemen bey, yirmi kez söyledim belki size: bu kitabın basılması için her şeyi verebilirim. Vaniköy’deki arsamı hemen yarın satışa çıkarabilirim”, dedi.

Egemen beyin gözlerinde bir ışık yandı sanki.

“Nasıl bir arsa bu?” diye sordu.

Selami satmaya karar verdiği arsa ve yapıların özelliklerini avucunun içi gibi bilirdi her zaman.

“Kıyı yoluna çok yakın, deniz gören, iki bin iki yüz metre karelik bir arsa”, dedi.

Egemen bey o anda büyük bir sorunu çözüvermiş gibi gülümsedi.

“O zaman... o zaman... o zaman büyük tasarımızı şimdiden gerçekleşmiş sayabiliriz, efendim”, dedi, bir an için gözlerinden sonra yüzü de anlatılmaz bir ışıkla parlar gibi oldu, sonra ışık gülümsemeye dönüştü. “Dünyanın en büyük kitabının yirmi sekiz dosyasını Egemen Basımevi’ne taşıyıp hemen dizgiye geçebiliriz”, diye ekledi.

Selami’ye baktım, birden titremeye başlamış, yüzü de bir anda sararıvermişti.

“Selami, neyin var senin? Yoksa rahatsızlanıyor musun?” dedim.

Selami omuz silkti.

“Rahatsızlandığımı nerden çıkardın, Zarife? Hiç, hiç, hiçbir şeyim yok”, dedi, sonra Egemen beye döndü, “Yirmi sekiz dosyanın yirmi sekizini

birden buraya taşımak biraz tehlikeli olmaz mı sizce?. Kitabı dosya dosya, hatta her gün kırkar ya da ellişer sayfa getirmek daha güvenli olmaz mı?” diye sordu.

Egemen bey adamını tanımaya başlamıştı, hiç şaşmadı, karşı da çıkmadı.

“İsterseniz, sayfa sayfa da getiririz, efendim, dizilen sayfayı geri getirip bir sonrakini alırız; ama kitabımızın dizilmesi yıllar sürer o zaman”, dedi, sonra çenesini yumruklarına dayayıp düşündü bir süre, “Böyle büyük bir yapıtın olabildiğince kısa bir sürede baskıya hazırlanabilmesi için en az üç dizgici çalıştıracağımıza göre, kitabı dosya dosya almamız işimizi kolaylaştırır. İşin güvenlik yanına gelince, orasını hiç merak etmeyin, Egemen Basımevi çok sağlam bir kurumdur”, diye ekledi.

Selami dalıp gitti bir süre, sonra gözlerini Egemen beye dikti.

“Bu sizin dizgiciler nasıl adamlar? Güvenilir kişiler mi?” diye sordu.

Egemen bey gülümsedi.

“Ne açıdan, efendim?” diye sordu.

“Güvenlik açısından”, dedi Selami. “Örneğin kitabımın birtakım parçalarını aşırmaya kalkarlar mı? İçindekileri ona buna anlatırlar mı?”

Egemen bey bu kez basbayağı güldü.

“Hiç merak etmeyin, Selami bey: buna olanak yok. Neden derseniz, benim dizgiciler gözleri ve elleriyle çalışırlar yalnızca, kafalarını hiçbir zaman karıştırmazlar işlerine, çünkü kafaları kendilerine gereklidir”, dedi, aynı anda gene tuhaf bir ışık geçti yüzünden.

Bu ışık ve bu gülümseme nerdeyse bir daha hiç çıkmamak üzere yerleşti belleğime. Belliydi, o da iyiden iyiye kaptırmıştı bu tasarıya kendini, ama bunun gerisinde hem bir horgörü, hem de güçlü bir çıkar kaygısı, bir aldatma istemi yok muydu? Bu konuda hiçbir zaman olumlu ya da olumsuz bir kanıya varamadım doğrusu. Ama soru kolay kolay çıkmayacak bir biçimde yerleşti beynimin içine. İşin ayrıntılı bir hesabını çıkardığında yeniden buluşmak üzere, basımevinden ayrılmamızdan sonra da ikide bir anımsadım. Önümüzdeki günlerde, bizimkilerin böyle sık sık gidip gelmelerimize bakarak bir şeylerden kuşkulanmaya başlamaları, daha da kötüsü, Selami’nin Vaniköy’deki arsayı satma tasarısını öğrenip tepeme dikilmeleri, onu hacir altına aldırtarak yaşamının en büyük tasarısını gerçekleştirmesini engellemeye kalkmaları durumunda onlara eskisi gibi kararlılıkla karşı koyamamaktan korktum. Selami çatı katında, masasının

başında, gözlerini dosyalarına dikip otururken, o en az dört köşkü içine alabilecek genişlikte, o nice sonradan görmenin göz koyduğu güzelim arsayı satmaktan geri durması gerektiğini anlatmaya çalıştım ona, *Serencam*'ın yayımlanabilmesi için tüm mücevherlerimi gözden çıkarabileceğimi söyledim.

Selami güldü.

"Mücevherlerin... Mücevherlerin... Mücevherlerin..." diye yineledi. "Bence senin mücevherlerin bu kitabın kâğıdını bile karşılamaz, güzelim".

"Masrafın çokluğu kitabın değerini artırmaz ki! Örneğin kâğıdı dışarıdan getirtmekten vazgeçebilirsin", dedim.

Hemen kaşlarını çattı.

"Zarife, sen de benimle birlikteydin, adamın tüm söylediklerini duydun: yerli kâğıt en az iki kat kalınlaştırırmış kitabımı; bir düşün: altmış santim, yani elli altmış kitap kalınlığında bir *Serencam!* Nereye sığdırırsın onu, hadi sığdırdın diyelim, nasıl kaldırırsın?" diye yanıtladı, sonra da, benim görüşümü hiç mi hiç önemsemediğini göstermek istercesine, yeniden dosyalarına dikti gözlerini. Belliydi, o çoktan vermişti kararını.

Gene de yılmadım.

"Bu son görüşmemizde adamı pek gözüm tutmadı", dedim.

"Hayır, Zarife, bence sen yanılıyorsun; Egemen bey gerçek bir sanatçı, işinin ustası, hem de çok dürüst bir adam", diye yanıtladı. "Sen de gördün, bizim için günlerce çalışmış adam, bunca örnek çıkartmış, ama bunlar için tek kuruş istemedi bizden".

Anladım ki tartışmayı uzatmak bizimkini üzmekten başka bir işe yaramayacaktı. Gene de son bir gözlemde bulunmaktan kendimi alamadım.

"Her kitap Vaniköy'ün tepesinden Boğaz'a ve karşı kıyıya bakan iki bin sekiz yüz metre karelik bir arsaya mal olsaydı, bu memlekette tek kitap yayımlanmazdı", dedim, çok da yumuşak bir sesle söyledim bunu.

Selami gene de kızdı.

"Zarife, sen de çok iyi biliyorsun ki bu kitap bizim bildiğimiz kitaplardan değil", dedi güven dolu bir sesle, sonra da hem eli, hem burnuyla iki sıra yan yana dizilmiş yirmi sekiz dosyayı gösterdi. "Şunlara bir baksana!" diye ekledi.

Elimde olmadan gülümsedim.

"Selami'ciğim, yanlış anlama beni, kitabının çok güzel bir yapıt olduğundan bir an bile kuşku duymadım", dedim.

Yanıt vermedi, gözlerini bir kez daha yirmi sekiz dosyasına dikti, öyle dalıp gitti bir süre. Kalkıp yanına geldim, eğilip yanaklarını öptüm.

"Evet, canım, çok değerli bir kitap olduğundan bir an bile kuşku duymadım", diye yineledim.

"Gerçek şu ki basılmamış kitap kitap değildir", diye söylendi Selami, sonra gene derin derin içini çekti. "Kitabı basılmamış yazar da yazar değildir. Dostoyevski *İnsancıklar*'ın yayımlanmasından sonra yazardır ancak, Marx da *Kutsal aile*'nin yayınlanmasından sonra", diye ekledi.

Bu görüş pek de tutarlı görünmedi bana. Ama onu yüreklendirmek kaçınılmaz olmuştu. "Yayımlanan her kitap da yazar yapmaz adamı", demek üzereyken vazgeçtim. Şu sırada önemli olan Selami'yi yüreklendirmek ve uyanık tutmaktı.

"*Serencam*'ı yayımlayacağız elbette, ama bu adamın her istediğine de boyun eğmek zorunda değiliz", dedim.

O da onayladı düşüncemi. Şu var ki, söylediği gibi, bu kitap benim bildiğim kitaplardan değildi, basımı ister istemez çok para gerektirecekti. Buna bir diyeceğim yoktu. Ama basılması için o koca arsanın elden çıkarılması aşırı bir savurganlık olmaz mıydı? Beklemek ve görmek gerekiyordu.

Selami içini çekti.

"Her neyse, biraz daha bekleyelim, hele Egemen bey bir fiyat çıkarsın bakalım", dedi, sonra gene içini çekti, "Ama kitabımı bastıramadan ölürsem, öbür yana gözlerim açık gideceğim kesin", diye ekledi.

Açıkça görülüyordu: kitabını bastırmadan ölmemek için elinden geleni yapacaktı bizimki. Birkaç gün sonra, daha önce konuştuğumuz gibi, *Serencam*'ın ilk dosyasını da sıkı bir biçimde paketleyip yanımıza alarak Egemen beyle görüşmeye giderken de, onu dinlerken de açıkça görülüyordu kararlılığı. Bu arada ödeyeceği parayı da düşünmüyor değildi. Yol boyunca, "Bizi bu kâğıt işi batıracak. Geri kalmışlık böyle işte, kâğıdın bile iyisini dışarıdan almamız gerekiyor, bu da bize çok pahalıya mal oluyor!" diye yineledi durdu. Egemen beye ilk söylediği de bu oldu.

Egemen bey kahkahalarla güldü bu gözleme.

"Evet, kâğıdı dışarıdan getirteceğiz, biraz pahalıya patlayacak bize, ama dizgi, baskı, cilt parasının yanında kâğıt devede kulak kalır, efendim", diyerek bizi hem şaşırttı, hem rahatlattı. Ama Selami'nin kafası büsbütün karışmıştı.

“Bunlar burada yapılmıyor mu peki?” diye atıldı hemen. “Bizim kitap Avrupa’da dizilecek değil ya!”

Egemen bey gene güldü.

“Burada dizilecek elbette, burada da basılacak, ama insanlar ve makineler burada da parayla çalışıyor”, dedi. Kafadan bir hesap yapıyormuş gibi gözlerini tavana dikti bir süre, sonra Selami’ye döndü, “Ne yapalım, Selami bey, öyle bir kitap yazmışsınız ki kırk elli kitap uzunluğunda, kırk elli kitabın dizgisi de...”

Arkasını getirmedi, rakamlarla kafamızı şişirmek istemediğinden olacak, masasının üstünde duran masraf dizelgesini Selami’ye doğru uzattı.

“Buyurun, her şey burada tüm ayrıntılarıyla yazılı”, dedi. Selami’nin gözlüğünü takıp kâğıdı eline aldığı anda da tuhaf bir biçimde gülümsedi gene, “Şunu da hiç unutmayın, efendim, elinizde tuttuğunuz bu kâğıt parçası çok büyük bir olasılıkla tarihin en büyük kitabının masraf dökümüdür”, diye ekledi.

Kendisi de aynı şeyi düşündüğünden olacak, Selami hiç şaşmadı bu gözleme, olumlu ya da olumsuz bir tepki de göstermedi. Gözlerini kâğıdın alt yanındaki toplama dikip öylece kaldı bir süre. Başını kaldırdıktan sonra da tavana dikti. Anladım ki birtakım hesaplar yapıyordu içinden. Hep böyle olurdu. Hesap kitap fazla ilgilendirmezdi Selami’yi, ama, kitabını yazmak dışında, tek yaptığı iş bu olduğundan mıdır, nedir, sıra bir şeyler satmaya geldi mi birdenbire canlanıverir, konusunu avucunun içi gibi bilen bir iş adamı havasına bürünürdü. Gene o havalardaydı. Yüzünde mutlu mu mutlu bir gülümseme, kâğıdını bana uzattı.

“Sanırım, Vaniköy’deki arsayı satmamıza bile gerek kalmayacak, Maçka’daki daire de rahat rahat karşılar bu masrafları”, dedi.

Kulağına eğildim.

“Selami, bunu yapamazsın”, dedim. “Müştak’a nasıl anlatırsın bunu?”

Daha altı yedi ay önce, Müştak Refika’nın kızının okuluna daha rahat gidebilmesi için bu daireye taşınmayı çok istemiş, uzun uzun yalvarmıştı Selami’ye, bir ayaklarına kapanmadığı kalmıştı, ama, o sırada dairenin boş olmasına karşın, Selami “Kandilli’nin suyu mu çıktı? Bu kıyıda bir okula yazdırın kızınızı!” diyerek isteğini geri çevirmişti her seferinde. Bu da yetmemiş gibi karısını oğlumuzu bizlerden uzaklaşmak istemekle suçlamıştı.

Uyarımı umursamadı bile.

“Nasıl olsa fazla bir kira getirmiyordu”, dedi.

Egemen bey de araya girdi.

“Nasıl bir daire?” diye sordu.

“Şöyle böyle bir daire”, dedi Selami. “Yanılmıyorsam, yüz elli, yüz altmış metre kare. Ama aydınlıktır, deniz de görür”.

Daireyi çoktan satıp parasını cebine koymuş ve ödeme sorununu bir çırpıda çözüvermiş gibi rahattı şimdi. Masraf dökümünü yeni baştan incelemeye başladı. Sonra birden “Bin kitap!” dedi. “Bin kitap mı? Biz bin koca kitabı nereye sığdıracağız ki? Evet, nereye?” diye söylendi birkaç kez, sanki basılacak kitapların hep bir arada durması gerekirmiş gibi, “Hayır, hayır, bin kitap çok fazla”, deyip gözlerini tavana dikti.

Selami’nin bu beklenmedik tepkisi karşısında ben de şaşırdım ya Egemen bey çok daha fazla şaşırdı: kendisinin de sık sık yinelediği gibi Selami yıllarca çalışmıştı bu yapıt üzerinde, sonuçta Türkiye’nin, büyük olasılıkla da tüm dünyanın en büyük kitabını yazmıştı; böyle bir kitabın kitleye, gittikçe daha geniş bir kitleye ulaşmasına çalışacak yerde, az sayıda basılmasını istemek anlaşılır bir tutum değildi, her şeyden önce de *Serencam*’ın kendisine karşı bir haksızlıktı. Hele yapıtını bastırmak için Maçka’nın en güzel yerinden denize bakan kocaman bir daireyi gözden çıkardığı da düşünülünce. Ayrıca, bu kitap daha az sayıda basılırsa, yeni baskıları da yapılmazsa, masrafını nasıl çıkaracaktı? Kim olsa, aynı şeyi söylerdi doğrusu. Görüşüm sorulacak olsa, ben de aynı şeyi söylerdim. Ama Selami adamın bu çok tutarlı sözlerinden pek de etkilenmiş gibi görünmüyordu.

“*Serencam*’ın dünyanın en büyük kitabı olacağını siz söylemediniz mi?” diye sordu.

“Evet, ben söyledim”, dedi Egemen bey: “Yaptığım son değerlendirmeye göre, uzunluk otuz iki, genişlik yirmi bir, kalınlık yirmi beş. ”

Selami güldü.

“Bu durumda, en iyi kâğıdı, en iyi deriyi seçtiğimizi de göz önüne alırsak, böyle bir kitaba kaç kişinin gücü yeter? Gücü yetenler arasında da bu parayı kaç kişi gözden çıkarır?” diye sordu.

Egemen bey baskı sayısını düşürmenin masrafı da aynı oranda düşürmeyeceğini söyledi, konuyu bilen biri olarak binden aşağı inmemek gerektiğini savundu. “Selami bey, bu kitap yalnızca boyutlarıyla bile

kitapçılıkta bir devrim olacak. Bu bakımdan, zaman içinde...” diye yeniden başlarken, Selami bey sözünü kesti.

“Egemen bey, ben seksen üçümü devirdim bile”, dedi.

Ben bu tartışmaya katılmak istemiyordum, ama kendimi tutamadım.

“Selami, sen kaç kitap istiyorsun?” diye sordum.

Selami duralamadı bile.

“Ben tek bir kitap istiyorum, evet, tek bir kitap, yalnız kendim için”, dedi.

“Kendin için tek bir kitap istiyorsan ne diye bastıracaksın ki, dosyaların var nasıl olsa”, diye atıldım.

Anlaşılmamanın bunalımı belirdi yüzünde.

“Zarife, daha önce de söylemiştim sana, bir kitaba gerçekten kitap denilebilmesi için basılmış olması gerekir. Ben *Serencam* gerçek bir kitap olsun istiyorum yalnızca; okunmak ya da ünlenmek gibi bir kaygım yok benim, bu kitabı kendim için istiyorum”, dedi. “Evet, böyle, senin için, çocuklar için bile değil, yalnızca kendim için. Okunmak, beğenilmek, ünlenmek umurumda bile değil. *Serencam*’ı basılmış göreyim, onu bir kitap olarak kucağıma alıp okuyayım yeter bana”.

“Daha basımevleri yokken de kitaplar kitaptı”, demeyi düşündüm, ama onu bir başkasının önünde köşeye sıkıştırmak istemedim. Egemen beye döndüm.

“Egemen bey, siz bu işe ne diyorsunuz? Lütfen bir şey söyleyin”, dedim.

Egemen bey şaşkınlıktan dilini yutmuş gibiydi.

“Ne söyleyeceğimi bilemiyorum, efendim, böyle bir durumla ilk kez karşılaşıyorum, efendim”, dedi. “Bunun böyle olacağını bilseydim, hiç girişmezdim bu işe, bunca zaman harcamazdım”.

Egemen bey de, ben de böyle bir şey beklemiyorduk. Bereket, Egemen beyin tek bir kitap basmaya yanaşmamasından korktuğundan olacak, Selami duralar gibi oldu, başını önüne eğip düşündü bir süre.

“İlle de sayıyı artıralım diyorsanız, bence elli ya da yüz kitap yeter de artar bile”, dedi, gözlerini Egemen beye dikip bir şeyler söylemesini bekledi, Egemen beyden ses çıkmayınca da “Yüz kitap da az olur diyorsanız, yüz elliye, iki yüze çıkabiliriz. Ama bence fazlası da fazla. Bir yapıtın kitapçı raflarında aylar, yıllar boyunca alıcı beklemesi hem acı, hem utanç verici bir durum. Ayrıca, az önce de söyledim, ben bu kitabı kendim

için yazdım, başkalarının okuyup okumaması umurumda bile değil", diye ekledi.

Egemen bey en çok paranın dizgiye gideceğini, iki yüzle bin arasında fazla bir fark olmayacağını bir kez daha anlatmaya çalıştıysa da Selami kararını değiştireceğe benzemiyordu.

"Bizim çocuklar kitap yazıyorum diye yıllar yılı kızdılar bana. Bu kitapları onlara bırakıp da ölümümden sonra çocuklarımın ve torunlarımın alay konusu olmak istemem doğrusu", dedi. "Hayır, istemem, kesinlikle".

Egemen bey yorulmuştu.

"Önümüzdeki hafta, birinci dosyanın dizilmiş bölümlerini getirdiğimiz zaman, düşünceniz değişmiş olur, umarım", dedi.

Ben de katıldım bu dileğe. Ama, biliyordum, Selami bir karar verdi mi kolay kolay değiştirmezdi bir daha. Ün de, para da hiç mi hiç ilgilendirmiyordu onu. Açıkça görülüyordu ki tek düşüncesi yirmi sekiz dosyasını bir an önce kitaba dönüşmüş görmekti. Bu yüzden olacak, tam kalkacağımız sırada, bir istekte daha bulundu.

"İki yüz, iki yüz elli kitaba da razıyım. Ama hepsi ciltlenmeden önce bir kitabın ciltlenmiş olarak elime verilmesini isterim", dedi. Sonra tuhaf bir biçimde gülümsedi. "Ne kadar çabuk verirseniz, o kadar çok sevinirim", diye ekledi.

Egemen bey adamını tanımaya başlıyordu, gülümsedi.

"Tamam, Selami bey", dedi.

Selami bir kez daha öptü adamı.

Sonunda kalktık, el sıkıştık. Tam dış kapıdan çıkıp taksiye bineceğimiz sırada, Egemen bey soluk soluğa arkamızdan yetişti.

"Şu sizin Maçka'daki daire", diye başladı, sonra duralar gibi oldu.

"Evet?" dedi Selami.

Egemen bey yapmacık bir biçimde gülümsedi.

"Satmayı düşündüğünüze göre, bir de ben görebilir miydim acaba?" dedi. "Bizim hanım hep Maçka'da bir daire düşlemiştir de..."

Selami hiç şaşırmadı, gülümsedi yalnızca.

"Bak, işte bu çok güzel, Egemen bey", dedi. "Böylece biz sana değil de sen bize borçlanırsın belki".

Egemen beyin "Neden olmasın?" demesi üzerine de üç gün sonra Maçka'da buluşmayı kararlaştırdılar: o gün Selami kitabının ilk provalarını, Egemen bey de karısının düşlediği daireyi görecekti. "Tamam, oldu bu iş",

dedi Selami, takside de ikide bir yineledi durdu aynı sözcükleri. Ben de içimden güldüm her seferinde, “Havasını buldu gene bizimki”, diye düşündüm. Bizim Selami böyleydi: ne zaman bir yerleri satmak söz konusu olsa, birden canlanıverirdi, yaşamının kitabını bile unuturdu nerdeyse. Sanırım, daha önce de belirtmiştim, hiçbir zaman gözü kapalı girişmezdi bu işlere, inceden inceye araştırırdı her şeyi. Gene öyle oldu: buluşmadan önceki iki günü emlakçilerle görüşmekle geçirdi. Ne olursa olsun, Egemen beyle buluşmaya giderken hiç diyecek yoktu keyfine. Ben gene de kaygılıydım doğrusu. Konut ya da arsa satmak Selami için bir tür eğlence, arada bir çekimine kapıldığı, bayağı da başardığı bir etkinlik olmuştu her zaman. Ancak bu kitap tasarısı her şeyi karıştırabilir, bunca yıllık deneyimine karşın, bizimki ipin ucunu kaçırabilirdi. Doğrusunu söylemek gerekirse, Egemen beyin kişiliği de kaygılandırıyordu beni. Evet, basımcılıkta kimsecikler eline su dökemezdi, bundan hiç kuşkum yoktu ya insanı kuşkulandıran bir yanı da yok değildi. Maçka’daki daireye ilgi göstermesi de biraz tuhaf gelmişti bana. Bu nedenle, akşama doğru, Selami ağzı kulaklarında dönüp de “Bu işin de üstesinden geldik, sevgilim”, dediği zaman içim cız etti.

“Yoksa hemen sattın mı?” diye sordum.

“Evet, düşündüğümden de iyi bir fiyata: kitabın tüm masrafları karşılanıyor; geriye de Kadıköy’de ya da Aksaray’da koca bir daire alacak kadar para kalıyor”, dedi.

“Peki, bunun iyi bir fiyat olduğunu nereden biliyorsun?” diye sordum.

Güldü.

“Zarife, sen de çok iyi bilirsin ki hiçbir zaman ezbere iş yapmam ben”, dedi. “Sen de çok iyi bilirsin ki bugüne kadar hiçbir evi, hiçbir arsayı değerinden aşağı bir paraya satmadım”.

Selami gibi dünyanın dışında yaşayan bir adamın bu kadar kesin konuşması gülünç gelebilirdi insana, ama yanıtında bir gerçek payı da yok değildi: daha önce de belirtmiştim, en azından ev ve arsa satma konusunda bayağı deneyimliydi. Ne olursa olsun, kitap sorununun çözüm yoluna girmiş olması sevindirici bir şeydi. Ancak, kitap sorunu yanında bir sorun daha çözmeye kalkışması ortalığı karıştıracak türdendi. Öyle ya, bir de baktım, bizimki telefonu açmış, Müştak’a bir süre önce istediği paranın ne kadar olduğunu soruyor, birkaç saniye sonra da “Evet, evet, anımsadım, on

bin demiştin. Üç gün sonra elinde bil", diyor, cömertliğinin kaynağını da söyleyiveriyordu.

Dilimi tutamadım:

"İşte bunu yapmayacaktın", dedim. "Hemen yarın dördü birden tepemizde bitiverecek!"

Ama Selami seksen üç yıllık ömrünün en mutlu gününü yaşamaktaydı belki de.

"Zarife, sen ne biçim annesin? Oğlun ta Amerika'dan gelen dostlarına bir gezicik yaptırtamasın mı?" diye dalga geçti benimle.

"O konuklar çoktan gelip gittiler", dedim. "Ama, benim bildiğim kadarıyla, Elbistan ovasına gitmekten vazgeçmişlerdi. Ne olursa olsun, Müştak'a para sözü etmeyecektin".

Selami hiç etkilenmedi.

"O zaman borçlanmıştır bizimki", deyip kapattı konuyu.

Ancak, o ne düşünürse düşünsün, ben bu işin sonunun nereye varacağını çok iyi biliyordum. Tam da düşündüğüm gibi oldu: ertesi gün, kendisinin *Serencam*'ın ilk dosyasını ve Maçka'daki dairenin tapusunu alıp Egemen beyle buluşmak üzere kapıdan çıkmasının üzerinden çeyrek saat bile geçmeden, Müştak'la Müşerref karşıma dikildi, bir iki dakika sonra da kızkardeşleri geldi. Geliş nedenlerini anlamak hiç de zor değildi: bilmiyorum, kaçıncı kez, Selami'yi hacir altına aldırtmak konusunda desteğimi istiyorlardı. En ateşlileri de Müşerref'ti.

"Bu adam deli, anneciğim, gerçekten deli, hem bunak, hem deli", diye yineleyip duruyordu.

"Bunu nasıl söylersin!" diye bağırdım. "Adam Sorbonne'u bitirmiş. Bununla da yetinmeyip devlet doktorası yapmış. Şimdi de dünyanın en büyük kitabını yazdı".

Bizimkiler hiç etkilenmediler. Müştak da sözümü ağzıma tıkayıverdi:

"Seninki yüzde yüz parayla almıştır o diplomaları, tıpkı kitabını parayla bastırdığı gibi. Hem de Maçka'nın en güzel dairesinin parasıyla. Bunu yapmamalıydı", dedi.

Müşfika başta olmak üzere, tüm kardeşleri de onayladı sözlerini.

Gene de susmadım.

"Tepemi attırmayın benim, babanız kullanmayacağı bir diploma için ne diye para verecekti ki?" diye bağırdım.

Bu kez de Müştak aldı sözü:

“Kullanmaz olur mu? Bal gibi kullandı”, dedi.
Hepimiz gözlerimizi ona diktik.
“Nasıl peki?” diye atıldım. “Nerede kullandı?”
Müştak duralamadı bile.
“Nerede kullanacak, Zarife hanım? Dedemin ağzını kapatmakta kullandı”, diye yanıtladı. “Tüm saçmalıklarını Hayrettin beyin parasıyla aldığı o diplomalarla bağışlattı. Sonra da gümüş çerçeveler içinde duvara asarak üzerimizde bir baskı aracı olarak kullandı. Seni de bu diplomalarla tavladı belki. Sen de Hayrettin bey gibi ‘Adam koskoca Sorbonne’dan diplomalı’, deyip her salaklığını hoş gördün. Her çılgınlığını akıllılık saydın. Oysa kocan bağlanacak bir deliydi gerçekte. Bunca malımızı saçıp savurdu. Hâlâ da saçıp savurmakta, hem de hiç yoluna”.
Bıraksam, daha bir saat konuşurdu belki.
“Doğru konuş, mallarımızı deme! Sattıysa, kendi helal mallarını sattı!” dedim.
Müştak hiç de etkilenmiş gibi görünmedi.
“Biliriz, sen hep ondan yana çıkarsın. Ama paşa dedenin torunları olduğumuza göre, bizim de mallarımızdı tüm bu sattıkları. Bağlanacak bir deli o!” dedi.
“Böyle konuşma! Yalının kimin yüzünden satıldığını da unutma!” dedim.
Ama yüzü kızarmadı bizimkinin, kardeşleri de onunla aynı görüşte olduklarını, babalarının hacir altına alınmasını zorunlu gördüklerini söylediler.
“Öyle mi? Daha birkaç gün önce dünyanın en büyük kitabını yazmış olan adamı hacir altına mı aldıralım?” diye bağırdım.
Üçü de güldü bu sözüme. Ancak Müşerref büsbütün kaçırdı işin tadını.
“Dünyanın en büyük, en kalın, en uzun kitabı! Seninkinin kafadan çatlağın teki olduğu bundan da belli değil mi? Şu kitabı bir uzmanına okutsak, bunaklığı kendiliğinden kanıtlanır bence”, dedi, sonra da gözlerini gözlerime dikti, “Evet, anne, kesinlikle inanıyorum ben buna, istersen, seninle bahse girelim”, diye ekledi, sonra da kardeşlerine döndü. “Dünyanın en uzun kitabını yazmak bir üstünlükse, bugüne kadar neden hiç kimse girişmemiş ki böyle bir işe? Bunu bana açıklayabilir misiniz?” diye sordu.
Bu kadarı da fazlaydı.

“Yetti artık, gidin başımdan! Elinizden geleni yapın, beni de hacir altına aldırtın, olsun bitsin!” diye bağırdım.

Ama, ne yalan söylemeli, Müşerref’in sözü fena takıldı kafama, çok bulanık, çok zayıf da olsa bir kuşkudur yerleştirdi içime: dünyanın en uzun kitabını yazmak bir üstünlükse, bunca yüzyıldır neden hiç kimse girişmemişti ki böyle bir işe? Böyle bir işe hiç kimse girişmediğine göre, Selami’nin bu yaptığı bir saçmalık, en azından boş bir çaba olamaz mıydı? Çabasının boşluğu da bir yerde bizimkilerin haklı olduğunu göstermez miydi? Akşamüstü, eve dönüp de dosyalarının karşısına oturduğu zaman, Selami’ye de sordum bunu.

“Neden bugüne kadar hiç kimse senin *Serencam* kadar uzun bir kitap yazmamış? Hiç kimsenin girişmediği bu işe sen nasıl ve neden giriştin?” dedim.

Selami’nin beni yanıtlamakta zorlanacağını sanıyordum, ama o duralamadı bile.

“Zarife, senin kocan *Serencam*’ı yazmadan önce de bir dünyanın en uzun kitabı vardı herhalde. Ama benim böyle çok uzun bir kitap yazmak gibi bir amacım olmadı hiçbir zaman, sonuç böyle çıktı, yani bunu *Serencam*’ın kendisi böyle istedi. Ayrıca, bizim *Serencam* Balzac’ın *İnsanlık güldürüsü*’nden daha mı uzun, yoksa daha mı kısa, bilmiyorum, merak da etmedim”, dedi.

Bizimkiler şimdi burada olsalar, bu güzel yanıtı da bir delilik göstergesi olarak değerlendirirlerdi kuşkusuz. Ama ben hiç de aykırı bulmadım Selami’nin yanıtı, bunu daha önce düşünemediğim için de kendimden utandım.

“Peki, birazcık kısaltamaz mıydın?” diye sormakla yetindim.

“Hayır, Zarife, kısaltamazdım; daha doğrusu, en çok bu kadar kısaltabildim; bunca yıldır yırtıp attığım defterleri, kâğıtları bir düşünsene ”, dedi.

Öyle rahat, öyle içten görünüyordu ki yüzde yüz inandım sözlerine.

“Hadi, sevgilim, bana dünyanın en büyük kitabından bir şeyler oku”, dedim.

Hiç nazlanmadı, alt sıradan bir dosya çekti, bir süre karıştırdı, sonra o içten, o pamuk gibi yumuşak sesiyle okumaya başladı, en az yarım saat okudu belki. Güzel bir düş gibi bir şeydi bu. O gün Selami’nin sesinin öyle hoş bir titreşimi vardı, öyle de uyumluydu ki dinlediğinin anlamından önce

tadına ulaşıyordu insan. Çok güzel olduğunu düşünüyor, “Saatlerce, hatta günlerce de okusa, hep böyle dinleyebilirim, ne açlık duyarım, ne uykusuzluk. Keşke böyle sık sık okusa da doya doya dinlesem!” diyordum. Dileğimin kendiliğinden gerçekleşmek üzere olduğu hiç usuma gelmiyordu.

Evet, böyle, yaklaşık üç hafta sonra, Egemen bey Kandilli’ye gelip de çantasından önce *Serencam*’ın ilk dosyasını, sonra dosyanın provalarını çıkarıp önüme koyduğu zaman da dileğimin gerçekleşmesine çok az bir süre kaldığı gelmemişti usuma. O balkonda bir tek rakı içtikten ve kitabımızın ikinci dosyasını alıp gittikten sonra, Selami’nin birinci dosyayı ve provaları alıp kalkarak “Hadi, Zarife’ciğim, biz de yukarıya çıkalım”, demesinin ardından, yukarıya çıkıp alışılmış yerlerimize oturduğumuz dakikada dosyayı kucağıma koyup da “Şimdi ben buradan okuyacağım, sen de oradan izleyecek, bir farklılık saptadın mı bana hemen söyleyeceksin”, dediği zaman da gelmedi. Ancak, o güzel, o uyumlu sesiyle elindeki kâğıtları ağır ağır okumaya başladığı zaman anladım dileğimin gerçekleştiğini: şimdi, en az iki üç saat süresince, Selami kitabını ağır ağır okuyor, ben de onun okuduğunun o inci gibi yazısıyla yazdığının aynı olup olmadığına bakıyordum. Hiç kuşkusuz, beni biraz zorluyordu bu karşılaştırma, bu yüzden de dinlediğim satırların içeriğine veremiyordum kendimi. Ama adamlar gerçekten çok dikkatli dizmişler, dizdiklerini de birkaç kez elden geçirmişlerdi. Bu nedenle, Selami’nin okumasını hemen hiç kesmiyor, onu dinlemenin tadını çıkarıyordum. Şöyle böyle dokuz on ay süresince, çok güzel bir yaşam sürdük böylece. Dünyanın en büyük kitabını okuyup anladığımı söyleyemesem de başından sonuna kadar, tek sözcüğünü bile atlamadan dinlediğimi söyleyebilirdim. Yazık ki dinlemekle okumak birbirlerinden farklı şeylerdi: ses, uyum, ezgi olarak avucumun içi gibi biliyordum artık *Serencam*’ı, ama içeriğinden hep aynı oranda uzaktım. Bu da zaman zaman canımı sıkıyordu doğrusu. “Acaba çok mu kafasızım?” diyordum kendi kendime. Ama o kadar kafasız da sayılmazdım doğrusu. Gençliğimde ben de bayağı okurdum. Şimdi “Anlat”, deseler konusu anlatamam doğrusu, “Kahramanlarını say”, deseler, Feride’den başkasını çıkaramam, ama Reşat Nuri’nin *Çalıkuşu*’nu günlerce elimden bırakamadığımı çok iyi anımsıyorum. Esat Mahmut Karakurt’un *Allahaısmarladık*’ını da, Kerime Nadir’in *Kalp ağrısı*’nı da, Flaubert’in *Madame Bovary*’sini de, Balzac’ın *Vadideki zambak*’ını da, bunlar gibi daha nice kitabı da büyük bir ilgiyle okumuştum. Daha sonra, çoluk çocuğa

karışınca, gazeteden başka bir şey okuyamaz oldum. Ne bileyim, belki yaşlandıkça kafam kalınlaştı, belki de Selami'nin *Serencam*'ı benim gibilerin anlayamayacağı kadar derin bir yapıttı.

Ne olursa olsun, bu dokuz ay benim için de, Selami için de benzersiz bir mutluluk dönemi oldu. Selami'nin basılı kâğıttan okuduğunu aynı zamanda dosyada görmek anlatılması zor bir mutluluk veriyordu bana. Yorulup da "Eh, burada duralım artık", dediğinde nerdeyse üzülüyordum; fazla bir şey anlamamama karşın, böyle hem dinleyip hem okumayı daha saatlerce sürdürebilirmişim gibi geliyordu bana. Buna karşılık, dosyayı masanın üstüne bıraktım mı birdenbire bir yorgunluk, yorgunluktan da öte, bir uykudur çöküyordu üzerime. İlk fırsatta yatağa atıyordum kendimi, atar atmaz da deliksiz bir uykuya dalıyordum. Gözleri kitabından başka bir şey görmemesine karşın, Selami de ayrımındaydı durumun, "Sen bu işten çok sıkılıyorsun", diye yineleyip duruyor, nerdeyse her on dakikada bir yorulup yorulmadığımı soruyor, "Hayır, ne sıkıldım, ne yoruldum, sen okumana bak", dediğim zaman da pek inanmadığını açıkça belli ediyordu. Oysa inanması gerekirdi. Sorun yorulmaksa, benim gibi içinden okumadığına, olası yanlışları yakalamak amacıyla tüm dikkatini topladığına, üstelik, sesinin ve ellerinin sık sık titremesinden de anlaşıldığı gibi, yazdığını okurken bayağı duygulandığına göre, Selami'nin benden çok daha fazla yorulması gerekirdi. Ne var ki, gündüz olsun, gece olsun, ben okuma biter bitmez kendimi ilk fırsatta yatağa atıp deliksiz bir uykuya dalarken, o gene çok geç yatıyor, üstelik sabahın köründe kalkıp daha önce birlikte okuduğumuz sayfaları yeni baştan okumaya girişiyordu. Bu da etkisini açıkça gösteriyordu: Selami iki üç ay içinde bayağı zayıflamış, yüzü sararmış, gözleri çukurlaşmıştı. Yalnızca ben değil, bizim gelinler de görüyorlardı bunu, "Selami baba çok zayıfladı, hatta çöktü basbayağı, ne belalı kitapmış bu böyle!" diyorlardı.

Şöyle böyle her ayın başında sayfalar bağlanıp son bir kez daha gözden geçirildikten sonra formalar birbiri ardından baskıya veriliyor, Hollanda'dan getirilmiş güzelim kâğıtlara basılmış olan bu formaların her birinden bir örnek de Selami'ye getiriliyor, o da her seferinde sevinçten uçacak gibi oluyordu. Dakikalar boyunca, çok güzel bir resme bakar gibi hayran hayran bakıyordu her sayfaya, her sayfayı birkaç kez üst üste okuyor, uzun uzun inceliyordu. Odasına her gelişimde hep aynı biçimde bu sayfalara dalmış olduğunu görüp de "Bakıyorum, gene dalmışsın kitabının

sayfalarına!” dediğimde sesimdeki alayın ayrımına bile varmıyor, “Bir de bütün bu sayfaları güzel bir cilt içinde birbirlerine bağlanmış, yalnızca içerik olarak değil, biçim olarak da gerçek bir bütüne dönüşmüş olarak gördüğümüzü düşün, Zarife’ciğim!” diyerek gözlerini yumup kim bilir kaç bininci kez, “gerçek bir bütün”e dönüşmüş *Serencam*’ın düşüne dalıyor, sonra birden gözlerini açarak elindekine dönüyordu. Ama bana öyle geliyordu ki kimi zaman görkemli bir cildin içinde görüyordu bu sayfaları, kimi zaman da onları düşlediği meşin cildin içinde birleşmiş olarak görememekten korkuyor, bunun sonucu olarak da sayfaları masanın üstüne bırakarak dakikalar süresince, nerdeyse soluk bile almadan, öyle donup kaldığı oluyordu. Ne olursa olsun, her geçen gün biraz daha coşkulu, biraz daha telaşlı, biraz daha sıkıntılı olduğu açıktı. Son günlerde, hiç mi hiç gereği yokken, bir de basımevine gidip dizgi ve baskı işlemlerini yakından izleme tutkusuna kapılmıştı, nerdeyse iki günde bir, sabah erkenden Karaköy vapuruna binip karşıya geçiyor, işçilerle aynı saatte basımevinin kapısında oluyordu. Anlattıklarından çıkardığım kadarıyla, ustaların çalışmasını izlemekten, zaman zaman da Egemen beyle kitabını konuşmaktan başka bir şey yaptığı yoktu. Yaşamının yapıtının kitaba dönüşmesini izlemek onun için benzersiz bir haz kaynağı olmalıydı.

“Arada bir senden görüş aldıkları oluyordur herhalde”, diyordum.

“Hayır, kimse benden görüş sormuyor. Sorulacak bir şey de yok ayrıca, şimdi ustaların Egemen beye bile hiçbir şey sordukları yok”, diyordu.

“Öyleyse, işler tıkır tıkır yürüyorsa, ne diye sabahın köründe kalkıp basımevine gidiyorsun ki?” diye soruyordum.

Çok tuhaf bir soru sormuşum gibi şaşırıyordu.

“Gitmeyeyim de ne yapayım istiyorsun ki, Zarife, yaşamımın kitabını evde mi bekleyeyim?” diyordu bana.

O zaman da ben şaşırıp kalıyordum, bu durum hem duygulandırıyor, hem korkutuyordu beni; tuhaf, ama içimden ağlamak geliyordu her seferinde.

Bizim oğlanlarsa, gülüyorlardı.

“Neyse, sonunda bizim pederin de bir işi oldu. Darısı bizim başımıza”, diyorlardı.

Selami böyle her gün basımevine gidip kitabın dizilişini, sayfaların bağlanışını, formaların birbiri ardından basılışını yakından izlediğine göre,

kaygı duyacağı hiçbir şey bulunmaması gerekirdi. Ama şimdi eskisinden de kaygılı, eskisinden de gergin görünüyordu bizimki. Benim düzenimi de bozmuştu üstelik. Geceleri ikide bir kalkıp çalışma odasına gidiyor, ben de nerdeyse her uyanışımda yerinin boş olduğunu görüyordum. Kimi kez yeniden uykuya dalıyor, kimi kez de kalkıp çatı katına çıkıyor, hep aynı biçimde, sırtında pijama, gözleri karşısındaki iki rafa ya da basılmış formalara dikili, zayıf, küçülmüş, bitmiş durumda, masasının başında hiç mi hiç kımıldamadan oturur buluyordum onu. Kimi kez boynuna sarılıp uzun uzun ağlamak geliyordu içimden, kimi kez de ensesine tüm gücümle bir tokat indirmek.

“Gene kalkıp geldin demek! Ne oluyor böyle sana, burada böyle put gibi oturmaktan ne anlıyorsun, bilemiyorum. Formaların çalınmasından mı korkuyorsun?” diye söylenerek kolundan tutup çekiyor, bir çocuğu azarlar gibi “Hadi, doğru yatağa!” diyordum.

Hiçbir şey söylemeden, suçlu bir çocuk gibi kalkıyordu hemen, hiç arkasına bakmadan, gözleri yerde, merdivenden hızla inip yatak odasına dalıyor, çabucak kıvrılıp yatıyordu. Onun böyle çocuk gibi hiç ağzını açmadan söyleneni yapması içimi sızlatıyor, ağlamamak için kendimi zor tutuyordum. Haklıydım da kuşkusuz: tam da her şey yoluna girmiş görünürken, dünyanın en büyük kitabını yazmış olan adam değil de yaşaması oldukça kuşkulu bir hasta çocuk gibi görünüyordu böyle zamanlarda gözüme. O günlerde Selami’de böyle bir çocuktan bir şeyler vardı belki de. O bayağı uzun boylu, o dağ gibi adam alabildiğine zayıflamış, küçülmüş, kamburu çıkmıştı. “Tanrım, öldürecek onu bu kitap, keşke hiç yazmamış olsaydı! Hadi, yazdı, bari bastırmaya kalkmasaydı!” diye söylenip duruyordum kendi kendime.

Kaygılarımda yüzde yüz haklı olduğumu bir sabah on bir dolaylarında, köşkün zili uzun uzun çalıp da koşarak aşağı inip açtığımda, Egemen bey, alı al, moru mor, bir “Günaydın”, bile demeden, “Zarife hanım, artık dayanamayacağım, beni ve arkadaşlarımı bu korkunç durumdan ancak siz kurtarabilirsiniz”, diye başlayıp Selami’nin kendisine ve arkadaşlarına çıkardığı zorlukları anlatmaya giriştiği zaman anladım. Adamcağız “Böyle olacağını bilseydim, milyonlar da verseler girişmezdim bu işe”, diye yineleyip duruyor, dönüp dönüp Selami’nin hepsi birbirinden saçma isteklerini yeni baştan saymaya girişiyordu. Birtakım ikincil saçmalıklar, örneğin ustaların başından ayrılmayıp soru ve gözlemleriyle

adamların işini aksatması yetmemiş gibi, şimdi bir de ancak tüm kitap dizildikten sonra baskıya geçilsin diye dayatmaya başlamış olmasıydı. Derin derin içini çekti.

“Düşünün bir kez, Zarife hanım”, dedi ağlamaklı bir sesle, “formalar hazırlandıkça baskıya geçmeyip de yirmi beş, yirmi altı bininci sayfanın da hazır olmasını beklersem, o kadar kurşunu nereden bulurum ben, bulsam bile bağlanmış yirmi beş, yirmi altı bin sayfayı nereye sığdırırım? Baskıya geçmek için yirmi altı bininci sayfanın da dizilmiş olmasını beklersem, nice ayı, nice haftayı boşa geçirmiş olmaz mıyım? Çocuklar bile bilir ki kitap dediğin forma forma basılır, biz de herkes gibi böyle yapacağız. Bu böyle giderse, ister istemez bırakacağız bu işi, zararlı çıkacak da olsak bırakacağız”.

Şaşkınlıktan donup kaldım bir süre. Kendime gelince de “Olamaz! Hayır, olamaz! Selami mantıklı adamdır, böyle bir şey yapamaz, yapmaması gerekir! Bana bu konuda hiçbir şey söylemedi”, dedim.

Ne var ki, tam da bunu söylediğim anda, belki yaşamımda ilk kez, bizim çocukların haklı olabileceklerini düşündüm, başım döndü, gözlerimin önünde her şey kararıverdi birden, bayılacak gibi oldum. “Bu Sorbonne’da insanlara diplomayı kafalarının içini boşalttıktan sonra mı veriyorlar yoksa?” diye geçirdim içimden. Tek sözcük söyleyemeden, öyle donup kaldım bir süre. Neden sonra, kendime gelir gibi olunca, bu işi en kısa sürede düzeltmeye çalışacağımı, Selami’nin tutumunu değiştirmemesi durumunda, basımevinin zararını eksiksiz olarak kendim ödeyeceğimi söyleyerek yatıştırmaya çalıştım adamı. O gittikten sonra da bir türlü kendime gelemedim. Selami eve döndüğünde hâlâ şaşkın, hâlâ hasta gibiydim.

Biraz kendime gelip de Egemen beyle görüşmemizi anlattığım zaman, Selami çok sinirlendi, “Seni neden karıştırırlar ki bu işe? Ben onlardan hesabını sorarım bunun!” diye gürledi, bu kadarla da kalmadı, dakikalar süresince söylendi durdu, o güne kadar ağzından hiç işitmediğim bir küfür bile savurdu bir ara. Yemekte, rakısını yudumlarken bile öylesine öfkeliydi ki aklını oynatmaya başlamış olmasından kuşkulandım. Elimden geldiğince yatıştırmaya çalıştım onu. Bir de kendim yineledim Egemen beyin gerekçelerini, arkasından da “Biliyorsun, bu adam son umudumuz, onunla bozuşacak olursak, hem kitabımızı bastırmaktan umudumuzu kesmemiz gerekecek, hem de binlerce lirayı sokağa atmış olacağız”, dedim.

Önce biraz direndi, yargıya başvurmaktan söz etti. Ama, yemekten sonra, hangi esinle, bilmem, nicedir hiç yapmadığım, benden istemesinden de hiç hoşlanmadığım bir şey yaptım, iki küçük kadeh konyak getirdim, sonra da bir sigara yakıp ona uzattım, bir sigara da kendime yaktım. “Hadi, şerefe!” dedim. Nerdeyse on dakika sonra gençliğimizde bulduk kendimizi. Yaşamımızın değişmez konusunu: *Serencam*’ı bile unutur gibi olduk. Sonra, kendi görüşlerimmiş gibi Egemen beyin gerekçelerini bir de ben anlattım ona. “Sen benden çok daha iyi bilirsin, adamlar kurşunu yalnız bir kez kullanmazlarmış, baskı bittikten sonra eritip yeniden kullanırlarmış her zaman; eritmeseler de *Serencam* gibi binlerce sayfalık bir kitabın dizilip sayfa sayfa bağlanmasını bekleyecek olsalar, onca kurşuna parayı nereden bulacaklar? Hadi, parayı sen verdin diyelim, dünyanın en büyük kitabının binlerce sayfa kalıbını nereye sığdıracak bu adamlar? Hadi, kalıpları sığdıracak yeri de buldular diyelim, senin ne kazancın olacak bundan? Hiçbir şey. Üstelik kitabının ortaya çıkması büsbütün gecikecek, çünkü adamların baskıya geçmesi için tüm kitabın dizilip tüm sayfaların bağlanmasını istiyorsun sen. Gören de kitabın basılmasını engellemeye çalıştığını sanacak”, dedim. “Olacak şey değil bu senin yaptığın! Müştak bile yapmaz bunu.”

Tam bunu söylediğim sırada tuhaf bir biçimde gülümsemeye başladı, sonra sağ elini uzatıp sol elimi avucunun içine aldı, gözlerini gözlerime dikti.

“Zarife, seni öyle seviyorum ki ne ben anlatabilirim, ne de sen tasarlayabilirsin”, dedi titreyen bir sesle. “Ne yaptıysan, iyi yaptın, ne dediysen doğru çıktı her zaman. O Egemen budalası bunu böyle anlatsaydı, bunca zaman birbirimizin kafasını şişirmezdik”.

Öyle donup kaldım birden: tutumunun saçmalığını en sonunda anlamış olması sevinilecek bir şeydi kuşkusuz, bunu böylesine geç anlaması da olsa olsa kafasının karışıklığının göstergesi olabilirdi.

“Sevgilim, ben sana Egemen beyin söylediklerini özetlemekle yetindim, hem de yalnız bir bölümünü”, dedim.

Elimi acıtacak ölçüde sıktı avucunun içinde.

“Hayır, sen başkasın, sevgilim, sen her şeyin özüne inersin her zaman. Şu dünyada hiç kimseye sana güvendiğim kadar güvenmedim”, dedi, sonra da derin derin içini çekti, dalıp gitti bir süre. İnadının saçmalığını anladıktan sonra, nedenini de bulmaya çalışıyormuş gibi geldi bana. Aradan üç dört

dakika bile geçmeden, o da doğruladı düşündüğümü: “Bu saçmalığı neden yaptığımı şimdi anladım”, dedi. “Biliyorsun, ben bu kitapta her şeyden çok bütünlüğe önem vermiştim; basım evresinde de böyle olsun istedim: dizgi, baskı, cilt, hiçbir işlemin bölünmesine gönlüm elvermemiş olmalı. Bu kitap öyle sinmiş ki benliğime! Bir ben bilirim, bir Tanrı, bir de sen”.

Birden ağlayacak gibi oldum, yutkundum, kendimi tutmaya çalıştım, gözlerimi gözlerine diktim: kaşla göz arasında daha da zayıflamış, daha da yaşlanmış, daha da çökmüş gibi göründü bana. Kalktım, arkasından var gücümle sarıldım ona, belki on kez üst üste yanaklarını öptüm.

“Şimdi böyle ufak şeylere takmayalım kafamızı! Kitabımızın bir an önce çıkması için elimizden geleni yapalım, gerisine boş verelim, sevgilim”, dedim.

O da onayladı sözümü:

“Evet, boş verelim”, dedi.

Sonra dopdolu bir dokuz ay geçirdik.

Artık her gün olmasa da haftada iki üç kez basımevine gidip dizgi, sayfalama, bağlama işlemlerini yakından izliyor, kimi küçük düzeltmeleri de orada yapıyordu. Özellikle baskıdan çıkmış formalar günlerce oyalıyordu onu. Her birini yenisi gelinceye kadar belki on, belki yirmi kez okuduğu oluyordu. Evliliğimizin ilk günlerinde bile yaşamımız böylesine dolu olmamıştı. Evet, dopdoluydu yaşamımız. Ama sıra cilde geldiğinde birtakım sorunlar çıktı gene. Selami’nin kullanılacak meşinin türü ve rengi konusunda bir karara varması en az üç haftamızı aldı. Üç haftanın sonunda, koyu kahverengi bir meşini seçti, gene de kesin bir karara varmış değildi. “Önce bir tanesini bununla ciltleyelim, kesin kararımızı bunu gördükten sonra verelim”, dedi. Neden, bilmem, Egemen bey hiç karşı çıkmadı buna. Biz de bunalımlı bir merak içinde yaklaşık iki hafta daha geçirdik. Egemen beyin telefonda “Kitap tamam!” demesiyle taksiye atlayıp Egemen Basım ve Cilt A.Ş.’nin yolunu tutmamız bir oldu. Egemen beyin odasına girdiğimizde gördüğümüz ilk şey yuvarlak bir masanın üstünde duran dev kitap oldu. Yüreğimiz çarpa çarpa, şaşkınlık içinde bizi izleyen Egemen beye bir merhaba bile demeden, nerdeyse koşarak gelip masanın başına dikildik, üstüne ve sırtına yaldızlı harflerle yazılmış Selami Harici ve *Serencam* yazıları birer ışık gibi parlamaktaydı.

Selami hiçbir şey söylemeden, sanki bir şeyler yapmasını, örneğin konuşmasını beklermiş gibi, iyice yaklaşıp elini bile sürmeden hayran

hayran baktı yapıtına, sonra “Canım, canım, canım benim! İşte en sonunda kavuştun kimliğine, evet, en sonunda, evet, kavuştun, aslanım, artık kendi kendinsin sen! Ben de öyle! Ben de kendi kendim oldum artık!” diye mırıldandığını işittim. Sonra, masanın yanındaki iskemleye oturup dev kitabı elleri titreye titreye kendine doğru çekti, yıllardır özlemini çektiği bir kardeş ya da oğulmuş gibi, gözlerinde yaşlar, öpüp koklamaya başladı. “Çok güzel olmuşsun, çok güzel olmuşsun, çok güzel olmuşsun!” diye yineledi durdu. Büyük bir özenle başından, ortalarından, sonlarından açtı, önce sessiz sessiz, sonra yüksek sesle, orasından burasından okudu, her seferinde de, şaşmaz bir biçimde, “Güzelim, *Serencam*’ım benim! Kusursuz konuşuyorsun! Çok güzel, çok güzel, çok güzel!” diye söylendi. Aklını kaçırmış olabileceğini düşündüm, “Selami! Selami! Selami!” diye yineleyerek kolundan çekiştirip durdum. Ama ayrımında bile olmadı bizimki. En az bir saat süresince sevdi, okşadı, okudu böyle kitabını. Sonra, çok yorulmuş gibi, dirsekleri masanın üstünde, yüzü ellerinin arasında, öyle donup kaldı bir süre. Ben “Hadi, kendine gel artık!” demeyi düşünürken, birden kalktı, mutlu mutlu gülümseyerek kendisine bakmakta olan Egemen beye doğru atıldı, iskemlesini kendine doğru çevirip yere diz çöktü, hıçkırıklar arasında, “Sağol, sağol, sağol! Beni bu yaştan sonra yazar yaptın”, diye yineleyerek belki yüz kez öptü yüzünü, sonra elini de öpmeye kalktı. Egemen bey öyle şaşırmıştı ki, bir süre elini kurtarmaya çalıştıktan sonra, ne bir şey söyledi, ne de onu kaldırmaya çalıştı. Ancak, kitabımızın özel kutusuna, onun da daha büyük bir kutuya yerleştirilip çalışanlardan birinin kucağına verilmesinden sonra, kapıya yöneldiğimizde, “Bir dakika, bir dakika, sizi ben götüreceğim”, dedi. Karşı çıktıysak da dayattı. Ben Egemen beyin yanına oturdum. Selami de sağ yanında kitabıyla arkaya. Yol boyunca nerdeyse hiç konuşmadık. Yalnız, konağın kapısının önünde, arabadan inip kendisine elimi uzattığımda, Egemen bey kulağıma eğildi.

“*Serencam*’ı orasından burasından okumaya çalıştımsa da fazla bir şey anlayamadım, ama bir başyapıt karşısında bulunduğumdan da hiç kuşku duymadım. Hayırlı, uğurlu olsun, efendim”, dedi.

Evimizin kapısından içeriye girdiğimizde ortalık bayağı kararmaya başlamıştı. Selami büyük olasılıkla kitabını kucaklayıp çatı katına çıkaracaktı, ben de şöyle birkaç çeyrek uzanıp bu dopdolu günün yorgunluk ve gerginliğini biraz olsun gideririm diye düşünüyordum. Ama üstümü değiştirip salona döndüğümde bir de baktım ki Selami telefonun başına

geçmiş, çocuklarımızı bizim eve çağırıyor, onlara büyük bir “sürpriz”i olduğunu söylüyordu. Onlar da, iyi bilirdim, “sürpriz”in her türlüsüne bayılırlardı. Yarım saat sonra, bizim salon bayağı dolmuş, küçük, büyük, herkes bu kalın mı kalın, görkemli mi görkemli kitaba şaşkınlıkla bakıyor, Selami’nin yirmi sekiz dosyasını en az yüz kez görmüş olmalarına karşın, kitabı şöyle bir aralayarak sayfalarının boş olup olmadığına bakıyor, sonunda babalarının gönlünü hoş etmek için, “Çok güzel! Çok güzel, hayırlı, uğurlu olsun!” diyor, bunun arkasından da yaşamlarında böylesine büyük ve böylesine güzel bir kitap görmediklerini söyleyerek yanaklarını öpüyorlardı. Sonra, büyüklerden küçüklere, beylerden hanımlara doğru bir sıra izlenerek herkes bir kez iki eliyle tutup kaldırdı kitabı, elleri ve gözleriyle şöyle bir tarttıktan sonra da ağırlığı konusundaki görüşünü bildirdi, kimi en az üç, kimi en az beş kilo olduğunu bildirdi. En sonunda Müşerref’in oğlu Cem kitabı ıkına sıkına kaldırmaya çalışıp da bir türlü başaramayınca “Bence en az yüz kilo var bu kitap!” dedi. Biz değerlendirmesine gülerken, o hemen Selami’ye döndü, “Dede, bence sen bu kitabına dört tekerlek taktırmalısın. Rahat rahat taşınır o zaman”, dedi. Bir kahkahadır koptu salonda, Selami bile güldü. Kahkahalar yatışırken, annesi elini Cem’in omzuna koydu, “Oğlum, sen ne kafasız çocuksun! Maçka’daki daire bu, yani onun son biçimi. Koca daireye tekerlek mi takılır?” dedi. Önce kendisi bastı kahkahayı, sonra da çevresinde kim varsa, hepsi. Bereket, Selami oldukça uzaktaydı, Müştak’ı bir köşeye çekmiş, *Serencam*’ın basılma ve ciltlenme serüvenini anlatıyor, o da sanki ilgileniyormuş gibi dinliyordu. Onun ardından da Müşerref’i yakaladı, kitabın boyutlarından ve kullanılan kâğıt ve derinin özelliklerine kadar basımıyla ilgili ne biliyorsa, ayrıntılarıyla anlatmaya girişti. Yapılacak başka bir şey kalmadığından, ötekilerin büyük çoğunluğu da çevresinde toplanıp anlattıklarını dinlemeye başlayınca, iyice coştu, bizimkilerin yüzlerinde ve sözlerinde somutlaşan alayı da büyük bir olasılıkla hayranlık olarak algıladı. Sonra, Cem’in annesinin “Peki, kitap basıldığına göre, şimdi ne yapacaksınız?” diye sorması üzerine de, yüzünde, sesinde, her şeyinde sonsuz bir mutluluk anlatımı, “Şimdi mi? Ne yapayım istiyorsun ki? Şimdi de kitabımı okuyacağım”, dedi. Sonra tuhaf bir biçimde kaşlarını çattı, “Ömrüm yeterse elbette!” diye ekledi, arkasından da bir kahkaha daha attı. İşin ilginç yanı, kahkahası bizimkilere de bulaştı: çocuklarımız, gelinlerimiz, torunlarımız ellerini göbeklerine bastırarak kahkahalar

arasında “Ömrüm yeterse elbette!” diye yinelediler. Müşfika’nın kocası da oturduğu yerden, ama gırtlağının tüm “Bu ömür bu kitabı yazmaya yettikten sonra, okumaya da bol bol yeter, babacığım!” dedi. Kahkahalar daha da arttı. Selami bir kez daha “Ömrüm yeterse”, diye söylendi. Ama bu kez hiç kimse işitmedi belki.

Selami’ye bir önsezi söyletmiş olabilir miydi bu sözü? Bilmiyorum, sanmıyorum da. Ta eşiğine kadar gelmişken, nicedir kurduğu düşü gerçekleştiremeden, yani yapıtını yazıldığı masada görkemli bir kitap olarak okuyamadan ölmek tüm varlığının yadsıyacağı bir şeydi. Ne olursa olsun, kitabını alıp yukarıya çıkmaya yeltendiğinde, ben “Geç oldu, yarın çıkarırsın odana, bir güzel dinlenmiş olarak başlarsın okumana”, demiştim, o da karşı çıkmamıştı. Ama ezan sesiyle uyanıp da yatakta olmadığını görünce, korkunç bir kuşku düştü içime. Yataktan fırlamamla salona koşmam bir oldu. Ama ne Selami vardı, ne kitap. Var hızımla çatı katına çıktım. Çalışma odasına girip de yanında kitabı, rengi solmuş, gözleri kapalı, halının üstünde upuzun yatmakta olduğunu görünce, bana bile yabancı gelen bir çığlık kopararak üzerine kapandım. Sıcacıktı.

“Selami! Selami!” diye bağırdım. “Selami, ne oldu sana?”

Gözleri açılmadıysa da aralanır gibi oldu.

“Zarife, kitap yerde kaldı”, dedi sayıklar gibi. “Masanın üstüne koy onu”.

“Kitabın sırası mı şimdi?” dedim.

Ama sanki işitmiyordu.

“Zarife, sana söylüyorum, kitabımı yerden kaldır”, dedi. Tuhaf bir biçimde soludu, arkasından da “Kitabımı... kitabımı... kitabımı kirli ellere düşürme”, diye ekledi.

Sonra ne bir şey söyledi, ne sorularıma yanıt verdi.

IV

Müşfik’in eşi Nevin’in hazırladığı kahvaltı sofrasından kalktığımızda, Müştak elini omzuma koydu, sonra beni kendine doğru çekerek boynuma sarıldı, arkasından da yanaklarımı öptü. “Canım anneciğim, sakın kapıp koyuverme kendini, ölenle ölünmez. Bizim de içimiz yanıyor, ama elden ne gelir?” dedi. Ötekiler de onayladılar ağabeylerinin sözlerini, sonra da boynuma sarılıp yanaklarımı öpmek için sıraya girdiler. Müştak babasının son sözlerini bir kez daha anlattırdı bana. Gözlerinde bir tuhaf hüzün, ikide bir “Canım babacığım, canım babacığım!” diye yineleyerek dinledi. Ama son sözünü, “Kitabımı kirli ellere düşürme!” deyişini anlattığımda gözlerini tavana dikti. “Evet, babacığım, kitabını kirli ellere düşürmeyeceğiz! Evet, işte annemizin ve tüm ailemizin önünde söz veriyorum sana, bundan hiç kuşkun olmasın!” dedi yüksek sesle. Hemen arkasından da Egemen beyin telefon numarasını istedi benden. Numarayı almasıyla telefonun başına geçmesi bir oldu. Hızlı hızlı çevirdi numarayı. Kısa bir süre sonra, “Egemen bey, ben Müştak Harici, size kötü bir haberim var: Selami Harici beyi kaybetmiş bulunuyoruz”, dediğini duyduk, bir dakika sonra da “Ben ve kardeşlerim sizden babamın kitabıyla ilgili her türlü işlemi durdurmanızı rica ediyoruz. Birkaç gün içinde yüz yüze görüşmek üzere”, dediğini.

Dönüp eski yerine otururken, benim ağladığımı gördü, yanıma oturup elimi avucuna aldı, “Anneciğim, sen hiç üzülme, babam için ne yapmamız gerekiyorsa, hepsini en iyi biçimde yapacağız, bundan hiç kuşkun olmasın”, dedi. Sonra, sözünün kanıtını da vermek mi istedi, nedir, hızla çatı katına çıktı, Selami’nin kitabını alıp getirdi, salonun denize bakan yönündeki küçük yuvarlak masanın üstüne yerleştirdi.

“Müştak’çığım, Selami yaşasaydı, kitabının çalışma odasında, masasının üstünde durmasını isterdi”, dedim.

“Elbette, o nereyi istediyse ya da sen nereyi uygun görürsen *Serencam* orada duracak, anneciğim; ama ben öyle sanıyorum ki yaşamını

adadığı dev yapıtı başsağlığına gelen tüm dostlarımız görmek isteyeceklerdir; üç dört gün sonra sen nereye dersen oraya koyarız", dedi.

Sesimi çıkarmadım. Çıkarsam da bir şey değişmezdi nasıl olsa: şimdi koşullar değişmişti, çoğunluk da onlardaydı. Davranışlarından anladığım kadarıyla artık her konuda kararı Müştak ve kardeşleri vereceklerdi. Öyle de oldu, yuvarlak masanın üstüne gül nakışlı bir ak örtü serdiler, onun üstüne de Selami'nin kitabını koydular. Sanırım, iyi de ettiler. *Serencam* öylesine güzel, öylesine görkemliydi ki başsağlığına gelen tanıdıklar benden ve bizimkilerden önce onu görüyor, uzun süre gözlerini üzerinden ayıramıyorlardı. Ancak bunun küçük bir sakıncası da yok değildi: yazarını gölgede bırakıyordu. Evet, böyle, kimi konuklar tüm yaşamlarında böyle kalın bir kitap görmediklerini söylüyor, kimileri "Şuraya bak! Bu kitabın kalınlığı enini de, boyunu da aşmış!" diyor, kimileri de "Anladım, bu kitap yüzünden nazar değmiş sapasağlam adama!" diye söyleniyorlardı. Bizim gelinlerden birinin arkadaşı olan bir hanım da elimi sıkarak "Siz her şeye karşın çok şanslı bir kadınsınız, efendim; beyefendi giderayak size öyle bir kitap bırakmış ki ömrünüzün sonuna kadar okur okur, bitiremezsiniz", dedi. Benim de, Selami'nin de fazla dostumuz yoktu öyle, Müştak'ın coğrafyacılarını saymazsak, bizimkilerin de pek öyle geleni gideni olmazdı, gene de bir hafta, on gün süresince gidip gelenlerin arkası kesilmedi bir türlü. Bana öyle geliyordu ki bu insanların büyük çoğunluğu bizlere başsağlığı dilemekten çok, kitabımızı görmek için geliyorlardı. En çok onun önünde duruyor, onun çevresinde dönüyor, bizimle de Selami'nin kendisinden çok, kitabı üzerinde konuşuyorlardı. Evet, böyle, dilden dile, kulaktan kulağa, şaşırtıcı bir hızla yayılmaktaydı *Serencam*'ın ünü.

İşin ilginç yanı, hiç kimsenin dokunmamalarını söylemiş olmamasına, çevrede böyle bir şeyi düşündürtebilecek bir belirti de bulunmamasına karşın, insanlar açıp karıştırmak, herhangi bir sayfasından birkaç satır okumak şöyle dursun, ellerini bile sürmüyorlardı *Serencam*'a, kimilerinin fazla yaklaşmamaya özen gösterdikleri bile söylenebilirdi. Daha da ilginci, bizim çocuklar, gelinler ve torunlar da konuklardan farklı davranmıyorlardı bu konuda. Müştak olsun, Müşerref olsun, Müşfik olsun, Müşfika olsun, bir kez bile masanın başına oturup da şöyle bir iki dakika alıcı gözle karıştırmamışlardı babalarının kitabını, Müşerref'in küçük kızı Ceren bir ara kitabın kapağını açmak isteyince de annesi çok kötü bir şey yapmak üzereymiş gibi azarlayarak uzaklaştırmıştı zavallıyı. Neden böyle

davranıyorlardı, Selami'nin bunca yılını verdiği bu kitapta onları ürküten neydi, bilemiyordum doğrusu. Yalan değil, kimi konukların ağzından "uğursuz" sözcüğünün çıktığını işitmiştim birkaç kez, ama ben kendi evimde, kendi çocuklarımın Selami'nin yaşamını adadığı yapıtını uğursuz olarak niteleyebilmelerini usuma sığdıramıyordum. Sanırım, Selami'nin bizim evden yüz elli metre yukarıdaki özel mezarlığımıza gömülmesinin üçüncü gününde, Müşerref'in eşinin bir arkadaşı, gözleri dolu dolu, çok candan bir biçimde boynuma sarılarak yanaklarımı öpüp de "Başın sağ olsun, teyzeciğim, ne uğursuz kitapmış bu böyle! Ne uğursuz kitapmış ki ilk akşamdan kendi yaratıcısının canını almış!" dediğinde öyle donup kaldım bir süre, hem dilim tutuldu, hem aklım. Bu kadarla kalsa, gene iyi: ertesi gün de hiç mi hiç tanımadığım genç bir hanımın, benim varlığıma kulak asmadan, "Bu insanlar bu katil kitabı ne diye baş köşeye koyarlar ki böyle? Deli saçması bir şeymiş üstelik, rahmetlinin kendi torunundan işittim. Ben olsam, yırtıp atardım bu uğursuz kitabı, daha da iyisi, yakardım!" diyebilmesi karşısında da öylesine şaşırdım ki ağzımı açıp tek sözcük söyleyemedim. Kimler çıkarıyordu ki bu saçmalıkları? Şimdilik yazarı dışında tek kişinin okumadığı bu dev yapıttan ne istiyorlardı ki?

Benimkiler de bana ve Müşfik'e haber vermeden, hep birlikte Egemen beye gitmişler, babalarının kitabının basılmasına kesinlikle karşı olduklarını, onun yasal kalıtçıları olarak hesapları incelemek ve en kısa sürede kapatmak istediklerini söylemişlerdi. Ertesi gün, bana başsağlığına geldiğinde Egemen bey anlattı, Selami'nin çoktan basılmış olan iki yüz kitabının ciltlenmesinde kullanılacak gereçlerinkiler dışında her şeyin parasını ödemiş olduğunu, kitabın yayımlanmamasında kararlı olmaları durumunda bizim herhangi bir para ödememiz gerekmediğini söylemiş, sonra da tüm hesapları önlerine koyarak onları rahatlatmak istemişti. Adamcağız bununla da yetinmemiş, *Serencam*'ın içeriğiyle olduğu kadar biçimi, cildi, kâğıdı, özellikle de boyutlarıyla çok ilginç ve çok özgün bir yapıt olduğunu, cilt dışında her şeyi hazır olan iki yüz kitabın basılması durumunda, hemen satılmaları biraz zor görünse bile, bu niteliğiyle tarihe geçmesinin, hatta Guiness Rekorlar Kitabı'na girmesinin işten bile olmadığını söylemişti onlara. Bizim Müştak "Peki, bizim elimize ne geçecek?" diye sormuştu hemen. "Çok yüksek bir fiyat da konulsa, iki yüz kitap fazla bir para getirmez, ama burada para değil, sizlerin ve Türkiye'nin onuru söz konusu, efendim", yanıtını alınca da "İşin o yanları bizi hiç

ilgilendirmiyor", diyerek kapatmıştı konuyu. Egemen bey bizimkileri hepsi de basılmış ve ciltlenmek üzere katlanmış formaların durduğu odaya götürüp "Dünyanın en iyi kâğıdına basılmış olan bu formalar ne olacak?" diye sorunca da Müştak hemen "Kitaba dönüştürüp piyasaya çıkarmayın da ne yaparsanız yapın, biz çok ünlü bir Osmanlı paşasının torunlarıyız, adımızın bu türlü işlere karıştırılmasını, bir kitap yüzünden ailemizin şanına gölge düşürülmesini istemeyiz", demişti.

Egemen bey şaşırıp kalmıştı.

"Bu kitapta ailenizin şanına gölge düşürecek ne olabilir ki?" diye sormuştu.

Müştak duralamamıştı bile.

"Belli mi olur, efendim?" demişti. "Gazeteci milletini bilmez misiniz, her şeyin altında bir şeyler bulur, bulamayınca da uydurur, örneğin yüce Osmanlı devletinin ünlü bir hariciye nazırının torunu olan Selami Harici'nin komünistin teki olduğunu söyleyebilir. En kötüsü de budur, çünkü siz de çok iyi bilirsiniz ki halkımız gerçeklerden çok uydurmalara inanır. Ayrıca, annemin söylediğine göre, babamın son sözü 'Kitabımı kirli ellere düşürmeyin!' olmuş. Şimdi biz iki yüz kitabı ciltletip piyasaya sürecek olursak, bu konuda hiçbir güvencemiz kalmaz. Ben Harici ailesinin en yaşlı erkeği olarak böyle bir sorumluluğu alamam üzerime".

"İyi de neden?" demişti Egemen bey.

Müştak çocukluğundan beri her şeye bir gerekçe bulmanın ustasıydı, gene hiç duralamadan bulmuştu gerekçesini.

"Neden olacak, Egemen bey kardeşim? Gerçeğin mantığa gereksinimi yoktur, ama uydurmacılar uydurduklarının mantıklı görünmesi için ellerinden geleni yaparlar, her zaman da başarılı olurlar", demiş, Müşfika da başka bir gerekçeyle kardeşine arka çıkmış, "Ayrıca çevremizde herkes bu kitabın uğursuz olduğunu söylemekte, yok edin gitsin bunları", diyerek noktalamıştı konuyu.

Söylemek gerekir mi, bilmem, bunları dinlerken ne diyeceğimi bilemiyor, bizim Müştak babasını bunca yıldır komünist diye nitelemişken, aynı şeyi başkalarının da yapmasını bir olumsuzluk olarak görmesine bir anlam veremiyordum. Sanırım, Egemen bey de aynı durumdaydı: bunları anlatırken sesi titriyor, "Kusura bakmayın, ama Selami bey ve sizin gibi iki insanın böyle çocukları olmasını usuma sığdıramıyorum bir türlü! Kardeş oldukları saniyesinde anlaşılıveriyor, ama sizin ve Selami beyin çocukları

olduklarına inanmak gerçekten çok zor, efendim. Onların bu saçma kararlarını ne yapıp yapıp değiştirtmelisiniz bence. Siz de biliyorsunuz, yer yer çok, ama çok güzel sayfalar var bu kitapta, hem de bunca emek, bunca para... Selami Harici beyin dev yapıtını ulaşılmaz kılmak, bizim çocukların bunca emeğini boşa çıkarmak... Hayır, korkunç bir şey olacak bu, hem de çok korkunç bir şey!" diye söylenip duruyordu. Ne var ki, gördüğüm kadarıyla, bizimkiler yalnızca babalarından değil, benden de öç almak istiyorlardı. Egemen bey de kesinlikle anlamıştı bunu, "Bu adam bu saçma kitap uğrunda öyle hanlar, apartmanlar, konaklar, yalılar, öyle arsalar sattı ki! Yayımlanması gerçekten günah olur, atalarımıza da, bizlere de haksızlık olur", demeye kadar götürmüşlerdi soysuzluğu. Müştak daha da ileri giderek ayaküstü bir varsayım üretmiş, "Gerçekte babamız sonunda vazgeçmişti bu kitabı bastırmaktan, yoksa ne diye önce tek bir kitap hazırlanmasını isteyecekti ki?" diye eklemişti. Egemen bey, en azından bu iki yüz kitabı ciltletmek için, benim bir şeyler yapıp yapamayacağımı soruyor, bu arada, "Gerekirse, güzel bir karton kapakla da çıkarırız, sizden ücret de istemem, iki yüz kitabı ne zaman satıp bitirirsek o zaman kapatırız hesabı. Ben de en kısa zamanda satılmaları için elimden geleni yaparım. Umarım, bunu başarırım da", diyordu.

Ama benim hiç umudum yoktu bu konuda. Müşfik benim yanımda yer alabilirdi. Eşinin bana yardımcı olması durumunda, Müşfika'yı da yumuşatabilirdim belki, ama, hele bunu bir tür öç alma duygusuyla yaptıkları düşünülünce, Müştak'la Müşerref'i kararlarından döndürmeye olanak yoktu. Egemen beyle bana ve Müşfik'e hiçbir şey sormadan görüşmüş olmaları da açıklıkla ortaya koyuyordu durumu. Gene de görüştüm onlarla. Ben konuyu açar açmaz hepsi Müştak'a dikti gözlerini, o da bunu gördü, "Anneciğim, biz üç kardeş kararımızı çoktan verdik, değiştirecek de değiliz; en iyisi, sen bu işi unut gitsin", dedi, sonra da bıyık altından gülerek "Nasıl olsa, senin bir *Serencam*'ın var", diye ekledi. Hemen pes etmedim, bu saçma kararlarını benim için değil, ölmüş babalarının anısı için değiştirmeleri gerektiğini, çünkü, kendilerinin de çok iyi bildikleri gibi, Selami'nin tüm yaşamını bu kitaba adadığını söyledim. Selami'nin ölümünün üzerinden on beş gün bile geçmemişti daha, ama üçünü de bir gülmedir tuttu, en az bir dakika süresince güldüler belki.

Neden sonra, Müştak elini omzuma koydu.

“Evet, anacığım, babamız yaşamını bu kitaba adamıştı gerçekten, ama bu kitabı yazacağım diye başta güzelim yalımız olmak üzere, o kadar konağımızı, o kadar hanımızı, o kadar arsamızı, son olarak da Maçka’daki dairemizi öyle bir rahatlıkla sattı ki bu kitap biraz daha uzasa, hepimiz ortada kalacaktık”, dedi, sonra da alaylı alaylı sırıttı gene.

Öyle öfkelendim ki üzerine yürümemek için zor tuttum kendimi.

“Döner döner yinelersin bu sözleri. Ama ben de belki yüz kez söyledim sana, Selami sizin mallarınızı değil, kendi mallarını sattı. Büyük çoğunluğunu da sizin isteklerinizi karşılayabilmek için elden çıkardı”, dedim.

Ama Müştak gene sırıttı.

“Anne, sen akıllı kadınsın, bunu nasıl söylersin?” diye atıldı hemen. “İşte görüyorsun, satmaya zaman bulamadığı tüm mallar bizim, bunca malın elden gitmesine neden olan şu koca kitap bile bizim. Satmasaydı, tüm o mallar da, aşağıdaki yalı da, Maçka’daki koca daire de şimdi bizim olacaktı. Seninki Sorbonne’da onca yıl satıp savurma sanatı okumuştu sanki”.

“Müştak, kendine gel, ne biçim konuşma bu böyle?” diye bağırdım.

Arsız arsız güldü bizimki.

“Ha, evet, söylemeyi unuttum, hepsinin dörtte biri de senin şimdilik. Ama Selami Harici beyin ömrü ve kitabı biraz daha uzayacak olsa, sen de, biz de tümden hava alacaktık”, dedi.

Müşerref’le Müşfika’ya baktım, ikisi de mutlu mutlu gülümsüyordu, evet, böyle, babalarının ölümünün üzerinden on beş gün bile geçmemişti daha, ama onlar zavallıyı alaya alıyor ve mutlulukla gülümsüyorlardı.

“Kitabını yazmasa da serserilik etse, kumar oynasa, kadın kız ardından koşsa daha mı iyiydi? Şu güzelim tepeye bakar da biraz utanır insan: adamcağız bunca mal bıraktı sizlere, Tanrı gözünüzü doyursun”, dedim.

Sonra düşündüm ki babaları tüm o sattıklarını kumar ya da kadın uğruna satmış olsa, bu kadar kızmazlardı belki. O kadarını kendileri de yapabilirlerdi. Ama öyle anlaşılıyordu ki yazınla, felsefeyle uğraşmak, bu da yetmemiş gibi bir de yıllar yılı çatı katına çekilip koca bir kitap yazmak kolay kolay bağışlayamayacakları bir şeydi. Bu konuda babalarına hiç mi hiç benzemedikleri kesindi. Babalarına benzeyen bir yanları varsa, o da

sıkıştıkça bir şeyler satmaktı. Kaç kez kanıtlamışlardı bunu, ama şimdi sözünü bile etmiyorlardı.

“Sen de az buz ev ve arsa satmadın, Müştak’çığım. Sana nişanlandığın gün armağan ettiğim güzelim bahçeli evi aradan iki yıl bile geçmeden okutuverdiğini unutmamışsındır umarım”, dedim.

Bir an yüzü kızarır gibi oldu, ama aradan bir dakika bile geçmeden gülümsemeye başladı.

“Unutmadım, anneciğim, hayır, unutmadım”, dedi. “Ama ben ne sattıysam gereksinim nedeniyle sattım, seninkiyse Marx babaya selam olsun diye sattı”.

Bu sözlere ancak gülünürdü. Ben de güldüm. Sonra çevreme ve çevremdekilere baktım. Selami’nin *Serencam*’ı az ötede tüm görkemiyle göz kamaştırmaktaydı. Ama bizimkiler bir an olsun şöyle bir başlarını çevirip de bakmıyorlardı, koca kitabın varlığının bile ayrımında değildiler nerdeyse. İyi ki değildiler: bakarsınız, bir iki sayfasına şöyle bir göz atar, arkasından da Selami’nin Karl Marx’a selam yollamakla kalmayıp övgüler yağdırdığını söylerlerdi. İçimden güldüm. Oldukça uzun bir süre susup oturduk böyle. Konuştuysak da birbirimize güzel şeyler söylemek için konuşmadık hiçbir zaman. Bir ara Müştak’la ben sertleşir gibi olduksa da kendimizi tuttuk, fazla kırıcı bir tartışma geçmedi aramızda. Gene de, her dört beş tümcenin ardından en az çeyrek saat sustuğumuza, hiç kimse de konuşmaya istekli görünmediğine göre, ortada bir gerginlik var demekti. Böyle durumlarda, bizim damat İhsan havanın ağırlığını dağıtmak için bir iki Karadeniz fıkrası anlatırdı genellikle. Ama bu kez o da susmayı yeğlemekteydi.

Neden sonra, Müştak kalkıp balkon kapısını açtı, belki üç, belki dört dakika süresince aşağıya, Adanalılar’ın yalısına baktı, belki bin beş yüzüncü, belki iki bininci kez “Tanrım, yapan usta öyle güzel yapmış ki! Bu yalı satılacak yalı mıydı? Paşa dedenin şu güzelim yalısında şimdi kendi torunları değil de Adanalı pamuk tüccarıyla veletleri mi oturacaktı?” diye söylendi.

“Selami bey bu yalıyı Adanalı pamuk tüccarına satmamış olsaydı, şimdi çocukları bu yalı için gırtlak gırtlağa gelebilirlerdi”, demeyi düşündüm, ama vazgeçtim.

Müştak epey bir süre dikildi böyle, sonra saatine bakıp kardeşlerine döndü.

“Ooo, bayağı geç olmuş! Gidelim de Zarife anamız biraz rahat etsin artık”, dedi.

Bizimkiler evlerine gitmek üzere kalktılar. Ben de onları uğurlayıp küçük yuvarlak masanın önüne geldim. Zor da olsa Selami’nin kitabını kucağıma aldım, uzun süre sımsıkı sarıldım ona. En az bir saat süresince hiçbir şey yapmadan oturdum böyle. Bir ara oldukça tuhaf bir düşünce takıldı kafama, “Belki de Selami kitabı tek olarak basılsın, öldüğünde de yaşamının en anlamlı ve en değerli armağanı olarak sevgili karısına kalsın istiyordu. Önce tek bir kitap bastırtmak istemesinin nedeni de olsa olsa bu olabilirdi”, diye düşündüm. Sonra, hiç ilgisi yokken, Müştak’ın “Ha, evet, her şeyin dörtte biri de senin şimdilik”, deyişi geldi gözlerimin önüne, bu “şimdilik” o sırada dikkatimi çekmemişti, ama, nasıl oldu, bilmem, o an ve o ortam olduğu gibi gözlerimin önüne geldi birden, hemen sonra da bizimkinin bu sözcüğü özellikle kullandığını anladım. Tepeden tırnağa titredim. Sonra, ortada hiç de böyle bir belirti yokken, “Ya kitabı alırlarsa elimden?” diye söylendim. Belki on beş, belki yirmi dakika süresince yineledim durdum bu korkunç tümceyi: “Ya kitabı alırlarsa elimden? Ya kitabı alırlarsa elimden?” O gece nerdeyse hiç uyku girmedi gözüme, yatağımda da uzun süre yineledim aynı soruyu: “Ya kitabı alırlarsa elimden?”

Bereket, bana her istediklerini benimsetmek amacıyla da olsa, böyle bir olasılıktan hiçbiri söz etmedi. Tam tersine, bana her uğrayışlarında, *Serencam*’ı gördüler mi yüzlerini buruşturup başlarını başka yana çeviriyorlardı, çünkü bu kitabı babalarının sayısız haksızlıklarının, yani servetlerinin küçülmesinin somut kanıtı olarak görüyor, benim onu hep böyle göz önünde tutmama ya da sözü ikide bir ona ve gerektirmiş olduğu kırk yıllık emeğe getirmeme bayağı sinirleniyorlardı. Torunlarımdan biri kitaba yaklaşıp da açacak, hatta şöyle bir dokunacak gibi oldu mu gerek benimkiler, gerek eşleri hemen kaşlarını çatıyor, dişlerinin arasından “Sakın dokunma, çekil oradan!” diye fısıldıyorlardı. Bir gün bu uyarılar öylesine çok yinelendi ki Müşfik kendini tutamadı, “Bırakın, dokunsun çocuklar! Dedelerinin kitabı, tertemizdir, hastalık mastalık bulaştırmaz!” demekten kendini alamadı. Ama, hemen ertesi gün, akşamüstü, bizim Müştak, oğluyla birlikte, bir belge imzalatmak için uğrayışında, çocuğun *Serencam*’ın çevresinde dönüp durduğunu görünce, sertçe geriye çekti zavallıyı, sonra da, bir suçluyu gösterir gibi, parmağıyla kitabı gösterdi, “Bu nesneye

dünyanın en büyük kitabı diyorlar ya sen sakın inanma, oğlum”, dedi, hemen arkasından da bıyık altından gülerek “Şu gördüğün yalıyla, Eminönü ve Sirkeci’deki hanlarla, son olarak da Maçka’dan denize bakan iki yüz elli metre karelik bir daireyle karşılaştırılınca, devede kulak bile sayılmaz”, diye ekledi, sonra da tiksinmiş gibi yüzünü buruşturdu, çocuğu da alıp gitti.

Böyle bir kabalık karşısında üzülmek, kızmak gerekirdi, ama ben sevinmiştim doğrusu. Haksız da sayılmazdım. Çünkü bu kez kesinlikle anlamıştım ki “Buyurun, sizin olsun, alın, götürün!” diyecek olsam, çocuklarımın ve torunlarımın hiçbiri istemeyecekti *Serencam*’ı. Buna karşılık, kimi davranışlarına bakılırsa, Selami’nin öteki kalıtları konusunda pek çok tasarıları bulunduğu kesindi. İster birlikte gelsinler, ister tek tek, eve her uğrayışlarında, kahve içtikleri fincandan yerdeki halılara dek her şeye tuhaf bir biçimde, nerdeyse yercesine bakmaya başlamışlardı. Bir Müşfik’le karısı böyle bakmıyor, bu da beni büsbütün kaygılandırıyordu. “Tanrım, neden böyle bakar ki bu çocuklar? Doğup büyüdükleri evi şimdi mi görmeye başlıyorlar?” diyordum içimden. Pek de hoş olmayan bir şeyler kurduklarını seziyordum ya tam olarak ne düşündüklerini anlayamıyordum bir türlü.

Bir akşamüstü, dört kardeşin dördü birden kapımı çalıp da “Anneciğim, çayını çok özledik, pastamızı alıp geldik”, dedikleri zaman, dillerinin altındaki baklayı çıkarmak üzere olduklarını hemen anladım. Çaylarını içip pastalarını yedikten sonra da çıkardılar: benim böyle tek başıma, bu kocaman evde, bunca yılın hepsi birbirinden dokunaklı anıları içinde yaşamaya fazla dayanamayacağımı, bu nedenle de ben bu köşkte oturduğum sürece içlerinin rahat etmeyeceğini söylediler.

Söylemek bile fazla, her zaman olduğu gibi, sözcülük görevini Müştak üstlenmişti gene, “Anneciğim, sen de çok iyi bilirsin ki ben açık konuşurum her zaman, sözü uzatmayı da sevmem”, diye başladı. Arkasını da getirdi: bir kez, Selami öldükten sonra, bunca yılın anılarıyla dolu olan bu konakta hiçbir zaman kendime gelemeyeceğimi düşünüyorlardı. İkincisi, benim de çok iyi bildiğim gibi, bu köşk dededen kalan köşklerin en büyüğüydü, benim bu koca köşkü çekip çevirmem fazlasıyla yorucu olacaktı. Üstelik, Müşerref üç, Müşfika iki çocuğuyla daha küçük evlerde otururken, hele pek gidip gelenim bulunmadığı da göz önüne alınınca, burada oturmayı sürdürmem tam olarak bir haksızlık sayılamasa bile, bir ölçüsüzlük, hatta bir aykırılık olarak değerlendirilebilirdi. Öyleyse bu

sorunu kendi aramızda, dostça çözmemizde, yani çocuklarımdan ve torunlarımdan fazla uzaklaşmadan, Kandilli'de, kendi topraklarımız üzerinde daha küçük bir konuta taşınmamda yarar vardı. Bu konuda dört kardeşin dördü de tam bir görüş birliğine varmışlardı aralarında. Çok da cömerttiler doğrusu: tüm gerekli eşyalarımı götürebilecektim yeni konutuma, örneğin *Serencam* başta olmak üzere, Selami'nin tüm kitaplarını, tüm dosyalarını alabilecektim, köşkteki birtakım antika eşyalara gelince, onları da kavgasız, gürültüsüz, dostça paylaşacaktık aramızda.

“Böyle bir olasılık hiç usuma gelmemişti!” diyemem doğrusu, ama ne bu kadar ivecen davranacaklarını düşünmüştüm, ne dört kardeşin tam bir görüş birliğine varacağını, ne de Selami'nin kırkı bile çıkmadan böyle haciz memuru havalarına bürüneceklerini. Benim gibi Selami de hep iyi davranmıştı kendilerine, evler, bahçeler vermişti. Her istediklerini yerine getirmese bile, hiçbir zaman içinden çıkılmaz durumlara düşmelerine izin vermemiş, böyle durumlara düştükleri zaman da hemen kurtarmıştı onları. Hiç çalışmamalarına karşın, Selami'nin ve benim sağladıklarımızla gül gibi geçinip gidiyor, çocuklarını okutuyor, arabalarını ve eşyalarını sık sık yeniliyor, olanaklarını aşan bir gereksinimleri olunca da gene bizim kapımızı çalıyorlardı. Ama, Müşfik'le eşini saymazsak, özellikle evlenip çoluk çocuğa karıştıktan sonra, onların hakkını yiyormuşuz havalarına girmişti hepsi de. Böylesine cömert bir adamın çocuklarının bu denli açgözlü, bu denli değer bilmez olabilmeleri benim için anlaşılır bir şey değildi. Yarım yüzyılı aşkın bir süredir oturuyordum bu köşkte, her bir köşesinde sayısız anılarım vardı, beni buradan ayırmak varlığımdan bir parça koparmak gibi bir şey olacaktı. Sanırım, benden böyle bir şey istemeye hakları da yoktu. Yasalar da, töreler de izin vermezdi belki buna. Bir an, “Defolun gidin başımdan, ben evimden çıkmıyorum, istediğiniz yola başvurun!” demek geldi içimden. Ama şöyle bir bakınca hemen anladım: şimdi sessizce kalkıp balkona çıkmış olan Müşfik'i saymazsak, hepsi de her şeyi düşünmüş, sonuna kadar gitmeye karar vermiş görünüyordu. Direnmeye kalkacak olursam, en değerli şeylerimi, bu arada Selami'nin kitabını bile hiç içleri sızlamadan elimden alabilirlerdi.

“Peki, nerede oturacağıma da karar verdiniz mi?” dedim.

Müştak gülümsemeye başladı hemen.

“Sen nasıl bir yer isterdin, anneciğim?” diye sordu.

İyice sıkılmaya başlıyordum.

“Selami’den ayrı olduktan sonra, neresi olursa olsun”, dedim.
Müştak elimi avuçlarına aldı.
“Anneciğim, biz babama en yakın evi düşündük senin için”, dedi. “Evet, anne, biliyorsun, aile mezarlığımızın eteğindeki küçük ev ne zamandır boş durmakta. Bilirsin, iki büyük oda ve koca bir salon. Çamlar arasından deniz de görür”.
“Anladım, eskiden uşaklarımızın kaldığı müştemilatı söylüyorsun”, dedim, sonra da hepsini şöyle bir süzdüm.
Müşfika da, İhsan da, Müşerref de merak ve kaygıyla bakıyorlardı bana. Müştak’sa her zamanki gibi çok rahattı; üstelik, neden bilmem, gerçekte olduğundan da rahat görünmeye çalışır gibiydi.
“Evet, yanlış olarak öyle derler. Ama bundan böyle müştemilat değil, villa diyecekler, çünkü Selami Harici beyin sevgili eşi oturacak orada. Ayrıca, bir güzel elden geçirilip de içi, dışı bir temiz badana ettirildikten, döşemelerine ve parkelerine kadar her şeyi yenilendikten sonra geçeceksin oraya”, dedi, sonra kalkıp yanıma gelerek yanaklarımı öptü, gözlerini gözlerime dikti, “Ne diyorsun, anneciğim, taşınacak mısın?” diye sordu.
Selami, daha iki yıl önce, hiç değilse bu oturduğumuz köşkü tapuda benim üzerime geçirtmekten söz edince nasıl karşı çıktığımı anımsadım birden. Daha önce de düşünmüştü bunu, ama her önerişinde kesinlikle geri çevirmiştim. Adıma bankada hesap açtırtmasını da gereksiz bulmuştum. Ama hesap konusunda beni dinlememişti. Güldüm.
“Çocuklarım annelerine burayı uygun gördükten sonra, ben ne diyebilirim?” dedim. “Üstelik, işinizi de kolaylaştırır: beni Selami’nin yanına götüreceğiniz zaman, tabutumu uzun boylu taşımanız gerekmeyecek”, dedim.
“Anne, bu ne biçim konuşma! Hele dur bakalım, Tanrı geçinden versin!” dedi Müştak, tüm kardeşleri de onayladı.
Kısa bir sessizlikten sonra da Müşfika iskemlesini yanıma çekip elini omzuma koydu.
“Yeni evine ne zaman taşınmayı düşünüyorsun, anneciğim?” diye sordu.
Gene güldüm.
“Hele şu sözünü ettiğiniz onarımlar ve badana işleri bitsin bakalım; benim taşınmam fazla zaman almaz: sizler de annenize yardım edersiniz herhalde”, dedim.

Müştak kısa bir duralama geçirdi, sonra yüzünde gene o yapmacık gülümseme belirdi.

“Annemiz bizim canımız, gönlü ne zaman dilerse o zaman taşınır”, dedi.

Birden *Serencam*’a dikildi gözlerim, hava böylesine yumuşamışken, sözü ona getirmek istedim.

“Peki, kitap? Kitap konusunda da bir karar verdiniz mi?” dedim.

Müştak bu kez hemen yanıt vermedi soruma, kardeşlerine baktı. Hepsi de aykırı bir konudan söz açmışım gibi yüzünü buruşturuyordu. Gene yapay bir biçimde gülümsedi bizimki.

“Kitap senin, anneciğim, kitap, dosyalar, defterler, öteki kitaplar, hepsi senin, kesinlikle. Biz Harici paşanın torunlarıyız, büyüklerimizin anılarına saygımız sonsuzdur”, dedi, sonra da elini az önce aramıza dönmüş olan Müşfik’in elinin üstüne koydu, “Değil mi, sevgili kardeşim?”, diye sordu.

Müşfik şaşırır gibi oldu, ama “Evet, elbette”, demekte gecikmedi.

Rahat bir soluk aldım; biliyordum, hepsi de bu kitabı nerdeyse kendi kişisel düşmanı olarak görmekteydi, doğru; ama beni en kısa zamanda evimden atmaktan çekinmediklerine göre, Selami’nin yaşamının yapıtını da elimden alıp bir köşeye atabilirlerdi. Selami’nin, bir ölçüde de benim yaşamıma eşlik etmiş, eşlik etmekten de öte, yaşamımızı doldurmuş, biçimlendirmiş, anlamlandırmış ya da anlamsızlaştırmış olan bu yapıtı bana bırakmaları da az şey değildi bence. Öyle ya, Egemen beyin bu kitabın bir nesne olarak bile kendilerine belli bir getiri sağlayabileceğini söylemiş olmasına karşın, kitleye sunulmasını istemedikleri gibi benim olmasına da karşı çıkabilir, daha da kötüsü, onu tümden yok etmeye kalkabilirlerdi, bu arada, iyi bir alıcı çıkması durumunda gözlerini kırpmadan paraya çevirmeleri de olmayacak bir şey değildi. Öte yandan, bu kitabın benim için ne kadar değerli olduğunu bildiklerine göre, bir anlaşmazlık durumunda, bu cömert tutumlarını değiştirmelerinden de korkmuyor değildim doğrusu.

“Peki, kitabı ve dosyaları bana bıraktığınızı, bunları dilediğim biçimde değerlendirebileceğimi gösteren bir belge verebilir misiniz bana?” diye sordum.

Müştak duralamadı bile.

“Evet, anneciğim, elbette verebiliriz”, dedi, ama, hemen arkasından, kardeşlerini şöyle bir süzdükten sonra, “Bu arada sen de köşkü ve

içindekileri bize bıraktığına ilişkin bir senet verirsin, olur biter”, diye eklemeyi de unutmadı.

“Tamam”, dedim. “Nasıl olsa beni buradan çıkarttığınıza göre...”

Gördüğüm kadarıyla, Müşfika’yla kocasını, özellikle de Müşfik’i biraz ürpertti yanıtım, ama hiçbirinden ses çıkmadı. Sözcüleri konuştu yalnızca:

“Anlarsın ya, anneciğim, bizim için babamızın ve annemizin konutu olarak bu köşk çok değerli, senin için de koca kalıtı olarak bu dev yapıt. Arada bir ölçüsüzlük yok bence. Bir düşün, sen kitabı tek başına alıyorsun, ama köşkü biz dördümüz”, dedi.

“Tamam, tamam, ben de böyle düşünüyorum: ama bunu en kısa zamanda sağlama bağlayalım”, dedim.

Müştak mutlulukla gülümsedi.

“Oldu, güzel anneciğim, sen istersen, hemen yarın notere gideriz”, dedi.

Öyle yaptık, hemen ertesi gün gittik notere, ben köşk üzerindeki tüm hakkımı onlara bıraktım, onlar da *Serencam*, kitaplık, dosyalar ve müştemilat üzerindeki tüm haklarını bana. Ancak Müştak her olasılığı düşünürdü, burada da gösterdi yeteneğini: sözleşmeye kitabı satmam ya yayımlatmam durumunda sağlayacağım kazançtan kendilerinin de pay alacaklarına ilişkin bir tümce eklettirmeyi de unutmadı. Gülmekten kendimi alamadım, ama herhangi bir gözlemde de bulunmadım. Nasıl olsa, her şeyim onlara kalacaktı. Ne olursa olsun, Selami’nin ölümünden beri ilk kez biraz hafiflemiş buldum kendimi. *Serencam*, yani yirminci yüzyılın, belki de tüm zamanların en büyük kitabı kesinlikle benimdi artık. Müştak’la Müşerref ne düşünürse düşünsün, paylaşımdan kârlı çıkan bendim kesinlikle. Sanırım, daha önce de yazmıştım: Selami hiç söylenmemişi söylemenin, yazılmamışı yazmanın yollarını ararken, başkalarının söylemlerinden bir bütün oluşturmaya girişmişti yavaş yavaş. Bu açıdan bakılınca, *Serencam*’ın baştan sona alıntılardan oluştuğu söylenebilirdi. Ancak, tek büyük harfi en başta ve tek noktayı en sonda kullanmasının da gösterdiği gibi, tüm bu alıntılar kusursuz olduğu kadar da özgün bir bütün oluşturmaktaydı. Selami’nin kendine özgü dili de bu bütünlük ve özgünlük izlenimini alabildiğine güçlendirmekteydi.

Eve döner dönmez de en başından başlayarak okumaya giriştim. Ne yalan söylemeli, fazla bir şey anlamadığım gibi pek bir tat da alamadım. Bir

başka sayfasını açtım, gene tüm dikkatimi toplayarak okumaya başladım. Ama havasına giremedim bir türlü. Ben bu kitabı okumaktan çok dinlemiştim hep, hem de Selami'nin sesinden. Şimdi, kendi yorgun gözlerimle okurken, ellerimle sıkı sıkı tutmama karşın, hep dışında, hatta hep uzağında kalıyordum *Serencam*'ın. Hiçbir noktalama belirtkesi bulunmamasına karşın, tümceleri kolaylıkla birbirinden ayırıyor, kesinlikle de anlıyordum; anlamları açıktı, duru bir su akıp gidiyordu hepsi de, ama yapıtın her sözcüğü bana Selami'nin yokluğunu duyurduğundan mıdır, nedir, iki, üç, hatta dört tümceyi önce birbirinden ayırıp sonra bağlamayı başardığım olsa bile, beşinci tümce bambaşka bir telden çalıyormuş gibi bir duyguya kapılıyordum. Daha da can sıkıcısı, koca kitapta ne bir kişi adı geçiyordu, ne bir yer, ne bir kitap adı. Biliyordum, Selami'nin bütünlük tutkusunun gereğiydi bu, "Özel ad evrenselin düşmanıdır, bütünlük ve sürekliliği yaralar, gerçeklikten kopmamak istiyorsak bunlardan kaçınmamız gerekir", derdi hep. Belki de haklıydı, ama bir yazıda özel ad olmadı mı, yer ve zaman da belirtilmedi mi insan tuhaf bir boşlukta yuvarlanır gibi oluyordu. Böylece, Selami'den dinlediğim zaman her tümcesini tam olarak anladığımı söyleyemesem bile, bana şiir gibi gelen ve, bulanık bir biçimde de olsa, derin anlamlar içerdiği sezilen sayfalardan bir şey anlamadığım gibi o ezgili, o insanı alıp başka çevrenlere doğru götüren uyumu da tam olarak bulamıyordum. Arada bir, "Hah! İşte burası açık!" demek üzere olduğum anda da Selami'nin çoktan başka bir konuya geçmiş olduğunu ayrımsıyordum. Kimi günler, özenle yazdığı sayfaları birbiri ardından yırttığını görüp de "Neden yırtıyorsun bunca sayfayı, hiç doğru bir şey yok mu bunların içinde?" diye sorduğum zaman, "Kitabın bütünlüğünü bozuyorlardı", demekle yetinirdi. Yazık ki "Artık tam bir bütünlüğe ulaştım", dedikten sonra bastırdığı dev yapıtta ben şimdi yolumu şaşırıyor, ne kadar okursam okuyayım, Selami'nin en sonunda bulduğunu söylediği bütünlüğe ulaşamıyordum bir türlü. "Basımevinde bölümleri birbirine mi karıştırdı bu adamlar? Yoksa Selami bu dünyadan göçtükten sonra ben mi salaklaştım?" diye söylenip duruyordum. Sonunda kitabı yer yer dosyalarla karşılaştırdım. Hayır, hiçbir şey atlanmamış, tek bir satırın bile yeri değiştirilmemişti. Üstelik, kitap Selami'nin el yazısından çok daha rahat okunmaktaydı. Ama, daha önce de belirttim, hangisinden okursam okuyayım, iki, üç, dört, bilemedin beş tümce okuduktan sonra, ipin ucunu kaçırıveriyordum. Gençliğimde az roman okumamıştım; üstelik, yarım

yüzyılı aşkın bir süre Selami gibi bir adamla yaşadığıma ve onunla çok güzel anlaştığıma göre, o kadar da kafasız olmamam gerekirdi. Gene de olmuyordu işte, gerektiği gibi anlayamıyordum Selami'nin kitabını, gerektiği gibi anlamak şöyle dursun, yarım yamalak bile anlayamıyordum. Bir tümceyi, iki tümceyi, üç tümceyi anlıyordum, ama dördüncü ya da beşinci tümceye geçtiğimde her şey birbirine karışıyor, sözcükler gözlerimin önünde dururken, anlam uçup gidiyordu. Buna bir ölçüde yaşlılığın, daha büyük bir ölçüde de onun yokluğunun neden olduğunu düşünüyor, "Ah, şimdi o burada olacaktı da kendisi okuyacaktı ki!" deyip ağlamaya başlıyordum. Selami bütünlüğe ulaştığını söylediğine göre, onu kesinlikle bulmuş olması gerekirdi, ama bu bütünlük benim gibileri aşıyordu, başka türlü bir bütünlük, Selami'ye özgü bir bütünlük, daha bütün bir bütünlük olsa gerekti. Sonra, özellikle yakın dönemlerde, büyük yapıtların genellikle karanlık, özellikle de çok açıkmış gibi göründükleri zaman karanlık olduklarını Selami'den sık sık işitmiştim. "Bir Baudelaire'i, bir Nerval'i, bir Flaubert'i, bir Nietzsche'yi ya da bir Marx'ı hiçbir zaman tam olarak anlayamayacağız belki, erişemediğimiz bir yerleri kalacak her zaman", derdi hep. Kendisi de onlardan biri olduğuna, hatta, onlardan sonra geldiğine göre, hepsinin en karanlığı olamaz mıydı?

Kimi kez de korkunç bir kuşkudur kemirmeye başlıyordu içimi.

Selami en az kırk yıl çalışmıştı bu kitabın üzerinde, sabahtan akşama, akşamdan gece yarılarına, gece yarılarından sabahlara kadar yazmış, çizmiş, gene yazmış, sürekli uğraşmıştı masasının başında. Ama bunca yıl boyunca bir kez olsun kitabının konusunun ne olduğunu şöyle açık bir biçimde anlatmamıştı bana, anlatmak istememişti. Sorduğum zaman da herkese verdiği türden kısa yanıtlarla geçiştirmişti. En gözde yanıtıysa, "Bilsem de söylesem keşke!"ydi. Arkadan başka sorular, başka gözlemler gelince de "*Serencam* uzun, çok uzun bir tümcedir gerçekte, içeriği de, biçimi de son noktası konulduktan sonra kesinlenecek", diyerek kapatırdı konuyu. Ancak insan ele aldığı konuyu bilmeden on binlerce sayfa yazamayacağına göre, kitap şöyle dursun, açıklamalarını bile anlayamayacağımı düşünüyor olamaz mıydı? "Durum buysa, kusuru kendimde aramam gerekir: demek ki Selami'ciğimi de, yapıtını da anlayacak kafa yokmuş bende", diyordum, ama bu saptama da rahatlatmıyordu beni, tam tersine, kendi kendimi yiyordum. Gene de yılmıyordum, yılmamakta kararlıydım: yapıtın tümceleri arasında bir bağ kuramasam bile, her fırsatta kitabımın başına

geçip iki üç, hatta dört beş sayfa okuyordum. Bu da bayağı iyi geliyordu bana, kısa bir süre için de olsa tüm acılarımı ve tüm kaygılarımı unutturuyordu bir süre. Anlasam da, anlamasam da Selami'nin noktasız, virgülsüz birbirini izleyen tümceleri güven ve güç veriyordu bana. Koca *Kuran*'ı hiç mi hiç arapça bilmeden ezberlemiş olan on binlerce hafızı düşünüyor, "Demek ki anlam her şey değil!" diye söyleniyordum. Böyle binlerce sayfadan oluşmuş olmasa, yaşım da biraz genç olsa, ben de *Serencam*'ı ezberlemeye girişirdim belki.

Ne olursa olsun, Selami'ye daha bir yaklaştıktan, yani mezarının bilemedin elli altmış metre aşağısındaki küçük eve taşındıktan sonra, daha sık ve daha çok okur oldum *Serencam*'ı. Bu küçük ev elli yıldır yaşamakta olduğum köşkün beşte biri kadar bile yoktu belki. Bu yüzden hepsi birbirinden değerli birçok eşyamı bırakmak zorunda kalmıştım. Haftada dört gün aldığım gündelikçi kadını şimdi ancak haftada bir gün alıyordum. Haftada iki üç tür yemek hazırladığım zaman da bol bol yetiyordu bana. Diyeceğim, boş zamanım çoktu. Boş zamanım çok olduğu için de *Serencam*'ı daha çok okuyordum. Daha çok okumak daha iyi anlamak anlamına gelmiyordu kuşkusuz, ama alışmak diye de bir şey vardı, her şeyden önce de *Serencam*'ın satırlarından yükselen bir dost ses, anlatılmaz bir ezgi vardı, şimdi okumalarım daha bir rahat olmakta ve daha uzun sürmekteydi. Üstelik, kimi okumalardan bir şeyler de kalıyordu usumda. Örneğin "Her insan sol omzunda bir maymun taşır, sağ omzunda da bir papağan" sözü daha ilk okumamda, bir daha çıkmamak üzere yerleşmişti belleğime, böylesine hoş, böylesine anlamlı bir tümce yaratıp da bana hiç söylemedi diye de bayağı kızmıştım Selami'ye. Politikayla hiç mi hiç ilgilenmememe karşın, "Bilinç olmayan yerde devrim olmaz" tümcesi de nerdeyse kendiliğinden yerleşmişti belleğime. Köşkteki tüm kitaplarımızı küçük eve taşıdığımıza göre, bunca boş zamanda daha kolay, daha oyalayıcı kitaplar okumak da vardı kuşkusuz, arada bir bunu düşünmüyor da değildim. Ama bir *Serencam*'a, bir de bu kitaplara baktığım zaman, bunlar öyle küçük görünüyordu ki gözüme, ister istemez küçümsüyordum onları, "Al birini, vur ötekine", deyip sırtımı dönüyordum hepsine. Selami'nin bu kadar yakınındayken, onun kitabını bitirmeden başka bir kitap okumak fazlasıyla aykırı geliyordu bana.

Sonra küçük bir oluntu bayağı belirgin bir canlılık getirdi yaşamıma.

Ağustosun sonlarına doğru, bir sabah Egemen bey telefon etti, şu sırada İstanbul'da bulunan eski bir Fransız dostuna *Serencam*'dan söz ettiğini, adamı böyle bir kitabın varlığına bir türlü inandıramayınca da bahse girdiklerini anlattı, haklılığını kanıtlayabilmek için beni beş on dakika rahatsız edip edemeyeceğini sordu. Egemen bey bize çok yardımcı olmuş, çok dürüst ve çok cömert davranmıştı. İsteğini geri çeviremezdim, "Ne zaman isterseniz, buyurun", dedim. "Sakıncası yoksa, hemen gelmek istiyoruz", dedi. "Hiçbir sakıncası yok, buyurun", deyip yeni evime nereden, nasıl geleceğini anlattım ona. Aradan bir buçuk saat bile geçmeden, yanında uzun boylu, kır saçlı ve pos bıyıklı bir adamla benim yeni evimdeydi.

Daha kapıdan içeri girmeden, yüzünde bir acı anlatımı belirdi. Dokunsan, ağlayacaktı nerdeyse. Belki de bu yüzden, hemen kitabın yerini sordu. Selami'nin çalışma masasının üstünde, yani yazıldığı yerde tüm görkemiyle duruyordu *Serencam*. Fransız, onu görür görmez, daha çok çığlığı andıran bir ses çıkardı, bunun arkasından da kendi dilinde "Tanrım!" "Müthiş!", "Olamaz!" gibi tekil şaşkınlık sözcükleri sıralamaya başladı. Masanın başına oturup kitabı açtı, sayfaları çevirdi, gene kendi dilinde, "Evet, hiç kuşku yok, dünyanın en büyük, en kalın kitabı karşısındayız", dedi, arkasından da bir basım ve cilt tansığı karşısında bulunduğumuzu, kendi ülkesinde bugün böylesine kusursuz bir cilt örneğine rastlamanın çok zor olduğunu söyledi, sonra da "Dilinizi bilseydim, hemen şimdi şu iskemleye oturup bu benzersiz kitabı okumaya başlardım", diye yineledi durdu.

Dilimizi bilmiyordu, Selami'nin emektar iskemlesine oturup *Serencam*'ı okumaya başlamadı. Ama ülkesine döndükten sonra çok ünlü bir haftalık dergide "Dünyanın en büyük kitabı" başlıklı bir yazı yayımladı. Çok kısa bir süre sonra da, bu yazının esiniyle, Hayrettin beyin Kandilli'de yaptırdığı yapıların en küçüğü ve en siliği, yani bizim "müştemilat" İstanbul'un en ünlü evlerinden biri oluverdi. Şimdi, nerdeyse her gün birkaç kez, gazeteciler kapımı çalıyor, önce kitabın, sonra benim, sonra küçük evimin resmini çekiyor, sonra da soru üstüne soru soruyor, beni *Serencam*'ın yazılma öyküsünü ayrıntılı bir biçimde anlatmaya zorluyorlardı. Selami'nin kitabına ve eşine gösterdikleri bu büyük bir ilgi de bayağı hoşuma gidiyordu doğrusu, uzun uzun anlatıyordum *Serencam*'ın yarım yüzyıllık öyküsünü, bu arada Selami'nin yazmak istediği kitabı

babasına nasıl tanımladığını eklemeyi de unutmuyordum: “Şu gördüğün koca çınar gibi hem yere, hem göğe doğru gelişen ve böylece yaşamın odağına yerleşen bir kitap”. Bu arada büyük bir gazetenin ünlü köşe yazarlarından biri de, Fransız’ın yazısının etkisiyle olacak, yalnızca resmini gördüğü “dev kitabımız” konusunda üst üste beş yazı yazarak rahmetli Selami Harici beyin şu koca dünyada bir benzeri daha bulunmayan dev yapıtının derme çatma ve tek katlı bir evde, “yaşlı ve yarım akıllı bir nine”nin elinde bırakılamayacak kadar önemli bir başyapıt olduğunu, bir an önce buradan alınarak devletin seçkin bir kitaplığında ya da müzesinde hak ettiği onurlu yere konulmasını, böylece yüce Türk halkının aydınlarına ülkemize büyük onur getiren büyük yapıtı istediği anda görüp inceleme olanağının sağlanmasını istiyor, bugüne kadar bu yönde hiçbir girişimde bulunmamış olan ilgilileri fazla ağır kalmakla suçluyordu. Genç bir köşe yazarıysa Selami Harici beyin *Serencam*’ı evine getirdiği akşamın sabahında ölmesinin onun varlık nedeninin bu kitabı yazmak olduğunu, yani dünyamıza bu kitabı yazmak için gönderildiğini, yapıt kitap niteliğini kazandıktan sonra da geldiği yere geri döndüğünü yazdı. Kimileri coşkuyla destekledi bu savı, kimileri de hem savı, hem Selami’yi alaya aldı. Ne olursa olsun, *Serencam* birkaç ay içinde bir söylen niteliği kazandı. Müşfik tüm bu yazıları saklamam için kalın bir dosya almıştı bana, hepsini gazete ya da dergilerden kesip bu dosyaya yerleştiriyordum. Arada sırada birkaçını okuyor, kimi zaman gülüyor, kimi zaman da hüngür hüngür ağlıyordum. Bir ara hepsini yırtıp atmayı da düşünmedim değil. Ama Müşfik “Anneciğim, sakın böyle bir şey yapma. Bu yazılar bir gün işimize yarayabilir”, dedi.

Ne olursa olsun, tüm bu yazıları okuduktan sonra bir korkudur aldı beni, uzun süre de yakamı bırakmadı, “Kitabımı elimden alacak olurlarsa, ben yaparım?” deyip durdum. Ancak, ne pahasına olursa olsun, direnmek kararındaydım. Tam da bu arada gazetecinin biri kitabı müzeye konulmak koşuyla devlete ya da özel bir kuruma satıp satmayacağımı sordu. Duralamadım bile, “Hayır, satmam, dünyanın milyonlarını da verseler, kitabımdan ayrılmam”, dedim. Adam “Burası Türkiye! Ya devlet zorla almak isterse?” diye üsteleyince de “Benim cesedimi çiğnemeden kapımdan içeri giremezler”, diye kesip attım. Ama olur mu olurdu, insanoğlu bu, her şeyi yapabilirdi, cesedimi çiğneyerek de girebilirlerdi evime. Egemen bey baskı sayısını binden aşağı tutmamak gerektiğini söylediğinde, Selami

bunca kitabın başımıza dert olmasından korktuğunu belirtmişti. Ama, öyle anlaşılıyordu ki, tek kitap daha da büyük sorunlar çıkarabilecekti başımıza.

Aynı gün, akşamüzeri, yakışıklı bir genç adamla gencecik ve çok güzel bir sarışın hanım kapımı çaldı. Hiç kimseyle görüşecek durumda değildim. Ama ikisinin de öyle bir gülümsemesi, öyle insancıl bir bakışı vardı ki kapıyı yüzlerine kapatamadım.

"Kitabı mı görmek istiyorsunuz?" diye sordum.

Sarışın hanım tatlı tatlı gülümsedi.

"Hayır, efendim, biz kitabı kaç gün önce gördük. Sizinle bizim için çok önemli bir konuyu görüşmek istiyorduk", dedi. Arkasından da "Fazla zamanınızı almayız, efendim", diye ekledi.

Genç adam da, duraladığımı görünce, "Biz yabancı sayılmayız, efendim, komşunuzuz", dedi.

Onları içeriye buyur ettim ister istemez. Koltuklarımıza oturmamızdan sonra, genç adam beni, Selami'yi, kızımı, oğullarımı çoktandır tanıdığını söyledi. "Nerede? Nasıl?" diye sorduğumda da tatlı tatlı gülümsedi, "Ben Adanalı Abdüllatif beyin oğluyum, efendim, sizin eski yalının sahibinin", dedi. Sonra, benim herhangi bir şey söylememe zaman kalmadan, "Ben de sizin boşalttığınız köşkü satın aldım, şu sırada elden geçiriliyor, önümüzdeki ayın sonunda, Selma'yla evlendiğimizde oraya taşınacağız", diye sürdürdü. "Düşündük ki Selami beyin kitabı yabancıların eline düşeceğine..."

Birden ortalık kararır gibi oldu, başım korkunç dönmeye başladı.

"Yoksa... yoksa... yoksa..." diye yinelemeye başladım. "Yoksa şimdi de... şimdi de benden..."

"Efendim, evet... evet, ama ben..." demeye başladı adam.

"Dışarı!... Dışarı!... Defolun! Defolun hemen!" diye bağırdım.

O günden sonra telefon eden ya da kapıma gelen gazetecileri de, başka meraklıları da almadım evime. Nasıl olsa, berikilerin de, ötekilerin de Selami'nin kitabının içeriğiyle ilgilendikleri yoktu, boyutları ve biçimiydi ilgilendikleri. Bir de dünyanın en büyük kitabının ardında resim çektirtmek. Bir adam da önce mektupla, sonra eve gelerek *Serencam* üzerine kapsamlı bir kitap yazmak istediğini söyledi. Şaşırmadım desem, yalan olur. *Serencam* üzerine bir kitap değil, on kitap, yüz kitap da yazılsa değerdi. Ama bu adamcağız öylesine yaşlıydı ki, *Serencam* üzerine bir kitap yazmak şöyle dursun, *Serencam*'ın onda birini okumaya bile ömrü yetmezdi belki.

“İyi de nasıl yazacaksınız ki bu kitabı? *Serencam* tek bir örnek, evden çıkarılmasına izin veremem. Siz de en az iki yıl süresince Tanrı’nın günü Kandilli’ye gelip çalışamazsınız”, dedim.

Adam saçma bir şey söylemişim gibi güldü.

“Ben hem emekli bir profesör, hem de tanınmış bir yazarım, efendim; en az kırk kitaba imza attım. Orasından burasından okurum, önemli yerlerini hemen bulurum. Siz de merhumun eşi olarak eksiklerimi tamamlamama yardım edersiniz, olur biter. Bilemediniz, altı ayda kalkarız bu işin altından”, dedi.

Neden bilmem, tepem attı.

“*Serencam*’ın yazarı buradan elli altmış metre yukarıda son uykusunu uyuyor. Mezarında ters dönmesini istemem”, dedim, sonra da adama kapıyı gösterdim.

Şimdi yalnız *Serencam*’la baş başa kalmak, hep onu okşamak, sevmek, okumak, anlasam da, anlamasam da sürekli okumak istiyordum. Gözlerim bir daha açılmamak üzere kapanıncaya kadar. Ama, kapısını sürekli zorlayıp da bir türlü içine girememekten olacak, çok eski bir düşünce yeniden takıldı kafama: Selami’nin bir türlü alışamadığı yazı makinesinin başına geçip *Serencam*’ın öyküsünü yazmak.

Her şey kesin bir karar vermeye bağlıydı. Ben de kararımı verdim ve başladım. Bir ay gibi kısa bir sürede de bitirdim. Ama, ertesi gün, yazdıklarımı gözden geçirirken, daha başlamadan sormam gereken bir soru geldi usuma: “İyi de ne yapacağım ki bunları?” dedim. Sorumun yanıtı hemen gelmedi. Bu arada tüm yazdıklarımı yırtıp atmayı bile düşündüm. Sonra, tam yatmak üzereyken, nerdeyse hiç düşünmeden, dört kâğıt çektim önüme, aralarına da kopya kâğıtları yerleştirip Remington’a geçirdim, başladım bugüne kadar yazdıklarımı yeniden yazmaya. On altı gün sonra da bitirdim. Her kopyayı ayrı bir dosyaya koydum.

Akşam dokuza doğru, tek tek bizimkilerin kapısını çalacaktım. Hepsi de iyi karşılayacaktı beni. Televizyonda izlemekte oldukları diziden koparılmak canlarını sıksa bile, “Buyur, anne, buyur, otur şöyle, sen bizim evi bilir miydin?” diyeceklerdi. Kucağımda dosyalarım, gösterdikleri koltuğa oturacaktım. Ama izledikleri diziden fazla koparmayacaktım onları, hiçbirinde beş dakikadan fazla kalmayacak, her birine bir dosya bırakıp kalkacaktım.

“Bu dosya da neyin nesi?” diye soracaklardı.

“Açıp bakarsanız görürsünüz”, deyip çıkacak, sevgili müştemilatıma dönecektim.

Hiçbirinin okuyacağını sanmıyordum, ama, belli mi olurdu, bakarsın, torunlarımızdan birinin okuyacağı tutardı.

İKİNCİ BÖLÜM

Ölümünden belki üç, belki dört, belki beş gün sonra, haftalık temizliğini yapmaya geldiğinde zili uzun uzun çalıp da kapının açılmaması üzerine korkuya kapılan gündelikçi kadının bizi uyarmasından sonra, eve çilingir yardımıyla girdiğimiz sırada bile, ben de, kardeşlerim de pek öyle kaygılı değildik. Gecenin en büyük bölümünü sevgili eşinin kitabını okumakla geçirdikten sonra, sabaha karşı uyuyakalmış, birden düşüp bayılmış ya da, belli mi olurdu, erkenden kalkıp pazara gitmiş olması olasılığı ölmüş olması olasılığından çok daha yakın geliyordu hepimize. Bu nedenle, içeriye girip de onu masasının başında, sol yanağını ortalara yakın bir yerinden açılmış *Serencam*'ın üzerine yaslamış, kollarını kucağında birleştirmiş durumda görünce, varsayımımızın doğru olduğunu düşünerek rahat bir soluk almıştık. Yazık ki, daha bu rahat soluğu veremeden, kımıltısızlığından, alnının o tuhaf, o korkunç soğukluğundan ve çevresinde kalın bir tabaka oluşturmuş gibi bir izlenim uyandıran ağır kokudan anlamıştık: Zarife hanım *Serencam*'ın on iki bin dört yüz altmış dördüncü ya da on iki bin dört yüz altmış beşinci sayfasını okuduğu sırada dünyamızdan göçmüştü.

Söylemeye gerek var mı, bilmem, bu görüntü hem fazla acı çekmeden, hem de *Serencam*'ın başında, tam gönlüne göre, yani sevgili kocasınınkine çok benzeyen bir ölümle öldüğünü kanıtlar gibiydi. Bu da bizim için bir avunma, acı gerçeği daha yumuşak bir biçimde benimseme nedeni olabilirdi. Gene de sol yanımda Müşfika'nın hıçkırdığını, hemen arkasından da Müştak ağabeyimin "Boşuna uğursuz dememiştik biz bu lenduhaya!" diye homurdandığını, birkaç saniye sonra da Müşerref ağabeyimin "Böyle olacağı belliydi, ev yol geçen hanına dönmüştü", diye söylendiğini işitince, beynime bir yumruk indi sanki, acıdan haykırmamak için zor tuttum kendimi.

Hiç kuşkusuz, bir ölünün cesedi başında ya da arkasından söylenecek sözler değildi bizimkilerin söyledikleri, ama, daha sonra, annemizi babamızın sol yanına gömmemizin ardından, Müştak ağabeyim hem babamız, hem annemiz konusunda çok daha ağır sözler etti, Müşerref ağabeyim de hepsini onayladı. Ama buna şaşmamak gerekirdi. Daha yedi ay önce, hem de Müşfika'yla benim uzun süre direnmemize karşın, içinde doğup büyüdüğümüz, önünde denize girdiğimiz dede konağını babamdan satın aldıkları için dünya ahret düşmanımız saydığı Adanalılara satmakta dayatan kendisi değilmiş gibi, babamı Hayrettin dededen kalanları har

vurup harman savurmakla, annemi de babamı saçmalıklarında sürekli desteklemiş olmakla, o öldükten sonra da herkese kapısını açarak “güzelim villa”mızı yol geçen hanına döndürüp müze ya da türbe gezdirir gibi kitap göstermekle suçluyordu. Kardeşlerim de gönülden destekliyorlardı kendisini. Doğrusunu söylemek gerekirse, o Fransız’ın yazısından sonra, haftalar boyunca bir sürü gazetecinin küçük evin eşiğini aşındırması, birbiri ardından annemle konuşmalar yapıp onun, babamın ve kitabın resimlerini basmaları, bu arada annemin bizlerden fazla söz etmemesi ya da gazetecilerin bizleri bu işe karıştırmak istemez görünmeleri bizimkileri bayağı kızdırmış, biraz da kıskandırmıştı. Müştak ağabeyime inanmak gerekirse, bizler çok büyük bir Osmanlı paşasının torunlarıydık, bu koca yamacı da o mübarek adam bırakmıştı bizlere, ama babamız dünyanın en kalın kitabını yazma tutkusuna kapılarak hepsi birbirinden değerli hanları, hepsi birbirinden güzel konakları, hepsi birbirinden güzel daireleri ve dünyanın en güzel yalısını gözünü kırpmadan satmıştı. Bu değişmez saptamasını ikide bir yineleyip duruyor, öteki kardeşlerim de oturdukları konakları, aldıkları kiraları hiç mi hiç uslarına getirmeden, daha da önemlisi, başka nice taşınmazı, bu arada babamın ölümünün ardından annemi birkaç ay içinde boşaltmak zorunda bıraktıkları koca köşkü kaşla göz arasında, hem de “dünya ahret düşmanımız” diye nitelediklerі Adanalılara satıvermelerini bir an bile göz önüne almadan, durmamacasına verip veriştiriyorlardı zavallı adama. Utanmasalar, bize babamızdan kala kala şu koca kitapla içinde annemin tek başına can verdiği şu kümesin kaldığını söyleyeceklerdi nerdeyse. Evet, böyle, nice yıldır, babamızın yaşamını adadığı kitabına düşmandık hepimiz. Sanki bizlere bıraktığı biricik kalıt oydu da bir açıdan büyüklüğü, bir başka açıdan küçüklüğüyle sürekli tepemizi attırmaktaydı. Uğursuzluğuna ilişkin inancımız da annemizin onu okurken ölmesiyle iyiden iyiye pekişmişti işte. Oysa şu Fransız’ın birkaç yıl önce yazdığı övgü dolu yazıdan sonra gerek konaklarımızın, gerek arsaların değerinin bayağı arttığı da bir gerçekti. Müştak ve Müşerref ağabeylerimizle İhsan eniştemiz de yüzde yüz benimsemekteydi bu düşünceyi. Bu yüzden olacak, içinde doğup büyüdüğümüz konağı da bu hava dağılmadan satmak gerektiğinde dayatmışlardı. Ben de fazla direnmeden boyun eğmiştim, azınlıktaydım nasıl olsa.

Ne olursa olsun, Müştak ağabeyimin etkisiyle, tüm konak ve arsaları öteden beri kendi tapulu malımız saydığımızdan, babamızla annemizin bize bıraktığı tek kalıt uğursuz diye bellediğimiz *Serencam*'mış gibi görünüyordu gözümüze, çözmemiz gereken tek sorun da bu uğursuz dev kitabı ne yapacağımızdı.

Genel olarak benimle aynı görüşleri paylaşan Müşfika da annemizi babamızın kitabı başında ölü bulduğumuz andan beri fazlasıyla duygulu olmuştu, küçük evde en ufak ve en sıradan nesnelerin bile yerinden oynatılmasına karşı çıkıyor, kitabı da masanın üstünde nasıl bulduysak öylece, açık olarak bırakıp çıkalım istiyordu. Kendince bir gerekçe de bulmuştu: kitabın büyüklüğüyle bulunduğu evin küçüklüğü arasındaki oransızlık. Bu oransızlık kitabın büyüklüğünü daha bir belirginleştirecek, bu da değerini artıracaktı. Haklıydı belki de, o Fransız yazar *Serencam*'ı bizim konaklardan birinin salonunda görmüş olsa, bu kadar etkilenmezdi belki. İkide bir yineleyip duruyordu bu görüşünü. Müştak ağabeyimse, onun bunu her yineleyişinde bayağı sinirleniyor, "Etkili olsa ne yazar, olmasa ne yazar, bana boşa harcanmış koca bir yaşamı ve benim elimden alınmış bunca hanı, bunca köşkü, bunca daireyi, bunca arsayı anımsattıktan sonra?" diye kesip atıyor, Müşerref ağabeyim de "Sergilenecek tek nesnesi azman bir kitap olan bir mini müze istiyorsun sen!" diyerek bıyık altından gülüyor, arkasından da koca bir evi kendisine ayırmak istediği nesnenin ne denli uğursuz olduğunu belirttikten sonra, "Belki de en iyi çözüm bu kitabı babamla annemin arasına gömmek olacak", diyordu. İşin tuhafı, hemen her konuda yüzde yüz anlaşmalarına karşın, onun bu sözlerine ilk karşı çıkan Müştak ağabeyim oldu: o sayısız coğrafyacı konukları nedeniyle hepimizin en savurganıydı, ama savurganlığın her türlüsüne karşı çıkmakla övünür dururdu; şimdi de ilkelerine içtenlikle bağlı bir insan olarak, gazetelere verilecek güzel bir ilanın ardından kitabı satışa çıkarmayı en uygun çözüm olarak görüyor, "Fransız'ın ve bizimkilerin övgü dolu yazılarından sonra, belki de çok iyi bir fiyata elden çıkarırız bu lenduhayı", diyordu. "Bir düşünsenize, dünyanın en kalın kitabı, hem de tek olarak basılmış, meraklısı için böyle bir kitap..."

Sonunda dayanamadım, kararlılıkla karşı çıktım bu öneriye, hem saçma, hem utanç verici olduğunu söyledim. Nasıl oldu, bilmem, Müşfika'yla kocası da bana katıldı. Onların ardından, Müşerref ağabeyim de nerdeyse yaşamında ilk kez bizden yana çıktı, "Belki de siz haklısınız;

bakarsın, tek alıcı çıkmaz da büsbütün rezil oluruz", diyerek kapattı konuyu. Bunun üzerine, Müşfika babamızın kitabının dört kardeşten hangisine kalacağını belirlemek üzere aramızda kura çekmeyi önerdi. Ama, kendilerine hiç de iyi şeyler çağrıştırmayan bir nesneyi kapılarından içeri sokmayı düşünmediklerinden, Müştak ağabeyim de, Müşerref ağabeyim de böyle bir kuraya katılmak istemediklerini söylediler. İhsan enişte de *Serencam*'ı evine sokmaya pek istekli görünmeyince, hemen verdim kararımı, "*Serencam* başta olmak üzere, bu evdeki tüm kitap ve defterleri ben alıyorum, bunun karşılığında da evi ve içindeki eşyaları sizlere bırakıyorum", dedim.

Aynı anda, Müşfika başta olmak üzere, üç kardeşimin üçünün de mutlulukla gülümsediklerini gördüm. Müşfika boynuma sarılıp yanaklarımı öptü, "İyi oldu, çocuğunuz olmamasına üzülmezsiniz artık, yıllar yılı oyalanırsınız bununla", dedi. Müştak ağabeyim ellerini ovuşturarak "Ben kardeşlik diye buna derim işte, en zor sorunumuzu da yağdan kıl çeker gibi çözüverdik", dedi. Arkasından da "Hayvanlar koklaşa koklaşa, kardeşler konuşa konuşa", diye ekleyerek bir kahkaha attı. Bu arada, "herkesi mutlu eden bu anlaşma"yı en kısa zamanda noterde sağlama bağlayarak ileride çıkabilecek anlaşmazlıkları önlemek gerektiğini eklemeyi de unutmadı. Bizler de gönülden uyduk önerisine. Bir kadeh tokuşturmadığımız kalmıştı. Müşfika'nın mutfakta bulduğu açılmamış bir Hennessy şişesi bu eksiğimizi de gidermemizi sağladı. Annemizi babamızın yanına gömmemizin üzerinden topu topu beş gün değil de beş koca yıl geçmiş gibi içtik, güldük, eğlendik. Ben kucağımda dünyanın en büyük ve en ağır kitabıyla küçük evden uzaklaşırken, bu kitabın babamızın kırk küsur yıllık çabasının ürünü olduğunu kardeşlerimin ve yeğenlerimin hiçbiri düşünmüyordu belki; belki de, tam tersine, ağır bir yükten, daha da önemlisi, en başta her görüşte içimizi çektiğimiz yalı olmak üzere, nice zenginliklerin elimizden kaçmasının nedeni ve simgesi olmuş uğursuz bir nesneden kurtulmuş olmanın mutluluğunu duyuyorlardı. Kitabın şu anda benim kucağımda bulunmasıysa, günahı onların boynuna, küçük de olsa yeni bir zenginliğe daha kavuşmalarının kesinlik kazanmasıydı.

Ya benim için?

Doğrusunu söylemek gerekirse, ben daha çok kaygılıydım. Evet, babamın kitabını mezara gömülmekten ya da, bir alıcı çıkması durumunda, haraç mezat satılmaktan kurtarmıştım, ama beni kucağımda *Serencam*'la

görünce, Nevin ne diyecekti, bilemiyordum, bizimkilerle pek anlaşamadığını bildiğim için de daha çok kaygılanıyordum. “Olamaz, bana bunu nasıl yaparsın!” diyerek düşüp bayılması, hatta tek sözcük söylemeden kapıyı suratıma kapatması bile olanaklıydı.

Nevin kapıyı suratıma kapatmadı, “Olamaz! Bana bunu nasıl yaparsın!” da demedi. “Haa! Kitabı mı getirdin? Nöbet en küçükten mi başlıyor?” dedi en doğal sesiyle. Çok tuhaf, *Serencam*’ı bizim eve getirmemi sevinçle karşıladığı söylenemezdi, ama bu kadarı bile sevindirici bir tutumdu, o anda kitabı elimden bırakarak var gücümle ona sarılmak, yanaklarını, dudaklarını, alnını, çenesini uzun uzun öpmek, sonra da kucaklayıp yatak odasına götürmek geldi içimden. Ama biraz zor da olsa tuttum kendimi.

“Sen ne nöbetinden söz ediyorsun?” diye sordum.

“Ne nöbetinden olacak, okuma nöbetinden”, dedi.

Gülmekten kendimi alamadım, ama bayağı kaygılıydım.

“Nöbet möbet yok, sevgilim, kitap bizim malımız artık, onu okumak gibi bir düşüncen varsa, rahat rahat okuyabilirsin”, dedim.

Nevin hemen suratını astı.

“Yıllar yılı bu kitabın uğursuz olduğunu yineleyip durmuşlardı. Şimdi hiç yüzleri kızarmadan küçük kardeşlerine kakaladılar demek”, diye homurdandı, arkasından da zorlama bir biçimde güldü. “Her neyse, gir içeri de elinden bırak şu lenduhayı. Kolların kopmuş olmalı”, dedi.

Gerçekten de kopmuş gibiydi kollarım. Hemen salona dalarak kitabı masanın üstüne bırakıp Nevin’in beline sarıldım, önce yanaklarını, sonra dudaklarını öpmeye başladım. O da coşkumu karşılıksız bırakmadı. İçimdeki istek büyüdükçe büyüdü böylece, karşı konulmaz duruma geldi. Belki sevişmeye başladığımız ilk günlerde bile böylesine istememiştim Nevin’i. Sonunda dayanamadım, kucaklayıp yatak odasına götürdüm. Gömleklerimizi, çoraplarımızı bile çıkarmadan yapıştık birbirimize.

Sonra karşı karşıya oturduk, öylece, yarı çıplak, yarı giyinik durumda, hiçbir şey konuşmadan, mutlu mutlu gülümsedik birbirimize. Nevin çok, ama çok güzel görünüyordu gözüme, hele gülümsediği zaman. Bunu ona söylemek istiyor, ama, coşkudan mı, neden bilmem, bir türlü söyleyemiyordum. Dilim tutulmuştu sanki. Sonunda o bozdu sessizliği.

“Şu kitaba bir de ben bakacağım”, dedi.

Kalktı, üstüne hiçbir şey almadan, terliğini bile giymeden salona gitti, kitabı kucaklayıp getirdi, yastığının üstüne koydu, orasından burasından okumayı denedi, belki yarım saat karıştırdı kitabı.

"Olmuyor, bana göre fazla büyük, hem de fazla karışık, daldan dala atlayıp duruyor, ama sen anlarsın kuşkusuz, ne de olsa babanın kitabı", diyerek usulca kapattı kitabı, sonra üzerime eğilerek dudağını dudağıma dokundurdu, "Peki, bu dünyanın en büyük kitabı sana kaça mal oldu?" diye sordu.

"Annemin son evi üzerindeki payımı onlara bıraktım, babamın tüm kitaplarını ve dosyalarını da ben alacağım", dedim.

Alaylı alaylı güldü.

"Çok güzel bir alışveriş", dedi. "Özellikle seninkiler için".

"Evet, öyle", diye onayladım. "Ama babamızın yarım yüzyılını adadığı dev yapıtın açık artırmayla satılmasına ya da mezara gömülmesine boyun eğemezdim".

"Bunları da düşündüler mi?" diye sordu.

"Evet, ama bir an için", dedim.

"Bu da bir şey, evet, bu da bir şey, bir iki dakika süresince şöyle bir düşünmüşler işte, düşünmekle kalmışlar yani", dedi Nevin, sonra gözlerini gözlerime dikti, "Sen kendine yakışanı yapmışsın, sevgilim", diye ekledi.

Bir kez daha beline sarılıp kendime doğru çektim Nevin'i, o da hiç direnmedi, ancak, bu kadarla kalmayacağımı görünce, biraz duralar gibi oldu.

"Müşfik'çiğim, sen her şeyi birbirine karıştırmaya başladın: ben kitap değilim", dedi.

"Sen kitapların en güzelisin", dedim.

O zaman en güzel gülüşüyle güldü.

"Dur, koskoca kitabın önünde olmaz bu iş", deyip kalktı, kitabı dolaba koymaya çalıştı, bir türlü sığdıramadı, kucaklayıp yan odaya götürdü, geri dönüp kapıyı kapattı.

"Tamam, geldim işte", dedi.

Neden sonra, giyinip salona dönerken, kitabı da alıp getirdi, bir kez daha, orasından burasından okumaya çalıştı gene, "Bu nesneyi ta oradan buraya kadar taşımaya değer miydi?" diyecek diye kaygılandım. Bu kez de korktuğum başıma gelmedi: Nevin, her şeyi bırakarak, bu arada, beni de unutarak bir buçuk, iki saat süresince *Serencam*'ı okuduktan sonra, "Bir kez

daha anladım ki bu kitap beni aşıyor, sevgilim”, dedi: “annenin söylediği gibi tıpkı: iki, üç, dört tümceyi, zaman zaman da tüm sayfayı okuyup anlıyorsun, hatta beğendiğin de oluyor, ama bunların arkasından bambaşka, yani az öncekilerle hiç mi hiç ilgisi bulunmayan tümceler çıkıyor karşına, onları da anlıyorsun, üstelik hepsi de düzgün, akıcı, ama birbirine bağlayamıyorsun bir türlü, sonunda da... sonunda da bakıyorsun ki hiçbir şey kalmamış kafanda, hiç okumamış gibi oluyorsun, buna sanat denilebilirse, Selami babanın büyük bir yazar olduğu kesin”.

“Biraz abartmıyor musun, sevgilim?” dedim.

Nevin omuz silkti, sonra güldü.

“Kitap senin: istediğin zaman, istediğin kadar okuyabilirsin artık, notunu da kendin verirsin. Yaşımız genç, zamanımız da bol nasıl olsa”, dedi.

Ben de güldüm.

“Evet, öyle olacak”, dedim. “Okuyacağım elbette, ama ben Selami Harici’nin oğluyum, herhalde anlarım kitabını, çünkü, artık bizim olduğuna göre, bir sayfa burasından, iki sayfa şurasından okumakla yetinmeyeceğim artık, başından başlayıp sonuna kadar gitmeye deneyeceğim”.

Nevin bu kez gülümsemekle yetindi.

“Göreceğiz, sevgilim”, dedi. “Ben pek bir şey anlayamadım, ileride anlayacağımı da sanmıyorum. Ama kitabın anlaşılmaz olduğunu söyleyecek de değilim. Dedim ya, ne bir işimiz var, ne bir çocuğumuz, zamanımız bol nasıl olsa: Selami bey kırk, kırk beş yılda yazmış, sen de dört, dört buçuk yılda okuyup bitirirsin ”.

Ben de katıldım gözlemine.

“Evet, göreceğiz, sevgilim”, dedim.

Gördük de: tam bir hafta süresince, nerdeyse aralıksız bir biçimde okumama karşın, ben de bir süreklilik bulamadım babamın *Serencam*’ında. Ne var ki binlerce sayfadan oluşan bir kitabın birbirine bağlanmayan, sayısız parçalardan oluşmuş olması insana bayağı ters geldiği gibi bu varsayımsal parçaların nerede başlayıp nerede bittiği de anlaşılmıyordu. Arada bir, karanlıkta şöyle birkaç saniye parladıktan sonra siliniveren bir ışık gibi, güzel mi güzel bir parça, en azından hoş bir tümce beliriyor, örneğin karanlık mı karanlık, nerdeyse hiçbir somut veriye bağlanmayan tümceler arasında *“altın sarı ışıl ışıl paha biçilmez altın hayır göklerin tanrıları uçarı bir sevdalı değilim ben bu azıcık altın akı kara haklıyı haksız*

genci yaşlı soyluyu alçak yapmaya yeter bu altın rahiplerinizi ve dindarlarınızı mihraplarınızdan uzaklaştıracak can çekişenlerin yastıklarını başlarının altından çekip alacaktır" sözcükleri gözlerinizi kamaştırıyor, ama bunların ardından donuk mu donuk ve bambaşka bir telden çalan tümceler gelebiliyordu. Bizim peder durgunla taşkının, güzelle çirkinin, anlamlıyla anlamsızın karşıtlığını vurgulamak için mi arkadan o donuk tümceleri getiriyordu, birbiriyle ilgisiz bir sürü parça yazıp bir güzel karıştırmıştı da eline geliş sırasına göre mi geçirmişti kitabına? Yoksa tüm bu parçalar kusursuz bir düzen uyarınca derinlerde bir yerlerde birbirlerine bağlanıyorlardı da ben mi algılayamıyordum? Noktalama belirtkelerinin yokluğu da bir ölçüde zorlaştırmıyor muydu bu işi? Bilemiyordum doğrusu. Doğrusunu söylemek gerekirse, bu kitabın bende yarattığı en güçlü izlenim tutarsızlık, en azından dağınıklıktı. Gene de Sorbonne'da felsefe okumuş, bununla da yetinmeyip devlet doktorası yapmış bir kişinin böylesine ölçüsüz ve tutarsız olabilmesini usuma sığdıramıyordum, anneme hep kitabının bölünmez bir bütün olduğunu yineleyip durmuş olması da kendi algılama yeteneğim konusunda kuşkuya düşürüyordu beni. "Bu alışılmadık kurgunun bir nedeni, bir mantığı olmalı, bu nedene, bu mantığa ulaşmamı sağlayacak bir anahtar da bulunmalı", diyor, anahtarı arayıp tarayıp bulamayınca da çılgına dönüyordum. Öyle bir an geldi ki şu ya da bu biçimde birbirine bağlanmak şöyle dursun, hep sırt sırta ilerleyen bu irili ufaklı tümceleri okuya okuya delirmenin eşiğine geldim nerdeyse. En sonunda, "Hayır, yetti artık! Bu kitabı okumayı sürdürürsem, oynatacağım!" diye söylenmeye başladım ve, kendi payıma, bir daha açmamak üzere kapattım Selami beyin kitabını.

Sonra birden, bir top ışık gibi, bir başka tümce biçimlendi beynimin içinde. Hayır, beynimin içinde değil, gözlerimin önünde: "Yoksa babam deli miydi? Yoksa babam deli miydi?" diye söylendim durdum. Söylemek bile fazla, yalnızca bir soruydu bu, bir gözlem, bir saptama değildi. Gene de somut bir olgu gibi yerleşmeye başladı beynimin içine. Bir yandan, sorumun başta *Serencam* olmak üzere, her şeyi aydınlattığını ya da aydınlatabileceğini düşünüyor, bir yandan da onunla özdeşleşmek üzere olduğumu, yani delirmenin eşiğine geldiğimi sezinler gibi oluyordum. Kendimi dışarıya attım. Yağmur yağıyordu, ama aldırmadım, en az bir saat süresince, nerdeyse hiçbir şey görmeden, hiçbir şey duymadan dolaşıp durdum Harici Tepesi'nde. İliklerime dek ıslandım, ama bu dolaşma,

özellikle de bu ıslanma bayağı iyi geldi bana. Döndüğümde, kuşkumdan hiç kimseye, Nevin'e bile söz etmemeye karar vermiştim. Aşılması olanaksız bir ikilem içindeydim çünkü, bir yandan Selami Harici beyin delinin teki olduğunu düşünüyor, bir yandan da böyle bir şey düşünebildiğim için kendimi suçlu buluyordum.

Ben böyle Selami Harici'nin bir deli, kitabınınsa, bölünmez bir bütün olmak şöyle dursun, bir yamalı bohça olduğunu düşünürken, bizim Nevin en azından benzersiz bir basım ve ciltçilik örneği olan dev kitabı hep bu dağınık odada tutmanın yazına ve sanata saygısızlık olduğunu, bu nedenle de kitaplığı yeniden düzenlemem, onu da boyutları ve niteliğiyle orantılı bir yere koymam gerektiğini yineleyip duruyor, ben de "Hele dur bakalım, bir şeyler düşünürüz", diye geçiştiriyordum her seferinde. Ne var ki *Serencam*'ı bir köşeye kaldırıp orada unutmak düşüncesinde de değildim. İkide bir açıp orasından burasından okuyor, değişik sayfaları arasında birtakım bağıntılar kurmaya çalışıyor, hiçbir zaman olumlu bir sonuca ulaşamasam da havlu atmak istemiyordum.

İyi kötü bir anahtara ulaşabilmek umuduyla annemin gözlerini yumduğu müştemilatın raflarında, çekmecelerinde kitap, dergi, gazete, defter, mektup, ne varsa, hepsini toplayıp getirdim, geldikleri yerdeki düzene göre bizim evde boş bir odaya yerleştirdim, sonra da tek tek gözden geçirmeye başladım, nerdeyse bir ay süresince ve özenle inceledim. Yaşamımda tam anlamıyla bilinçli ve gönüllü bir çalışmaya adadığımı söyleyebileceğim tek dönem de bu oldu belki. Yazık ki bu dönemin sonunda da *Serencam* konusunda beni az çok aydınlatacak tek ışık, tek iz çıkmadı karşıma. Çıktıysa da ben görmedim.

Fransız'ın yazdığı o ünlü yazı *Serencam*'ın içeriğiyle değil, biçimi, boyutları, kâğıdı ve cildiyle ilgiliydi. Adam dilimizi bilmediğine göre, başka türlü olması da beklenemezdi. Ama bizim yazarlarımızın gözlem ve yorumları da aynı sınırlar içinde kalmaktaydı. Bu adamdan ayrıldıkları tek nokta *Serencam*'ı uzunluğu, kâğıdı ve cildiyle, yani bir nesne olarak ulusal bir övünç kaynağı biçiminde değerlendirmeleriydi. Yazılarının başlıkları bile yeterince göstermekteydi bunu: kimi "İşte kitap!" demişti, kimi "Kitaplar kitabı", kimi "En büyük *Serencam*, başka büyük yok!", kimi de "Türkün başyapıtı". Her tümcesini üç noktayla bitiren coşkulu bir yazarımız "Avrupa, Avrupa, gör kitabımızı!..." diye haykırıyor, bir başka yazarımızsa, Selami Harici beyefendinin tek büyük harfi ilk tümcesinin başında, tek

noktayı da yirmi dört bin yedi yüz on sekizinci sayfasının sonunda kullandığı dev yapıtını “dünyanın sekizinci harikası” olarak nitelemekteydi. Kısacası, övgü de, yorum da çoktu, ama açıklama yoktu. Bundan daha doğal bir şey de olamazdı: yazarı dışında hiç kimse okumamıştı *Serencam*’ı.

Uzun sözün kısası, kitabın içeriği konusunda herhangi bir soru bile gelmemişti tüm bu yazarların usuna. Yapıtın boyutlarını, kâğıdının niteliğini, cildinin meşinini gerçek birer değer ölçütü olarak görmüşlerdi. Bu arada Kandilli’deki evin çevreniyle nazır Harici efendi döneminden kalmış birtakım antika nesneler de yazarlarımızın gözünde *Serencam*’ın değerine değer katmıştı. Geri yanına, yani içeriğine gelince, yapıtın başına bir tür tanımlık ya da ozanlar ozanı Dante’ye bir selam olarak konulduğunu sandığımız *“Yaşam yolumun ortasında karanlık bir ormanda buldum kendimi”* tümcesi bile hiç kimsenin dikkatini çekmemiş, çekmişse, o da ötekiler gibi ilk kez Selami Harici beyin kaleminden çıkmış bir tümce olarak çekmişti.

Gene de bir işe yaradı benim bu araştırmalar: babamın kitabının gizine ulaşmaya çalışırken, birkaç ay önce annemin verdiği dosya çarptı gözüme. Hiç açıp bakmadan bir dolabın üstüne koymuş, sonra da unutup gitmiştim. Hemen açıp okumaya başladığımda sevinçten uçacaktım nerdeyse: annem her şeyden önce babamın yazma serüveni anlatmaktaydı. Yazık ki babamın yazdıklarının onun için de kapalı kaldığı anlaşılıyor, yani ilgilendiren konuda fazla bir ışık içermiyordu. Ama bu defterleri okumamdan birkaç gün önce, birileri, hatta Nevin söyleyecek olsa, beni kahkahalarla güldürecek bir şey oldu: oturup bir şeyler yazmak hiç sevmediğim, hiçbir zaman da beceremeyeceğimi düşündüğüm bir şeyken, bir yazma isteğidir uyandı içimde. Önce bunun geçici, geçici olduğu kadar da saçma bir istek olduğunu düşündüm, kafamdan atmaya çalıştım, ama her geçen gün biraz daha güçlendi bu istek. Kimi zaman annemin yazdıklarına kendi bildiklerimi de katarak babamın büyük tutkusunun öyküsünü bir romana dönüştürmeyi düşündüm, kimi zaman da *Serencam* üzerine kapsamlı bir inceleme yazmayı. Ama sonunda annemin yaptığından fazlasını yapamayacağımı anladım: gizine eremesem de babamın dev kitabıyla ilgili ne gördüysem, ne işittiysem, ne düşündüysem, ne düşlediysem hepsini yazıya dökmeye karar verdim. Işığa ulaşamasak da çevresinde dönmek, en azından bu ışığın varlığını kesinlemek benim durumumda bir insanın izleyebileceği tek yolmuş gibi geldi bana.

Benzerlerimiz karşısındaki konumumuz da bu değil miydi gerçekte? En yakınlarımız da olsalar, insanların bizim için en şaşmaz, en somut yanları dış görünüşleriydi kuşkusuz, ama onları açıklamazdı bize. Buna karşılık, ister doğru olsunlar, ister yalan, en sıradan söylemleri bile yüzlerce olguyla ilişkilendirilebilir, yüzlerce, binlerce anlama çekilebilir, bizi kesin bir bilgiye olmasa da belli bir kanıya götürebilirdi. Bu durumda, doğru anlaşılmak boş bir düş bile olsa, izlenecek en iyi yol görüp işittiklerimizi kendi açımızdan anlamaya ve anlatmaya çalışmaktı. Ama beni her şeyden çok *Serencam* ilgilendirmekteydi. *Serencam*'ın gizini çözmek, Selami Harici beyin gizini de çözmek olacaktı.

Alıp eve getirdiğimde yemek masamızın üstünde geçirdiği ilk geceyi saymazsak, başlangıçtan beri müştemilattan getirdiğim kitapları yerleştirdiğim odada durmaktaydı. Salonda görkemli cildine ve olağanüstü boyutlarına uygun bir yere koymayı da düşünmüştüm ya Nevin salonumuzun havasını ağırlaştıracağı gerekçesiyle karşı çıkmıştı buna. Ben de ille burada duracak diye dayatmamıştım doğrusu. Zavallı kitabın uğursuzluk ünü göz önüne alınınca, kapıdan içeri sokulmasına ses çıkarmamış olması bile sevindirici bir şeydi. Ne var ki, annemin defterlerini okuyup bitirdiğim günden beri, Selami Harici beyin kitabının bu küçük odada kalması bana ters gelmeye başlamıştı. Nevin de buraya hiç gelmiyor, kapısını aralayıp şöyle bir baktığı bile olmuyordu. Yalnızca ben giriyordum arada bir, hep bir şeyler çıkarabilmek umuduyla koca kitabı önüme çekip yarım saat, bir saat süresince orasından, burasından okuyordum. Yazık ki çabam hep aynı biçimde sonuçlanmaktaydı: nerdeyse her tümcede babamın sesi vardı, nerdeyse her tümceyi okumuyor da ondan dinliyordum sanki. Tümceleri tek tek anlamlıydı, ama gerçekten de böyle miydiler, yoksa kısa bir süre önce yitirdiğim babamın elinden çıktığını bilmem mi neden oluyordu buna, bilemiyorum, kolay kolay bağlanmıyorlardı birbirlerine, ikisi, üçü, zaman zaman beşi, altısı, hatta onu birbirine bağlanır gibi olsa da bir süre sonra bir de bakıyordum ki bambaşka bir telden çalmaya başlamıştı bizim kitap. Şöyle derin bir soluk alarak "Babam burada neyi anlatmak istiyor?" deyip az önce okuduğumu bir kez daha ve tüm dikkatimle okumaya başladığım zamansa, ya dört beş anlam birden içeriyormuş gibi görünüyor, ya da her türlü içerikten yoksun bir sözcük yığını karşısındaymışım gibi bir izlenim uyandırıyordu. Yirmi dört bin yedi yüz on sekiz sayfanın hangisini açarsanız açın, hiçbir zaman değişmiyordu durum.

Kim bilir, belki de *Serencam* anlatmaya ve anlamaya karşı çıkmak, iletişimsizliği kendinde somutlaştırmak ya da simgeleştirmek amacıyla yazılmış bir yapıttı. Ne olursa olsun, dev kitap çok yakınımda bulunduğundan mıdır, nedir, sürekli kafama takılıyordu bu durum, bunun sonucu olarak da nerdeyse her gün yeniden başlıyordum aynı deneye. Kafam altüst olmuş durumda odadan çıktığım zaman da Nevin tuhaf bir biçimde gülümsüyor, "Bakıyorum, Selami bey gene sarhoş etmiş seni", diyordu.

Kitabı eve getirişimden nerdeyse bir ay sonra bile hep aynı durumdaydım.

Tüm dikkatimi toplayarak yeni bir okuma deneyine giriştim, sonuç gene değişmedi: annemin ya da Nevin'in çıkardığından ötesine geçemedim. Uzun süre bir neden aradım buna, ama bulamadım bir türlü. Sonra, birden, "Kusur bizde olamaz mı?" dedim. "Başka kitapları ne kadar anlıyoruz ki?" Babamın on beş yirmi türkçe kitabının arasından gelişigüzel bir kitap çektim. *Nur baba* adlı bir romandı. Herhangi bir yerinden açıp okumaya başladım. Dili oldukça eski, tümceleri de bayağı uzundu, ama hiç de *Serencam* gibi değildi, tam olarak anlıyordum okuduğumu, anlatılan oluntular açıklıkla bağlanıyordu birbirine, tek eksik yazarın sesini işitmememdi nerdeyse. Kapıp koyuverdim kendimi kitaba, en az on beş, yirmi sayfa okudum belki, daha da okuyacaktım, ama sayfayı çevirdiğimde, önüme bir küçük fotoğraf düştü, uzun saçlı, kaytan bıyıklı, çok yakışıklı bir genç adam fotoğrafı. "Babacığım, babacığım, babacığım", diye söylenmeye başladım, gözlerimin yaşardığını duydum. Babamın gençlik fotoğraflarını daha önce de çok görmüştüm. Ama, neden bilmem, hiçbirinde bu kadar yakışıklı değildi, hiçbirinde böylesine güzel bakmıyordu. Uzun süre hiçbir şey yapmadan, nerdeyse gözlerimi bile kırpmadan baktım, "Hiçbirimiz senin gibi olamadık, babacığım, hiçbirimiz seni anlayamadık, işte görüyorsun, kitabını da anlayamıyoruz", dedim. Neresinden bakılırsa bakılsın, yüzde yüz saçmaydı, ama o anda babamın yakışıklılığı kitabının değerinin güvencesiymiş gibi bir düşünceye kapıldım. Fotoğrafı alıp özenle cüzdanıma yerleştirdim.

Bir süre sonra, küçük odaya gelip karşıma oturduğunda, cüzdanımdan çıkarıp Nevin'e uzattım.

"Şuna bir bakar mısın, sevgilim? Hiç bu kadar yakışıklı bir adam gördün mü?" dedim.

Nevin uzun uzun baktı fotoğrafa.

“Evet, çok yakışıklı gerçekten. Ama Selami baba son günlerinde de çok yakışıklıydı”, dedi.

“Peki, böylesine güzel bir adamın elinden çıkmış bir kitap uğursuz ve anlamsız olabilir mi sence?” diye sordum.

Hiçbir şey söylemeden yüzüme baktı bir süre.

“Ne demek istediğini anladım, ama adam başka, kitap başka, yüz başka, kafa başka”, dedi. “O odada kalmasını istemiyor musun?”

“Hayır, öyle bir şey söylemedim, bir ara düşünmüştüm, ama onu o odada görmeye ve okumaya alıştım artık”, dedim.

Gerçekten de alışmıştım, Nevin’in bu soruyu neden sorduğunu da anlamadım, ama konuyu uzatmak istemedim.

“Unut gitsin”, dedim.

Ben de unuttum.

Sanırım, üç gün sonra, bir akşamüstü, eski arkadaşlarla buluşup deniz kıyısında bir şeyler atıştırıp eve döndüğümde, bizim Nevin, yüzünde anlatılmaz bir mutluluk, boynuma sarılıp beklenmedik bir coşkuyla öpmeye başladı beni.

“Sevgilim, bu ne sevinç böyle? Ne oldu, büyük bir servete mi konduk?” diye sordum.

Gene yanaklarımı öptü.

“Serveti boş ver sen, sevincimin nedeni çok daha önemli: az önce doktordan döndüm: ben hamileyim, sevgilim”, dedi.

Nevin evlendiğimizden beri, yani yaklaşık dört yıldır, hep bir çocuğumuz olsun istiyordu, ben de istemiyor değildim doğrusu, ama olmuyordu işte, hekimler de doyurucu bir açıklama yapamıyor, “Bekleyeceğiz”, diyorlardı. Ama biz beklemez olmuştuk artık, umudumuzu kesmiştik. Nevin’in güzel haberine inanamadım.

“Beni işletme, Nevin, şakanın da bir sınırı var”, dedim.

“Şaka değil, şaka değil!” diye atıldı. “İnanmazsan, aç telefonu, doktorla konuş”.

Ne yapacağımı, ne söyleyeceğimi bilemeden, kızmakla sevinmek arasında bocalarken, masanın tam ortasında, hem de Nevin’in çok sevdiği sırma işlemeli örtünün üstünde, tüm görkemiyle *Serencam*’ı gördüm. Daha bir büyümüş gibi geldi bana.

“Bu da nesi?” diye sordum. “Hangi dağda kurt öldü de bu lenduha buraya geldi ki?”

Nevin bir kez daha sımsıkı sarıldı bana.

“Uğursuz da uğursuz diye tutturmuştu seninkiler, ama şimdi kesinlikle biliyorum ki tam tersi!” dedi. “Evet, tam tersi, sevgilim. Çok uğurlu Selami babanın kitabı, onu Tanrı gönderdi bize: inanmazsan, al eline kalemi de hesapla, çocuğumuz ana rahmine *Serencam*’ın bu eve geldiği gün düştü!”

Nevin’i sımsıkı kucaklayıp var hızımla kendi çevremde döndürmeye başladım. Nevin bir kaza yapmamdan korktu.

“Müşfik, yavaş! Müşfik, dur Tanrı aşkına! Her şeyi berbat edeceksin!” diye bağırdı.

Ben de durdum.

“Çok güzel! Çok güzel! Çok güzel, sevgilim! Nicedir hiç bu kadar sevinmemiştim”, dedim soluk soluğa, sonra güldüm, “Ama bundan hiç kimseye söz etmeyelim, kitabımıza da, bebeğimize de nazar değmesin”, diye ekledim.

Kitabımızın uğurundan da, Nevin’in hamileliğinden de hiç kimseye söz etmedik epey bir süre, büyük mutluluğumuzu hiç kimseyle paylaşmadık. Ama Nevin’in mutluluğuna gölge düşüren bir şey vardı: *Serencam*’ın yemek masasının üstünde durmasından, bunun sonucu olarak ikide bir yerinden kaldırılmasından rahatsız oluyor, boyutlarına ve değerine yaraşır özel bir yeri olsun istiyor, isteğinin gerçekleşmesi için de tüm mücevherlerini satmaya hazır olduğunu eklemeyi unutmuyordu. Doğrusunu söylemek gerekirse, ilk günlerde her söyleyişinde gülüyordum, sonra, bunu gerçekten çok istediğini görünce ben de kararımı verdim.

“Sen hiç merak etme, sevgilim, Selami Harici beyin oğlu bir değil, beş kitaplığın da altından kalkar”, dedim.

Sonra sordum, soruşturdum, Egemen beyden bile görüş aldım, sonunda İstanbul’un en yaratıcı marangozlarından birini: İshak ustayı buldum. Geldi, önce kitabımıza baktı, sonra yalnız salonu değil, tüm evi ve eşyalarını uzun uzun gözden geçirdi, arkasından da salonun penceresiz duvarının ortalarında, döşemeden tavana kadar uzanacak koca bir dolap çizdi. Alt bölümleri kapalı, üst bölümleri açık ve yaklaşık otuz santim derinliğinde bir kitaplık özellikleri taşıyor, orta bölüm hem yukarıdan, hem kapaklı bölümlerin üst yanından, yetmiş beş santim uzunluğunda, iki buçuk

santim kalınlığında açık renk ve tek parça bir tahtayla üç bölümü birbirine bağlıyor, yukarıdaki bağlama tahtasının orta yerinde bir lamba yuvası yer alıyordu. Ortada, kapaklı bölümler arasında boş bırakılan yere bir iskemle çizdi, istenince camla kapatılıp istenince açılabileceğini söylediği orta bölümün yaylı bir düzenek yardımıyla kolayca öne çekilebilecek orta tabanının üstüne de büyük bir kitap resmi oturtup taslağı Nevin'e uzattı, "Bence sizin dev kitaba böyle bir dolap yakışır", dedi, hemen arkasından da "Ama böyle kocaman bir kitabın ikide bir yerinden çıkarılmaması gerekir; okunacaksa, yalnız burada, yani kendi yerinde okunmalı", diye ekledi.

Nevin coşkuyla elini sıktı adamın.

"Çok güzel! Çok güzel! Hemen başlayalım da kitapçığımız evine bir an önce kavuşsun", dedi.

"Kitapçık" sözcüğü İshak ustayı gülümsetti. Ama görgülü adamdı, fazla belli etmedi bunu.

"Peki, efendim, kullanacağımız kereste ve öteki gereçler konusunda da her seferinde görüşünüzü alacağım", dedi.

"Tamam, oldu", dedi Nevin, sanki kendi yazdığı bir kitabın "ev"i söz konusuymuş gibi coşkuluydu.

Sonraki günlerde, bebeği gibi dolabını da büyük bir sabırsızlıkla bekledi. *Serencam*'ın konutunun ve her iki yanında yer alarak tüm duvarı kaplayacak olan kitaplıkların yapımı bayağı uzun sürdü. Evimizin kapısından girdiğinde bebeğin de aileye katılmasına en fazla üç hafta vardı. Ustaların kitaplığı kurmasını coşkulu bir sabırsızlıkla izledik. En sonunda, akşama doğru, ortalık kararırken, ben *Serencam*'ı yerine yerleştirip de bölmenin lambasını yaktığım zaman, Nevin uzun olduğu kadar da derin bir sevinç çığlığı kopardı, arkasından da "Çok güzel! Çok güzel! Olmayacak gibi güzel! Bundan daha görkemlisi yapılamazdı bence!" dedi. Ben de aynı kanıdaydım doğrusu. "Evet, sevgilim, *Serencam*'a bundan daha uygun bir yer düşünülemezdi", diye ekledim. Gerçekten de, kitabımıza ancak böyle bir dolap, daha doğrusu, böyle bir yuva yakışırdı. Kitabın kendisi de fazlasıyla görkemliydi kuşkusuz, ama insanlar onu şimdi bizim köşkün salonunda, özel yerinde değil de sıradan bir ortamda görseler, aynı hayranlığı duyarlar mıydı, hiç sanmıyordum. Şimdi özel ışığının altında çok daha bir görkemli görünüyor, dolabın, hatta tüm salonun odağıymış gibi bir izlenim uyandırıyordu. Sonraki günlerde, babamın öteki kitaplarını da getirip yeni kitaplığımıza yerleştirmemizden sonra, salona daha bir canlılık,

daha bir sıcaklık geldi sanki. Ama, belirttiğim gibi, kitaplığın, hatta tüm salonun odağını *Serencam* oluşturmakta, geri kalan her şey onun büyüklüğünü ve benzersizliğini vurgulamak için oradaymış gibi bir izlenim uyandırmaktaydı: kapıdan girenler önce *Serencam*'ı görüyor, bir kez gördükten sonra da gözlerini kolay kolay ayıramıyorlardı ondan. Hiç unutmam, evimize ilk kez gündeliğe gelen Hatice hanım "Allah'ım, büyük Allah'ım, senin hikmetinden sual olunmaz. Böyle böyük, böyle gözel bir *Kuran-ı kerim* görmemiştim ömrümde, şükürler olsun, bunu da nasip ettin bana", demiş, sonra da önüne diz çöküp dua etmeye başlamıştı.

Biz de daha çok burada, yeni kitaplığın karşısında oturmaya başladık. Ama, şaşırtıcı bir şey, daha önce, buraya konulduğunda kitabımız anlaşılır olacakmış gibi bir duyguya kapılmış olmamıza karşın, görünümü bozmaktan mı, düş kırıklığına uğramaktan mı korkuyorduk, nedir, şimdi değil onu açıp okumak, elimizi bile sürmüyorduk nerdeyse. *Serencam* okunmak için değil de bakılmak için yazılmıştı sanki. Nevin'e de söyledim bunu. O da, yüzünde varla yok arası bir gülümseme, gözlerini kitabımıza dikip düşündü bir süre, "Evet, sevgilim, evet, neden olmasın?" diye mırıldandı. "*Serencam*'ı yalnızca görmek de zenginleştiriyor insanı, bir resim, bir heykel gibi".

Ne olursa olsun, salonun yeni düzeninden de önemli bir sorun vardı önümüzde: her dakika Nevin'in doğum sancısı başlayabilirdi. İkide bir sözü doğacak çocuğumuza getiriyor, oğlan mı, kız mı olacağından saçının rengine, gideceği okuldan seçeceği uğraşa, hatta eşe kadar el atmadık konu bırakmıyorduk. Sabırsızlıkla beklediğimiz gün de geldi sonunda: Nevin hem kocaman, hem çok güzel bir oğlan doğurdu. Adını önceden kararlaştırmıştık: oğlan olursa Lami, kız olursa Lamia koyacaktık, oğlan oldu, Lami koyduk. Ben de yıllardır bir kez olsun dokunmadığım Leica'yı yeniden elime aldım, oğlumuzun her bakışını, her devinimini fotoğraflarla saptamaya başladım.

Nerdeyse aynı bahçenin içinde oturmamıza karşın, biz fazla gidip gelmezdik birbirimize, ama önemli günlerde, yani ölümlerde, doğumlarda, bayramlarda şaşmaz bir biçimde bir araya gelirdik. Bu kez de öyle oldu. İki ağabeyim ve eşleri, Müşfika ve kocası, Müştak ağabeyimin kızı Nuray, Müşfika'nın oğlu Tarık da Nevin'i ve oğlumuzu görmek üzere doğumdan en fazla üç saat sonra doğumevine dolmuşlar, Nevin'in odasını bir çiçek bahçesine dönüştürmüşlerdi. Görünüşe bakılırsa, iki büyük yitiğin ardından,

Harici'lere yeni bir üye katılması hepsini sevindirmişti. Bebeği görünce hayranlık çığlıkları kopardılar, "Tanrım, ne güzel bebek bu!" diye haykırdılar, hemen aynı anda da nazar değmesin diye parmaklarının dışıyla en yakın tahtaya vurmayı unutmadılar. Ama bebeği bir de evde görmeye geldiklerinde gözlerinin ilk dikildiği şey kitaplık ve *Serencam* oldu. Daha önce *Serencam*'ı her görüşünde suratını asan, *Serencam*'a ilişkin her sözümüzü ağzımıza tıkayan Müştak ağabeyimiz bile, onu yeni ortamında, kitaplığın orta bölümünde tek başına ve ak bir ışık altında görünce, "Aman, Tanrım, şuna bakın, ne kadar güzel!" demekten kendini alamadı. Ötekiler de üç aşağı beş yukarı aynı tepkiyi gösterdiler. Sonra, dakikalar geçtikçe, kardeşlerimiz ve yengelerimiz bu boyutlarda bir kitabın ancak tüm bir yaşamın kitabı olabileceğinde birleşiyor, böyle tüm bir yaşamın kitabını yazabilmek için de insanda benzersiz bir kararlılık, benzersiz bir dayanma gücü, benzersiz bir sanat ve düşünce birikimi bulunması gerektiğini ileri sürüyor, babamızın ölümünden önce kendisini eleştirmek, hatta aşağılamak amacıyla anlattıkları birtakım ayrıntıları şimdi de büyük tutkusunun kanıtları olarak değerlendiriyorlardı. Bizim beş yıldan sonra bulduğumuz çocuk da, çocuğu doğurmuş olan anne de, saatler de unutuluveriyordu *Serencam*'ın yanında.

Hemen her zaman olduğu gibi, bu toplantıya da son noktayı Müştak ağabeyimiz koydu.

"Neyse, açıkça görülüyor ki babamızın en değerli kalıtına sen kondun, Müşfik'çiğim", dedi. "Her zaman şanslı bir çocuktun, babam da, annem de en çok seni severdi. Kitabı sende olduğuna göre, Selami bey yattığı yerde de hoşnuttur. Ama biz kardeşlerin bu kitabı her düşünüşümüzde içimizi çekeceğiz; bunu da unutma", dedi.

Gülümsemekle yetinmek istedim, ama tutamadım kendimi.

"Ama hiçbiriniz istememiştiniz onu, uğursuz olduğunu söyleyip duruyordunuz", dedim.

Müştak ağabeyim yapmacık bir biçimde içini çekti.

"Bu konuda ne kadar yanıldığımızı yalnızca kitabın görkemi değil, senin dört kiloluk tosun da açıkça gösteriyor, sevgili kardeşim", dedi.

Öteki kardeşlerimle eşleri de başlarıyla onayladılar Müştak ağabeyimizin gözlemini.

Bense, mantık açısından bakıldığı zaman, insanların sözlerine ve davranışlarına akıl erdirmenin çok zor olduğunu düşündüm. Ne olursa

olsun, o anda, kapının eşiğinde, “Benim size bıraktıklarımı verin, kitabı alıp götürün, ne yaparsanız yapın”, diyecek olsam, önce bayram ederler, sonra da gırtlak gırtlağa gelirlerdi belki.

“Evet, dört kardeşin en şanslısı benim, burası kesin”, dedim.

Hiçbirinden ses çıkmadı, yalnızca suratlarını astılar. Anlaşılan, kendileriyle alay ettiğimi sanıyorlardı.

Belki de haklıydılar. Ama kapıyı kapatıp Nevin’in yanına dönmemden sonra bir düşüncedir aldı beni. Bizimkilerdeki bu tutum değişimini anlamakta zorlanıyordum. Maçka’dan denize bakan koca bir daireye mal olduğu, üstelik, biraz da bu yüzden, adı uğursuza çıktığı için görmek bile istememişlerdi bu kitabı. Oysa şimdi üzerinde hiçbir işlem yapılmamış, değerine hiçbir değer eklenmemiş olmasına karşın, yalnızca güzel ve özel bir yere konulduğunu, dolayısıyla birilerince değerli bulunduğunu gördükten sonra, ona bakmaya doyamıyor, böylesine değerli, böylesine güzel bir nesneyi elden kaçırdıkları için üzülüyor, uğurlu olduğunu söylüyorlardı. Kısacası, eskiden bildiklerinin tam tersine dönüştürüyorlardı onu. Gene de bizimkilerin ona annemle babamın verdiği değeri verdiklerini söylemek zordu. *Serencam*’ı öncelikle bir nesne olarak görüyor, büyüklüğünden ve yer aldığı ortamdan dolayı, özellikle de biz ona değer verdiğimiz, onun için küçümsenmeyecek bir masrafa girerek böylesine görkemli bir dolap yaptırttığımız için değerli buluyorlardı. Düşünsel ve yazınsal bir değeri var mıydı, yok muydu, orasını biz de pek bilemiyorduk doğrusu, ama, göründüğü kadarıyla, kitabın bu yanı hiç mi hiç ilgilenmiyordu bizimkileri. Onlar işin başında da *Serencam*’ın bu yanı üzerinde hiçbir zaman durmamışlardı.

Ne olursa olsun, şimdi ona daha çok değer veriyor, kendi değer ölçütlerinin de kitabın gerçek değerinin karşılığı olduğuna inanıyorlardı. Daha da ilginci, dün olduğu gibi bugün de yapıtın içeriğini önemsemiyor, açıp şöyle birkaç sayfasını okuma çabasına girişmiyor, *Serencam*’ı tümüyle görüntüsüne ve bulunduğu ortama indirgemek pahasına, onu yalnızca nesne olarak görmekte dayatarak karşısına oturup dakikalarca bakıyor, görüntüsünden güzelduyumsal bir tat aldıklarını da açıkça belli ediyorlardı. Bu yüzden olacak, birbirlerine ancak önemli günlerde gitmeyi sürdürmelerine karşın, o günden sonra bizim eve oldukça sık gelmeye başladılar. Bir gerekçeleri de yok değildi: kendilerinin artık küçük çocukları olmadığından, Lami’yi sevmeye geldiklerini söylüyor, sözlerini inandırıcı

kılmak için de hiçbir zaman elleri boş gelmiyorlardı. Böylece Lami'nin odası bir oyuncakçı dükkânına dönmüş, giysi dolabı da tıka basa dolmuştu. *Serencam*'a duydukları ilgiyi gizlemeye çalıştıkları da yoktu artık. Müştak ağabeyim, hemen her gelişinde, özel dolabının karşısına oturup kitabı bir süre seyrettikten sonra, şaşmaz bir biçimde bana dönüyor, "Sen yok musun, sen? Nasıl da bilirsin işini! Yağdan kıl çeker çekip aldın koca kitabı elimizden!" diye yineliyordu. Bu kadarla kalsa, gene iyi, ama kalmıyordu: sorun karşılıklı bir uzlaşmayla çözülmüşken, gerek o, gerek öteki kardeşlerim babalarının en değerli anısını görmeyi doğal bir hak olarak değerlendiriyor, bunu da açıkça belli ediyorlardı. Biz de kendilerine hak vermiyor değildik doğrusu. Ne olursa olsun, gerek ben, gerek Nevin, ağabeylerimizi de, Müşfika'yı da severdik. Sıkışık durumda da olsak, böyle sık sık kapımızı çalmaları hoşumuza gidiyordu, daha da güzeli, bu beklenmedik ilgiyi bize tanıdıkları bir ayrıcalık olarak görmeye başlıyor, bundan da sevinç duyuyorduk. Öyle sanıyorum ki oğlumuz da çok hoşlanıyordu bu ilgiden. Daha altı, yedi aylıkken bile, adlarıyla olmasa da yüzleriyle tanıyordu onları, sevilmekten, kucaktan kucağa gitmekten hoşlandığı da açıktı.

Müşerref ağabeyim kitabı göstermek için iki gün sonra bir ozan arkadaşını getirip getiremeyeceğini sorduğu zaman da bir dakika bile duralamadan bunda bir sakınca görmediğimizi söyledik. Adamcağızın sakınılacak bir yanı da yoktu ayrıca, gözlüğünün kalın camlarının ardından herkese ve her şeye dost dost gülümser gibiydi. Kitaba bir süre baktıktan sonra da "Dokunmamda bir sakınca var mı?" diye sordu.

"Hayır, yok", dedik.

O zaman, teşekkür ederek dolabın özel iskemlesine oturup altlığı kendine doğru çekerek okşar gibi dokundu *Serencam*'a, büyük bir özenle açtı, ilk birkaç sayfasını büyük bir dikkatle gözden geçirdi, sonra bana döndü.

"Hiç not mot almadan birkaç sayfa okumama izin var mı?" diye sordu.

"İzin sizin, efendim", dedim.

Gene teşekkür etti, hemen arkasından da okumaya girişti. Oldukça uzun bir süre, hiç başını kaldırmadan, nerdeyse soluk bile almadan okudu. En sonunda, başını kaldırıp bizlere gülümsediğinde en az yedi sekiz sayfa

okumuş olması gerekirdi. Gözlerini tavana dikerek derin derin soludu, sonra Müşerref ağabeyime döndü.

“Benim görüşümü sorarsan, çok uzun ve çok derin bir şiir karşısındayız, Müşerref’çiğim, derin mi derin, aynı zamanda da dost bir şiir; bildik bir yerlere götürüyor insanı, ‘Ben buralardan daha önce de geçmiş olabilirim’, dedirtiyor, hele ilk tümcesi; ilk tümcesi öyle anlamlı, öyle özlü ki hayranlıktan donup kalıyorsun”, dedi, öyle dalıp gitti ya da donup kaldı bir süre, sonra birden bana döndü, “Evet, böyle, Müşfik beyciğim, döne döne okumak gerekir bu yapıtı, çünkü döne döne yazılmış”, diye ekleyip gözlerini tavana dikti.

Müşerref ağabeyim de başıyla onayladı bu gözlemi. Ama adam ne demek istiyordu, döne döne nasıl yazılırdı bir kitap, döne döne okumak nasıl bir şeydi, anlamak olanaksızdı. Sorduğum zaman da açık bir yanıt vermedi bana, çenesiyle kitabı gösterdi bana, derin derin içini çekerek “Bence her şey orada yazılı, efendim”, demekle yetindi, sonra gözlerini gene tavana dikti, “Okumasını bilenler için elbette”, diye ekledi. Ama kendisi okumasını bilenlerden miydi, değil miydi, okuduklarından bir şeyler anlamış mı, anlamamış mıydı, anladıysa ne anlamıştı? *Serencam*’ın ilk satırları neden “Ben buralardan daha önce de geçmiş olabilirim” dedirtiyordu? Bu konuda da herhangi bir açıklamaya girişmedi.

Ne olursa olsun, Müşerref ağabeyimin aynı zamanda tarihçi olan bu tuhaf ozan arkadaşını getirmesi yaşamımızda yepyeni bir dönemin başlangıcı oldu.

Evet, böyle, şimdi Müştak ağabeyim de, Müşfika da, eniştemiz de kendi meraklı dostlarını getiriyorlar, böylece, bizi en az haftanın iki günü hiç mi hiç tanımadığımız birtakım konukları ağırlamak zorunda bırakıyorlardı. Tüm gelenler de yapıtın boyutları, cildinin ve kâğıdının niteliği karşısında şaşkınlık ve hayranlıklarını belirtiyor, böyle benzersiz bir kitabımız olduğu için bizi gönülden kutluyorlardı. Kimileri de bizden kâğıt kalem isteyip kitabın, özellikle de kitaplığın resmini çiziyor, “Biz de epey bir zamandır buna yakın bir şey yaptırtmayı düşünüyorduk”, diyerek bizim İshak ustanın adını ve adresini soruyor, en sonunda çaylarını ya da kahvelerini içip giderken de coşkuyla teşekkür edip bizimle ve, sanki baştan sona ve sonsuz bir tat alarak okumuşçasına, kitabımızla geçirdikleri güzel dakikaları hiçbir zaman unutmayacaklarını söylüyorlardı.

Bizse saniyesinde unutmak istiyorduk hepsini, çünkü, Lami'nin neden olduğu uykusuzluğa bir de meraklı dost ağırlama çabası eklenince, Nevin bayağı yoruluyor, arada bir, burnundan soluyarak "Bıktım artık! Ev müzeye döndü; bir de kapımıza açılış ve kapanış saatlerini yazsak iyi olacak!" diye söyleniyordu. Bizimkilerse, kitabın ve kendisini bütünleyen kitaplığın bir yerde kendilerinin de malı sayılabileceğini düşündüklerinden olacak, meraklı tanıdıklarını bizim evde ağırlamayı çok doğal buluyor, şimdi, yakın dostlarından sonra, yakın dostlarının dostlarını da bizim eve çağırarak babamızın başyapıtını göstermekte bir sakınca görmüyorlardı. Bir an geldi, ben de *Serencam*'ı herkesin hayran kaldığı kitaplıkla birlikte, annemin gözlerini yumduğu müştemilata taşımanın daha iyi olup olmayacağını düşünmeye başladım. Ama Nevin bizimkilerin amacının da büyük olasılıkla bu olduğunu, yani bize Lami'mizi getirmiş olan bu uğurlu kitabı elimizden almaya çalıştıklarını söyledi, ben de düşüncemden vazgeçtim ister istemez, "Peki, dişimizi biraz daha sıkalım", dedim.

Dişimizi biraz daha sıktık.

En sonunda, eniştemiz İhsan beyin çok saygın, çok zengin ve çok şişman olduğunu söylediği bir adamın da *Serencam*'ı görmeye gelmesinin ardından çözdük sorunu.

Adam, daha ilk dakikalarda, sorunu kökünden çözmek için geldiğini belli etti bize. Kitabı yerinden çıkararak ellerinde bir güzel tarttı, sonra cildini, kâğıdını, yazılarını bayağı alıcı bir gözle inceledi, sonra da, kırk yıllık bir dost gibi elini omzuma koydu.

"Bu kitabın sözünü çok duymuştum. Gerçekten çok özgün ve çok değerli bir yapıt olduğu anlaşılıyor", dedi. Arkasından da damdan düşer gibi, "Çekimi de cebimde getirdim, fiyatta anlaşabilirsek, hemen bugün alabilirim", diye ekledi.

Elimde olmadan güldüm. Bu kitabın bize babamızdan kalan en değerli anı olduğunu, onu satmayı düşünmenin bile babamıza saygısızlık olacağını söyledim. Ama adam "Biz bu ağızları biliriz", dercesine bıyık altından gülümsemeye başladı.

"İki yüz bin dolara ne dersiniz?" diye sordu.

"Size söyledim, efendim, kitabımız satılık değil", dedim.

Sanki işitmedi.

"Beş yüz bin", diye bastırdı, "beş yüz bin yeşil dolar, hem de peşin".

Güldüm.

“Sanırım, söylediğimi işitmediniz, efendim”, dedim yüksek sesle.

Yanıtlarımı işitmemekte dayatarak dokuz yüz elli bin dolara kadar çıktı bizimki, daha da çıkacak gibiydi, ama daha fazla bekleyemedim, çok iri, çok da şişman olmasına karşın, kolundan tutup kapıya doğru sürüklemeye çalıştım adamı.

“Çek git, bir daha da buralarda görünme!” dedim.

Kapıyı bir tekmeyle kapatıp döndüğümde, Nevin şaşkınlık içindeydi.

“Adama neden böyle davrandın?” diye sordu.

Bana öyle geldi ki bizim Nevin adamın fiyatı olmayacak bir biçimde yükseltmesi durumunda dayanamayıp boyun eğmekten korktuğum için böyle davrandığımı düşünmekteydi.

“Düşündüğün nedenle değil”, dedim.

O da hemen anladı ne düşündüğümü.

“Hayır, canım, senin sandığın değildi düşündüğüm. Bu adamı seninkiler çok büyük bir olasılıkla bu amaçla göndermiş olabilirlerdi, benim düşündüğüm buydu”, dedi.

Başımı önüme eğdim.

Aynı günün akşamı, Müştak ağabeyime gittim, bundan böyle bize gönderecekleri kişilerin hiçbirini kapıdan içeri almayacağımızı söyledim. O da tam bir gerginlik aşamasına geldiğimizi gördü, korktuğum kadar da kötü karşılamadı kararımızı.

“Yüzde yüz haklısın, Müşfik’çiğim. Kitap senin. Üstelik, biz de ölçüyü kaçırdık, kim kitabı görmek istediğini söylediyse, iznini bile almadan sana yolladık hemen”, dedi, derin bir soluk aldıktan sonra da “Ama bizleri de hoş görmen gerekir, babamızın kitabına bu kadar ilgi duyulması hoşumuza gidiyordu. Neyse, gören gördü artık. Görmemiş olanlar da görmeyiversin”, diye bitirdi.

Büyük kardeşimiz kararımızı böyle karşılayınca, Müşerref ağabeyimle Müşfika da anlayışla karşıladı kararımızı, “Tamam, kimseyi getirmeyiz bundan böyle, ama bizim babamızın kitabını zaman zaman görmemize izin verirsin herhalde”, dediler. Evimin kendi evleri olduğunu söyleyerek yatıştırdım onları. Ben de, Nevin de bayağı rahat ettik bundan sonra. Artık yürüyüp koşmaya, yarım yarım da olsa konuşmaya başlayan oğlumuza daha çok zaman ayırabiliyorduk.

Ama evimize kardeşlerimiz göndermeden ya da biz çağırmadan gelen ve hiç mi hiç istemesek bile kendilerine kapımızı açmamız gereken

konuklar da çıkabileceği usumuza gelmemişti. Sıkı mı sıkı bir sıkıyönetim döneminde, sıkıyönetim komutanının sokağa çıkma yasağı koyduğu bir pazar günü, usumuza gelmeyen başımıza geldi: daha sabahın yedi buçuğunda giriş kapısının zili uzun uzun çalınıp da düğmeye bastığımız anda dört beş polis birden şaşırtıcı bir hızla içeriye daldı. Biri de önceden düşünüp kararlaştırmış gibi hemen yukarı kata çıktı, gördüğü ilk şeyse, kolaylıkla kestirilebileceği gibi, özel dolabında uyuklamayı sürdüren *Serencam* oldu.

“Komiserim, komiserim, buraya gelir misiniz?” diye seslendi. “Burada öyle bir şey buldum ki olacak gibi değil, kim görse dudağı uçuklar!”

Komiserle birkaç polis hızla yukarıya çıktılar, biz de arkalarından geldik. Adamlar *Serencam*’ın önünde toplanmışlar, hemen silaha davranmaya hazır bir biçimde, büyümüş gözlerle şaşkın şaşkın bakıp duruyorlardı. Kitabın kaşla göz arasında bir düşman askerine dönüşerek üzerlerine atılmasından kuşkulanıyorlardı sanki. Komiser bana döndü, parmağıyla *Serencam*’ı gösterdi.

“Bu... bu... bu ne?” diye sordu.

“Kitap, efendim. Adı da, görüyorsunuz, hem üstünde, hem sırtında yazılı”, dedim.

Üst kata ilk çıkan polis araya girdi.

“Siz o üstündeki ada bakmayın, komiserim, hepsinin en kocamanı, hepsinin piri bu, iyi ki girdik bu eve”, dedi.

Adamın ne demek istediği belliydi: *Das Capital*’i kıskıvrak yakaladığını sanıyordu, ama komiser “pir” sözcüğünü yanlış mı yorumladı, nedir, bu eve ilk kez gelen birçok insan gibi “Evet, bu kocaman kitap da ne? *Kuranı kerim* mi?” diye sordu. “Evet, efendim, *Kuran* desem”, böyle kocaman bir *Kuran*’ı bulunan bir evde herhangi bir yasak nesne bulunmayacağını düşünerek çıkıp giderlerdi belki de. Ama ben “*Kuran* mı desem, yoksa *Kuran tefsiri* mi?” diye duralarken, Nevin “Hayır, efendim, *Kuran* değil, babamızın kitabı”, deyince, iş karıştı, komiser beyin kaşları çatılıverdi hemen.

“Peki, ne yazıyor bunun içinde?” diye sordu.

“Her şeyden söz ediyor biraz, bir felsefe kitabı, yani öyle bir şey”, dedim.

Komiser kaşlarını çattı hemen, ama dalgasını da geçti kendince:

“Felsefe, ha! Anlaşıldı, peder bey solaçık oynarmış demek!” deyip bir kahkaha attı. Sonra da “Üzgünüm, ama biz sevgili yurttaşlarımızı her türlü musibetten korumakla görevliyiz: bu lenduhayı burada bırakamayız”, diye ekledi.

“Komiser bey, bu kitabın adı *Serencam*”, dedim.

Komiser bey kaşlarını çattı, ters ters baktı.

“Benim adım da Mustafa”, dedi.

“Ben bu kitabın sağla da, solla da hiçbir ilgisi bulunmadığını söylemek istemiştim, efendim”, dedim. “Yazarı da yaşamının hiçbir evresinde böyle şeylerle ilgilenmedi”.

Şapkasını çıkarıp *Serencam*’ın üstüne koydu, sonra da parmağıyla gösterdi.

“Sen bunları bana değil, şu arkadaşa anlat, dostum”, deyip bir kahkaha attı. “Kalıbından da belli, kızıl kominis kitabı bu. Şu İstanbul’un tüm kitaplıklarını dolaşsan, böyle bir lenduha bulabilir misin? Hayır, bulamazsın. Bu kerpici babam da okusa kominis olur”.

Kendimi tutamadım, bayağı güldüm o zaman.

“Komiser bey, insanlar bunu okuyarak komünist olacaklarsa, ancak altmışlarında, yetmişlerinde komünist olabilirler”, dedim.

Sanırım, söylemek istediğimi anlamadı.

“Sen bunları külahıma anlat, dostum”, deyip az ötesinde dikilen uzun boylu polise döndü, “Ahmet, al şu gâvur ölüsünü de şöyle güzel bir tutanak hazırla”, dedi, sonra da suratını buruşturarak öteki kitaplar üzerinde dolaştırdı gözlerini, “Olur şey değil, bu oda kitap kaynıyor, koca bir duvar silme kitap”, dedi, yaklaşıp yakından baktı, bir ikisinin adını hecelemeye çalıştı, “Hem de çoğu gâvurca”, diye ekledi.

Yanındaki çok bilmiş polis bir kahkaha attı.

“Solculuğun tam göbeğine düşmüşüz, komiserim”, diye onayladı. “Adamlar boşuna seçmemişler bu tepeyi!”

“Evet, yüzde yüz haklısın”, dedi komiser, sonra bana döndü, kendisini izlememi belirtti eliyle. Artık beni bir sanık gibi gördüğünü açıkça belli ediyordu. Yan odada da üç koca duvarın silme kitapla dolu olduğunu görünce, sanık niteliğimize bir de salaklığı ekledi. Raflardan gelişigüzel birkaç kitap çekip aldı, üzerlerindeki yazılara şöyle bir baktıktan sonra, adlarını bile okumadan sol yanındaki küçük masanın üstüne fırlattı.

“Bunlar ne böyle?” dedi tiksinmiş gibi.

“Kitap, efendim”, dedim.

“Orasını biz de biliyoruz, hangi dilde yazılmış?” dedi.

“Çoğunluğu fransızca, efendim; ingilizce ve türkçe olanlar da var”, dedim.

“Peki, ne kitabı bunlar?” diye sordu.

“Yüzde doksanı felsefe kitabı, gerisi de deneme, roman, inceleme gibi şeyler, rahmetli babamın kitapları”, dedim.

Komiser bey tiksinmiş gibi yüzünü buruşturdu.

“Felsefe, roman, deneme, inceleme minceleme, başka bir şey bilmez bunlar, bir de utanmadan vatanla, milletle dalga geçerler”, diye söylenerek solundaki rafa gitti, oradan da dört beş kitap çekip masanın üstüne attı gene.

“Bunlar nece peki?” diye sordu.

Eğilip baktım.

“Hepsi de fransızca, efendim”, dedim.

“Hepsi de felsefe mi?”

“Evet, felsefe, efendim”.

Gene tiksinmiş gibi yüzünü buruşturdu.

“Felsefe! Evet, felsefe! Din, iman, vatan, millet olacak değil ya!” diye homurdandı, sonra tutanağın hazırlanmakta olduğu odaya yöneldi. Ben de kendisini izledim. Hiçbirinin hem kocaman, hem kırmızı *Le Capital* ciltlerinin ayrımına varmadığını düşünerek rahatlamaya çalıştım. *Serencam*’ı ilk gören polis hâlâ tutanağını yazıyor, üç polis de *Serencam*’ın başında söyleşiyordu. Öyle anlaşılıyordu ki onlar için *Kuran* dışında her kitap kuşkuluydu, ama bizimkinin alışılmadık boyutları kuşkuyu kat kat artırıyor, onu kesin bir suç aracı, bizi de kesinlikle suçlu, yani komünist durumuna düşürüyordu. Babamızın kitabının komünizmle de, herhangi bir siyasal akımla da ilgisi bulunmadığını, bir felsefe ve edebiyat kitabı olduğunu anlatmayı bir kez daha denemek istedim. Polislerin başı büsbütün sinirlendi o zaman, “Hem felsefe kitabı diyorsun, hem de komünizmle ilgisi bulunmadığını söylüyorsun. Sen bizi salak mı sandın?” diye gürledi. Kitaba ilişkin yazıları sakladığım dosyayı getirip önüne koydum. Bir ikisine şöyle bir göz attıktan sonra elinin tersiyle itti dosyayı, “Gördüm, gördüm, ne menem bir şey olduğu bunlardan da belli. Doğru dürüst bir kitap olsa hem gâvurlar, hem bizim solcular bu kadar överler miydi bunu?” deyip nerdeyse tamamlanmış olan tutanağı okumaya girişti.

Durum umutsuz görünüyordu: *Serencam* elimizden gidecek, belki hiçbir zaman da yerine dönemeyecekti. Bereket, adamların bizim yuvarlak masanın başında tutanağı imzalamak üzere oldukları bir sırada, kapımız bir kez daha çalındı. Açtık, birkaç polis daha daldı içeriye. Bizimkiler yeni gelenleri görür görmez ayağa fırladılar. Hemen sonra da yapmakta oldukları işlemi anlattılar. Yeni gelenlerin başı olduğu anlaşılan kır saçlı polis kitaba şöyle bir baktı, kapağındaki yazıları okudu, sonra iki eliyle kaldırıp tarttı, sonra gene masanın üstüne koyup karıştırdı bir süre, sonra dosyadaki kesiklerin birkaçının başlıklarını okudu, sonra artık yalnızca imzaları bekleyen tutanağı alıp şöyle bir göz attı, sonra da hiçbir şey söylemeden ağır ağır yırtıp küçücük parçalara ayırarak masanın üstüne bıraktı, sonra bana döndü.

“Bu kitap sizin mi? Yani siz mi yazdınız?” diye sordu.

“Hayır, efendim, babamın kitabıdır”, dedim.

Hiçbir şey söylemedi, yüzünde de en ufak bir kızgınlık, en ufak bir üzüntü izi belirmedi, adamlarına döndü, “Hadi, gidiyoruz”, dedi. Önde kendisi, arkada ötekiler, tek sözcük söylemeden çıktılar kapıdan, ama polislerin başı merdivenin başına kadar gelmişken geri döndü, elini omzuma koydu.

“Beni dinlerseniz, bu kitabı böyle hep göz önünde tutmayın; her zaman başımıza bir dert açabilir, burası Türkiye”, dedi.

“Bu evde böyle bir kitap bulunduğunu tüm dünya biliyor, efendim; yerli ve yabancı basında çıkmış onlarca yazıyı siz de gördünüz”, dedim.

Tuhaf bir biçimde gülümsedi.

“Siz o yazılara hiç güvenmeyin, efendim. Her gün yüzlerce, binlerce şeyden söz ediliyor basında; okusan da unutuyorsun. Ben de bu kitap konusunda bir şeyler okumuş olabilirim, ama varlığının ayrımına ilk kez bugün vardım. Siz gene de alın önleminizi. Özellikle sıkıyönetim dönemlerinde”, dedi.

“Sağ olun, efendim, öğüdünüzü tutacağız”, dedim.

“Hadi, hoşçakalın”, deyip merdivene yöneldi.

Önde o, arkada ötekiler, inip gittiler. Biz de derin bir soluk aldık. Masanın üstündeki minicik tutanak parçalarını toplayıp bir zarfa koyarak *Serencam* dosyasına yerleştirmeyi de unutmadık. Ama, yeriyle öyle bir bütünleşmişti ki, biz de onu burada görmeye öylesine alışmıştık ki, kurtarıcımızın haklı olduğunu, ikide bir yinelenen bu sıkıyönetim

dönemlerinin birinde elimizden alınıp götürülebileceğini, hatta gözümüzün önünde yakılabileceğini bilmekle birlikte, öğüdüne uymaya gönlümüz elvermedi bir türlü.

Bundan sonra da kapımızı çalan yabancı olmadı uzun süre.

Şimdi artık yalnızca bizimkiler, Nevin'in ve benim sayıları pek de fazla olmayan dostlarımız uğruyordu evimize, bir de, arada sırada, gazeteciler geliyor, bizimle babamız ve kitabı konusunda söyleşiler yapıyor, kitabın, babamın ve bizim resimlerimizin eşliğinde yayımlıyorlardı. Çok seyrek olarak yabancı gazetecilerin de geldiği oluyordu. Son olarak gelen bir İngiliz gazeteci bana ve Nevin'e sanattan politikaya, her konuda hiç söylemediğimiz şeyler söyletti, özellikle de babamın *Serencam*'ı en erken elli yıl sonra, geleceğin insanlarının anlayabileceğini düşündüğünü, kitabı tek olarak bastırıp iyeliğini en küçük oğluna bırakmasının nedeninin de bu olduğunu söylediğimizi yazdı, yazı yerli ve yabancı basında büyük ilgi uyandırdı. Ama bizim ağzımızdan çıkan bir tek gerçek vardı, o da ben, kardeşlerim ve eşleri de içinde olmak üzere, *Serencam*'ı hiç kimsenin bütünüyle okumadığı, bir de yapıtı dizen üç ustadan birinin bu çok uzun işi bitirdikten üç gün sonra öldüğüydü. Ne olursa olsun, yaşam gittikçe çirkinleşerek sürüyor, Selami Harici beyin yapıtıysa, gerek ülke içinde, gerekse ülke dışında, bayağı geniş bir meraklı kitlesi için biçimden biçime giren bir söylen olup çıkıyordu.

Onun *Serencam*'ı çok sayıda bastırmamış olmasına dostlarımız üzülürlerdi genellikle. "Tek kitap tekliğiyle güzel olabilir, ama keşke birkaç bin bastırsa da uzmanlar ve yazınseverler okusalar, şöyle doğru dürüst çözümleyip yorumlasalar, ara sıra tartışıp bildirisini açıklasalar da özgünlüğünü ortaya koysalardı", deyip içlerini çekerlerdi. Haksız oldukları da söylenemezdi doğrusu. Ama bizim yazın ve düşün evrenimize biraz yakından bakılınca, bu iyi niyetli savın tam tersini savunmak da olanaklıydı. Şu günlerde eriştiği saygınlığı bile yitirirdi belki kitap. Özgünlüğü aykırı ve tehlikeli bulunabilirdi, eleştirmenler de alıştıklarına hiç mi hiç benzemiyor, bildiklerini yinelemiyor diye yerden yere vurabilirlerdi zavallıyı. Öte yandan, çok satılan kitapların gereğince okunup anlaşıldığını kim ileri sürebilirdi? Okunması, okuyanlarının sayısının milyonları bulması kitabın içkin değerinde neyi değiştirirdi? Bir kitabın okunması çok mu önemliydi ayrıca? Daha da önemlisi, bir kitabın çok satılmasının içinin boş olmasından kaynaklanmadığını kim söyleyebilirdi?

Liseyi bitirdikten sonra hiç görmediğim yazın hastası bir sınıf arkadaşım da üç aşağı beş yukarı böyle bir şey söylemişti.

İngiliz gazetecinin ülkemizin basınında bayağı ses getiren yazısını okumamdan dokuz, on gün sonra, İstiklal Caddesi'nde yürürken karşılaşmıştım onunla. Çiçek Pasajı'nda bir köşeye oturup öğrencilik yıllarımızın anıları ve sınıf arkadaşlarımızın yaşam serüvenleri üzerinde konuşarak üçer bardak bira içmiştik. Daha çok o konuşmuştu. Sonra, hesabı ödeyip kalktığımız sırada, "Seni kutlarım, Selim'ciğim, nerdeyse hepimizin yaşamını yakından izlemişsin", demiştim.

O da gülmüştü bu gözlemime.

"Huyumdur, izlerim, dostum, senin pederin başyapıtı çevresinde yazılıp çizilenleri de izledim", diye yanıtlamıştı.

"Peki, benim pederin başyapıtı konusunda ne düşündüğünü öğrenebilir miyim?" diye sormuştum o zaman.

Tuhaf bir biçimde gülümsemişti bizimki.

"Müşfik'çiğim, başyapıtlar çağı çok, ama çok gerilerde kaldı artık. Ayrıca, seksenlik bir yazarın başyapıtlar vermesinin sık rastlanan olaylardan olmadığını da unutmamak gerekir", demişti.

Ne yalan söylemeli, biraz bozulmuştum bu yanıta.

"Ama babam gençliğinde başlamıştı bu kitabı yazmaya. Burada binlerce sayfalık bir yapıt söz konusu", diye bastırmıştım.

Selim hiç etkilenmemişti.

"Bu da işin tutarlılık olasılığını büsbütün azaltmıyor mu, dostum?" demişti. "Bir delikanlının başladığını bir yaşlı adam tamamlıyor. İlginç bir belgedir belki, ama böyle bir belgede düşünsel tutarlılık ve yazınsal değer aramak yanlış olur", diye kesip atmıştı.

Ben de ona bir gün bizim eve gelip *Serencam*'a şöyle bir göz atmasını önermiş, belki de elinden bırakamayıp baştan sona okuyacağını, böylece kitabın tümünü okuyan ilk insan olacağını söylemiştim. Gene tuhaf bir biçimde gülümsemişti bizimki.

"Baban yazıp bitirmiş, sonra da hiç üşenmeyip bastırmış, önemli olan bu bence. Okunmuş, okunmamış, orası önemli değil; en azından onun için", demişti.

Bunun da bir anlamı vardı kuşkusuz. Evet, "Ben bu kitabı baştan sona okudum", diyebilecek tek kişi yoktu şimdilik, ama buna karşın, belki tam da bu nedenle *Serencam* çok okundukları söylenen kitapların hiçbirinin

kazanamadığı bir saygınlık, hiçbirinin erişemediği bir ün kazanmıştı dünyada, bir söylen olup çıkmıştı. Evet, böyle, insanlar "dünyanın en büyük kitabı" ya da bir "dev yapıt" diye niteleyerek bir söylen kitap niteliği kazandırıyorlardı ona, sıradanlığın, sıradan gerçekliğin dışına çıkarıyor, söylenin gerçek alanına, doğaüstüne yerleştiriyorlardı onu. Yazarından başka hiç kimsenin onu okumamış, yazarının da son biçimini almasından hemen sonra ölmüş olmasıysa, başka türlü bir yücelik ve derinlik kazandırıyordu *Serencam*'a, yirmi dört bin yedi yüz on sekiz sayfası da bu yücelik ve derinliğe tanıklık ediyordu. Şimdi Selami Harici düzeyinde bir okur çıksa da baştan sona okusaydı, okusa ve anlasaydı, belki de *Serencam* dünyayı değiştirebilecek, kurtarıcı bir güç, tüm anlamların gerçek ortamı olarak çıkardı karşımıza. Adamcağızı yarım yüzyıl boyunca tutsak edip kendini yazdırtmış, işini gördürdükten sonra da sırtından atıvermişti. Yazık ki, aynı zamanda, biraz da bizimkilerin kıskançlıkları ya da çenelerinin düşüklüğü yüzünden, uğursuz, hatta öldürücü olduğunu söyleyenler hiç de az değildi. Zaman zaman bizim Nevin bile etkileniyordu bu söylenden, ne zaman üçümüzden biri rahatsızlanacak olsa, beti benzi atıyordu zavallının.

Özellikle Lami'ye hamile kalmasından sonra *Serencam*'a verdiği önem göz önüne alınınca, Nevin'in bu kuşkuları fazlasıyla saçma gelebilirdi insana. Öyleydi de. Ama kapağı açılsın, açılmasın, *Serencam* yalnızca görüntüsüyle bile birtakım söylenler üretiyordu sürekli, en azından kaynaklık ediyordu onlara. Bu durumda, yazımının yarım yüzyıl sürmüş olması, bir yandan insanoğlunun isteminin ve dayanma gücünün canlı bir örneği olarak belirirken, bir yandan da insanı kendine tutsak eden karşı durulmaz bir gücün kanıtı olarak değerlendirilmesi hiç de aykırı gelmiyordu bana. Bildirisinin bunca zamandır anlaşılamamış olmasıysa, bir yandan derinliğinin yadsınmaz kanıtı, bir başka yandan da gelecek kuşaklara seslenen ve ancak bu kuşaklarca anlaşılabilecek bir yapıt olmasıyla açıklanıyor, uzunluğu ve tek olması da bu açıklamayı güçlendiren özellikler olarak değerlendiriliyordu. İnsanlar kitabı gözleriyle şöyle bir tarttıktan sonra, ilk sayfasından okumaya girişiyor, ama en fazla iki üç sayfa okuduktan sonra durup derin bir soluk alıyor, nasıl olsa tümünü okuyamayacaklarına göre, orasından burasından dört beş tümce daha okumakla yetiniyor, ya da hiç okumadan, yalnızca dokunmuş olmak için sayfalarını çevirmekle yetiniyorlardı. Çoğu meraklılar da orasından burasından okumaya değişik tümceler okumaya girişiyorlardı. Ama her

meraklı başka bir yerinden açıyordu kitabı, başka bir yerinden açıyor ve bir daha açmamak üzere de kapatıyordu. Oysa *Serencam* yaşam gibi uzun ve derin, yaşam gibi gizemliydi, bu nedenle de, başta biz çocukları olmak üzere, hiç kimse tam olarak anlayamıyordu yapıtı, ama, belli mi olurdu, belki de yakın bir gelecekte, daha nice yenilikler arasında, insanoğlu böylesine uzun kitapları bile kısa sürede okumamızı sağlayacak yöntemler ve aygıtlar da yaratırdı belki. Uzun sözün kısası, *Serencam* geleceğin kitabıydı. Yabancı yorumcular gibi yerli yorumcular da genellikle uzlaşıyorlardı bu konuda.

Ne olursa olsun, insanlar anlamasalar da değerini biliyorlardı *Serencam*'ın, örneğin köşe yazarları, aydınlar, öğretim üyeleri yazılarında ve konuşmalarında sık sık anıyorlardı onu, ülkemizi onurlandıran bir yapıt olduğunda birleşiyor, özellikle herhangi bir Batılı yazar ya da gazeteciyle karşılaşınca da onlara İstanbul'da görebilecekleri en ilginç şeylerden birinin *Serencam* olduğunu söylüyorlardı. Onlar da dünyanın en büyük kitabını görüp okşadıktan, kucaklarına alıp tarttıktan sonra ülkelerinin bir dergi ya da gazetesinde izlenimlerini yazdılar mı, Türkiye'ye yeni atanan Amerikalı ya da Avrupalı bir büyükelçi ya da bir başkonsolos Kandilli'ye kadar gelerek kitabımızı görüp de gazetecilere izlenimlerini anlattılar mı *Serencam* yeniden gündeme oturuyor, habercilerimiz ve köşe yazarlarımız Türkiye'de de başyapıtlar bulunduğunu kesinleyerek düşün ve sanat dünyasında ülkemizin onurunu yücelten "dev yapıt"a övgüler yağdırıyor, bu arada, Türkiye'mizin yüzünü ağartan bu dev yapıtın hâlâ Türkiye Cumhuriyeti'nin büyük bir müzesinde, örneğin Topkapı'da değil de Kandilli gibi merkezden uzak bir yerde, özel bir konutta kalmasını sert bir dille eleştiren ya da coşkuyla savunan köşe yazarları çıkıyordu. Hiç unutmam, uğraştaşlarının alışılmış görüşlerini paylaşamayacak kadar özgün düşünceli bir köşe yazarı da bu konudaki çok güzel ve çok ilginç yazısını "*Serencam*'a dokunmayın, taş yerinde ağırdır", diye noktalamıştı.

Öyleydi kuşkusuz, taş yerinde ağırdı ve bayağı duyuruyordu ağırlığını: her hafta bir iki saygın konuk ağırlamak hem zaman, hem masraf açısından fazladan bir yüktü bizim için, konsoloslukların kokteyllerine, yemeklerine katılmak da gerek benim, gerek Nevin'in pek hoşlanmadığımız bir şeydi, ama ikimiz de bir görev sayıyorduk bunu. Ancak, istenmesi, hatta çok büyük paralar önerilmesi durumunda bile, babamızın kitabını dünyanın en büyük, en ünlü müzesine bile vermek istemezdim doğrusu, gazeteci

arkadaşlara da sık sık yineliyordum bu düşüncemi. Bir müzede, diyelim ki Topkapı'da ya da Louvre'da, çok güzel bir yere de konulsa, bir yığın tarihsel nesne arasında yitip giderdi kuşkusuz, bizim evde gördüğü büyük ilgiyi görmezdi. Neden derseniz, *Serencam*'ın gördüğü benzersiz ilgi biraz da tek olmasından gelmekteydi: tüm alışkanlıkların tersine, tek olarak basılmıştı, boyutlarıyla da, cildiyle de, kâğıdıyla da tekti, salonumuzdaki kitaplıkta da bölmesinde tek başına durmaktaydı. Taş yerinde ağırdı.

Şimdi *Serencam*'ı bizim için vazgeçilmez kılan çok önemli bir neden daha vardı: koca köşkte, nice eşyalar, araçlar, nice oyuncaklar arasında, biricik oğlumuz Lami' nin en çok ilgilendiği ve en çok sevdiği nesneydi.

Nevin'le ben bir kitabın, hele böyle kocaman bir kitabın küçücük bir çocuğu bu denli ilgilendirmesini anlamakta zorlanıyor, olmayacak varsayımlara girişiyorduk. Ama, açıklaması ne olursa olsun, herhangi bir açıklaması bulunsun, bulunmasın, olay her gün gözlerimizin önündeydi: daha yedi sekiz aylıkken, ne zaman İshak ustanın güzelim dolabının önüne getirecek olsak, bizim oğlan elini hep *Serencam*'a doğru uzatarak cıvıl cıvıl sesler çıkarıyor, dedesinin yapıtına dokunmaktan, onu minik elleriyle okşamaktan haz duyduğunu açıklıkla belli ediyordu. Daha sonra, öğrendiği ilk sözcüklerden biri kitap oldu, anne, baba sözcükleri gibi kitap da en sık kullandığı sözcükler arasında yer aldı, daha da ilginci, kitap sözcüğü de, tıpkı anne ve baba sözcükleri gibi, onun dilinde özel ada dönüşmüş bir tür adıydı, *Serencam*'dı yani. Çok geçmeden *Serencam*'ı da öğrendi. Neden, bilmem, bir süre sonra bu aşırı, nerdeyse tutkulu ilgi biraz ürkütmeye başladı bizi, oğlumuzun yeni bir Selami Harici olmasından mı korkuyorduk, nedir, onu *Serencam*'dan soğutmak için Nevin de, ben de elimizden geleni yaptık. Örneğin üç dört yaşında kitabın kapağını okşamasına izin verirken, daha sonra kitaplığın cam kanatlarını kapattık, kitabın üstüne de kara bir örtü örttük. Ama pek bir işe yaramadı: hiç mi hiç eksilmedi bizimkinin *Serencam*'a duyduğu ilgi, tam tersine, zamanla büsbütün arttı. Daha okula bile gitmeden, kendisine aldığımız defterlere kimi zaman hiç bakmadan, kimi zaman karşısına oturup büyük bir dikkatle bakarak en az bin *Serencam* resmi çizdi bizimki. Okula başlamak da onun için dedesine daha çok yaklaşmak oldu bir bakıma. Okulda ilk dersine bile girmeden, "Çabucak öğreneceğim okumayı, dedemin kitabını okuyacağım", diyordu. Onun bu umudu bizim için de bir umut oldu: "Okumasına okur da hiçbir şey anlamayınca ne olur? Buz gibi soğur herhalde", diyorduk. Ama hiç de

umduğumuz gibi olmadı. Daha ilkokulun ikinci sınıfında, özel okuma iskemlesine üst üste iki minder koyup oturarak *Serencam*'ı yüksek sesle okumaya başladı mı kendinden geçiyordu bizimki. Nevin'le ben de bizim çocuk dedesinin yapıtına özgün bir uyum veriyormuş gibi bir duyguya kapılıyor, Selami Harici beyin sözleri kulağımıza onun sesiyle erişti mi daha bir güzel, daha bir anlamlı buluyorduk onları. Lami ne zaman dedesinin kitabını okumaya girişecek olsa, bu izlenim beni de, Nevin'i de salona bağlıyordu, her şeyi bırakıp onu dinlemeye başlıyorduk. Zaman zaman da, belki kitapla okurunun boyutları arasındaki oransızlık yüzünden, belki başka bir nedenle, sanki o kitabı değil de kitap onu okuyormuş gibi çok tuhaf bir duyguya kapıldığımız oluyordu. Ne olursa olsun, daha sekiz yaşında bile, bizimki ezberden okuyordu sanki kitabı, bir an bile duralamadan, en ufak bir vurgu yanlışı yapmadan, uyumlu bir sesle okuyor, benim bile okumakta zorlandığım koca kitap birdenbire çok akıcı ve çok açıkmış gibi yanıltıcı bir izlenim uyandırıyordu insanda. “Sanki babam bu kitabı bizim Lami için yazmış”, diye fısıldıyordum Nevin'in kulağına, o da başıyla onaylıyordu her seferinde. Öyle ki daha ilkokulun üçüncü sınıfında, bu kitabı böylesine akıcı bir biçimde okuduğunu gördükten sonra, bir de bize okuduklarını açıklayacak olsa, buna ne Nevin şaşardı, ne ben. Kim bilir, gün gelir, bu da olurdu belki. Arada bir yaşından beklenmeyecek sözler etmesi, bizimle ya da başkalarıyla konuşurken taşı tam gediğine koyması da sanımızı güçlendiriyordu. “Bu çocuk pıt demiş Selami Harici beyin burnundan düşmüş”, diyerek gülüyorduk. Ama durumun tuhaflığını, oğlumuzun bu kitaba düşkünlüğünün aykırılığını da görmüyor değildik. Onu *Serencam*'dan soğutmak için, Nevin de, ben de yaşına uygun kitaplar yığıyorduk önüne. Bunları da okuyordu bizimki, çoklarına dudak bükmekle birlikte, bayağı beğendikleri de olmuyor değildi. Ancak, öyle görünüyordu ki Selami Harici beyin kitabı başkaydı, okumanın, anlamanın, sevmenin ötesinde bir şeydi, ondan uzaklaşması söz konusu bile olamazdı. Uzaklaşmak şöyle dursun, gittikçe artıyordu bizimkinin bağlılığı. Ana rahmine *Serencam*'ın bizim eve geldiği gün düştüğü de göz önüne alınınca, bu kitapla bu çocuk arasında çok önceden belirlenmiş bir bağ bulunduğunu, bizimkini dedesinin kitabına karşı konulması olanaksız bir yazgının bağladığını düşünmemek zordu doğrusu. On bir yaşına girdiği gün, doğum günü armağanı olarak aldığımız çalışma masasını odasına yerleştirmemizin

ardından, tüm sevimliliğini takınarak "Babacığım, bir *Serencam* da benim odama alamaz mıyız?" diye sorduğunda donup kaldım.

"*Serencam* tek bir kitaptır, oğlum", dedim neden sonra. "Bu gördüğünden başka *Serencam* yok dünyada".

"Yok mu? Bir tek bile yok mu?" diye sordu şaşkınlıkla.

"Hayır yok".

"Ama nasıl olur? Her kitaptan binlerce var. Örneğin sınıfta, her birimizin..."

Sözünü kestim.

"O başka, bu başka...", diye başladım, ama arkasını getiremedim.

Onun kadar ben de şaşkındım. Yıllardır *Serencam*'la yatıp *Serencam*'la kalkan oğlumun onun tek olduğunu bilmemesi şaşırtıyordu beni, ona ne diyeceğimi bilemiyordum. Oysa, gözlerini gözlerime dikmiş, benden açıklama bekliyordu.

"O başka, bu başka, Lami'ciğim... Şu gördüğün *Serencam*'dan başka *Serencam* yok dünyada", diye yineledim sonunda. "Neden dersen, deden böyle istemiş. 'Kitabım hep tek kalacak, tek kalmalı!' demiş. Bu yüzden *Serencam* tek bir kitaptır. Hem de her bakımdan, biçimiyle, içeriğiyle, her şeyiyle tek".

"Peki, neden böyle istemiş ki?" diye sordu hemen. "Bizden başkasının okumasını istemiyor muymuş?"

Bir süre düşündüm.

"Doğrusunu istersen, ben de tam olarak bilemiyorum", dedim. "Kitabını ancak geleceğin, gelecek yüzyılların insanlarının anlayacağını düşünüyordu da ondan belki. Belki de tek olmasının değerini artıracağını sanıyordu".

"Nasıl yani?" diye sordu.

Birkaç gün önce, vapurla Karaköy'e giderken, Kız Kulesi konusunda soru üstüne soru soruşunu anımsadım.

"Kız Kulesi gibi", dedim.

Ne demek istediğimi anladı mı, anlamadı mı, bilemiyorum. Gözlerini *Serencam*'a dikti, öyle dalıp gitti bir süre. Sonra derin derin içini çekti.

"Hiç üzülme, Lami'ciğim, yeri salon da olsa kitap senin kitabın", dedim.

Ama işitmedi sanki. Başını okşadım.

"Ne oldu? Ne düşünüyorsun böyle?" diye sordum.

Uykudan uyandırılmış gibi irkildi, sonra gözlerini gözlerime dikti.

“Ben anlayabilecek miyim acaba?” dedi.

Gene başını okşadım.

“Şimdi anlamıyor musun ki?” diye sordum.

Gene dalıp gitti bir süre. Sonra gene içini çekti.

“Önce anlar gibi oluyorum, sonra bir de bakıyorum ki hiçbir şey anlamamışım, hiçbir şey, hiçbir şey, hiçbir şey”, dedi.

“Demek ki anlama evresine gelmedin daha, bu da doğal, *Serencam* çok derin bir yapıt, büyükler için yazılmış, ama sende bu merak olduktan sonra, zamanla anlayacağından hiç kuşkum yok benim”, dedim.

Hiçbir şey söylemedi bizimki, başını önüne eğdi, öyle dalıp gitti bir süre. Bu da gelecekte bile dedesinin kitabını gereğince anlayabileceğinden kuşku duymasından kaynaklanır gibiydi. Ama *Serencam* tutkusu hep sürdü. Üstelik, azalmak şöyle dursun, her geçen gün biraz daha arttı. Koca kitap yetmezmiş gibi, bir de dedesinin yaşamına ve kişiliğine taktı kafayı. Hemen her gün, ona ilişkin sorular soruyor, bizdeki fotoğraflarını, ünlü Sorbonne diplomalarını, kitaplarını, zaman zaman bu kitapların sayfa kenarlarına yazığı ufak tefek gözlemleri büyük bir merakla inceliyor, ikide bir annesine ve bana da göstererek bunlardan ne anladığımızı soruyordu. Biz de bunda fazla bir aykırılık görmüyor, sorularını elimizden geldiğince yanıtlamaya çalışıyorduk. Yaşından beklenmeyecek bir düşünsel çaba harcamaktaydı bizimki, bu da bayağı hoşumuza gidiyordu. Biricik oğlumuzun bu büyük ilgisinin odağında Selami Harici’nin bulunması zaman zaman annesinin canını sıkmıyor değildi, ama bu arada özellikle türkçe açısından *Serencam*’dan çok şey öğrendiği yadsınamazdı. Çok iyi bir öğrenci olması, beş koca yıl süresince sınıf birinciliğini kimseye kaptırmaması da bunu göstermekteydi. Bu nedenle, ilkokul diplomasını aldığı gün, eski bir dostumuzun kendisinin Amerikan Koleji’ne alınması konusunda yardımcı olacağını söylediğimizde suratının asıldığını görünce şaşırıp kaldık.

“Ne o, beğenmedin mi, yoksa orada sınıf birincisi olamamaktan mı korkuyorsun?” diye sordum.

Bizimki duralamadı bile:

“Ben gidersem, bir Fransız okuluna giderim, Fransız okulu olmazsa, Türk okuluna”, diye kesip attı.

“Peki, neden? Şu sırada herkes ingilizce öğrenmek isterken, sen neden bir Fransız okuluna gitmek istiyorsun ki?” diye sordu annesi.

Bizimki duralamadı bile.

“Dedem Fransız okulunda okumuştu”, dedi.

Ne söylersek söyleyelim, dinletemedik, sonunda onun dediği oldu, bir Fransız okuluna yazdırdık.

Yeni okul oğlumuzun eğilimlerinde hiçbir değişiklik yaratmadı. Burada da dedesine duyduğu ilgi her geçen gün biraz daha güçlendi. Bu arada, yani tam da gazeteci takımının bizi unutmuş göründüğü bir dönemde, dedesinin kitabına okul çevresinde belli bir merak uyandırdı. Yeni okulundan her hafta sonu bir iki meraklı arkadaşını getirdi eve. Onlara dünyanın en büyük kitabını, yazarının Sorbonne’dan aldığı üniversite ve doktora diplomalarını ve resimlerini gösterdi, *Serencam*’ın yarım yüzyıllık yazılım serüvenini anlattı. Kitabın hâlâ çözülememiş olan derin içeriği ve olağandışı boyutları kadar tek olmasının da değerini kat kat artırdığını açıkladı. Biz de, bir süre onlarla oturup konuştuktan sonra, *Serencam*’a fazla dokunmamaları koşuluyla salonu onlara bıraktık. Ama Nevin hiç hoşlanmıyordu bu durumdan, gözlerinde derin bir hüzün, “Korkarım, senin oğlan da bir Selami Harici olup çıkacak bu gidişle”, diye yineleyip duruyordu.

Ama ben bir Harici’ydim ne de olsa, kaygısını bir ölçüde paylaşsam bile, bu konuyu ne zaman açacak olsa, gülmeye başlıyordum hemen.

“Olabilir, Selami Harici beyin rekorunu kırsa kırsa Lami Harici kırar”, diyordum.

Ancak, göründüğü kadarıyla, dedesinin rekorunu kırmak gibi bir tutkusu yoktu bizim Lami’nin. En azından ben böyle düşünüyordum. Bununla birlikte, dedesinin kitabına ta bebekliğinden beri gösterdiği bu olağanüstü ilgi zaman zaman beni de rahatsız etmiyor değildi: tinsel sağlığını bozabilirdi. Onu bir Fransız okuluna vermekle iyi etmediğimizi düşündüğümüz bile oluyordu. Ama biricik çocuğumuzdu, fazla üzerine gidemiyorduk. Şimdi her hafta sonu eve iki üç arkadaşını getirip dedesinin kitabını göstermesi de hem beni, hem Nevin’i iyice rahatsız etmeye başlıyordu. Gene de dişimizi sıkıyor, “Dur bakalım, tüm arkadaşlarının kitabı görmesini bekleyelim”, diyorduk. Ama aylar geçiyor, bizimki her hafta sonu yeni birilerini bulup getiriyordu. Bir hafta sonu da, yanında dört arkadaş birden getirmesi yetmiyormuş gibi, “Yarın da türkçe öğretmenimiz Ender bey *Serencam*’ı görmeye gelecek”, deyince, öfkemi gizlemekte

bayağı zorlandım doğrusu. Daha sonra da her usuma gelişinde sinirlendim bize sormadan pazar günü için de eve konuk çağırmasına.

Ama ertesi gün karşımızda dostça gülümseyen gencecik bir sarışın adam görünce, öfkem saniyesinde geçiverdi. Genç öğretmenin babamın kitabı karşısındaki şaşkınlığı, sonra kitabı açmak için izin istemesi, özel iskemleye oturup *Serencam'*ı orasından burasından okurken gözlerinin, kaşlarının, dudaklarının geçirdiği değişimler, birden okumayı bırakıp gözlerini tavana dikmeleri, her şeyi, her şeyi gülümsetiyordu bizi, gülümsetmekle de kalmıyor, bayağı mutlu ediyordu, ama o yalnız başınaymış gibi sürdürüyordu okumasını. Neden sonra, kitabı kapatıp da bizden yana döndüğü zaman, yüzü bir başka yüze dönüşmüş gibi geldi bize. Ben de, Nevin de *Serencam* yazıldı yazılalı ilk kez kendine yaraşır, yani kendisini anlayacak nitelikte bir okur bulmuş gibi bir duyguya kapıldık. Ne var ki bu izlenim de bayağı ürpertti beni: en sonunda babamın kitabını tam olarak anlayacak birinin çıkması sevindirici bir şeydi kuşkusuz, ama adamın kitabı tam olarak anlaması için oturup binlerce sayfayı baştan sona okuması, bunun için de kitabı alıp en az bir yıllığına kendi evine götürmesi ya da bizim eve yerleşmesi gerekecekti. Şöyle bir yüzüne baktığım zaman, o da aynı şeyi düşünüyormuş gibi geldi bana. Aynı anda, o da bana dikti gözlerini.

"Bu kitabı baştan sona okuyan oldu mu hiç?" diye sordu.

"Kitabı dizen dizgicileri saymazsak, hiç okuyan olmadı; ama üç usta dizdiğine göre, onların her biri de en fazla üçte birini okumuş olabilirdi, ayrıca dizgicilerin okumasına okumak denir mi, bilmem", dedim.

Çenesini yumruğuna dayayıp düşündü bir süre.

"Çok zor", dedi gizemli bir sesle. "Evet, çok zor, kitabı yazmak gibi bir şey olurdu bu. En iyisi bakmak, evet, sanki bakılsın diye yazılmış, evet, böyle, hem biçim, hem içerik olarak", diye ekledi.

"Ne demek istiyorsunuz?" diye sordum. "Bu sonucu okuduklarınızdan mı çıkardınız?"

Gözlerini tavana dikip düşündü bir süre.

"Zaman zaman birçok şeyi, hatta kendi kendimizi ilk kez görüyormuş gibi oluruz ya hani", dedi, hemen sonra da söylediğini beğenmemiş gibi yüzünü buruşturdu. "Yani demek istiyorum ki", diye sürdürdü, "yani demek istiyorum ki kendi kendimizi, kendi yaptığımız şeyi, diyelim ki kendi yazdığımız şiiri, kendi yazdığımız öyküyü bile tam olarak anlayamayız, bir

şeyler hep kaçar gözümüzden, elimizden kaçar gibi, yani nerdeyse somut bir biçimde, bizim dışımızda, uzağımızda kalır, sezinleriz, ama erişemeyiz bir türlü. Evet, onu her yönüyle kavrayıp çözümleyememişsek...” Ağır ağır, hatta dura dura konuşuyordu, ama birden soluğu kesilmiş gibi durdu, gözlerini çevresinde dolaştırdı bir süre, sonra *Serencam*’a dikti, “Yani demek istiyorum ki”, diye sürdürdü, “demek istiyorum ki kendi yaptığımız şeyler, diyelim ki kendi yapıtımız, kendi yaşamımız da söz konusu olsa, kendimizi tümden vermedikçe, tüm varlığımızla sarılmadıkça tam olarak anlayamayız hiçbir şeyi. Örneğin... örneğin Dostoyevski’nin *Karamazof Kardeşler*’i, Kafka’nın *Şato*’yu tam olarak anladığını kim ileri sürebilir? Tam olarak anlamış olsalar, ne diye yazacaklardı ki?”

“Selami beyin de kırk koca yılını verdiği kitabı anlamadığını mı söylemek istiyorsunuz?” diye sordum.

Duralamadı bile.

“Hayır, bunu usumdan bile geçirmedim, efendim”, diye yanıtladı. “Lami’nin bana söylediği doğruysa, yani yarım yüzyıl süresince bu kitapla yatıp bu kitapla kalktıysa, her yanını, her gizini tanımıştır kitabının. Evet, böyle. Ama öyle sanıyorum ki benim az önce söylediğim gibi düşünüyordu o da, yani herhangi bir şeye, ya da herhangi bir kişiye kendimizi tüm varlığımızı vermedikçe, o şeyi, o kişiyi anlamamızın olanaksız olduğu düşüncesindeydi. Evet, böyle. Kitabını tek olarak bastırması da bundandı büyük olasılıkla, nasıl olsa ona kendini tüm varlıkları ve tüm bilinçleriyle vermeyen kişilerin kitabını anlayamayacaklarını düşündüğü içindi. Ancak tıpkı kendisi gibi bu kitaba kendini tam olarak verecek bir kişi çıkabileceğini de düşünmüştü belki. Kim bilir, belki Lami’dir bu kişi, belki de daha doğmamış biri. Ama başkaları için, sizin için, Nevin hanım için, benim için *Serencam* bakılacak bir ilginç nesne olarak kalacak yalnızca. Kimi insanlar kimi kitaplara yalnızca bakmakla kalmışlardır, hem de baştan sona, hatta birkaç kez okudukları zaman bile. Ama bunun kötü bir şey olduğunu düşünmemeliyiz bence. Ben bir saat süresince *Serencam*’a baktığım için çok mutluyum”, diye bitirdi sözlerini, hemen arkasından da “İzninizle ben artık gideyim”, dedi.

“Aceleniz ne? Daha çok erken”, dedik, yemeğe kalırsa sevineceğimizi söyledik.

Bir an duralar gibi oldu, sonra tuhaf bir biçimde gülümsedi.

“En iyisi ben gideyim, efendim”, dedi, sonra gözlerini *Serencam*’a dikerek içini çekti. “Neden derseniz, Selami Harici beyin kitabının başına oturup da bir daha kalkamamaktan, yani bırakamamaktan korkuyorum. Bu durumda, en iyisi hemen gitmek olacak, efendim”, deyip kapıya yöneldi.

İçtenlikle mi konuşuyordu, yoksa bizimle ya da *Serencam*’la dalga mı geçiyordu, tam olarak anlayamadım, ama içtendi sanırım.

Sonraki günlerde sık sık çınlattık Ender öğretmenin kulaklarını; daha önemlisi, kendisini yalnız bir kez, birkaç saat görmüş olmamıza karşın, özledik de. Lami de birkaç kez iletti duygularımızı kendisine, onu yeniden görmekten mutluluk duyacağımızı söyledi. Ne var ki Ender bey her seferinde gülümsemiş, “Anneni babanı da, evinizi de, *Serencam*’ı da çok sevdim, bu kadarı bana yeter”, demişti. O tüm çağrılarımızı geri çevirirken, her hafta Lami’nin okulundan, hatta başka okullardan gelen dört beş öğretmeni daha ağırlamak zorunda kaldık, ama Ender bey gibisine hiç rastlamadık. Bunlar kitabı gördükleri zaman önce bir şaşkınlık geçiriyor, arkasından da ilk kez gördükleri, dolayısıyla ne yapacağını bilmedikleri bir yabanıl hayvana yaklaşır gibi yavaş yavaş, nerdeyse korka korka yaklaşıp orasına burasına dokunuyor, açıp kâğıdını, satırlarını, harflerini inceleyip sayfa sayısına bakıyor, usulca kapatıp iki elleriyle kaldırarak ağırlığını kestirmeye çalışıyorlardı. Sonra bize dönerek ne kadar zamanda yazılıp ne kadar zamanda basıldığını, sıkışıp da satacak olsak, kaça satacağımızı ya da yeni bir baskısını yaptırtarak satışa sunmayı düşünüp düşünmediğimizi soruyorlardı. Arada bir içeriği konusunda da sorular sordukları oluyordu ya böylesine kocaman bir kitabın öyle çabucak özetlenebilecek bir konusu olamayacağını, üstelik, bu konuda bir şeyler söyleyebilmek için tüm kitabı okumuş ve anlamış olmak gerektiğini onlar da görüyor, yazgısı okunmak değil, bakılmak olan bir kitap karşısında bulunduklarını anlamakta gecikmiyorlardı. Kimileri de kitaba şöyle bir göz attıktan sonra, köşkümüzün büyüklüğü, görünümün güzelliği, eşyaların ilginçliği karşısında hayranlık duyduklarını söylüyor, bize evimiz ve ailemiz konusunda soru üstüne soru soruyorlardı. Biz de onlara bir zamanların hariciye nazırı büyük dededen ve iç işlerine duyduğu büyük ilgiden söz ederek zaman öldürüyorduk. Ne olursa olsun, hep böyle ilk ve son kez gördüğümüz kişilerle düşüp kalkmak sıkıcı mı sıkıcı, daha da kötüsü, yıpratıcı mı yıpratıcı geliyordu bize. Ama işin içinde biricik oğlumuz vardı. Onun tüm bu gelip gitmelerden fazlasıyla hoşnut olduğu gözlerinden

okunmaktaydı. Öğretmenlerinin de, arkadaşlarının da söylediklerine göre, daha üçüncü yılında, tüm kolejin en ünlü ve en sevilen öğrencisi olmuştu. Sınıf arkadaşlarının kendisine “Dedesinin Torunu” diye seslenmelerinden de anlaşılacağı gibi, ününü öncelikle dedesine, daha doğrusu, dedesinin olağandışı kitabına borçluydu. Ama, belki gene dedesinin etkisiyle, özellikle fransızca yapılan derslerde sınıfının en başarılı öğrencisiydi. Belki sevmediği tek ders türkçe, özellikle de “tahrir”di. Bunun da geçerli bir nedeni vardı. Ender bey gibi genç, ama onun tam tersi bir adam, bizim Lami’ye yaşamının ilk kırık notunu vermiş, bununla da yetinmeyip çocuğu korkutmaya kalkmış, “Öteki öğretmenlerle aranın iyi olmasına güvenme, ben adamın canına okurum”, demişti. Ama bu salak türkçe öğretmeni ne düşünürse düşünsün, gerçekten olağanüstü bir çocuktu bizim Lami. Bu adamın o zırva konuşmasından sonra, gecenin ikilerine kadar türkçe ve dilbilgisi kitapları okuyup alıştırmalar yapıyor, dedesinin kitaplarını, en çok da *Serencam*’ı karıştırıyor, sanki dersini öğrenmeye değil de bir gizi çözmeye çalışıyordu. Hangi gizi, söylemiyordu, kendisi de bilmiyordu belki. Ama belli bir yönde yol aldığı da ortadaydı. Bir hafta sonu çok üzgün bir yüzle döndü.

“Ne o? Gene türkçeciden zayıf mı aldın?” diye sordu annesi.

“Hayır, tüm soruları bildim, ama adam vere vere beş verdi, sonra da daha çok çalışmam gerektiğini söyledi”, dedi Lami, arkasından da, hiç böyle bir huyu yokken, ağlamaya başladı.

Okula gidip adamla konuşmayı önerdim.

“Gerek yok, ben kendi sorunumu çözerim. Hele bir bütünlemeye bıraksın beni, onu öteki hocaların önünde öyle bir rezil ederim ki”, dedi.

Bu olaydan bilemedin iki hafta sonra, eve döndüğünde sevinçten uçacak gibiydi.

“Bakıyorum, bugün yüzün ışıl ışıl. Ne oldu?” diye sordu annesi.

Lami masaya bir yumruk indirdi.

“Ben kazandım!” dedi. “Adam yazı ödevime on verdi. Yazarken hep tepeme dikilip beklemişti, hiç kimseden, hiçbir şeyden yararlanmadığımı anlayabildi sonunda”.

Sonra çantasından yazıyı çıkarıp bana uzattı. Tüm dikkatimle okudum: bizim oğlan dedesi gibi yazıyordu. Öğretmen on vermekle kalmamış, sayfanın altına da “Hep böyle yaz, sen şimdiden kusursuz bir yazar sayılırsın”, diye yazmıştı.

Ben de büyük bir merakla, tam üç kez üst üste okudum yazıyı: onun yaşında birini pek de ilgilendirmeyen bir konu: para üzerineydi, onun düşünemeyeceği, tasarlayamayacağı kadar derin ve doğru gözlemler içermekteydi, üstelik, tümceleri yer yer fazla uzun, sözcükleri de genellikle eskiydi.

"Dedenin kitabını andırıyor biraz", dedim.

Gözleri parladı birden, mutlulukla gülümsedi.

"Kimi tümcelerim de dedemin tümceleri olabilir", dedi.

Bana öyle geldi ki bu çocuk kendini dedesiyle özdeşleştirmeye başlıyordu artık, dedesinin ele aldığı konuları altı yedi tümceden fazla uzatmadığını bilmesem, o belalı öğretmenin on verdiği yazıyı da sözcüğü sözcüğüne *Serencam*'dan aldığını söyleyebilirdim. Gene de dedesinin etkisi artık tüm ölçüleri aşmaya başlamış gibi geldi bana. "Bu işe bir son vermeli", dedim içimden. O gece, yatakta, Nevin'e de açtım düşüncemi. Bana hak verdi, "Ama bunu böyle birdenbire yapamayız, Müşfik'çiğim, uygun zamanı ve uygun durumu beklemeliyiz", dedi. İyi de uygun zaman, uygun durum hangisiydi? Uygun zaman ve uygun durum geldiğinde ayrımına varabilecek miydik? Yoksa biricik oğlumuzun çıldırmasını mı bekleyecektik? Bilemiyordum doğrusu. Bilemediğim için de uyuyamıyor, yatağımda dönüp duruyordum. Sonunda kalkıp salona geldim, saate baktım, üçü çeyrek geçiyordu, hiçbir şey yapmadan, hiçbir şey düşünmeden oturdum bir süre, sonra da, hiç böyle bir alışkanlığım yokken, üst üste üç şişe bira içtim. Saate baktım, beşe çeyrek vardı. Yatağıma dönmek üzere kalktım, ama tam ışığı söndürmek üzereyken, *Serencam*'a takıldı gözlerim, sanki görünmeyen bir el beni ona doğru itti. Özel ışığını yakıp özel iskemlesine oturdum. Hiçbir şey düşünmeden ortalarında bir yerinden açtım. Gözlerim kendiliklerinden sol sayfanın ilk satırlarına takıldı, *"bu gece bir türlü uyuyamadım yatağımda dönüp durdum kalkıp salona geldim ışığı yaktım saate baktım beşe çeyrek vardı"* diye yazıyordu.

Okuduğum bu satırlar gerçekten orada, *Serencam*'da mı yazılıydı? Yoksa benim beynimden mi yansıyordu oraya? Öyle ya da böyle, bu rastlantının bir anlamı var mıydı? Bilmiyordum, bilmiyordum, bilmiyordum. Şimdi bildiğim bir şey varsa, o da Selami Harici beyin kitabının insanı delirtebileceğiydi.

Ona bir daha elimi sürmemeye ve koşullar zorlamadıkça adını ağzıma almamaya karar verdim.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

I

Belki de yanılıyorum, sonradan kapıldım bu sanıya, ama öyle sanıyorum ki kendimden, kendi bedenimden ayrı varlıklar da bulunduğunu bilmediğim, her şeyi ve herkesi kendi bedenimin bir parçası ya da uzantısı olarak algıladığım bir dönem yaşadım kesinlikle. Bedenimin üzerinde annemin elleri, ağzımda memesi, gözlerimde gözleri, hatta üstündeki giysiler, babamın kimi zaman güleç, kimi zaman kaygılı yüzü, elleri, kolları, tüm bedeni, ağzımdaki emzik, elimdeki çıngırdak, üzerime örtülen yorgan, çevremdeki değişik nesneler, kısacası, gözlerimin gördüğü, ellerimin dokunduğu her şey kendi varlığımın doğal uzantıları, kendi bedenimin öğeleriymiş gibi gelirdi bana; benim dışımda, benden ayrı bir öğe değildi hiçbiri. Tüm bu bedenlerin, tüm bu nesnelerin ve tüm bu devinimlerin bana yöneldikleri, benimle kaynaştıkları zaman bile benim dışımda kaldıklarını, benden ayrı varlıklar ve edimler olduklarını anlamamı biraz geç de olsa *Serencam* sağladı.

Nasıl? Neden? Bilemiyorum doğrusu. Hep kalın bir camın ardında, ak ve parlak bir ışık altında, girintisiz, çıkıntısız, kımıltısız, kocaman bir nesne olmasına ve çevremizdeki her şeyin onun benden ayrı olduğuna tanıklık etmesine karşın, belki de, tam tersine, her şey onun benden ayrı olduğuna tanıklık ettiği için, bir daha kopmayacak, koparılamayacak bir biçimde bağlandım ona, annemin memesinden babamın gülümsemesine kadar her şeyi kendi uzantım olarak algıladığım dönemde bile gözlerimi hep ona diktim, ellerimi hep ona doğru uzattım, her şey gibi onunla da kaynaşmaya, onu da kendi varlığıma katmaya çalıştım içgüdüyle. Ama olmadı: varlığımın doğal öğeleri olarak algılayageldiğim kişiler ve nesneler yavaş yavaş benden kopup kendi özgün kimliklerini kesinlerken, yerlerini kalın bir camın ardındaki o kocaman ve kımıltısız nesneye: *Serencam*'a bıraktılar sanki. Evet, böyle, annemle babamın da doğruladıkları gibi, daha sekiz dokuz aylık bir bebekken başlamışım bu kitapla bütünleşmeye. Hep ona doğru uzatmışım ellerimi, hep onu görmek, ona yaklaşmak, ona dokunmak

istemişim. Öyle ki, yemeğimi bitirmemekte dayatıp ağzıma getirilen kaşığı elimin tersiyle ittiğim zaman, annem mama iskemlemi *Serencam*'ın görkemli dolabının önüne yerleştirip "Hadi bakalım, kaşığı itmek yok artık", der, ben de, şaşmaz bir biçimde, gözlerimi ak bir ışık altında parlayan dev kitaba dikerek iştahla yemeye başlarmışım. Annemin anlattığına göre, bu ilgi babamı deli edermiş, "Hayır, ben bir türlü anlayamıyorum bu ilgiyi! Bir anlam veremiyorum. Hayır, olur şey değil! Küçücük bir çocuk, bir bebek, koca evde, hem de bunca oyuncak, bunca nesne arasında, neden bu kitaba takar ki kafayı?" diye söylenip dururmuş. Anladığım kadarıyla, bir tür kötü alışkanlık ya da, ne bileyim, dev kitabın yazarınınkini andıran bir tür sapkınlık olarak görürmüş bunu. Ama, *Serencam* serüvenine ilişkin gözlemlerini uzun uzun yazıya döktüğü göz önüne alınacak olursa, babasının dev yapıtının fazlasıyla sıradan bir amaç için kullanılmasına bozulmuş olması da olanaklı. Ne olursa olsun, şimdi düşünüyorum da "Bundan daha doğal bir şey olamazdı", diyorum. Bir kez, her şey kendi bedenimin uzantısı gibi görünürken, o beni kendisinden ayıran bir kalın camın ardında, apak bir ışığın altındaydı hep, böylece hem benden ayrılığını kesinliyor, hem de bende kendisini kendi varlığıma katma isteğini uyandırıyordu. İkincisi, bizim evin salonunun kapısından giren herkes, önce onu görür, sonra da kutsal bir nesneymiş gibi önünde dikilip kalırdı öyle. Benim de sürekli ona yönelmemden daha doğal ne olabilirdi?

Sonraları, dört beş yaşlarımda, ikide bir görkemli dolabı açtırtıp *Serencam*'ın kapağına elimi sürmek, annemin denetimi altında, buruşturmamaya özen göstererek sayfalarını çevirmek bir tutku olup çıkmıştı bende. Bıraksalar, saatlerce sürdürebilirdim bunu. Babam hep dişlerini sıkarak, annemse gülümseyerek izlerdi beni. En sonunda babam kaşlarını çatar, "Yetti, be oğlum, yetti artık! Bu kadarına da manyaklık derim ben", diye homurdanırdı. Ben *Serencam*'dan uzaklaşmakla sayfalarını çevirmeyi sürdürmek arasında bocalarken, annem o benzersiz gülümsemesiyle gülümser, "Bırak, oyalansın çocuk, dedeciği en az kırk yıl süresince oturup yazmış, bastırmak için de bir servet harcamış, ama şu son zamanlarda zavallının yaşamının yapıtına ilgi duyan, ona dokunmaya, sayfalarını çevirmeye can atan tek insan bizim Lami nerdeyse, bundan da yoksun mu bırakalım zavallıyı?" diyerek yatıştırmaya çalışırdı babamı. Şimdi düşünüyorum da anneme hak veriyorum doğrusu: okuyamasam da içine düştüğü yalnızlık ve yalıtlanmışlıktan kurtarıyordum dedemin

yapıtını. Bu arada, daha altı yedi yaşımda, hem dedem, hem de dünyanın en büyük kitabı olduğu söylenen yapıtı konusunda sorular sorup duruyordum. Bu da az şey değildi doğrusu. Onu görmüş, onun kucağına oturmuş, boynuna sarılmış, onunla konuşmuş, şakalaşmış olan bunca torunu kendisi gibi kitabını da unutmuş görünürken, ben, onun son torunu, o öldükten sonra doğmuş, onu hiç tanımamış olmama karşın, gözlerimi kitabından ayıramıyor, her fırsatta ona dokunmak istiyor, akşam sabah onu ve kitabını düşünüyor, gerek kendisi, gerek yapıtı konusunda anneme, babama sorular sorup duruyordum. Söylemek bile fazla, dedeme duyduğum ilginin kaynağında öncelikle *Serencam* vardı, bu da bayağı güçlü bir bağdı, öyle ki zaman zaman gözlerimi duvardaki resmine dikip dakikalar süresince sevgiyle, hayranlıkla baktığım oluyor, gözlerimin yaşardığını duyuyordum.

Hiç unutmam, bir akşam, *Serencam*'ın önünde, konuklarıyla konuşurken, babam "Hayır, kendisini saymazsak, şimdilik hiç kimse tam olarak okumadı bizim pederin kitabını. Bundan sonra da bir okuyan çıkar mı, bilmem", dediğini işitince, gırtlağımın tüm gücüyle "Ben okuyacağım!" diye bağırarak hem şaşırtmış, hem de güldürmüştüm herkesi. Daha beş yaşımda var yoktum. Ama kararım karardı. O akşamdan sonra, anneme, babama, hizmetçilere bana okuma yazma öğretmeleri için yalvarıp durduğum da bugünmüş gibi belleğimde. Ne var ki, kendimi tüm varlığımla *Serencam*'a vermemden korktuklarından olacak, bizimkiler buna kesinlikle karşı çıkıyor, "Acelen ne? Okulda öğrenirsin", diye kesip atıyorlardı. Öyle de oldu.

Ama okulda herkesten önce söktüm okumayı. Daha öğrenciliğimin ikinci ayının beşinci ya da altıncı günü, koşa koşa okuldan dönüp de kitabın ilk sözcüklerini hecelemeye başladığım sırada, birden geriye doğru çekilerek iskemleyle birlikte yere yuvarlanıp da babamla göz göze gelişim ve tepeden tırnağa titreyişim bugün bile her anımsayışımda tüylerimi ürpertir. Şu var ki o da benden pek farklı değildi. Korkunç bir öfke, öfkeden de öte bir şey, anlatılmaz bir korku vardı gözlerinde. O benden de fazla korkuyor, benden de fazla titriyordu.

"Bu gidişle çok yakında kafayı üşüteceksin sen, okul yerine tımarhaneye gideceksin", diye bağırdı. "Çok fena taktın bu kitaba! Taktın, ama bir ona bak, bir de kendine! Anla artık, sana göre, senin yaşına, senin boyuna, senin kafana göre bir kitap değil bu. Hadi, kalk, elini, yüzünü yıka da sofraya gel! Bir daha da dokunma şu uğursuz kitaba!" dedi. Selami

Harici beyin oğluydu, ama Selami Harici beyin kitabını uğursuz, benim bu kitapla ilgilenmemi de tehlikeli bir hastalık, bir sapkınlık sayıyordu.

Ağlayarak anneme koştum, beni kucağına aldı, gözlerimi kuruladı.

"Baban haklı, Lami'ciğim, bu kitap senin yaşına göre bir kitap değil, ileride, büyüyünce, istediğin kadar okursun, ama şimdi değil", dedi.

Ben gene de babamın evde olmadığı saatlerde *Serencam*'ı orasından burasından okumayı sürdürdüm. Evet, babam doğru söylüyordu, benim yaşıma uygun bir kitap değildi *Serencam,* tek resim yoktu içinde, nerdeyse yirmi beş bin sayfalık bir bütündü, sonsuzluk gibi bir şeydi. Daha sonra, hiçbir şey anlamadan okumaya başladığımda da Selami Harici beyin her sözcüğü bir sonsuzluk izlenimi yarattı bende, belki dev yapıtın sözcükleri benzersiz bir derinlik içerdikleri, belki de sıkı bir yasağı delmeme aracılık ettikleri için, hiçbir şey anlamamama karşın sonsuz tat aldım ondan. Belki de bu nedenle, yani bu benzersiz tadın etkisiyle, *Serencam* bir çocukluk tutkusu olarak kalmadı. Belli bir yaşa geldikten, örneğin ilkokulu bitirdikten sonra da hep sürdürdüm alışkanlığımı. Sürdürmekten de mutluluk duydum her zaman: *Serencam* bir tür ezgiydi benim için, karanlık, anlaşılmaz, ama dinlemeye can attığım, sürekli dinlemek istediğim bir ezgi. Söylememe gerek var mı, bilmem, ilginç şeyler öğrenmek, eğlendirici ya da içlendirici bir şeyler bulmak, en azından "Ne anlatıyor acaba?" türünden bir soruya yanıt bulmak söz konusu değildi. Kaç kez söylemişti babam, kitabın çoğu tümceleri birbirlerine bağlanmadan art arda sıralanmakta, bağlanır gibi görünenleri de bir süre sonra kitabın genel dağınıklığı içinde silinip gitmekteydi. Tümceleri birbirinden ve her birini tek tek anlamak bile kimi zaman çok zor, kimi zaman olanaksız görünmekteydi. En azından benim için. Ne olursa olsun, biraz da babamın etkisiyle, daha ileri gidecek olursam, ipin ucunu tümden kaçırırım diye korkuyor, sanki bu dev yapıtı okumak bilinmedik bir uzamda yol almakmış ve belli bir süre ilerledikten sonra bir daha geri dönülemezmiş gibi bir duyguya kapılarak kapatıyordum kitabı.

Evet, böyle, iki olasılıkla karşı karşıyaydık: ya *Serencam*'ın işlevi anlaşılır bir şeyler anlatmak değildi, ya da başka yazarların anlattıkları türden hiçbir şey anlatmıyordu. Nasıl olsa, kitabı bitirmek söz konusu olmadığına, tümceler arasındaki bağlar da genellikle çok zayıf göründüğüne göre, okumamı birkaç sayfayla sınırlamamda da, her seferinde bir başka yerinden açmamda da bir sakınca yokmuş, en azından benim yaşımda bir

çocuk bu kadarıyla yetinebilirmiş gibi geliyordu bana. Hep böyle çocuk kalacak değildim nasıl olsa. Belki bir gün, örneğin yirmilerime geldiğimde, *Serencam*'ı şöyle böyle, ama şimdikinden daha iyi anlayabileceğimi düşünerek avutuyordum kendimi. Ne var ki, belki hep birkaç sayfayla yetindiğimden, belki de büyüklüğünün etkisiyle, dev kitabın baştan sona, kesintisiz bir biçimde okunacak bir kitap olduğunu düşünemiyordum. Babamın da sık sık söylediği gibi, Selami Harici beyin *Serencam*'ı bir baştan bir başa okunsun diye yazdığı kuşkuluydu. Bu kitaba bebekliğimden beri tutkuyla bağlanmış olmama, daha küçücük bir çocukken, babamın ve konuklarının önünde “Ben okuyacağım!” diye haykırdığımı bugünmüş gibi anımsamama karşın, artık benim de böyle bir amacım yoktu doğrusu. Bir gün, babam kitabın önünde iki arkadaşıyla konuşurken, “Baştan sona okuyan mı? Hayır, hiç olmadı şimdiye kadar, babam da kırk yıl süresince oturup yazdı, yazık ki yazdıkları gerçek kitaba dönüştürüldüğünde canlıların dünyasında tek bir günü kalmıştı kala kala; kısacası, *Serencam*'ı okumak şöyle dursun, sayfalarını çevirmeye bile ömrü yetmedi. Ama, belli mi olur, bakarsın, okuyacak birileri de çıkar. Örneğin bizim Lami bebekliğinden beri düşkündür dedesinin kitabına, belki o okur günün birinde”, demişti de ben utanıp başımı önüme eğmiştim, konuklar da gülmüşlerdi. Dile getiremesem de sezinliyordum: bence öteki kitaplar gibi, yani bir baştan bir başa, tek sözcüğü atlanmadan okunmak değildi *Serencam*'ın işlevi.

Hele Sanem teyze bizim evde çalışmaya başladıktan sonra, iyice inanmıştım buna.

Annemle babamın alışverişe çıktığı bir akşamüstü, ben odamda ders çalışırken, Sanem teyze, “Lami, yavrum, bir dakika gelir misin?” diyerek salona götürmüştü beni, sonra da parmağıyla *Serencam*'ı göstermişti.

“Bana şu dedenin kitabından birkaç satır okur musun?” demişti.

Çok tuhaf, hiç kimse böyle bir şey istememişti benden, hele annem hiç istemezdi, bir iki kez yüksek sesle okumaya yeltendiğim zaman da saniyesinde susturmuştu beni. Bu yüzden olacak, çok hoşuma gitmişti Sanem teyzenin önerisi.

“Okurum”, demiştim.

“Ama sayfasını ben seçeceğim”, demişti.

Ben de gülümsemiştim yalnızca.

“Peki, sen seç”, deyip öyle dikilmiştim olduğum yerde.

Anlayamadığım bir şeyler mırıldanarak ortasına yakın bir yerlerden açmıştı kitabı, sonra parmağını sağdaki sayfanın ortalarında bir noktaya bastırmıştı.

“İşte şuradan oku”, demişti.

“Tümce orada başlamıyor”, demiştim.

“Olsun, sen oradan başla. Önce bir besmele çek, sonra o sözcükten başlayarak oku”, demiş, duracağım noktayı da göstermişti.

Ben de önce besmele çekmiş, sonra okumaya başlamıştım. Okuduğum ilk sözcükler bir tümcenin son sözcükleriydi sanırım, bu yüzden unuttum onları. Sonraki sözcükler üç küçük tümce oluşturur gibiydi, onlar hep kaldı belleğimde: *“Bir kadına bel bağlamıştın, gelmedi. Gelmeyecek, öyle sanıyorum, ama sonbaharda yapraklar kızaracak”*. Ancak bu sözcükleri hiç unutmamamda, unutmak şöyle dursun, ikide bir anımsamamda Sanem teyzenin onlardan çıkardığı anlamın büyük payı vardı. Öyle ya, “Tamam, Lami, bu kadar yeter”, demesi üzerine, *Serencam*’ı kapatıp da kendisinden yana döndüğümde, gözlerini tavana dikmiş, donmuş gibi duruyordu öyle. Birkaç saniye sonra da hıçkırmaya başlamış, “Yok, bu çocuktan umut yok! Kurtulamayacak”, diye söylenmişti. Hiçbir şey anlamamıştım. Öyle donup kalmıştım olduğum yerde. On beş yirmi gün sonra, küçük oğlunun dünyamızdan göçtüğünü öğrendiğim zaman da *Serencam*’dan okuduğum sözcüklerle bu ölüm arasında bir ilişki kurmak usumdan bile geçmemişti. Kendisi açıklamıştı bunu bana, “Dedenin kitabında yazılıydı hepsi: sonbaharda ölecekti, öldü işte”, demişti. Oğlunun ölümü *Serencam*’ın, dolayısıyla bizim suçumuzmuş gibi başımı önüme eğmiş, ne düşüneceğimi, ne söyleyeceğimi bilememiştim. Odama kapanıp ağlamıştım uzun uzun. Sanem teyzenin oğlunun ölümünden *Serencam*’la ben sorumluymuşuz gibi bir suçluluk duygusu yerleşmişti içime, olanları anneme, babama anlatmayı göze alamamıştım. Ne olursa olsun, günlerce, gecelerce düşünüp durmuştum Sanem teyzenin kurduğu bu şaşırtıcı bağıntıyı, kimi zaman tutarlılığı tüylerimi ürpertmişti, kimi zaman saçma bulmuştum.

Daha sonra, arada bir, ama annemle babamın evde olmadığı sıralarda, bana gene *Serencam*’dan tümceler okuttuğu zaman iyice anlamıştım: Sanem teyze seçip okuttuğu parçaları tüm varlığıyla dinleyerek bunlardan kafasındaki korkuya ya da umuda ilişkin bir anlam çıkarmaya çalışıyor, yani bana fal baktırtıyordu. Bu da bir kez daha gösteriyordu ki bizim kitap

bir yandan gece gündüz yanan lambasının altında, benzersiz cildinin içinde hep Selami Harici'nin *Serencam*'ı olarak kalırken, bir yandan da, günlerin rastlantılarına göre, anlam ve işlev değiştirmekteydi: büyükannem, babam, annem, amcalarım, Sanem teyze ve daha birçok insan, her biri kendine göre bir değer, kendine göre bir anlam, kendine göre bir işlev yüklemişti ona. Hem de hep aynı yerde, aynı ışık altında, aynı biçimde dururken. Benim için de kaç kez anlam ve işlev değiştirdi. Ama önemini hep korudu.

Serencam'a ilgi duymaya başladığımda, onun dedemin kitabı olduğunu bilmek şöyle dursun, ne dede, ne kitap kavramı vardı bilincimde. Ancak evimizdeki tüm nesneler arasında en çok o çekiyordu beni. Neden, bilemiyorum doğrusu. Kalın bir camın ardında ve ak bir ışık altında durduğu ve yerinden kolay kolay çıkarılmadığı için mi? Yoksa bir yazgı mıydı bu? Ya da benim bilmediğim birtakım oluntular bunu bir yazgıya mı dönüştürmüştü? Bilemiyorum doğrusu. Ama, ne olursa olsun, o gün, bu gün, tüm yaşamımı bu kitap ve yazarı yönlendirdi nerdeyse. Evet, böyle, bebekliğimden bu yana hep ona ve yazarına yöneldim durdum. Dedem bir Fransız okulunda okumuştu, ben de bir Fransız okulunda okumak istedim. Dedem Paris'te felsefe okumuştu, ben de, Paris'te olmasa bile, İstanbul'da felsefe okudum. Sonra da, otuz beş yaşımda, yani "*yaşam yolumuzun ortasında, karanlık bir ormanda*", onunla ya da *Serencam*'la özdeşleştim.

Evet, böyle, dedemin yaşamının çok büyük bir bölümünü paylaşmış olan ninem de, babam da, annem de, amcalarım da, halam da göçmüştü dünyamızdan, amcalarımın ve halamın çocuklarının her biri bir başka yana dağılmıştı şimdi, büyük bölümünün nerede olduklarını, ne yaptıklarını bile bilmiyordum. Oturmayı sürdürdüğüm köşkü saymazsak, koca bir geçmişten kala kala *Serencam* kalmıştı bana, o da olmasa, tek başıma bunalırdım bu evde. Ben ona bağlıydım, o da aynı biçimde bana. Ben de olmasam, hep öyle tozlanıp duracaktı camın ardında, belki orada da bırakılmayıp daha da tozlu bir yerlere atılacak, belki de bir kütük parçası gibi yakılacaktı. Ama, söylemek bile fazla, ben bu dünyada oldukça, buna olanak yoktu. Söylemiştim, daha çocukluğumda, hatta bebekliğimde ilişki kurmaya başlamıştım onunla, özellikle de babamın evimizin kapısını tüm meraklılara kapatmasından sonra, dokunursam ben dokunmuştum. Üstelik, bizimkilerin, özellikle de babamın keyfini kaçırmak pahasına yapmıştım bunu. Daha önce de belirttim, babam *Serencam*'ın çevresinde dönmemden, ikide bir orasından burasından okumamdan çok rahatsız oluyor, daha da

kötüsü, bu ilgiden anlaşılmaz bir korku duyuyordu. Anneme bakılırsa, bu aşırı ilginin bana, hatta tüm aileye uğursuzluk getirmesinden, daha da kötüsü, kafayı üşütüp ozan ya da yazar olmaya kalkmamdan korkuyor, “Bir aileye tek deli yeter”, diyordu. Ne olursa olsun, kendisini genç denilebilecek bir yaşta yitirdiğimiz zaman, *Serencam* okumanın başımıza getirebileceği belalar konusunda söyledikleri sık sık kafama takılmış, şöyle böyle altı yedi ay süresince kitaba elimi sürememiştim. Gerek babaannem, gerekse babam belki binde birini bile okumadan kitaba ilişkin anılarını yazmışlardı. Yıllar yılı büyükbabamın yaşamını paylaşmış, üstelik, baskı işlemleri sırasında, dedem yapıtı provalardan okumuş, o da dosyalardan izlemiş olduğuna göre, yapıtın içeriği ve bildirisi konusunda babaannemin iyi kötü bir bilgisi olabilirdi, ama babam ne dev kitabı düzenli bir biçimde okumuş, ne de büyükbabamla karşı karşıya oturup yapıtın özelliklerini konuştuğu olmuştu; arada bir, o da tutarsızlığını gözler önüne sermek için, şurasından burasından birer ikişer sayfa okumaya girişmişti, buydu hepsi. Üstelik, evimize uğur getirdiğine inanmış olmasına karşın, kendi oğlunun bu kitaba ilgi duymasını bile tehlikeli bulmuş, bu ilginin yol açabileceği olumsuz sonuçları düşündükçe uykuları kaçmıştı.

Yazık ki bir gün geldi, dedemin kitabına duyduğum ilgiyi tehlikeli bulan da, sapıklık sayan da kalmadı çevremde. Üniversitedeki ikinci yılımın başlarında babamı yitirdim, dördüncü yılımın sonlarına doğru da annemi. Sanem teyze de olmasa korkunç bir yalnızlığa gömülecektim. Bir zamanlar köşkümüzün balkonuna ya da kapısının önüne çıktığımda en az üç yakınımızı gördüğüm bu Harici Tepesi’nde şimdi tek Harici olarak yapayalnızdım. Babalarını yıllarca savurganlık ve atalarının anısına saygısızlıkla suçlamış olan amcalarım, halam ve çocukları ondan çok daha savurgan davranarak kendi oturdukları görkemli konaklara varıncaya kadar her şeyi satıp başka yerlere taşınmışlar, onların konutlarına yerleşen sonradan görmelerse, bizi de Selami dedenin gözde köşkünden çıkartıp yerimize yerleşebilmek için eşiğimizi aşındırıp durmuşlar, olmayacak paralar önermişlerdi. Ama babam hep direnmişti onlara, kimilerini bağıra çağıra kovduğu bile olmuş, geçmişine ve atalarına bağlılığını yeterince kanıtlamıştı. Öte yandan, dört kardeşin en tutumlusuydu. Ötekiler gibi o da hiç çalışmamış, kira ve faizden başka geliri olmamıştı, ama Harici tepesinin en tepesindeki köşkü satmayı usundan bile geçirmediği gibi payına düşen konut ve arsaları da satmamış, bu arada biricik oğlunun da çalışmadan ve

hiçbir şey satmadan yaşamasını sağlayacak oranda bir para biriktirmeyi bile başarmıştı.

Şimdi, tek başıma kalmamdan sonra, komşumuz Aynur hanım, bizim tepede iki köşk birden kapatmış olan kalantor Kayserili'nin annesi, sürekli yolumu gözlermiş gibi ikide bir karşıma dikiliyor, "Lami, oğlum, senin bu uyuşukluğunu hiç mi hiç anlamıyorum ben, bu böyle sürüp gidemez, tek başına, yaşlı bir hizmetçiyle yaşayamazsın, gelgeç ilişkiler de batırır adamı. Gel, sözümü dinle, doğru dürüst bir kız bulalım sana, şöyle erkenden bir yuva kur da yaşamın düzene girsin", diye yineleyip duruyordu papağan gibi. Bulmaktan söz ettiği kızın çoktan bulunmuş olduğu ve bu yakın ilginin ardında birtakım hesaplar yattığı da kesindi bence. "Hele dur bakalım, Aynur teyze, annemin ölümünün üstünden bir yıl bile geçmedi daha", deyip yürüyordum. Ayrıca, gerisinde herhangi bir hesap bulunsun, bulunmasın, Aynur teyzenin çöpçatanlığına hiç mi hiç gereksinimim yoktu. Oldukça yakışıklı sayılırdım, fakültede bir sürü kız dönüp duruyordu çevremde. Birçoğunu *Serencam*'ı göstermek için eve getirmiştim, bir ikisiyle de bayağı öpüşüp koklaştığımız olmuştu. Kitabı görmeye can atan başka kızlar da vardı. Ama ben ağırdan alıyordum, çünkü aralarında tek bir kız, Canan ilgilendirmekteydi beni. Çok güzeldi, çok güzel fransızca konuşuyordu, Fransız felsefesi ve Fransız yazını konusunda bilmediği yoktu nerdeyse. Ama hep doluydu çevresi. Gözleri çevresindeki hayranlar halkasını aşıp da beni görmüyordu sanki. Bir iki kez konuştuğumuz olmuştu, hatta bana *Serencam* konusunda birtakım sorular da sormuştu ya hemen yanımdayken bile çok uzaklardaymış gibi bir izlenim uyandırıyordu bende. *Serencam*'ı göstermek için eve çağıracak olsam, hiç duralamadan gelirdi kuşkusuz, büyük çoğunluğu 1880'lerde yayımlanmış, hepsi de özenli ve özgün bir biçimde ciltlenmiş felsefe, tarih ve yazın yapıtlarına da hayran kalabilir, bunları uzun uzun karıştırmak isteyebilirdi, ama yanında bir arkadaşını da getirmesi ya da aramızda daha ileri bir yakınlaşma olmaması durumunda her şeyin biteceğini düşünüyor, bunun sonucu olarak da onu eve çağırmayı sürekli erteliyordum, o da, öbür arkadaşların tersine, *Serencam*'ı görme konusunda en ufak bir anıştırmada bile bulunmuyordu nedense. Örneğin "Bizim Neriman dedenin kitabını görünce apışıp kalmış, bir süre konuşamamış, öyle mi?", diyordu da "Şu kitabı bir de ben görmek isterdim", demiyordu hiçbir zaman. Bir hoca ya da bir arkadaş konusunda bir iki sözcük konuşmakla ya da birbirimize şöyle bir gülümsemekle

kalıyorduk genellikle. Bu da beni umutsuzluğa düşürüyordu sürekli, çıldıracak gibi oluyordum, ama, benim gördüğüm kadarıyla, o bunun ayrımında bile değildi.

Bu arada, onun gibi benzerine çok ender rastlanan bir başarıyla olmasa da daha haziran döneminde fakülteyi bitirdim. Yazık ki, rahatlamak şöyle dursun, yaşamım tümden karardı. Hem artık yapabileceğim hiçbir şey kalmamış gibi bir duygu içindeydim, hem de bundan böyle Canan'ı görmem ancak rastlantıya bağlıydı. Özleminden ölecek de olsam, ne adresini biliyordum, ne telefon numarasını. Sorup soruşturup öğrensem de arasam bile, buluşma çağrımı olumlu karşılamayacağını düşünüyor, sanki ben kendi eğilimimi belli etmişim gibi, "Benden hoşlanmış olsaydı, bunu şu ya da bu biçimde belli ederdi herhalde", diyordum. Bu bunalım içinde, daha önce hiç düşünmediğim, diyelim ki altı, hatta bir ay önce usuma gelecek ya da birileri önerecek olsa kahkahalarla güleceğim bir etkinlik girdi yaşamıma: özlem öyküleri yazmaya başladım. Nerdeyse iki günde bir oturup bir öykü yazıyor, sonra da yaşlı gözlerle okuyordum. Birkaçını takma bir adla yazın dergilerine yolladım, hepsi de kısa sürede yayımlandı. Ama yazmak özlemimi azaltacak yerde artırıyordu. Bir akşam, tam yazmaya başlamışken, kalemi fırlatıp attım elimden, yazılmış öyküleri de yırttım. Yolculuğa çıktım, birkaç hafta süresince oradan oraya sürüklendikten sonra, gene eve döndüm. Aynur teyze önerisini bir kez daha yineledi, bir an duralar gibi oldum, ama "Teşekkür ederim, şimdilik böyle bir düşüncem yok", deyip yürüdüm, çantasından çıkarmaya yeltendiği fotoğrafı görmek bile istemedim.

Sonunda ilk göz ağrıma: *Serencam*'a dönmeye karar verdim ya bu bunalım döneminde onu gereğince okuyup anlayabileceğimi hiç sanmıyordum. Bu nedenle işe büyükannemin ve babamın dev yapıt üzerine yazdıklarıyla başlamamın daha iyi olacağını düşündüm. Babam benim *Serencam* tutkumda hastalıklı bir şeyler bulunduğunu düşünmüştü hep, bu nedenle de büyükannemle kendisinin defterlerini hep kilit altında tutmuştu. Şimdi geride bıraktığı her şey gibi onlar da elimin altındaydı. Defterleri birbiri ardından, büyük bir ilgiyle okudum. Ama her ikisi de büyük bir düş kırıklığı yarattı bende: büyükannem de, babam da hep *Serencam*'dan söz ediyorlardı, ama hiçbir zaman gereğince eğilmemişlerdi *Serencam*'ın üzerine, yapıtın tümünü okumak şöyle dursun, rasgele okudukları bölümlerin üzerine bile gereğince durmamışlar, bunun sonucu olarak da

yapıtın kıyısında, hatta uzağında kalmışlardı genellikle, çoğu parçaların bütünlüğünü bile gözden kaçırmışlardı. Evet, kitap ilk bakışta birbiriyle ilintisiz parçacıklardan oluşmuş gibi görünmekteydi, ama ben daha ilk okumalarımdan biliyordum, onların sandıkları kadar da ilintisiz değildi bu parçalar, bir yerlere kadar, diyelim ki bir ya da bir buçuk sayfa gidiyor, sonra, hiç beklenmedik bir biçimde, bambaşka bir konu ya da izleğe geçer gibi oluyorlardı, okur da ister istemez şaşırıp kalıyordu bu durumda, kitabı bir daha açmamak üzere kapatmakla bütünlüğünü bir başka düzlemde arama düşüncesi arasında bocalıyordu insan. Ama ben, kendi payıma, kopukluğun yapıtın kendisinden çok, bizim algılama gücümüzün yetersizliğinden kaynaklandığını düşünüyordum. Öte yandan, bu kopukluk ya da süreksizlik duygusu ikide bir kendini belli etmekle birlikte, son beş altı bin sayfada kimi izleklerin dört beş sayfa boyunca sürdüğü oluyor, zaman zaman bir izlekten bir başka bir izleğe hiç beklenmedik bir biçimde geçilse bile, belirli bir süreklilik izlenimi de yaratıyorlardı insanda, birbirleriyle yan yanalık dışında hiçbir ilgileri yokmuş gibi görünen tüm bu parçalar arasında bizim göremediğimiz, daha açıkçası, bizim kişisel birikimimizin görmemizi sağlamakta yetersiz kaldığı birtakım bağıntılar bulunması gerektiğini düşünmeye zorluyorlardı bizi. Durmamacasına ve arada bir bağıntı kurulmadan da olsa, bir konudan başka bir konuya geçilirken, biçemin hep aynı kalması da bu bütünlük ve süreklilik izlenimini güçlendiriyordu bir ölçüde. Selami Harici beyin büyükanneme “Kitabımın her sözcüğü tüm ötekilerle bağıntılıdır, bir tekini çıkardın mı hepsi birden dağılır”, derken işi fazla abarttığı kesindi, ama bu da bir ölçüde doğruluyordu sezgimizi, en azından yazarımızın temel amacına ilişkin bir ipucu veriyordu. Ne olursa olsun, o günlerde kesinlikle inanmıştım ben buna. Böyle bir bağıntı olmasa, koca adam bu yapıta en az kırk yılını adar mıydı?

Evet, böyle, babaannemle babamın gözlemlerini okuduktan sonra, o güne kadar hiç kimsenin, hatta, bir anlamda, Selami dedemin yapamadığını ya da yapmaya ömrünün yetmediğini yapmaya, yani, yazılmasının aldığı süre kadar uzun bir süre de gerektirse, tüm kitabı başından başlayarak ve tek satırını atlamadan okumaya karar verdim. Hemen de başladım. O sırada saat gecenin on birine yaklaşmaktaydı. İyice yorulup da kısa bir mola vermek üzere durduğumdaysa, gecenin ikisi olmuştu. Neden, bilmem, gözlerim doldu o anda, ağladım ağlayacaktım. Bir kez daha anladım ki bu

Serencam bir kitaptan çok daha fazla bir şeydi. En azından benim için. Onu masasından alıp bağrıma bastım, kollarımın arasında var gücümle sıkmaya çalıştım bir süre, "*Serencam*, okuyacağım seni", dedim, "Başından sonuna kadar, tek satırını atlamadan okuyacağım seni! Okuyacak ve gizini çözeceğim sonunda!"

Ertesi gün gene aynı biçimde balıklama daldım *Serencam*'ın derinliklerine. Bir gün, iki gün, üç gün süresince *Serencam*'dan başka bir şey görmedi gözüm. Ama dördüncü günün sonunda iyice anladım ki bu hız beni çok da ileriye götürmüyordu. Evet, böyle, enginlere açılmış gibi bir duyguya kapılıyordum bir süre, ama sonra bir de bakıyordum ki hep aynı kıyıda, iskeleye bağlı bir teknede kürek çekmekteydim. Evet, böyle, bu kitabı baştan sona okumaya karar vermiştim, kararım karardı, değiştirecek değildim, ama öyle görünüyordu ki bu hız fazla uzaklara götürmeyecekti beni. Büyükbabam nasıl yaşamının çok büyük bir bölümünü bu kitabı yazmaya adamışsa, ben de yaşamımın olabildiğince uzun bir bölümünü onu okumaya, yorumlamaya ve özümlemeye ayırmalı, bunu da olabildiğince yöntemli ve ölçülü bir biçimde yapmalıydım. Bu nedenle her şeyden önce ayrıntılı bir okuma izlencesi oluşturmaya karar verdim. Evden dışarı çıkacağım, çok seyrek bir biçimde de olsa, birtakım dost ve akrabalarla görüşebileceğim, dev yapıtı okuma ve yorumlama etkinliğimin gerektirmesi durumunda, birtakım kitaplıklara ya da üniversitelere gideceğim günleri ve saatleri belirledim. Aynı şeyi *Serencam*'ı okuma ve soluklanma saatleri konusunda da yaptım. Sonunda, oldukça ayrıntılı bir izlence çıktı ortaya. Selami beye saygımın gereği ve göstergesi olarak yaldızlı bir çerçeveye yerleştirip masamın üstüne, koltuğumun tam karşısına yerleştirdim izlencemi. *Serencam* serencamıma başlamak için de şöyle dingin mi dingin uyanacağım bir sabahı beklemeye karar verdim.

Ne var ki bekleme süresi uzadıkça uzuyor, bense, kitabı arada bir orasından burasından okumayı sürdürmekle birlikte, hazırladığım izlenceye uygun bir okumaya geçmeyi sürekli erteliyordum. Bu güçsüzlüğün başlıca nedeni de Canan'dı, daha doğrusu Canan'ın yokluğuydu sanırım. Her saniye beynimin içinde, gözlerimin önündeydi, bir türlü unutamıyordum onu, sanki çok uzun bir süre ortak bir yaşamımız olmuş da neden sonra hiç beklenmedik bir biçimde yitirmişim gibi özlüyordum; daha da şaşırtıcısı, derslerde hocaların sorularına verdiği yanıtları, özellikle de Nerval'in "El Destichado"sunu açıklayıp yorumlayışını düşünüyor, *Serencam*'ın

derinliklerine en iyi onunla birlikte inebilirmişim, bugüne değin hiç kimsenin çözemediği gizlerini en iyi onunla birlikte, onun öncülüğünde çözebilirmişim gibi geliyordu şimdi bana. Bir sınıf arkadaşımızdan telefon numarasını aldım, ama düşünüyor, taşınıyor, bir de beni tersleyecek olursa, işin içinde *Serencam* da olmak üzere, şu dünyada benim için her şey bitermiş gibi bir duyguya kapılıyor, aramayı sürekli erteliyordum. Bunun sonucu olarak da bir türlü geçemiyordum yöntemli okuma evresine. Bu da, söylemek bile fazla, kat kat artırıyordu bunalımımı. Ama her şeyin bir sonu vardı, olmalıydı, bizi bunaltan sorun bir çözüme ulaşamasa da kimi zaman öyle bir an gelirdi ki düşünde görsen inanmayacağın bir olay, tansık gibi bir rastlantı, sana nice zamandır yaşamının en büyük sorunuymuş gibi görünen şeyi kaşla göz arasında çözüverirdi, bir sorun olmaktan çıkarırdı. Gene öyle oldu.

Evet, böyle. Bir mayıs akşamı, ben *Serencam*'ın başında uyuklarken, kapımın zilinin uzun uzun çalması ve kapıyı açtığımda yıllardır görmediğim bir dostun, Hayri Akkurt'un boynuma sarılması da benim için böyle bir değişimin başlangıcı oldu.

Yıllar önce, lise ikide, Hayri'yle aynı sırayı paylaşırdık, çok da iyi arkadaştık. Yazık ki dostluğumuz uzun sürmemişti. Hayri ders yılı sonunda babasının görevi nedeniyle İzmir'e gitmiş, birkaç aylık bir mektuplaşmadan sonra da ilişkimiz tümden kesilmişti. Sonra, rastlantı bu ya, benim öykü yazdığım dönemde onun birkaç şiirine rastlamıştım dergilerde, ama yaşam dostları da, alışkanlıkları da değiştiriyordu, ne ben onu bulmayı denemiştim, ne de o beni. Daha sonra gazeteciliğe başladığını işitmiştim. Şöyle böyle bir buçuk yıldır da yayın yaşamına yeni girmiş bir gazetenin: *Gündem*'in genel yayın yönetmeniydi, bu arada ilginç mi ilginç siyasal yazılar yazmaktaydı. Birkaç kez onu aramayı düşünmüş, ama hep son anda vazgeçmiştim: bunca işinin arasında eski sıra arkadaşını anımsaması bile zor olacaktı belki. Ama işte, evimin kapısında, elleri elimde, on altı yaşının gülümsemesiyle gülümsemekteydi bana. İlişkiler tümden kesilmiş de olsa, dostluk derinlerde bir yerde sürüyor olmalıydı. Sevinçle kucakladım dostumu.

"Seni hangi rüzgâr attı buralara?" diye sordum.

"Şu senin komşulara, Nur hanımlara gelmiştim, uzun zamandır tanırım onları", dedi. "İşleri pek parlak değilmiş, köşklerini satmayı düşünüyorlarmış. Bana önerdiler, ama dişlerini biraz daha sıkmalarını

söyledim. Bu arada senin köşkten ve senden açıldı. Adını işitince gözlerim doldu, inanamadım. Şu son zamanlarda hiç evden çıkmadığını, büyük olasılıkla da bir bunalım geçirdiğini söylediler. Hemen izin istedim onlardan. Kalkıp sana geldim".

Karşımda öylece dikiliyor, hep o eski delikanlılık gülümsemesiyle gülümsüyordu.

Bir kez daha sarıldım boynuna, sonra içeriye buyur ettim. Yukarı kata çıktık. Söylememe gerek var mı, bilmem, salonda gördüğü ilk şey özel dolabının içinde tüm görkemiyle ışıldayan *Serencam* oldu.

"Bu kitabın adını duymuştum. Sanırım, ilk sen söz etmiştin bundan bana, öyküsünü de anlatmıştın, ama sende olduğunu söyleseler, inanmakta zorlanırdım herhalde", dedi. Açıklamalara girişerek utandırmak istemedim onu. "Evet, söz etmişimdir herhalde", demekle yetindim.

O da benden açıklama beklemiyordu. Dolabın önüne dikilmiş, nerdeyse soluk bile almadan *Serencam*'a bakmaktaydı. Neden sonra bana döndü.

"Şuna biraz daha yakından bakmamda bir sakınca var mı?" diye sordu.

O anda bir kuşku düştü içime, belki de duruma bir rastlantı görüntüsü vererek *Serencam*'ı benden satın almaya çalışacağını düşündüm, ama belli etmedim.

"Elbette, istediğin kadar bakabilirsin, istersen okuyabilirsin de", dedim.

Serencam'ın dolabının cam kapağını açıp özel iskemlesine oturdu, altlığını kendine doğru çekti, önce hızlı hızlı çevirdi sayfaları, sonra, zaman zaman kimi sayfaları atlamakla birlikte, bayağı okumaya girişti, en az on, on iki sayfa okudu belki.

Sonunda kendimi tutamadım.

"Hayri'ciğim, bu kitap yaklaşık yirmi beş bin sayfadan oluşuyor, çok hızlı da okusan, bu akşam bitiremezsin", dedim.

"Anladım, dostum, anladım, tepemde dikilmekten sıkıldın", diye yanıtladı bizimki, sonra da tuhaf bir biçimde gülümsedi. "Belki de *Serencam*'ı görmek için geldiğimi düşünüyorsun şimdi. Hayır, ilgisi yok. Ama bu kitap eşi bulunmaz bir gömü, birbirinden ilginç gözlemlerle dolu. Hay Allah, olur şey değil, en yakın arkadaşım bir dahinin torunuymuş da ben bilmiyormuşum", dedi.

“O kadar da abartma, Hayri’ciğim”, dedim.

“Hayır, dostum, hiç de abartmıyorum”, dedi.

Arkasından da yakın bir yerlerde, deniz kıyısında bir iki kadeh rakı eşliğinde bir yemek yemeyi önerdi bana. “Tamam”, dedim. Çıktık, kocaman arabasına binip kıyıya indik. Onu yıllardan sonra yeniden görmek anlatılmaz bir mutlulukla dolduruyordu içimi. Ama, öyle sanıyorum ki o beni görmüyordu nerdeyse, sürekli *Serencam*’ı düşünüyor, sözü döndürüp dolaştırıp *Serencam*’a getiriyordu. “Hayri neresinden okudu da böylesine ilginç buldu ki bizim kitabı?” diye sorup duruyordum kendi kendime. Sonra, tam da kadehlerimizi tokuşturacağımız anda, “Sana bir şey söyleyeyim mi?” diye sordu.

“Söyle”, dedim.

Kadehini masaya bırakıp elimi tuttu.

“Sevgili Lami, bu dev kitap hep orada, o dolabın içinde bırakılamaz”, dedi.

Güldüm.

“Ne yapalım, denize mi atalım?” dedim. “Şöyle böyle yirmi yıldır orada, yerinden hoşnut olmadığını da hiç sanmıyorum”.

“Yerine bir şey dediğim yok, gerçekten çok güzel düşünülmüş, ama içerdiği güzellik ve gerçeklerin böyle herkese kapalı kalması kendisine de, insanlara da büyük haksızlık”, dedi.

“Ya, öyle mi? Peki, sen ne yapalım istiyorsun?” diye sordum.

Yanıt vermedi, gözlerini denize dikerek en az beş dakika düşündü belki, sonra birden bana döndü.

“Bu kitabın halka ulaşmasını sağlamak gerek”, dedi.

Gene güldüm.

“Yapıtının yayımlanıp kitlelere ulaşmasını yazarın kendisi istememiş, bu nedenle de tek olarak bastırmış. Ayrıca, adı duyulmamış bir yazarın yirmi dört bin küsur sayfa kitabını hangi yayıncı basar ki sence?” dedim.

Sonra da benden önce babamın ve başka birkaç kişinin saptadığı gerçeği açıklamaya çalıştım ona: *Serencam* içeriğiyle değil, boyutları, biçimi, kâğıdı ve kapağıyla, yani öncelikle bir nesne olarak, bir de tekliğiyle büyülemekteydi insanları. Bir zamanlar Egemen beyin önerdiği gibi üç cilde bölünse ya da bin, yüz, hatta on adet basılmış olsa, yıllardır yaratmakta olduğu etkinin yüzde birini bile yaratamayacaktı belki. Selami Harici bey daha işin başında düşünmüştü bunu bence. İnsanlar kitabın

içeriği üzerinde durmuyor, onu hep benzersiz bir nesne olarak görüyorlardı. Evet, ben okuyordum arada bir, ama benim için bile öncelikle bir nesne olarak vardı *Serencam*, içerik olarak değil. En azından şimdilik.

Hayri pek de benimsemedi söylediklerimi.

"Lami'ciğim, kim neyin içeriği üzerinde duruyor ki bu ülkede?" dedi. Sonra bir giz verir gibi, "Ama benim okuduklarımdan edindiğim izlenime göre, içerik çok daha önemli bu kitapta, öncelikle içeriği üzerinde durmak, içeriğini değerlendirmek gerekli. Biz bunu yapabiliriz", diye ekledi. "Bunu yapmalıyız; hem de fazla gecikmeden sıvamalıyız kolları".

Sorumu bir kez daha yineledim:

"Hayri'ciğim, yirmi beş yıl önce ölmüş bir yaşlı adamın yirmi dört bin küsur sayfalık kitabını hangi yayıncı basmak ister ki sence? Böyle bir yayıncı tanıyorsan, tamam, en azından düşünelim", dedim.

Hayri kaşlarını çattı.

"Sen beni yanlış anladın, dostum. Bir kitabı değerlendirmenin birçok biçimleri olabilir", dedi. Sonra, kendi kendine konuşur gibi, dura dura "Ben bu kitap olduğu gibi yayımlansın demedim sana. Hayır. Buna gerek de yok belki. Ancak, en azından ilk bakışta, senin kitap birbirinden bağımsız parçalardan olmuşmuş gibi bir izlenim uyandırıyor insanda. Tümüyle böyle mi kurulmuş, orasını bilemeyeceğim. Ama böyle kurulmuşsa, en azından dört, beş, hatta on derleme çıkarılabilir bundan... Bir düşün, en az on kitap... Bu on kitap da bu ülkede çok büyük bir yazar, Montaigne gibi, Voltaire gibi, Gide gibi, Ataç gibi benzersiz bir denemeci yaşamış olduğunu kanıtlamaya yeter... Evet, böyle, bence bunu ulusal bir görev olarak değerlendirmek gerekir. Sen de böyle düşünmüyor musun?"

Gözlerimi uzaklara dikip düşündüm bir süre.

"Bilemiyorum, bilemiyorum, hayır, bilemiyorum", diye yineledim. "Şu anda sana kesin bir yanıt verebilecek durumda değilim".

Şaşırıp kalmıştım gerçekten, o konuşuyor, ben dinliyordum. Dedemin yapıtı benim için de çok değerliydi, hem de ta bebekliğimden beri. Ama Hayri'nin bilemedin iki saatlik bir okumanın ardından böylesine kesin, kesin olduğu kadar da olumlu bir kanıya varmış olması fazlasıyla şaşırtmıştı beni. Ne diyeceğimi bilemiyordum.

"Bunu düşünmek gerekir, Hayri'ciğim, bu arada Selami beyin öteki torunlarının da iznini almak gerekir belki; izin istediğimiz zaman da yokuşa sürerler bizi, dünyanın parasını isterler", dedim.

Hayri nerdeyse kızdı bu sözlerime.

“Peki, sence Selami Harici beyin bunca derin düşüncesi o dolabın içinde, o koca kitabın sayfalarında tutuklu mu kalmalı?” diye sordu.

Gene güldüm.

“Tutuklu kalmasını isteyen ben değilim, dostum, yazarın kendisi böyle istemiş”, dedim.

Hayri gene düşüncelere daldı bir süre, sonra sonra gözlerini gözlerime dikti.

“Lami’ciğim, bu soruna bir çözüm bulmak zorundayız, gerçekten çok güzel gözlemlerle, çok güzel düşüncelerle dolu bu kitap, bu toplumu aydınlatacak, hatta kurtaracak düşüncelerle”, dedi, sonra saatine baktı, “Hay Allah, benim hemen gitmem gerekiyor, ama gene arayacağım seni”, deyip garsondan hesabı istedi. Öder ödemez de “Hadi, bana eyvallah! Kusuruma bakma lütfen. En kısa zamanda gene arayacağım seni”, diyerek hızla çıkıp gitti. Arkasından koştumsa da yetişemedim. Dönüp koltuğuma oturdum, garsondan bir tek daha istedim. “Bizim Hayri *Serencam*’da bu kadar ilgisini çekecek ne bulmuş olabilir ki? Umarım, benimle dalga geçmemiştir”, diye söylendim.

Hayır, dalga geçmemişti: iki gün sonra, gazetesinde, *Serencam*’ı göklere çıkaran, uzun bir başyazı yayımladı. *“Kimi zaman insanlar kendi yurtlarında, hatta kendi mahallerinde, burunlarının dibinde bulunan benzersiz şeyleri görmeyebiliyor, görseler de değerinin ayrımına varmayabiliyorlar. Ben de bu kentte, sevgili dostum Lami Harici’nin dedesi Selami Harici beyin dev başyapıtının bulunduğunu biliyordum, ama gidip görmeyi, şurasından burasından birkaç sayfa okumayı düşünmemiştim”*, dedikten sonra, bana gelişini ve *Serencam*’a “dokunuşunu” anlatıyor, arkasından da tarihin başlangıcından bugüne, dünyanın hiçbir yerinde bu boyutlarda ve bu türde bir başka kitap yazılmadığını savunuyor, bu gerçeği bizden önce Batılılar’ın saptadıklarını, yazık ki çoğu aydınlarımızın bile bu “dünya başyapıtı”nı bilmediklerini savunuyordu. Elimde olmadan güldüm: ben kitabın bütününü şöyle gerektiği gibi okumaya girişmediysem de ondan çok daha fazlasını okumuştum, gene de bu denli kesin, bu denli olumlu bir kanıya varamamıştım. “Artık daha fazla gecikmeden girişmeliyim bu işe”, diye düşündüğüm sırada, telefon çaldı, açtım: Hayri Akkurt en geç bir saat içinde bende olacağını söylüyordu.

Söylediğinden de erken geldi ve hemen konuya girdi:

“Ben soruna iyi kötü bir geçici çözüm buldum, Lami’ ciğim”, dedi.

Sorun *Serencam*’la ilgili olmalıydı, ama, bildiğim kadarıyla, *Serencam*’ın hiçbir sorunu yoktu, ışıklı dolabının içinde krallar gibi duruyordu.

“Hangi soruna?” diye sordum.

“Vatandaşı dünyanın en büyük yapıtıyla buluşturmanın yolunu buldum: bizim gazetede her çarşamba *Serencam*’dan bir parça yayımlayacağız”, dedi.

Çok şaşırdım.

“İyi de nasıl?” diye sordum.

“Bana yarım saat izin ver”, dedi, sonra hemen gidip *Serencam*’ın dolabını açtı, özel koltuğa oturup yaklaşık yarım saat süresince karıştırdı kitabı, arada bir cebinden çıkardığı küçük bir deftere bir şeyler yazdı. Yaklaşık bir saat sonra da “Dinle şunları”, diyerek birbiri ardından üç parça okudu, sonra gözlerini gözlerime dikerek gülümsedi, “Şimdi elini yüreğinin üstüne koy da söyle bakalım: şu son zamanlarda bu üç parça kadar tutarlı, bu üç parça kadar güzel bir köşe yazısı okuduğun oldu mu hiç?” diye sordu. Sonra gelip tepeme dikildi, ellerini omuzlarıma bastırdı, “Evet, soruyorum sana: bunlar kadar güzel bir köşe yazısı okudun mu şu son zamanlarda?” diye üsteledi.

Serencam’ın birbirine eklenen parçalarında köşe yazısı özelliği aramak hiç usuma gelmemişti doğrusu, ama, okuduğu parçalara bakılınca, Hayri yerden göğe kadar haklı görünüyordu, bu parçalar gerçekten güzel, gerçekten doğru, hem de güncel köşe yazılarıydı.

“Hayır, dostum, okumadım”, dedim, sonra içimi çektim. “Ama yirmi yıl önce ölmüş bir adamı bugün bir köşe yazarı yapamayız”, dedim.

Hayri gözlemimden pek de etkilenmiş gibi görünmedi.

“Bal gibi yaparız, bizim yapacağımız bir şey de yok ayrıca: Selami Harici doğuştan köşe yazarı”, dedi. “Kitap da senin”.

Birden kederleniverdim.

“Evet, kitap bir nesne olarak benim, ama içeriğine el atacak, köşe yazıları olarak yayımlayacak olursak, bizim akrabalar soluğu mahkemede alırlar”.

Bizimki gene sarsılmış gibi görünmedi.

“Sen bana *Serencam*’ın tek bir örneği bulunduğunu, onun da şu karşımızdaki lenduha olduğunu söylememiş miydin?” diye sordu.

“Evet, müsveddeleri de bende”, dedim.

Önündeki sehpaya zorlu bir yumruk indirdi.

“İyi ya, biz de yeni bir yazar yaratırız”, diye gürledi. “Selami beyi yeni bir yazar olarak yeniden yaratırız, bu yeni yazar da sen olabilirsin”.

“Nasıl yani?” diye sordum.

“Nasıl olsun istiyorsun ki? *Serencam*’dan alacağımız parçaları senin adın altında yayımlarız, olur biter”, diye yanıtladı.

Bunun iyi bir düşünce olmadığını söyledim, ama Hayri kendini konuya öylesine kaptırmıştı ki, Selami dedenin düşüncelerine de öylesine hayrandı ki en sonunda beni yumuşattı. Bu yazılar karşılığında alacağım ücretin aylık gelirimin iki katı olması da sonunda “Peki, bir deneyelim bakalım”, dememi kolaylaştırdı. Yazıları kendi adım altında yayımlamam da gerekmiyordu ayrıca: güzel bir takma ad yeterliydi. Böylece, her çarşamba *Sergen* ana başlığı ve Seren Can imzası altında *Serencam*’dan seçilmiş bir parça vermem yeterliydi. Bu parçaların seçimi ve dil açısından yapılacak güncelleştirmeler konusunda da beni özgür bırakıyor, ancak ilk beş yazıyı bugün kendisi seçmek istiyordu.

“Peki, dostum, sen nasıl istersen öyle olsun, ama senin gazetenin bu işten kazançlı çıkacağını hiç sanmam”, dedim.

Hayri güldü.

“Orasını hiç merak etme, dostum”, dedi. “Göreceksin, Seren Can’ın yazıları bizim gazetenin en çok okunan yazıları olacak. Belki de çok kısa bir süre sonra, okurun bastırmasıyla, bunları haftada ikiye, üçe çıkarmak zorunda kalacağız, ödemeleri de elbette”, dedi. Tam o anda öngörüsüne güldüğümü ayrımsadı, kendisi de gülmeye başladı, “Gül, dostum, gül; kimin haklı olduğunu çok yakında göreceğiz”, diye ekledi.

Sonra da *Serencam*’ın özel koltuğuna oturup altlığı kendine doğru çekti, *Sergen* köşesinin ilk beş köşe yazısını seçmeye girişti.

Belirtmeme gerek var mı, bilmem, Hayri Akkurt doğuştan gazeteciydi, okurun gazeteden ne beklediğini, daha doğrusu, kendisine verileceklerin hangisini daha çok beğeneceğini çok iyi biliyordu. Sekiz gün süren ön tanıtımların ardından, Seren Can’ın, yani Selami Harici’nin ilk köşe yazısı *Gündem*’in ikinci sayfasının sağ üst köşesinde boy gösterdi, yani, gazeteci deyimiyle, okurla buluştu, *“Dünya dünya olalı beri böyledir bu: para parayı çeker. Hep aynı yerlerde toplanmaya çalışır o, öncelikle de alçaklara ve sıradanlara gider”*, diye başlayıp “*Olağandışı bir durum olur*

da yolunu şaşırıp bir yoksulun evine girecek olursa, daha da şaşırtıcı oluverir, saniyesinde kirletir adamı" diye süren ilk yazısıyla büyüleyiverdi okurları. *"Başımıza ne bela gelirse, tek bir şeyden, rahat rahat evimizde oturamamaktan geliyor"*, diye başlayan ikinci yazı da büyük bir hayranlık uyandırdı. Üçüncü, dördüncü ve beşinci yazılarının yayımlanmasından sonraysa, Seren Can ülkenin en ünlü köşemenlerinden biri, belki de birincisi oluverdi. Bizim Hayri'ye bakılırsa, okurlar "İşte gerçeği gören ve yüzde yüz doğrulukla dile getiren bir adam, böyle biriyle belki de ilk kez karşılaşmaktayız", diyor, *Gündem* gazetesine mektup üzerine mektup yazıp telefon üzerine telefon ederek *Sergen* köşesini gazetelerinde her gün görmek istediklerini bildiriyorlardı. Daha da ilginci, en az otuz, otuz beş yıl önce Selami Harici beyin kaleminden çıkmış olan bu "parça"larla günümüzün olayları arasında bir koşutluk kurmak hiç de kolay değildi. Doğrusunu söylemek gerekirse, ben de her zaman günümüzün herhangi bir sorunu ya da olayına parmak basmak amacıyla seçmiyordum parçalarımı, ama okurların kafası bir başka türlü mü işliyordu, nedir, hemen her birini günümüzün bir olayına ya da sorununa bağlıyor, daha da iyisi, olay ya da sorunun en tutarlı çözümlemesi ya da yorumu olarak niteliyorlardı. Bir okur da gazeteye yolladığı mektupta ülkemizin gerçek kurtuluşunun anahtarının "büyük olasılıkla Seren Can'ın kaleminin ucunda gizlenmekte olduğunu" kesinliyordu. Bu arada, "eşsiz yazar"ın ayrıntılı bir yaşamöyküsünün verilmesini, en azından birkaç fotoğrafının yayımlanmasını isteyenlerin bir türlü sonu gelmiyor, yazı işleri de "yazarımız"ın reklamdan tiksindiğini, bu nedenle kimliğinin kesinlikle gizli kalmasını istediğini nerdeyse her hafta yinelemek zorunda kalıyordu. Ancak, her yolu denemelerine karşın, *Gündem*'in satış düzeyine erişemeyen kimi gazetelerin köşemenleri *Sergen*'in gizemli yazarına dudak büküyorlar, sağcı olanları solcu, solcu olanları sağcı diye niteliyorlardı.

Bana gelince, *Serencam*'ı düzenli bir biçimde okuma tasarımı bir yana bırakmış, yeni bir okuma biçimine geçmiştim: yirmi dört bin yedi yüz on sekiz sayfanın içinde, özellikle de son altı, yedi bin sayfalık bölümünde, köşe yazısı olabilecek parçalar arıyordum gece gündüz. Bundan hoşlanmadığımı da söyleyemezdim doğrusu, çünkü ben de hep bir şeyler öğrenmekteydim onlardan. Bu arada, beni en çok zorlayan şey *Gündem*'de *Sergen*'e ayrılan köşeyi üç aşağı beş yukarı dolduracak boyutlarda parçalar bulmaktı. Böylece, günün ortamıyla bağıntılı gibi görünebilecek parçalar

bulduğum zaman bile uzunlukları ya da kısalıkları nedeniyle bunlardan vazgeçmek zorunda kalıyordum. Nerdeyse tüm köşe yazarları uyuyordu bu kurala, uymaları da kolaydı, yazı biraz uzun oldu mu satır başına geçmeye boş vererek ya da köşeyi aşağıya doğru büyüterek, kısa oldu mu iki tümcede bir satır başına geçerek ya da her iki üç satırın arasına bir yıldız koyarak çözüyorlardı sorunlarını. Ama okur bilmese de Selami Harici'nin, dünyanın en büyük kitabını yazmış olan adamın elinden çıkmış parçaları kullanıyordum ben, onun tek bir sözcüğünü bile değiştirme hakkını görmüyordum kendimde, kimi çok eski sözcüklerin yerine yenilerini koymakla yetiniyordum. Sonunda, parçaların bütünlüğünü bozmadan, gazeteye kimi zaman on beş yirmi, kimi zaman yetmiş seksen satırlık köşe yazıları göndermeye başladım. Patron ve yardımcıları buna karşı çıktılar, bunu yapamayacağımı, herkes gibi benim de kurala uymam gerektiğini söylediler. Ben de kendi durumumun sıradan köşe yazarlarınınkine hiç mi hiç benzemediğini anımsattım onlara. Onlar benim gerekçemi benimsemiş gibi görünmedilerse de ilk değişikliklerin ardından gelen okur mektupları sorunu çözdü: kimileri "yazarımız"ın biçimle içeriği kaynaştırma çabası olarak değerlendirdi bu tutumu, kimileri özgünlük ve özgürlük, kimileri de gelenekçi gazetelerin katı kurallarına karşı anlamlı bir başkaldırı olarak. Ancak, önceden haberleşip anlaşmışçasına, hep aynı sonuca geliyorlardı: "Seren Can'ın ne yazacağı da, nasıl yazacağı da belli olmaz hiçbir zaman, ama ne yazarsa yazsın, her zaman güzel yazar, doğru yazar", diyorlardı. Okurlar kendisini böylesine destekleyince de gazete yöneticilerine susup oturmaktan başka bir yol kalmıyordu.

Böylece, Seren Can'ın yazılarına ilgi arttıkça, *Gündem* de benim ücretimi artırıyor, *Serencam*'ın bir zamanlar dedemden ve çocuklarından götürdüğü paraları *Sergen* bana geri getiriyordu. Öyle ki bayağı zengin bir adam sayılırdım artık. Gene de mutlu bir adam olduğumu söyleyemezdim. Bir başkası, banka cüzdanlarını gözden geçirdikten sonra, bir sigara yaksa da benim pencerelerin birinden Boğaz'a bakacak olsa, yüzde yüz mutlu bir adam olduğunu düşünebilirdi. Ama ben bunca zenginliğe ve bunca güzelliğe karşın, ölümüne sıkılıyordum. Şimdi Sanem teyzenin yerini eli yüzü düzgün ve çok becerikli bir genç hanım almıştı. Bir gün, giriş kapısının önünde, eve her gün ekmek ve gazete getiren delikanlıyla konuştuklarını gördüm, söyleşiyi iyice koyulaştırmışlar, uzattıkça uzatıyorlardı. Kulak verdim. Delikanlı, yüzünde arsız bir gülümseme, "Bu

sabah çok uykulu görünüyorsun, anlaşılan, Lami bey hiç uyutmamış seni", diyordu. Bizim kız bir kahkaha attı, "Nerede o günler? Senin yakışıklının seksenlik bir ihtiyardan farkı yok", diye yanıtladı. Delikanlının "Sen bunu külahıma anlat", demesi üzerine de sesini iyice alçaltarak birtakım açıklamalara girişti. Varlığımı belli etmeden hızla uzaklaştım oradan.

O gün ikide bir anımsadım bu konuşmayı, benim hizmetçi kızın gözlemini düşündüm durdum. En azından görünüşte, yüzde yüz haklıydı kuşkusuz, seksenlik bir ihtiyardan farksızdım. Otuzuma daha altı ay önce girmiştim, ama nicedir bahçe kapısından dışarı çıkmıyor, pinekleyip duruyordum. Şöyle bir silkinerek bu durgunluğa bir son vermeyi, daha da ilginci, gece kalkıp kızın kapısını tıklatmayı, sonra da yatağına girip yaşımı ve gücümü kanıtlamayı düşledim durdum. Ama ne zaman yatağımdan kalkacak gibi olsam, Canan'ın görüntüsü beliriyordu gözlerimin önünde, tam dört yıldır bir kez bile görmediğim Canan'ın. Evet, böyle, tam dört yıldır görmüyordum onu. İşin ilginç yanı, artık onu sık sık düşündüğüm, özlediğim de yoktu. Yalnızca bir simgeydi nerdeyse, hem de istekten çok erişilmezliğin simgesi. Ne olursa olsun, o günden sonra daha sık ve daha bir özlemle düşünmeye başladım onu, önümde telefon ve onun belki de çoktan değişmiş olan telefon numarası, koltuğumda uyuyakaldığım geceler oldu. Ama korkuyordum işte, Canan benim için çok yükseklerdeydi, beni terslemesinden ve, sanki Tanrı'nın günü telefonda konuşuyormuşuz gibi, ona bir daha telefon edemeyecek duruma düşmekten korkuyordum.

II

Ama yaşamda mutlu rastlantılar da vardı.

Bir akşamüstü Hayri Akkurt telefon etti. Az önce yaşlı bir Fransız'la tanıştırıldığını ve, anladığı kadarıyla, bu yaşlı adamın babasının Selami Harici beyin Sorbonne'dan arkadaşı olduğunu, yıllardır çok büyük bir yapıt, insan düşüncesinin enlem ve boylamlarını tüm ayrıntılarıyla yansıtacak felsefe ve budunbilim ağırlıklı bir inceleme üzerinde çalıştığını bildiğini, çocuklarına da ondan ve yapıtından sık sık söz ettiğini söylediğini anlattı. Selami beyin arkadaşının bugün seksenine merdiven dayamış olan oğlunun İstanbul'a biraz da bu dev yapıtın yazılıp yazılmadığını, yazıldıysa görmek için geldiğini söyledi. "Adam daha üç gün buradaymış, yarın ona *Serencam*'ı gösterebilir misin?" diye sordu. Bütün gün evde olduğumu ve böyle birine dedemin kitabını göstermekten mutluluk duyacağımı söyledim.

Hayri teşekkür etti.

"Yanında çevirmeni de olacak", dedi.

"Çevirmeni olmasa da olur", dedim.

"Orası kendi bilecekleri bir şey; ayrıca, Fransız senin evi tek başına biraz zor bulur", dedi Hayri.

"Evet, doğru, çevirmeniyle gelmesi daha iyi", diye onayladım.

Ertesi gün, akşamın dördüne doğru, ak sakallı bir adamın yanında Canan'ın bahçe kapısından girip köşkün kapısına doğru ilerlediğini görünce, bayılıp düşecek gibi oldum. Kapıyı açtığımda da gene aynı durumdaydım. Bereket, Canan saniyesinde boynuma sarılıp yanağını yanağıma yapıştırarak önledi düşmemi. O anda da, Fransız'ın elini sıkarken de yüreğim göğsümü parçalamak istercesine çarpıyor, ne yapacağımı, ne söyleyeceğimi bilemiyordum. İşin ilginç yanı, Canan da benden pek farklı değildi. Yaşlı adam öyle durmuş, şaşkın şaşkın bize bakıyordu. Bereket, çabuk toparladık kendimizi. Canan hoş bir deviniyle "Monsieur Bernard Lecouvreur; ama kendisine yalnızca Bernard denilmesini istiyor", dedi. Ben de Fransız'ın elini sıkıp "Hoş geldiniz", dedim. Sonra Canan şaşkın

davranışlarımızın nedenini açıkladı adama: sınıf arkadaşı olduğumuzu ve yıllardan sonra ilk kez karşılaştığımızı söyledi. Bahçede oturup birer kahve içtik, sonra adamı ikinci kata, *Serencam*'ın önüne götürdüm, ünlü dolabın camlı kapısını açıp kitabın altlığını dışarıya çektim, "İşte kitap", dedim. Yaşlı adam çığlıkla inleme karışımı bir ses çıkardı, oldukça uzun bir süre, hiçbir şey söylemeden, nerdeyse yuvalarından fırlamış gözlerle *Serencam*'a baktı, sonra bana döndü.

"Dokunabilir miyim?" diye sordu.

Güldüm.

"Elbette dokunabilirsiniz, ısırmaz", dedim, sonra, Fransız'ın solunda, kımıldamadan *Serencam*'a bakmakta olan Canan'ın soluna geçtim, elini tuttum.

"Seni yıllardan sonra, hem de kendi evimde görmek öylesine güzel ki şöyle bir kitap da yazsam anlatamam belki", dedim.

İnanmamış gibi güldü.

"Abartma", dedi. "Fakültedeki son yılımızda sınıftaki tüm arkadaşları çağırmıştın nerdeyse, evini ve kitabını göstermiştin, yalnız beni çağırmamıştın sanırım. Sonunda arkadaş olarak olmasa da çevirmen olarak geldim işte, ama çağrılmamamın nedenini hep merak ettim. Sahi, herkesi çağırdın da beni neden çağırmadın ki? Düşündüm, düşündüm, tutarlı bir neden bulamadım".

Gırtlağıma yumruk gibi bir şey oturdu birden, soluğum kesildi. Sorusunu yanıtlayıp yanıtlamamakta duraladım. Ama bu son fırsattı.

"Herkes gibi gelip de gene herkes gibi bir daha dönmemenden korkuyordum", dedim.

Canan şaşırdı.

"Nasıl yani?" diye sordu.

Öyle susup kaldım bir süre. Ama şimdi de konuşmayacak olursam, bir daha hiç konuşamayacaktım belki.

"Ne bileyim, ilk kez burada baş başa kalacaktık seninle", dedim. "Seni ölümüne sevdiğimi söyler de olumsuz bir yanıt alırsam, ölürüm ya da kendimi öldürürüm diye korkuyordum".

Ağladım ağlayacaktım nerdeyse. Ama Canan hep gülümsüyordu. Hem de mutlu mutlu.

"Çok tuhaf bir mantık", dedi. "Ama şimdi... şimdi mutlusundur, umarım. Bu ev, bu bahçe, bu görünüm..."

“Hayır, Canan, inan bana”, diye sözünü kestim. Çok tuhaf, bunca yıl ona telefon etmeyi bile göze alamamışken, şimdi, hem de bir üçüncü kişinin yanında, sonuna kadar gitmeye kararlıydım. “Evet, inan bana, sensiz mutlu olmam olanaksız”, dedim.

İkimiz de Fransız’ı unutmuştuk. Canan var gücüyle elimi sıkıyor, gözlerimin içine bakıyordu, anlatılması olanaksız bir biçimde gülümsüyordu.

“Anlıyorum, biz hep birbirimize doğru yerimizde saymışız”, dedi.

Sevincimden uçacaktım nerdeyse. Canan’a sarılmak, onu uzun uzun öpmek istiyordum. Ama elimi bıraktı.

“Şimdi biraz da konuğumuzla ilgilenelim”, dedi.

Ama adamın bir şey istediği ya da bir soru sorduğu yoktu. Kitabın cildini okşuyor, kâğıdını inceliyor, sayfa sayısına bakıyor, kendi kendine ve kendi dilinde “*Formidable! Admirable! Impossible! Merveilleux! Extraordinaire! Fantastique!*” gibi hayranlık ünlemleri sıralayıp duruyordu. Yani o da, daha niceleri gibi, öncelikle kusursuz bir nesne olarak değerlendiriyordu *Serencam*’ı. Gene de sayfaları öyle bir çevirişi vardı ki, öyle bir başını sallıyor, kaşlarını çatıyor, gözlerini yukarıda bir noktaya dikerek bir süre dalıp gittikten sonra, kitaba öyle çarpıcı bir biçimde yeniden dönüyordu ki ben kendi payıma sanki okuyor ve herkesten daha iyi anlıyormuş gibi bir duyguya kapılıyordum. Ne olursa olsun, kendinden geçmiş gibiydi adam. En az bir saat süresince kitabı orasından burasından inceledikten sonra, soluk soluğa arkasına yaslanıp da “Gerçek bir başyapıt bu, hayran kaldım, şimdilerde Fransa’da bile böyle bir sanat yapıtı bulmak zor”, dediği zaman, kendimi tutamadım, izlenimimi yetersiz fransızcamla, ama açıkça söyledim ona.

“Şu anda kitabın biçimine ve boyutlarına hayran kaldığınızın ayrımındasınız kuşkusuz”, dedim.

Suyunu sonuna kadar içip derin bir soluk aldı.

“Evet, öyle”, diyerek göz kırptı, sonra yaklaşmamı söyleyerek kulağıma eğildi, “Bu kadar güzel olmasaydı, Canan’ın çevresinde böyle dört döner miydiniz?” diye fısıldadı, sonra sesini yükseltti, “Dış güzellik, hele sanat söz konusu olunca, iç güzelliğin de göstergesidir, göstergesi olmaktan da öte, kanıtıdır, dostum”, diye sürdürdü. Sonra gene kitabı okşamaya başladı, “Peki, bizim kitabın içeriği?” diye sordu, hemen

arkasından da yanıtı kendisi verdi: "İçeriği de kendisi gibi güzel, kendisi gibi kusursuz olmalı. Evet, kesinlikle, bundan hiç kuşkum yok".

Kucağında *Serencam*, dalıp gitti bir süre.

Neden sonra varla yok arası bir gülümseme belirdi yüzünde, "Sık sık anlatırdı babam", diye başladı. "'Başlangıçta simgeciydik biz, hiç ödün vermezdik bu konuda, Baudelaire'e, Rimbaud'ya, Mallarmé'ye tapardık. Sonra sevgili Harici'nin *Misère de la philosophie*'yi okuyacağı tuttu ve yaşamımıza Marx girdi, her şeyi silip süpürmediyse de tüm değer ölçütlerimizi altüst etti', derdi. Bu arada, ozan yaradılışlı dostunun iki ucu bir ölçüde kaynaştırmış olabileceğini söylerdi, 'Hiç kuşkum yok, Harici bey boyutları kadar içeriğiyle de büyük ve özgün bir yapıt yaratmış olmalı', diye eklemeyi de unutmazdı", dedi, sonra gözlerini gözlerime dikti, "Peki, siz ne diyorsunuz?" diye sordu. "Kitabının içeriği de biçimiyle uyumlu değil mi?"

Yüzümün kızardığını duydum. *Serencam*'ın tamamını bugüne değin yazarı dışında hiç kimsenin okumadığını, benim okumakta kararlı olduğumu, ama hâlâ ilk iki bin sayfanın ötesine geçemediğimi söyledim, sonra da *Gündem*'deki köşe yazılarına dayanarak içeriği konusunda bildiklerimi açıklamaya çalıştım, dikkatle dinledi beni.

"Ama tüm bu söylediklerinizi kaynaştıran bir kavram, bir ana izlek bulunması gerekmez mi sizce?", diye sordu. "Babamdan dinlediğime göre, dedeniz hep yaşamımın kitabı diye söz edermiş bu yapıttan, felsefe ve budunbilim temelli, ülküsel bir yaşama ve düşünme sanatı içereceğini söylermiş. Bu durumda bir ana izlek çevresinde gerçekleştirilmiş olması gerekir kuşkusuz".

"Ben de okuduğum sayfalarda böyle bir ana izlek aradım hep, bu hepsi birbirinden derin gözlem ve görüşlerin bir temel düşünceye bağlanıp bağlanmadığını anlamaya çalıştım, ama, en azından şimdilik, aradığımı bulabilmiş değilim, belki de yapıtın onda birini bile okumadığım için", dedim.

Adam çenesini yumruğuna dayayıp düşündü bir süre.

"Evet, böyle olmalı", diye onayladı. "En azından babam Selami beye inanıyor, kitabının dünya düşünce yaşamına büyük bir katkı olacağını söylüyordu. İnanın bana, dedenizin bir Montaigne, bir Pascal, en azından bir Voltaire olacağını umuyordu o. Üstelik, yirminci yüzyılda yaşadığına ve

tüm çabasını tek bir yapıt üzerinde yoğunlaştırdığına göre, onların yapıtlarından çok daha bütüncül bir yapıt yazması büyük bir olasılıktı".

Bir Fransız aydınının bir Türk düşünürüne bu denli güvenmesi hoşuma gitti doğrusu. Sonra onun da hoşuna gidecek bir düşünce geldi usuma. Bir görüş edinebilmesi için Canan'ın yapıttan bir iki sayfayı fransızcaya çevirmesinin yararlı olabileceğini söyledim. Ama adam saniyesinde karşı çıktı önerime.

"Ben çeviriye inanmam", dedi, hemen arkasından da gülümsedi, "Çeviriyi yapacak kişi Canan olsa bile", diye ekledi.

Ben de üstelemedim.

"Bir gün *Serencam*'ın tümünü okur da derinlerde yatan felsefesine erişirsem, ilk işim bunu size iletmek olacak", dedim.

Bir bana, bir kitaba baktı, sonra sivri sakalını gösterdi.

"Dilerim büyükbabanızın kitabının tümünü okursunuz bir gün, ama o gün bana ulaşabileceğinizi hiç sanmam", diye yanıtladı.

Bernard Lecouvreur umutsuzluğunu dile getirirken, benim içime bir umut ışığı doğdu.

"Büyükbabam babanıza kitabından birtakım örnekler göndermiş miydi?" diye sordum.

Bir süre düşündü, sonra içini çekti.

"Yıllarca mektuplaşmışlardı, ama kitabından örnekler yollamış olabileceğini sanmıyorum. Büyük adam şu dev kitabı yazarken, bir de kimi parçalarını fransızcaya çevirmekle mi uğraşacaktı?" dedi.

Canan da, ben de aynı anda "Doğru!" dedik, sonra, göz göze gelince, hiç mi hiç yeri değilken, bir gülmedir tuttu bizi. Adamcağız, kendisiyle alay ettiğimizi mi sandı, nedir, birden suratını astı. Bereket, bizi bir süre şaşkınlıkla izledikten sonra, kendisi de başladı gülmeye. En az beş dakika süresince, hiçbir şey söylemeden güldük üçümüz de. Önce Bernard Lecouvreur, sonra Canan toparlandı, en sonra da ben kendime geldim. Ama üçümüz de soluk soluğa kaldık bir süre, zorlu bir koşunun sonuna gelmiş gibiydik.

Tam bu sırada, Bernard Lecouvreur'ün *Serencam*'ı bırakıp doğrulacağı, sonra da gözlerini salonda dolaştıracağı tuttu. İlk gördüğü de büyükbabamın doktora diploması oldu, hemen yerinden fırlayarak gidip önüne dikildi, belki üç, belki dört kez okudu üzerindeki yazıları, bu da yetmiyormuş gibi duvardan alıp masanın üstüne koydu, kendisi de başına

oturup şaşkın şaşkın baktı epey bir süre. En sonunda başını kaldırıp benden yana döndü.

“Çok tuhaf, gerçekten çok tuhaf”, dedi. “Babam Monsieur Harici’nin felsefe doktorası yaptığından hiç söz etmemişti bize. Kaçamak aşklarından, sarhoşluklarından, şakalarından, her şeyinden, her şeyinden söz ederdi. Ama Sorbonne’da devlet doktorası yaptığından söz ettiğini hiç mi hiç anımsamıyorum.”

“Onlar bilim adamlarıydı, böyle şeylere pek önem vermiyorlardı da ondan belki”, dedim.

Konuğumuz bir süre düşündü.

“Olabilir. Kıskançlığından söz etmemiş olması da olanaklı”, dedi, sonra birden sehpaya bir yumruk indirerek diplomayı yerinden hoplattı.

“Ama... ama...” diye kekeledi. “Tezin adı *A la Recherche de l’homo sapiens* olduğuna göre, içeriğinin dev yapıtın içeriğine çok yakın olması gerekir. En güzeli de fransızca olması. Hemen görmek isterdim bu tezi. Hatta... hatta... dönüşümü birkaç gün erteleyerek baştan sona okumak...” Soluk soluğaydı, sesi titriyordu. Gözlerini gözlerime dikti. “Şu tezi görebilir miyim?” dedi.

Birden hem şaşırdım, hem utandım, hem de tuhaf, hatta korkunç bir kuşku düştü içime. Ben beni bildim bileli bu diploma bu duvarda asılı dururdu, işin tuhafı, Selami Harici beye bu diplomayı getiren tezi hiçbir zaman merak etmemiştim. Ben merak etmediğim gibi büyükannem de, babam da günlüklerinde bu tezin varlığından hiç mi hiç söz etmiyorlardı, her kitabını elimle yerleştirmiş olmama karşın, kitaplığımızda böyle bir tez gördüğümü de anımsamıyordum. Evet, böyle, büyükbaba felsefe doktoruydu, belgesi de duvarda asılı dururdu hep, ama bu *A la Recherche de l’homo sapiens* bir eksiklik olarak bile girmemişti yaşamımıza, en azından benim yaşamıma. Her şeyi açıkça anlattım.

Bernard Lecouvreur kendinden geçmişti.

“Çok şaşırdım, gerçekten çok şaşırdım”, diye yineleyip duruyordu. Sonra birden gözlerini gözlerime dikti, “Büyük düşünür bu gençlik yapıtını yırtıp atmış olamaz mı?” diye sordu.

“Bu konuda hiçbir bilgim yok benim”, dedim, tüm bedenimi bir ateş sardığını duydum.

Canan birden elimi tuttu.

“Ne oldu? Kıpkırmızı kesildin, yoksa hastalanıyor musun?” diye sordu.

“Hayır, yok bir şeyim”, dedim, ama vardı: yıllardır bu duvarda bir onur simgesi olarak duran bu diplomanın bir korkunç aldatmaca örneği olabileceğini düşünmüştüm. Amcalarımın kimi anıştırmaları da doğrular gibiydi bunu. Bernard Lecouvreur de anladı sanki bunu.

“Dert etmeyin, Gide’in *Kalpazanlar*’ının yayımlandığı yıl savunulmuş bir tez söz konusu burada. Büyük adam daha sonra yetersiz bulduğu için bir yerlere sokuşturmuş ya da yırtıp atmış olmalı. Ama Paris’e döner dönmez Sorbonne’da araştıracağım. Bulduğumda da hemen bildireceğim size”, dedi. Benim hep somurttuğumu görünce de “İsterseniz, bu konuyu değiştirelim artık”, diye ekledi.

Çok da güzel değiştirdi doğrusu. Elimi avuçlarına aldı.

“Sizi kutluyorum, dostum: Canan gibi eşsiz bir hanım size kesinlikle abayı yakmış görünüyor, duygularının karşılıksız kalmadığı da kesin”, dedi.

Gözlem hoşuma gittiyse de çok şaşırdım.

“Bu kanıya nasıl vardığınızı sorabilir miyim?” dedim.

Duralamadı bile.

“Öğrenmesi çok kolay, sevgili dostum: bunu Canan’ın kendisine soralım”, deyip Canan’a döndü, sesine tumturaklı bir hava vererek “Canan hanım, bana öyle geliyor ki siz bu Lami beye deliler gibi tutkunsunuz. Öyle değil mi?” diye sordu.

O anda yüreğim duracak gibi oldu. Bereket, Canan hiç duralamadan verdi yanıtını:

“Evet, deliler gibi”, dedi.

Bir an benimle alay edildiğini sandım, ama adam bu yaşında Fransa’dan benimle dalga geçmek için gelmiş olamazdı. Onun varlığına aldırmadan yerimden fırlayıp sımsıkı sarıldım Canan’a, neresi gelirse öpmeye, “Sevgilim, sevgilim, sevgilim”, diye yinelemeye başladım. Canan da benden geri kalmadı doğrusu.

Sonra Bernard Lecouvreur’ün gür sesi yükseldi.

“Çocuklarım, şimdi bu güzel olayı ıslatmak gerekiyor, bu akşam benim konuğumsunuz”, diyordu, öylesine candan, öylesine içtendi ki “Numara yapıyor”, diyeceği gelirdi insanın.

Hemen toparlanıp kıyıya indik. Lokanta seçimini Canan’a bıraktık. O da küçük bir lokanta seçti.

Yemek çok güzel geçiyor, ben sevinçten uçuyordum. Bernard Lecouvreur'e sarılmak, ellerini öpmek geliyordu içimden, "Sizi İstanbul'a Tanrı gönderdi", diyordum. Haksız da sayılmazdım hani. Sanki bunca yolu bu yaşında *Serencam*'ı görmek için değil de benim en sonunda Canan'a ulaşmamı sağlamak için gelmişti. İkide birde "Ya bu adam gelmeseydi ne olurdu durumum? Her akşam Canan'ın telefon numarasına bakarak yaşlanırdım herhalde", diyordum içimden. Çeyrek saat içinde üst üste üç kadeh devirdikten sonra, Bernard'dan da, Canan'dan da hiçbir şey gizlemeden, usuma geleni söylüyor, Bernard'a teşekkür edip duruyordum. Canan her seferinde "Tamam, anlaşıldı", diye yineliyor, Bernard'sa gülümseyerek "Abartmayalım, dostum, ben yazgının sıradan bir aracından başka bir şey değilim", diyor, arkasından da "Neyse, şimdi birbirinize kavuştuğunuza göre, aşkınızın öyküsünü bırakın da kendisini yaşayın", diye ekliyordu. Sonunda eve döndük, konuyu da değiştirdik: Bernard sözü gene *Serencam*'a getirdi. Ben de, bildiğim kadarıyla, kitaba ailede, ülkede ve dünyada nasıl bakıldığını anlattım. Sonra ona ilk fırsatta *Serencam*'ın yerli ve yabancı basındaki yankılarını içeren dosyayı göstereceğimi söyledim. Bu arada, bir zamanlar bir temizlikçi kadının kitabı bir fal aracı olarak kullanmak istemesini anlattım, sonra da falında çıkan ve hep usumda kalan sözleri yineledim: "*Bir kadına bel bağlamıştın, gelmedi, gelmeyecek, öyle sanıyorum, ama sonbaharda yapraklar kızaracak...*"

Bernard dikkat kesildi birden.

"Şunu bir daha söyler misin?" dedi.

Benim söylediğimden bir şey anlamadığını düşündüm, Canan'ın söylemesini istedim. O da çok güzel yineledi.

O yineler yinelemez de Bernard birden "Dur bakalım, dur bakalım, dur bakalım", diye söylenmeye başladı, gözlerini yukarılarda bir noktaya dikip düşündü bir süre, sonra birden gülümsedi, "Tamam, tamam, anımsadım, gençliğimde elimden düşürmediğim, kimi bölümlerini ezbere bildiğim bir kitaptan: Gide'in *Dünya nimetleri*'nden alınmış sözler bunlar. Hemen gelmedi usuma, belki yaşlılıktan, belki Fransa dışında olduğumdan, belki de çeviri farkı", dedi, arkasından da, kendi dilinde, gözleri yarı kapalı, bir şiir okur gibi, ezberden söylemeye başladı *Dünya nimetleri*'nin o güzel parçasını: "*Yaz ölgün ve ılık geçti – ama sen bir kadına bel bağlamıştın ki gelmedi. Bu güz o boş umutların acısını çıkaracak hiç değilse, sıkıntılarımı*

dindirecek diyordun. Gelmeyecek, öyle sanıyorum – ama hiç değilse büyük korular kızaracak”.

Canan’la ben hayranlıkla dinliyor, hiç bitmesin istiyorduk. İkimiz aynı anda, “Çok güzel!” dedik.

Bernard gülümsedi.

“Evet, gördüğünüz gibi, sizinki eksik olsa gerek”, dedi.

“Evet, öyle görünüyor, belki de ben eksik biliyorum”, dedim, sonra birden *Serencam*’da hiçbir yapıta göndermede bulunulmadığını anımsadım, “Belki de bir benzerlik söz konusudur”, diye ekledim.

“Olabilir, *Serencam*’daki parçanın çok daha güzel olması da olanaklı”, dedi Bernard.

Serencam’ın değerine ve güzelliğine böylesine inanması şaşırtıyordu insanı.

“Ama bulunması çok uzun bir zaman ister: yaklaşık yirmi beş bin sayfanın içinde üç küçük tümce”, dedim.

Bernard yanıtıma yanıt vermedi, öyle dalıp gitti bir süre, sonra gene bana döndü.

“Peki, bundan başka bir alıntı yok mu kitapta? Bir alıntı yaptığı zaman kaynağını belirtiyordur herhalde, en azından yazarını veriyordur”, dedi.

“Buna olanak yok”, dedim.

Bernard şaşırdı, irkildi nerdeyse.

“Neden olanak olmasın ki?” diye sordu.

“Nedeni açık: *Serencam*’ın yirmi dört bin yedi yüz on sekiz sayfasında tek özel ad yoktur”, dedim.

Bernard büsbütün şaşırdı.

“Tuhaf, gerçekten çok tuhaf”, dedi, sonra gözlerini gözlerime dikti, “Peki, sizce bunun nedeni ne olabilir?” diye sordu.

“Büyükannemin, yani eşinin yazdığına göre, özel adı evrenselin düşmanı olarak niteler, her türlü bütünlük ve sürekliliği yaraladığını söylermiş”, dedim.

Gene çok şaşırdı Bernard.

“İlginç, ilginç, gerçekten çok ilginç”, diye yineledi. “Hele bu durumda André Gide’den bir parça almış olması çok ilginç, hem de çok hoş. Ama neden, neyi anlatmak için anmış, insan merak ediyor”, dedi, sonra

kendi kendine konuşur gibi, “Yoksa?.. Yoksa?.. Yoksa?..” diye yinelemeye başladı.

“Yoksa ne?” diye sordum.

Serencam’ın içeriği konusunda kuşkuya kapılmış görünmekten mi korktu, nedir, yüzü kızarıverdi birden. Konuyu değiştirerek Boğaz’ın güzelliğini, yediği balığın lezzetini övmeye başladı, sonra bizi çok yakın bir gelecekte Paris’te görmekten, hele balayımızı orada geçirmemizden büyük mutluluk duyacağını söyledi. Ben de Canan’ın “Evet, neden olmasın?” dediğini işitince çok daha büyük bir mutluluk duydum, uçacaktım nerdeyse.

Ama bu mutluluk hiçbir şey değildi daha.

Geç saatlere kadar oturduk, saate bakmayı akıl ettiğimizde gece yarısını nerdeyse bir buçuk saat geride bırakmıştık. Üstelik, Canan da, Bernard da araba kullanamayacak durumdaydı. “Bu gece bende kalıyorsunuz”, dedim. Arabaları aşağıda bırakıp yokuşu yürüyerek çıktık. Konuklarıma odalarını gösterdim. Ben de başımı yastığa koyar koymaz uyuyacağımı düşünerek odama girip pijamamı giydim. Öteden beri hemen her gece yaptığım gibi pencereyi açıp bir sigara yaktım. Sonra, karşı kıyının iyice seyrekleşmiş ışıklarına bakarak sigaramdan ilk soluğu içime çektiğim anda bir çift kol sarıldı belime, yaşama ikinci kez doğdum.

İki gün sonra, Yeşilköy’de, Bernard’ı uğurlarken, en çok bir, bir buçuk ay içinde, balayımızı geçirmek üzere Paris’te olacağımıza söz verdik.

III

Bernard'ı uğurladıktan sonra, çok ivedi bir işimiz varmış gibi, hiç mi hiç oyalanmadan Kandilli'ye geldik hemen. O günden sonra hep ikimiz birlikte çıkıp ikimiz birlikte döndük. Pek çıktığımız da yoktu ayrıca. Üç dört kez Cihangir'e gidip Canan'ın birtakım giysi ve eşyalarını almak için ayrıldık evden, bir de evlenme işlemlerimizi tamamlamak için. Geri kalan zamanımıza gelince, hep baş başa, el ele, koyun koyuna geçiriyorduk. Ben yalnızca *Serencam*'dan *Gündem*'e yollanacak yazıları çıkarmak için Canan'dan ayırıyordum gözlerimi, ama Canan'ın gözleri bu sınırlı zamanlarda bile sürekli benim üzerimdeydi. Onun bir okul arkadaşı ve Hayri Akkurt'un tanıklığıyla nikâh sorununu çözmemizden sonra da sürdü bu durum. Kısa bir süre birbirimizden ayrılmak zorunda kalmak bir yana, karşılıklı konumumuzu değiştirme düşüncesi bile korkunç rahatsız ediyordu bizi. Bu nedenle, birbirimizi yeniden bulmamızı sağlayan Bernard'ın çağrısına uyamadık, “Daha sonra! Daha sonra!” diye yanıtladık tüm çağrılarını. Yanımızda üçüncü bir kişinin varlığı bile birlikteliğimize gölge düşürecekti sanki. Ama karşılıklı sevgimiz hep aynı yoğunlukta sürmekle birlikte her şey gibi bu sürekli birbirini görme tutkusu da zamanla zayıfladı bir ölçüde. Bir gün, *Serencam* masasının başında *Gündem* için parça aradığım bir sırada, Canan'ın soluğunu ensemde duydum, hemen geriye dönerek sımsıkı sarılmak istedim ona. Ama hemen durdurdu beni, “Saint-Exupéry ne diyordu, unuttun mu?” dedi: “Sevmek birbirine bakmak değil, birlikte aynı yöne bakmaktır”. Birbirini anlamanın ve sevmenin en güzel anlatımıydı belki bu.

O günden sonra biz de böyle yaptık hep: birlikte aynı yöne, yani *Serencam*'a baktık. *Gündem*'de yayımlanacak parçaları da birlikte seçmeye başladık. Kimi zaman ben okudum, o dinledi, kimi zaman o okudu ben dinledim. Canan'ın ilk tepkisi sonsuz bir hayranlıktı. Kimi zaman “Çok güzel! Çok güzel! Olağanüstü!” diye söyleniyor, kimi zaman da “Allah, Allah! Seninki kaşla göz arasında bambaşka bir konuya geçti. Hem de

yukarıdan aşağıya bakarken, birdenbire aşağıdan yukarıya bakmaya başladı", diye söyleniyor, ama hemen arkasından "Allah Allah! Seninki tümden değiştiriverdi konuyu: bilinçten unutuşa geçti, ama unutuşu da çok güzel betimliyor", diyor, kitabın içeriğiyle bu denli geç ilgilenmiş olmasına hayıflanıp duruyordu. Yazıldığı günden bugüne *Serencam*'ı baştan sona okumuş tek kişi bulunmadığını yinelediğim zaman da nerdeyse kızdı. "Haksızlık bu, evet, çok büyük bir haksızlık gerçekten! Böyle bir yapıt nasıl okunmaz?" diye söylenerek bana kırılmış gibi baktı, ben "Böyle bir kitap olduğu için", deyince de bayağı azarladı beni, "Saçmalama, *Serencam* şaka konusu edilecek bir yapıt değil!" diye kesip attı. Doğrusunu söylemek gerekirse, hayranlığın bu kadarı biraz şaşırtıyordu beni. Sanırım, dostumuz Bernard'ın o övgü dolu, ama somut bilgilere dayanmayan sözlerinin de belli bir etkisi vardı bunda. Ancak aşırı da olsa hoşuma gidiyordu Canan'ın *Serencam*'a ilgisi. "Belki de haklısın, sevgilim", dedim sonunda, arkasından da "Bakarsın, en sonunda biz ikimiz okuruz, koca bir yaşam var önümüzde", diye ekledim.

Ne olursa olsun, şimdi, yapıtın tümünü okumamış olmama karşın, babamın da, büyükannemin de çok ilerisindeydim, gözlemleri fazlasıyla eksik, çoğu kez de yanlış görünüyordu bana, *Serencam*'ı hiç mi hiç anlamadıklarını düşünüyordum. Bir kez, söylediklerinin tersine, öyle her üç dört tümcede bir kopma olmadığını bugüne değin *Gündem* gazetesine köşe yazısı olarak verdiğim bunca parça yeterince kanıtlamaktaydı. Öte yandan, *Serencam*'ın kurgusu da Selami Harici beyin kusursuz bir bütün oluşturmak istediğini açıkça ortaya koymaktaydı. Koca kitap yirmi dört bin yedi yüz on sekiz sayfa boyunca bölümlere ayrılmadığı gibi bir kez olsun satırbaşına geçilmemesi de, yapıtın ilk sözcüğünün ilk harfi bir yana, hiçbir yerinde büyük harf, son sözcüğünün sonundan başka hiçbir yerinde herhangi bir noktalama belirtkesi bulunmaması da, ister bir kişi, ister bir kitap, ister bir kent söz konusu olsun, hiçbirinin özel adla belirtilmemesi de bu bütünlük arayışının somut göstergeleriydi bence. Hiç kuşkusuz, bu tutum işleri biraz karıştırmakta, parça ya da bölümlerin belirlememizi de bayağı zorlaştırmaktaydı. Ne var ki başka bir yapıtta bir eksiklik, hatta bir kusur ya da ilkellik sayabileceğimiz bu özelliklerin burada bir bağdaşıklık ve süreklilik, aynı zamanda da bir bütünlük, hatta bir evrensellik arayışının ürünü olduğu, her yerin ve her zamanın gerçeğini verme isteminden kaynaklandığı açıktı. Bir de, söylemek bile fazla, yapıtın yüzde yüz özgün,

yüzde yüz bireysel olduğunun kanıtıydı. Kısacası, neresinden bakılırsa bakılsın, tüm bunlar aynı zamanda hem bir bütünlük, hem bir sonsuzluk izlenimi yaratıyordu insanda. *Serencam*, kurgusuyla bile, her türlü sınır, her türlü çevren kavramını yadsır gibiydi.

Öyle sanıyorum ki gerek büyükannemin, gerek babamın *Serencam*'ın üçer beşer tümcelik küçücük parçalardan oluştuğu sonucuna varmış olmaları da büyük olasılıkla bundandı. Gerçekte belli bir izlek kimi zaman bir, kimi zaman iki, kimi zaman beş sayfa boyunca hiçbir kesintiye uğramadan sürüyor, sonra, okur hiç mi hiç uyarılmadan, hiçbir ipucu verilmeden bir başka izleğe geçiliyordu. Ancak, zaman zaman, bu geçişin bir kopma olmadığı da sezilmekteydi. Beklenmedik alan ya da yön değiştirmeler bir bağıntı yokluğunu düşündürtmekle birlikte, arkadan gelen bölüm kendinden önceki bölüme şu ya da bu yerinden, şu ya da bu biçimde bağlanıyor, biz her zaman tam olarak kavrayamasak bile, belirli bir sürekliliğin varlığı hep seziliyor, yazarın düzgün mü düzgün, akıcı mı akıcı ve nerdeyse şiirsel anlatımı da bu bütünlük ve tutarlılık izlenimini güçlendiriyordu. *Serencam* adı da aydınlatıcıydı bu konuda, evrensel de olsa tek bir yaşam serüvenini çağrıştırmaktaydı. Adına yaraşır her yazar bir yerde durur, evrenin ve insanların sonsuz ve anlamsız devinimini izler, ona kendince bir anlam vermeye çalışır, kendi yordamınca, yazını, yazınla birlikte de dünyayı yıkar ve yeniden kurardı. Selami Harici de böyle yıkmış, böyle kurmuştu. Çok eksik biçimde bile olsa, onun düşünce evrenini kitleye ulaştırmakta yarar vardı. Ben böyle düşünüyordum. Canan'a gelince, *Sergen* başlığı altında yayımlanan yazıları genellikle beğeniyor, ama *Serencam* gibi bir başyapıtın parçalarının birer köşe yazısı kılığına sokulmalarını pek de onaylamadığını gizlemiyordu.

Bir mayıs sabahı, haftanın ikinci köşe yazısı olacak parçayı aramak üzere, *Serencam*'ın altlığını önüme çekerken, Canan'ın bana bir tuhaf baktığını ayrımsar gibi oldum, biraz şaşırdım.

"Ne o, sevgilim, canını sıkan bir şey mi var?" diye sordum.

"Hayır, yok bir şey", dedi, ama bakışları hep öyle tuhaftı.

"Sanki var bir şeyler", diye üsteledim.

O zaman, beni kırmak istemediğinden olacak, gülümsemeye çalıştı.

"Peki, söyleyeyim", dedi: "Bazı bazı şöyle bir durup bakıyorum da Selami Harici beyin kitabını parçalıyormuşsun gibi bir duyguya kapılıyorum, daha da kötüsü, sömürüyormuşsun gibi..."

“Şaşırmadım” dersem yalan olur. Biraz da kızdım doğrusu. Ama belli etmemeye çalıştım.

“Belki de haklısın, sevgilim, ama ben tam tersini düşünüyorum”, dedim. “Bu parçaları yayımlamakla dedemin düşüncelerini biraz olsun yaşattığım kanısındayım. Doğruları kitleye ulaştırmak kötü bir şey olamaz”.

Canan bir süre düşündü.

“O açıdan haklı olabilirsin, ama benim bildiğim Selami Harici bey böyle bir şeyi ister miydi, bilemiyorum”, dedi. “Sonra... Sonra...” diye yineledi, sonra da sustu.

“Evet, sonra?”

“Sonra, benim gördüğüm kadarıyla, Selami Harici beyin düşünceleri pek de bağlanmıyor birbirine, aralarında derin bir bağ yokmuş gibi görünüyor. Onları böyle ayrı ayrı, köşe yazısı olarak yayımlamakla benim bu olumsuz izlenimimi daha da güçlendiriyorsun, çünkü... nasıl söylemeli... onları büsbütün koparıyorsun birbirinden”.

“Ama hepsi de çok güzel parçalar, sen de böyle düşünmüyor musun?”

“Evet, çok güzel parçalar, ama yan yana koydun mu üvey kardeşler gibi duruyorlar. Sen daha çok tersine inanıyorsun, ama bence güçlü bir bağ yok aralarında. *Serencam*’ın içinde bile pek kuramıyoruz bu bağı, yerlerinden koparılıp köşe yazılarına dönüştürülmelerinden sonra hiç kuramıyoruz”.

“Kızmadım” dersem yalan olur, ama belli etmemeye çalıştım.

“Bu bağın çok derinlerde olduğunu, bu yüzden de hiçbir zaman tam olarak kavrayamadığımızı kaç kez konuştuk, sevgilim”, dedim.

Canan içini çekti.

“Evet, konuştuk, ama konuşmakla kaldık”, dedi, sonra gözlerini uzak bir noktaya dikti.

Birden bir kuşku düştü içime, gözlerimi gözlerine diktiğimde de kuşkum bir kesinlik olup çıktı.

“Sevgilim, yoksa sen *Serencam*’ı ilk günlerdeki kadar sevmez mi oldun artık?” diye sordum.

Canan duralamadı bile.

“Evet, öyle, bunu senden gizleyecek değilim”, dedi: “İnsan ısınamıyor bir türlü. Dünyanın en büyük kitabı, çok da güzel yazılmış, ama süreklilikten ya da, nasıl söylesem, bütünlükten yoksunmuş gibi geliyor insana. Senin şu köşe yazıları da iyice güçlendiriyor bu izlenimimi: her biri

kendi içinde bir bütün, ama birbirlerini bütünlemiyorlar kolay kolay. Evet, böyle, bu kitap bütünlükten yoksunmuş gibi geliyor bana”.

“Nasıl yani?” diye sordum.

Eliyle karşı kıyıları gösterdi.

“Şu bizim İstanbul gibi, her parçası bir başka telden çalıyor sanki”, dedi, sonra kalktı, gelip yanaklarımı öptü, “Belki de ben yanılıyorum”, diye ekledi, arkasından da “Her neyse, sen parçanı aramana bak, ben yukarıya çıkıyorum”, deyip gitti.

Biraz bozuldum doğrusu, gönülsüz bir biçimde çevirmeye başladım *Serencam*’ın sayfalarını. Sonra birden, on dokuz bin sekiz yüz elli yedinci sayfada, *“ama şurası çok açık doğa bir yanda mal sahiplerini öbür yanda da yalnızca kendi iş güçlerinin sahibi olan kişileri yaratmaz bu bağıntı doğabilim alanına girmez tarihin tüm dönemlerinde görülen bir toplumsal bağıntı da değildir”* tümcelerini görünce, öyle donup kaldım bir süre: yıllar önce, yanlış anımsamıyorsam, lise ikide, biraz basitleştirip değiştirerek “Emek” konulu yazı ödevine dönüştürdüğüm parçanın ilk tümceleriydi bunlar, arkası da geliyordu, başıysa, bir önceki sayfadaydı. Hemen verdim kararımı, Seren Can’ın iki gün sonra yayımlanacak *Sergen*’ini bu parça oluşturacaktı. Her zaman yaptığım gibi tümceleri ayırıp noktalama belirtkelerini ekleyerek daktilo ettim. Bitirmemden on dakika sonra da almaya geldiler. Verip yukarıya çıktım.

Canan balkonda Boğaz’a karşı oturmuş sigarasını tüttürmekteydi. Gülümsedi.

“Bitirdin mi?” diye sordu.

“Yolladım bile”, dedim.

Yazının konusunu sorardı hep. Bu kez sormadı. Ben de söylemedim. Oysa ona bu yazının öyküsünü bir kez daha anlatmayı çok isterdim.

Ama anlatamasam da bugünmüş gibi yeniden yaşıyordum her şeyi. O sert mi sert, o hiçbir şeyi beğenmeyen türkçe öğretmenimizin kâğıdın üst yanına koyduğu kocaman 10 ve sol yanına, aşağıdan yukarıya doğru yazdığı “Bunlar çok doğru ve çok güzel gözlemler, hep böyle yaz” sözcükleri tüm somutluklarıyla gözlerimin önündeydi. O yazıyı *Serencam*’dan almış olmama karşın, anlatılmaz bir sevinç ve sonsuz bir gurur duyduğum da, günün birinde adına yaraşır bir yazar olmayı, dedeminki kadar olmasa bile koca koca kitaplar yazmayı düşlediğim de bugünmüş gibi usumdaydı. *Serencam*’ı okşarken, orasından burasından

okurken, arada bir depreşirdi bu düşüm. Ne var ki, bu konuda pek yetenekli olmadığım gibi, fazla bir çaba da harcamamıştım hiçbir zaman. Daha sonra da yazarlığım *Serencam*'la sınırlı kalmıştı. Şöyle böyle iki buçuk yıldır, takma bir ad altında da olsa, bayağı ünlü bir köşe yazarı sayılırdım. Gerçek kimliğimle ve kendi yazılarımla olmasa da ünlüydüm. Üstelik, pek az köşe yazarının alabildiği bir ücret almaktaydım. Bu da az şey değildi doğrusu.

Ama, dedikleri gibi, her şeyin bir sonu vardı.

"Emek" adlı yazımın *Gündem*'de yayımlanmasından tam beş gün sonra, Mercedes'i bizim bahçe kapısının önünde durup da şoförün kapıyı açmasını beklemeden Hayri Akkurt'un hızla dışarıya fırlayarak bahçeye girdiğini, gazetenin genel yayın müdürüyle yardımcısının da kendisini izlediğini görünce, Selami Harici beyin son yazısı dolayısıyla beni kutlamaya gelmiş olabileceklerini düşündüm, hemen karşılamaya koştum. Ama adam uzattığım eli sıkmadı bile, yüzünde, devinimlerinde korkunç bir öfke, elindeki gazeteyi bana doğru fırlattı.

"Bunu nasıl yaparsın?" diye gürledi. "Bunu bana nasıl yaparsın, anlayamıyorum. Hem bana, hem Selami beye..."

Şaşırdım kaldım, şaka yapar gibi bir havası yoktu bizimkinin, ama öfkesi gerçek olamayacak ölçüde aşırı görünüyordu. Elimde olmadan güldüm. Ne de olsa kendi evimdeydim.

"Neden söz ediyorsun sen? Seni böyle kızdıracak ne yapmış olabilirim?" diye sordum.

Soruma yanıt verecek yerde, benim arkamdan bahçeye gelmiş olan Canan'a döndü.

"Bir de soruyor!" diye gürledi. "Soruyor bir de!"

Sonra gene benden yana döndü, çimenlerin üstüne düşmüş olan gazeteyi gösterdi parmağıyla.

"Yahu, ne bakıyorsun öyle? Olanlardan haberin yok anlaşılan! Şu pisliğin sekizinci sayfasını aç da bir oku!" diye bağırdı.

Çok şaşırdım, hiç böyle değildi bu adam, sıradan bir yazarı gibi değil de patronuymuşum gibi davranırdı hep bana. Fırlattığı gazeteyi yerden aldım. Adını görünce tiksinir gibi yüzümü buruşturdum: şu bir sürü tutucu gazeteden biriydi.

"Sağ alt köşeye bak!" diye bağırdı bizimki.

Baktım, "Aşır ki usta desinler!" diye bir başlık, onun altında Halis Korkmaz, onun altında da "Sayfa 8'de" yazısı. Büsbütün şaşırdım.

Hayri Akkurt, genel yayın yönetmeniyle yardımcısının önünde, hep öyle dikiliyordu. Sonra Canan'ın gösterdiği iskemleye oturdu.

"Lami bey, sana söylüyorum: sekizinci sayfayı aç hemen!" diye bağırdı.

Sekizinci sayfada "Aşır ki usta desinler!" başlığı en az dört kat daha büyük harflerle veriliyor, onun altında, daha küçük harflerle, "Gündemciler sömürünün en büyük düşmanını: Karl Marx'ı nasıl sömürüyorlar?" biçiminde bir alt başlık yer alıyor, daha aşağıdaki üç sütunluk yazıda da Halis Korkmaz adlı bir yazar *Gündem* gazetesinde Seren Can'ın "Emek" adlı yazısının "sözcüğü sözcüğüne ve virgülü virgülüne" Karl Marx'ın *Das Kapital* adlı ünlü yapıtının dördüncü bölümünden alındığını, daha doğrusu, Marx'ın adı bile anılmadan, Seren Can imzası altında köşe yazısı olarak yayımlandığını, yani kesinlikle çalındığını yazıyor, sonra da parçayı almanca özgün biçimiyle karşılaştırarak savını en ufak bir kuşkuya yer bırakmayacak biçimde kanıtlıyor, bununla da yetinmeyerek almanca bilmeyen okurlar için de parçanın ingilizce ve fransızca çevirilerinin ilk tümcelerini veriyordu.

Çevreyi derin bir sessizlik kaplamış, nerdeyse kuşlar bile susmuşlardı. Hayri Akkurt başta olmak üzere, herkes yazıyı okuyup bitirmemi beklemekteydi. Ben de büyük bir dikkatle okuyordum doğrusu, ancak bitirmekte hiç de ivecen davranmıyordum. Öyle ki dışarıdan bakanlar yazıyı çok beğendiğimi bile söyleyebilirlerdi. Ama daha önce okuduğum kimi tümcelere öyle sık geri dönüyordum ki okumayı bitirmek istemediğimi bile düşünülebilirlerdi. Gene de bitirdim sonunda. Gazeteyi önümdeki iskemleye bırakıp gözlerimi bizim patrona diktim.

Patron dinginliğin böylesinden çok rahatsız olmuş gibiydi.

"Evet, Lami bey, şimdi senden bir açıklama bekliyorum", dedi. "Senin gibi akıllı bir adam nasıl yapar bu saçmalığı? Yalnızca Selami Harici beyin kitabından seçilmiş parçalar yayımlamakta anlaştığımızı nasıl olur da unutur? Nasıl olur da Selami Harici beyin kitabından değil de dünyanın en ünlü komünistinin en ünlü kitabından seçer parçasını? Birilerinin bu oyunu ortaya koyabileceğini nasıl düşünmez?"

Bayağı sarstı bu sözler beni, ama elden geldiğince dingin gibi görünmeye çalıştım.

"Hayri'ciğim, ben birlikte belirlediğimiz koşullara uydum her zaman, bu koşullara ters düşen hiçbir şey yapmadım", diye yanıtladım. "Senin

benden istediğin *Serencam*'dan her hafta iki parça seçerek noktalama belirtkelerini eklemek, başına da bir ad koyup gazeteye göndermekti. Ben de böyle yaptım her zaman. Bir kez bile anlaşmamızın dışına çıkmadım".

Bizim Hayri kendisine söyleneni anlayamayacak kadar sinirliydi anlaşılan.

"Bizim anlaşmamız *Sergen*'de yer alacak tüm parçaların *Serencam*'dan seçilmesiydi", diye gürledi.

"Evet, doğru, ben de sana bunu söylüyorum, dostum: bu işe başladık başlayalı bir kez bile anlaşmamızın dışına çıkmadım", dedim.

Birden değişiverdi yüzü. Gözleri bir tuhaf bakmaya başladı.

"Yani sen şimdi şu Karl Marx'ın *Das Kapital*'inde bulunan bu parçayı da *Serencam*'dan aldığını mı söylüyorsun bana?" diye gürledi.

Ben gene korudum dinginliğimi. Yanlışlıkla aynı parçayı iki kez yayımlamamak için tuttuğum deftere baktım.

"Evet, Hayri'ciğim, *Serencam*'ın on dokuz bin sekiz yüz elli yedinci sayfasından", dedim. "İstersen, birlikte karşılaştıralım".

Hayri Akkurt donup kaldı o zaman.

"Yani... yani... yani şimdi sen bu parçayı Selami Harici beyin arakladığını mı söylemek istiyorsun?" diye kekeledi.

"Benim hiçbir şey söylemek istediğim yok, Selami beyin bu parçayı bir başkasından almış olabileceği usumdan bile geçmezdi. Evet, dostum, az önce şu Halis Korkmaz denilen herifin yazısından öğrendim gerçeği. Göründüğü kadarıyla yüzde yüz doğru söylüyor adam", dedim.

Hayri Akkurt bu sözlerime de sinirlendi.

"Yani sen o hergeleyi haklı mı buluyorsun?" diye gürledi.

Ben her dakika biraz daha toparlanıyordum.

"Adamın haklı olduğu apaçık ortada, dostum", dedim. "Sözcüğü sözcüğüne Marx'tan alınmış bu parça. *Das Kapital Serencam*'dan çok daha önce yazıldığına göre, bu parçayı Karl Marx'ın Selami Harici'den değil, Selami Harici'nin Marx'tan arakladığı kesin".

Hayri Akkurt bir süre düşündü, genel yayın yönetmeniyle alçak sesle bir şeyler konuştu, hemen arkasından da yelkenleri indirmeye başladı.

"Peki, şimdi ne yapmamız gerekiyor?" diye sordu. "Bu ayıbı nasıl atacağız üstümüzden?"

"Bence en doğrusu tüm *Sergen*'lerin *Serencam*'dan alındığını, Seren Can'ın da bir takma ad olduğunu açıklamak olacaktır", dedim.

O gün herkes bana karşıydı nedense. Bu önerime de Hayri Akkurt'tan önce Canan karşı çıktı.

"Lami, sen delirdin mi?" dedi. "Bu yaptığın yetmemiş gibi bir de dünyaca ünlü bir başyapıta çamur mu atacaksın?"

Hayri Akkurt'un bu sözleri başıyla onayladığını gördüm. Ama benim de uyanıklığım üstümdeydi o gün.

"Burası Türkiye", dedim: "Aşırmak yalnızca kimi seçkin bilim adamlarımızla kimi büyük romancılarımızın ayrıcalığı değil herhalde".

Hayri Akkurt kaşlarını çattı.

"Şakanın sırası değil, dostum. Bu duruma hemen bir çözüm bulmaya çalışmamız gerekiyor", dedi.

Başımı ellerimin arasına alıp düşündüm bir süre.

"Hayri'ciğim, bu durumda, en doğru ve en kesin çözüm bizim *Sergen* köşesini sessizce kapatmak olacak", dedim.

Bizim Hayri gene çattı kaşlarını.

"Dostum, sen aklını mı kaçırdın?" diye gürledi. "Gazetenin en çok okunan, en çok yankı uyandıran köşesini nasıl kapatırız? Sen başka bir çözüm bul bize".

Gözlerimi çevremde dolaştırdım: hiç kimse bir çözüm bulmuş gibi görünmüyordu. Gene bizim Canan konuştu:

"Bu parçayı okurların Marx'ı ne ölçüde tanıdıklarını anlamak için köşe yazısı biçiminde verdiğinizi yazarsınız, olur biter", dedi.

Hayri'nin gözleri parladı birden.

"Evet, evet, işte bu gerçekten iyi bir çözüm", diye atıldı. "Gerekirse, birtakım okur mektupları da yayınlarız".

Ben de beğendim doğrusu Canan'ın önerisini. Ama, tam rahatlamak üzereyken, korkunç bir kuşku düştü içime.

"Peki, bizim bu yazılarımızın arasından bunun gibi başka çalıntılar da çıkarsa ne yaparız?" dedim.

Hayri Akkurt kuşkumu önemsemedi.

"Bunu da o zaman düşünürüz, dostum, ama bence o gâvurun parçası Selami beyin kitabına yanlışlıkla girmiştir", dedi, şimdi bayağı rahatlamışa benziyordu.

Ben de rahatlamıştım, Canan da.

Ama o gece, yatakta, Canan uyuduktan sonra, bizim patronun şaşkınlığını, bulduğumuz yetersiz çözüme dört elle sarılışını düşününce

beni öyle bir gülmedir aldı ki Canan birkaç kez döndü yatakta. Sonra, tam uykuya dalacağım sırada, Selami Harici beyin bu parçasının bana lise ikide aldırdığı 10 ve öğretmenin övgü dolu gözlemi geldi usuma. Önce güldüm, ama bir süre sonra "Ya bizim Sadık hoca bu parçanın Karl Marx'ın *Das Kapital*'inden alınmış olduğunu anlasa da durumu okul yönetimine bildirseydi?" diye geçirdim içimden, içimden geçirmemle titremeye başlamam da bir oldu: okuldan kovulurdum kuşkusuz, büyük olasılıkla da yaşıma başıma bakılmadan içeri atılırdım, babamı da dışarıda bırakmazlardı, *Serencam*'ı da. Kısacası, yaşamımız altüst olurdu. Bugün böyle bir tehlike yokmuş gibi görünüyordu, ama atlattığımız tehlikeyi düşünmek bile tüylerimi ürpertiyordu. Saatlerce uyuyamadım. Uykum da karabasanlarla geçti, polislerle, bekçilerle, savcılarla, gardiyanlarla, kelepçelerle, hücrelerle uğraştım. Ter içinde uyanınca da "Şükürler olsun ki yirmi birinci yüzyıldayım", diye söylendim. Canan "Ne oldu sana böyle, hasta mısın?" diye sorduğu zaman da güldüm, "Hayır, hiçbir şeyim yok, sevgilim, yirmi birinci yüzyılda Karl Marx okuyanlara hâlâ kötü gözle baksalar da suçlu diye bakmıyorlar", dedim.

Canan da güldü.

"Evet, doğru, suçludan bile saymıyorlar artık, hasta ya da sapık sayıyorlar", dedi.

"Bu da bir ilerleme sayılır", dedim: "Bakarsın, yirmi ikinci yüzyılda da..."

Sözümü ağzıma tıkadı:

"O kadar da uzaklara gitme, sevgilim; yoksa bir daha geri dönemezsin", diye uyardı beni.

Ben de burada kapattım konuyu.

Ama şu Halis Korkmaz denen adamın o karşı konulmaz yazısından sonra, birçok yazar daha el attı konuya, bunların da nerdeyse yüzde doksan dokuzu *Gündem* yönetimini ve Seren Can'ı yerden yere vurdu. Konuyu kapatmak olanaksız gibi görünmekteydi. Ama patronumuz ve başyazarımız Hayri Akkurt öyle kolay kolay pes edecek adamlardan değildi, sıkı bir savunma yazısı yazarak Seren Can'ın yaptığının köşesinde dünyanın en büyük düşünürlerinden birini ağırlamak, bir de bundan yararlanarak bu büyük düşünürün ülkemizde ne ölçüde tanındığını anlamaya çalışmak olduğunu yazdı. "Emek" adı verilen bu parçanın "Karl Marx'ın kaleminden çıktığını" Halis Korkmaz adlı yazar bozuntusundan çok önce, "adları bizde

saklı bulunan yirmi sekiz *Gündem* okurunun da saptadığını” belirtti. Bununla da yetinmeyerek bana ve gazeteye saldıranları Türk gazeteciliğine kendilerinin düşünemediği bir yenilik getirdiğim için beni kıskanmakla suçladı. Bu arada, benzer bir duruma düşme olasılığını göz önüne alarak, Seren Can’ın böyle bir şakayı ilk ve son kez yapmadığını eklemeyi de unutmadı.

Halis Korkmaz da bizim patronu doğrulamakta gecikmedi. Şöyle böyle iki hafta sonra, *“Çağımızda gereksizi üretmek zorunluyu üretmekten daha kolay”* diye noktalanan yazıyla *“Altınla gümüş, para olarak, tüm mallar içinde üretim masraflarıyla belirlenmeyen tek mallardır; bu olgu öylesine doğrudur ki dolaşım içinde yerleri kâğıda verilebilmektedir”* diye noktalanan yazının da virgülü virgülüne Karl Marx’ın *Felsefenin sefaleti* adlı yapıtından alınmış olduğunu kanıtladı. O zaman, ben “Ben bu köşe yazarlığını sürdüremem artık!” diye haykırırken, Canan “Öteden beri kuşkulanıyordum bundan, o Korkmaz denilen adamın yazısını okuduktan sonra kesinlikle anladım: bu senin *Serencam* uçsuz bucaksız bir seçkiden başka bir şey değil belki!” dedi.

Ne demek istediği açıktı, gene de çok şaşırdım.

“Canan, sen ne demek istiyorsun?” diye sordum.

Canan da benim soruma şaştı. İlk kez görüyormuş gibi tepeden tırnağa süzdü beni.

“Ne demek istediğim açık, sevgilim: bu kitap bir baştan bir başa başkalarından alınmış parçalarla dolu olabilir”, dedi. “Evet, böyle, çoktandır kuşkulanıyordum bundan, zaman zaman, kimi yerlerini okurken, bunları daha önce de bir yerlerde okumuşum gibi bir duyguya kapıldığım oluyordu, ama tümüyle ya da büyük ölçüde başkalarının yazılarından oluşmuş olabileceğini hiç düşünmemiştim; tam tersine, Selami beyin büyük bir gözlemci ve biçem ustası olduğuna inanıyordum”.

“Ama bana *Serencam*’ı sevemediğini söylemiştin”, dedim.

Canan duralamadı bile.

“Evet, doğru, bu da karışıklığından, bütünlük yokluğundan kaynaklanıyordu herhalde”, diye yanıtladı.

Biraz bozulmadım desem yalan olurdu.

“Ama benim *Serencam*’ın derin bütünlüğünü bir türlü kavrayamadığımıza ilişkin savıma da karşı çıkmıyordun”, dedim.

Anlayışla güldü.

“Doğru, karşı çıkmıyordum, şimdi de çıkmıyorum, ama o zaman şu Halis Korkmaz dedikleri adam kulağının ucunu göstermemişti daha”, dedi.

Canan yüzde yüz haklı görünüyordu ya ben her şeyden önce *Serencam*’ın büyük ününü ve *Gündem*’den aldığım paraları düşünüyor, direnebildiğim kadar direnmek istiyordum.

“Tam yirmi dört bin yedi yüz on sekiz sayfalık bir yapıtta üç küçük parça”, dedim.

Canan pek de etkilenmedi.

“Şimdi gerçeğe ulaşmak istiyorsak, daha kapsamlı bir araştırmaya girişmeliyiz”, dedi.

“Bak, bunu iyi söyledin, sevgilim, hemen girişelim, başkalarından önce davranmakta yarar var”, dedim.

Dedim demesine, ama yüzde yüz inanmış da değildim, Canan işi fazla abartıyormuş gibi geliyordu bana. Öyle anlaşılıyordu ki Selami Harici beyin yapıtı hiç kaynak gösterilmeden başkalarından alınmış birtakım parçalar içermekteydi, ama bu parçaların şimdilik gizine erişemediğimiz bir düzen uyarınca seçilip yerleştirilmiş, bir yerlere de bunlara ilişkin birtakım yorumlar konulmuş olması gerektiği bir yana, tümüyle özgün, bir başka deyişle, yüzde yüz Selami Harici’nin düşüncesinin ve duyarlığının ürünü, yüzde yüz Selami Harici’nin elinden çıkmış birtakım parçalar da bulunması ve çoğunluğu bu parçaların oluşturması gerekirmiş gibi geliyordu bana. Çoğu yazarların kitaplarının içinde gizlendikleri, her birinin kendine özgü bir gizlenme yöntemi bulunduğu söylenirdi. Dedem de çok büyük bir olasılıkla *Serencam’*da başkalarından alınmış parçalar arasında bir yerlerde gizlenmekteydi. Ancak, ne olursa olsun, kendi yarattığı parçaların çoğunlukta olması gerekirdi. Bu durumda, Selami Harici’nin kendi yaratımı olan parçaları bulmak çok önemliydi, ama yirmi dört bin yedi yüz on sekiz sayfalık bir yapıtta gizlenen yazarı bulup ortaya çıkarmak hiç de kolay değildi. Ne olursa olsun, başkalarından alındıkları söylenen parçaların Selami Harici beyin arkalarında gizlenmek amacıyla yapıta yerleştirdiği birtakım öğeler, yani özgün bir kurgunun özgün öğeleri oldukları düşüncesi hiç de aykırı gelmiyordu bana. Bu durum göz önüne alınınca, şu Halis Korkmaz denilen herifin “İyi de kendini gizlemek için bunca yazardan bunca parça aşırmış olması biraz aykırı kaçmıyor mu?” diye sorması yüzde yüz saçmaydı bence. Neden derseniz, dedem çağı ve çevresiyle yüzde yüz uyum içindeydi bu konuda. Kim araklamıyordu ki? Daha da önemlisi, kim

araklamadan ünlenebiliyordu ki? Dedemin yaptığının da bu tutumu çok daha ileri bir noktaya götürerek çağının ve çevresinin yazın ve düşün ortamına güçlü bir ışık tutmak olduğu bile söylenebilirdi bence. Bu nedenle, bizim Canan'ın önerisini hiç duralamadan benimsedim, "Tamam, sevgilim, Halis Korkmaz gibi zirzopların kötü niyetle yaptığını biz iyi niyetle yapalım", dedim.

Canan omzumu okşadı.

"Hemen yarın, hatta bu akşam girişelim bu işe", dedi.

Ama tam bu anda olmayacak bir tasarıdan söz etmekte olduğumuzu ayrımsadım.

"Sevgilim, iyi güzel de biz nasıl kalkacağız bu işin altından?" dedim. "Hep şu kitabı baştan sona okumaktan söz edip durduk, ama hâlâ ellide birini bile okumadık belki. Tümünü okumadığımız bir kitapta hangi yazarlardan hangi parçaların alındığını nasıl saptayacağız ki?"

Canan'ın yanakları pembeleşiverdi birden, sonra gülmeye başladı.

"Öyle ya, öyle ya... Çok tuhaf, ben bunu nasıl düşünemedim?" dedi, arkasından da en az on kez yineledi aynı sözcükleri, sonra gözlerini uzak bir noktaya dikip sustu bir süre, en sonunda sehpaya bir yumruk indirdi, "Peki, o herif?... Evet, o herif nasıl becerdi bu işi?" diye sordu.

"Hangi herif?" dedim.

Canan nerdeyse kızdı bu soruma.

"Lami'ciğim, hangi herif olsun istiyorsun ki?" diye homurdandı. "Şu senin salak gazeteci işte, Halis miydi, neydi adı".

"Ha, anladım: Halis Korkmaz'ı söylüyorsun", dedim, arkasından da uzun uzun güldüm. "Onun işi kolaydı, bizim gazetede yayımladığımız parçaları kullandı", diye ekledim.

Canan'ın kafası iyice karışmışa benziyordu. O güne kadar hiç böyle görmemiştim onu. Dalıp gitti bir süre, sonra zorlama bir biçimde gülümsedi.

"Çok tuhaf, bunu da düşünemedim", dedi. "Bizim parçaları kullandı, evet, doğru, ama Marx'ın o parçalarını önceden bilmesi gerekirdi herhalde. Peki, parçalarımızın kökenlerine biz nasıl ulaşacağız ki? Kafam hiç çalışmıyor bu akşam, ama, şöyle ya da böyle, bu işin bir yolu olmalı".

"Az önce sana karşı çıktım ya Halis Korkmaz'ın yolunu izlemek de bir yol sayılır: bize ilginç ya da yakın gelen parçaların kaynaklarını bulmaya çalışmakla başlayabiliriz", dedim.

Ama Canan'ın böyle bir yaklaşımı yeterli bulmadığı belliydi. İçini çekti.

"Ne yaparsak yapalım, kitabın tümünü ele almadığımız sürece, doyurucu bir sonuca ulaşmamız olanaksız görünüyor", dedi. "Hem kitap tümünü tarayamayacağımız kadar büyük, hem de her parçasının kaynağını bulmak olanaksız olmasa da çok zor; bu işin altından kalkabilmek için en az bin kişilik bir takım kurmak gerekir".

Haklıydı, beni de kederlendirdi.

"Peki, ne yapalım sence? Vaz mı geçelim bu işten? Yetti artık deyip kapatalım mı konuyu?" dedim.

Gözlerini yukarılarda bir noktaya dikti, en az beş dakika sustu. Sonra birden gülümsemeye başladı.

"Selami Harici bu yapıtı kotarmak için en az kırk yıl emek vermiş; biz de, karınca kararınca, çözebildiğimiz kadarını çözmeye bakalım", dedi, demesiyle de yerinden fırlayıp yan odaya geçmesi bir oldu, hemen arkasından da "Lami, bir dakika gelir misin?" diye seslendi.

Kalkıp arkasından gittim. Dedemin iki koca duvarı kaplayan kitaplığını gösterdi bana.

"*Serencam*'ın parçaları Selami Harici beyin kalemine gökten inmedi herhalde. Şu gördüğün kitaplardan aldı onları, en azından büyük bir bölümünü. İşte sana bir yol", dedi.

İçimi çektim.

"İyi güzel de parçaların kaynağını bunlarla arayacaksak, tek bir parçanın kaynağını bulmak bile uzun yıllar gerektirebilir", dedim.

Canan gene de sarsılmadı.

"Bu bile hiç yoktan iyidir", diye yanıtladı beni.

Caydırıcı nedenler sıralayarak üzmek istemedim onu.

"Evet, canım, bu bile hiç yoktan iyi. Ama acele etmeyelim, önümüzdeki günlerde daha kestirme yollar da buluruz belki", dedim.

Canan bir kez daha sarıldı boynuma.

"Bir de kendi belleklerimiz var; senin o köşe yazısı olarak seçtiğin kimi parçalar bulanık da olsa hep bir şeyler çağrıştırmıştı bana, daha önce görmüşlük duygusu derler ya hani", dedi.

"Evet, haklısın, sevgilim, ben de sık sık kapılmıştım bu duyguya, ama bunu Selami Harici beyin başarısı olarak yorumlamıştım", diye doğruladım ya pek de inanmadan doğruladım.

Canan gene boynuma sarıldı.

“Gördün mü, sevgilim! Daha nice yollar bulacağız!” dedi coşkuyla.

“Evet, canım, ben de böyle düşünüyorum”, dedim.

Ama biraz hüzünlendim ister istemez: çok iyi, çok güzel, çok bilgiliydi ya tuhaf bir kızdı bizim Canan: daha bir iki hafta önce *Serencam*’ı pek sevemediğini söylerken, şimdi onun gizlerini çözme konusunu nerdeyse bir ölüm kalım sorunu gibi değerlendirmekteydi. Her şey seçtiğimiz amaca göre anlam ve değer değiştiriyordu anlaşılan. Canan da, şimdi kaynaklarını belirleyerek yapısına, anlamına ve iletisine ulaşmak söz konusu olunca, *Serencam*’ı yere göğe sığdıramıyordu. Aynı biçimde, dedemin kitaplığı da birdenbire en vazgeçilmez ilgi odağı olacağa benziyordu. Daha ertesi gün, alışverişten dönünce, onu üstü başı toz içinde, her sabah özenle taradığı güzelim saçları darmadağın, dedemin kitaplığında, masanın üstüne yayılmış bir sürü kitabın önünde bulduğum zaman hiç mi hiç yanılmadığımı anladım.

Koşup geldi, sımsıkı sarıldı bana.

“Sevgilim, belki inanmayacaksın, ama ilk buluşlarımı yaptım”, dedi.

Gülmekten kendimi alamadım: bizim Canan ilk buluşundan da değil, ilk buluşlarından söz ediyordu.

“Benimle dalga geçme”, dedim.

Nerdeyse kızdı.

“Dalga malga geçtiğim yok, Lami bey, ilk buluşlarımı yaptım diyorum sana”, diye üsteledi.

Fazla fazla bir buçuk, iki saat geçmişti evden ayrılmamın üzerinden, beni işlettiğini düşünüyordum, ama, bu denli coşkulu göründüğüne göre, bir şeyler bulmuş olmalıydı.

“Peki, ne buldun, sevgilim?” diye sordum.

Çok eski bir fransızca kitap koydu önüme: J.-K. Huysmans, *Là-bas*. Hemen arkasından da “Dinle bakalım, anımsayabilecek misin?” dedi ve okumaya başladı:

“Olağandışı bir durum sonunda yolunu şaşırıp bir yoksulun eline düştü mü daha da şaşırtıcıdır; temizse, hemen kirletiverir adamı; en arı yoksulu bir kösnüle dönüştürür, hem bedenini etkisi altına alır, hem tinini; sonra da adamcağıza aşağılık bir bencillik, iğrenç bir kibir esinler, parasını yalnız kendisi için harcamasını fısıldar, en alçakgönüllü insanı küstah bir uşağa, en cömert insanı bir pintiye dönüştürür”.

Bizim *Gündem* gazetesi için *Serencam'*dan aldığımız ilk parçanın bir bölümüydü bu.

"Anımsamamama olanak var mı? Bu bizim 'Para' yazısı", dedim. "Dede bey kendisi yazmamış, bu kitaptan çevirmiş demek?"

"Evet, bu kitaptan", dedi Canan. "Ama benim düşüncemi sorarsan, en anlamlı yerini atlamış seninki".

"Daha da anlamlı bir yeri mi var?" diye sordum.

"Evet, bana sorarsan, var", dedi. "Okuyayım ister misin?"

"Evet, elbette, ama türkçeye çevirerek okursan, sevinirim", dedim. "Dili çok çetrefil senin adamın".

"Peki, seni kırmayalım", dedi Canan, ağır ağır çevirmeye başladı: "*Ama adını bir sözcüğün kara örtüsü altında gizleyip de anamal adını aldığı zaman gerçekten canavarlaşır. O zaman bireysel kışkırtmalarla, çalma ve öldürme öğütleriyle sınırlı kalmaz seninki, tüm insanlığa yönelir. Anamal tek sözcükle tekeller oluşturur, bankalar kurar, mallara el koyar, yaşama yön verir, isterse binlerce kişiyi açlıktan öldürür"*, deyip kapattı kitabı. "Peki, senin büyükbaba bu parçayı neden atladı acaba?" diye sordu.

"Parayı yermenin pek bir sakıncası yoktur, anamala gelince iş değişir, yermeye kalktın mı ağzını yırtarlar. Selami dedenin Harici paşanın torunu olduğunu da unutmamak gerek", dedim.

Canan bir süre düşündü, sonra derin derin içini çekti.

"Sanırım, haklısın", dedi, bir süre daha düşündü, "Kesinlikle haklısın", diye ekledi.

"Ama sen parçanın kaynağını nasıl bulduğunu hâlâ söylemedin bana", dedim.

"Evet, doğru", dedi Canan. "Bu parçayı gazetede okuduğumda, bir zamanlar, fakültede, fransızcasını bir hocadan dinlediğimi, kitabın ve yazarın adını bir yerlere yazdığımı anımsar gibi olmuştum. Bugün, sen çıktıktan hemen sonra, kitaplığa girdiğimde Huysmans'ın *Là-bas*'ı nerdeyse çağırdı beni. Parçayı da yirmi dakikada buluverdim".

"İkinci buluşun hangisi?" diye sordum.

Canan'ı bir gülmedir tuttu, en az iki dakika süresince güldü belki.

"*Sergen* köşesinin ikinci yazısı", dedi.

"Yani Hayri Akkurt'un seçtiklerinden biri", dedim.

Canan kaşlarını çattı.

“Evet, ama sen nasıl görmedin bunu? O parça Pascal’ın ünü dünyayı tutmuş bir parçasıdır”, dedi, sonra da ezberden yinelemeye başladı: “*Başımıza ne geliyorsa, tek bir şeyden, evimizde rahat rahat oturamamaktan geliyor...”*

“Evet, *Pensées*’nin en ünlü tümcesi. Olur şey değil! Ben bunu nasıl ayrımsamadım ki?”

Canan hiç duralamadı:

“Yaşamında ilk kez bir işe başlayacak olmanın coşkusundan herhalde, belki bir de içinde yer aldığı bütüne uymuş olmasından”, diye yanıtladı.

“Peki, bu ülkenin bunca aydını, bunca Fransız dili ve yazını uzmanları? Bu arada sen?” diye kekeledim. “Bunca insan arasında nasıl hiç kimse ayrımına varmaz bunun?”

Canan gözlerini yukarılarda bir noktaya dikip düşündü bir süre.

“Bilmez misin? Bizim enteller pek gazete okumazlar, hele köşe yazılarını hiç okumazlar; evet, böyle, kendileri köşe yazısı yazmaya bayılırlar, ama başkalarının köşe yazılarını okuduklarını hiç sanmam”, dedi, bir süre gözlerini yukarılarda bir noktaya dikti, dalıp gitti. “Birçok kişi de ayrımına varmıştır belki, ama üzerinde durmamıştır”, diye ekledi.

“Ben gene de bu işe hiç akıl erdiremedim, sevgilim”, dedim.

Canan güldü.

“Şimdi önemli olan bu değil”, dedi. “Önemli olan yapacağımız araştırmalar. İşimiz çok zor, Lami’ciğim”.

Canan’ın kendince bir yöntem bulmuş olabileceğini düşünmüştüm. Bula bula Huysmans’ın kolay kolay unutulmayacak bir gözlemiyle Pascal’ın çok bilinen bir parçasını bulmuş olması beni biraz düş kırıklığına uğrattı.

“Yani buluşlarını biraz bilgine, biraz da rastlantıya borçlusun, öyle mi?” diye sordum.

Canan güldü.

“Evet, doğru; umarım, arkası da gelir”, dedi.

Bir çocukmuşum gibi elimden tutup Selami dedenin kitaplarının önüne götürdü beni. Sonra bir raftan iki kitap alıp çalışma masasının üstüne koydu. Hepsi de çok yıpranmıştı, hem eski oldukları, hem de bir zamanlar çok kullanıldıkları için. Birincisi Montesquieu’nün *Lettres persanes*’ıydı, 1842’de basılmıştı, ikincisi de Voltaire’in *Dictionnaire philosophique*’i. O daha yeni sayılırdı, 1930’da basılmıştı. Ben bunları karıştırırken,

Montaigne'in *Essais*'sinin üçüncü kitabıyla Rousseau'nun *Le Contrat social*'ini de koydu masanın üstüne. Arkasından da iki koca duvarı kaplayan Platon'ları, Aristo'ları, Montesquieu'leri, Descartes'ları, Diderot'ları, Kant'ları, Rousseau'ları, Hugo'ları, Marx'ları, Engels'leri, Freud'ları, Dostoyevski'leri, Tolstoy'ları, Gide'leri, Proust'ları, Wilde' ları gösterdi.

"Bana kalırsa, *Serencam*'ın parçaları buralarda, dağılmış durumda, biz de yavaş yavaş toplayacağız onları, Lami'ciğim", dedi. Öyle dalıp gitti bir süre. Sonra birden gözlerini gözlerime dikti, "Ne dersin, seninki bunların hepsini okumuş mudur?" diye sordu.

"İnsan onun gibi uzun yaşadı mı bunların iki, üç, hatta dört katını da okuyabilir", dedim.

Canan görüşüme karşı çıktı:

"Ama Selami bey yazıyordu da; hem de yirmi dört bin küsur sayfalık *Serencam*'ı yazıyordu", dedi.

"Haklısın, hepsini okumamış olması da olanaklı", dedim. "Ama en azından karıştırmış, orasından burasından gözden geçirmiştir hepsini, hele kitabını onlardan aldığı parçalarla donattığına göre".

Canan derin derin içini çekti.

"Yazık ki biz amacımıza bu kitapların orasına burasına bakmakla ulaşamayacağız", dedi.

"Üzülme, sevgilim, hiç kimse bizi *Serencam*'ın her parçasının kaynağını bulmaya zorlamıyor", dedim.

Canan yüzünü buruşturdu.

"Bu seninki yanıt değil, sevgilim", dedi, gene derin derin içini çekti. "Biz her şeyden önce bu yapıtın tüm kaynaklarını bulmak, böylece özgün, yani Selami beyin kendi kaleminden çıkmış parçaları saptamak amacıyla girişiyoruz bu işe".

"Girişiyoruz, ama işin içinden çıkmamızın çok zor olduğu da kesin. Bence tüm bu kitapları baştan sona okusak da bitmez işimiz, çünkü, hep düşündüğümüz gibi, Selami bey bu parçaların arasına kendi yazdığı parçaları da koyduysa, onların ilk örneklerinden yoksunuz, kaynağına erişemediğimiz, hatta önündeki ya da arkasındaki parçalardan kesin olarak ayıramadığımız her parçayı Selami beye mal edemeyeceğimize göre", dedim.

Canan benden çok daha iyimserdi.

“İşimiz zor, biliyorum, ama bir çözüm yolu da olmalı”, dedi.

Onu üzmek istemiyordum ya boş umutlarla oyalanmak da istemiyordum.

“Üstelik, göründüğü kadarıyla, *Serencam*’ına aldığı tüm parçaları kendisi çevirmiş, yani kendi biçemini vermiş onlara, onları hem birbirlerinden, hem de kendi yazdıklarından ayırmayı alabildiğine zorlaştırmış”, dedim.

Canan gene pek sarsılmış gibi görünmedi.

“Gene de bir çözüm yolu olmalı”, diye yineledi.

“Peki, nasıl bir çözüm yolu?” diye atıldım hemen. “Büyükannenin anlattığı o sürekli yırtma huyu olmasaydı, bir yerlere varırdık belki. Ama sürekli yırtmış bizimki. Kendi yazıp savunduğu doktora tezini bile yok etmiş adam. Sonra da başkalarının yazdıklarından dünyanın en büyük kitabını oluşturmuş. Bence çok bilgili bir deli karşısındayız”, dedim.

Canan gene etkilenmedi.

“Ben Selami Harici beyin doktora tezini yok ettiğine de, *Serencam*’ı yalnızca başkalarının yazılarından oluşturduğuna da inanmıyorum”, dedi. “Doktora tezi de, kendi özgün düşünceleri de *Serencam*’da başkalarından alınmış parçalar arasına dağıtılmış olamaz mı?”

Daha fazla tutamadım kendimi.

“Peki, bunu neden yapmış olabilir ki?” diye atıldım.

Duralamadı bile.

“İnsan düşüncesine tutarlılığını, bütünlüğünü vermek için”, dedi. Ben gülmeye başlayınca da “Kendi açısından elbette”, diye ekledi.

“İyi de nasıl?” diye sordum.

Canan bu kez yanıt vermedi, dalıp gitti, bir ara hüngür hüngür ağlamak üzereymiş gibi geldi bana, ama kendini tuttu.

“Selami Harici’nin kendi özgün parçalarına ulaşmanın bir yolu olmalı bence”, diye mırıldandı neden sonra. Bir süre düşündükten sonra da “Bunun yolu da her şeyden önce kendisinin olmayan tüm parçaları saptayıp bir yana ayırmaktan geçiyor. Belki şu *Dictionnaire philosophique* gibi çok yıpranmış kitapları taramakla başlayabiliriz işe”, diye ekledi.

Ama bu öneri gerçekleşmesi olanaksız bir düş gibi geldi bana. Daha dün bayağı umutluydum girişimimizden, ama şu kitaplığa girdikten, özellikle de Canan’ın fazlasıyla iyimser görüşlerini dinledikten sonra, yenilmesi olanaksız bir karamsarlık çökmüştü üzerime.

“İyi güzel de bu iş çok zor, sevgilim”, dedim. “Bizim yapacağımız şey *Dictionnaire philosophique*’te *Serencam* parçaları aramak değil, *Serencam*’da *Dictionnaire philosophique* parçaları aramak. İş bu birkaç kitapla da bitmez ayrıca. *Dictionnaire philosophique*’in tümü bile devede kulak gibi kalır *Serencam*’ın içinde. Tek bir parçanın kaynağına ulaşmak için bile bir, iki, üç, yüz, iki yüz, beş yüz kitap taramamız gerekebilir”.

Canan nerdeyse kızdı bu sözüme.

“Peki, ne yapacağız o zaman?” diye atıldı.

“Sanırım, en iyisi bu işten vazgeçmek, sevgilim”, dedim. “Sen ya da ben tüm *Serencam*’ı ezbere bilseydik, belki götürürdük bu işi. Ama bilmiyoruz.”

“Peki, ne yapacağız o zaman?” dedi Canan.

“Dedim ya, vazgeçeceğiz bu sevdadan”, dedim. “Ama ille de *Serencam* üzerinde bir çalışma yapalım diyorsan, başka bir konu bulabiliriz. Örneğin Selami Harici beyin dilini, biçemini, çevirmenliğini inceleyebiliriz”.

Canan yüzünü buruşturdu, yanıt bile vermedi sözüme. Sonra gene dalıp gitti. Gözleri yumuldu yumulacaktı. Ama birden hiç beklenmedik bir biçimde doğruluverdi yerinden. Gözlerinden çevresine güçlü bir ışık yayıldı nerdeyse.

“Şu Karl Marx uzmanı, neydi adı?.. Hani şu şey... Halis Korkmaz... O bize yardımcı olamaz mı?” diye sordu.

Gülmekten kendimi alamadım.

“O yalnız kendi uzmanlık alanına giren parçaları buluyor, hem de Seren Can’a düşman gözüyle bakıyor”, dedim; sonra onu gereğinden fazla üzdüğümü düşündüm, “Belki en iyisi bu konuyu bir daha hiç açmamak olacak, sevgilim, bizim *Serencam* hazretlerini de gözlerden uzak bir yere kapatmak, yoksa o bizi tımarhaneye kapattırtacak”, demeyi düşünürken, nasıl oldu, bilmiyorum, raflardan birinde uzunlu kısalı, ama hepsinin de sırtı kalın bir dizi kitap ilişti gözüme, yaklaşmama gerek kalmadı, büyükbabamın fransızca alıntı sözlükleri olduklarını anımsadım. Nerdeyse bir şimşek çaktı beynimin içinde. Gittim, birkaçını alıp baktım, hepsi de çok kullanılmış, bayağı yıpranmıştı. Birden zorlu bir ışık çaktı beynimde.

“Sevgilim, bir dakika buraya gelir misin?” dedim.

İki adım ötemdeydi, saniyesinde geldi.

“Şu kitaplara şöyle alıcı bir gözle bak, sonra da bir düşün: yarım yüzyıllık bir süre içinde de olsa, insan hem tüm şu kitapları okuyup hem de yirmi dört bin yedi yüz on sekiz sayfalık bir kitap yazabilir mi sence?” dedim.

Canan şaşkın şaşkın yüzüme bakıyordu. Sorumu yanıtlamak yerine, kendisi yeni bir soru yöneltti bana:

“Senin düşüncen ne peki?” diye sordu.

“Bence kesinlikle yazamaz”, dedim.

Canan güldü.

“Ama büyükbaba yazmış işte”, dedi, “yazıp bitirmiş, kırk yıl çok uzun bir süre”.

“Evet, doğru, kırk yıl çok uzun bir süre, gene de şu gördüğün sözlükler olmasa bu işin altından zor kalkardı gibi geliyor bana”, dedim. “Evet, böyle. Şu *Dictionnaire de citations*’lara bakar mısın? İnsanlar okudukları koca yapıtlardan küçük küçük alıntılar yaparlar genellikle, alışılmış bir şeydir, doğal görünür bize; bunun tersi aykırı gibi gelir bize, ama, bu sözlükler alıntıladıkları her sözün yer aldığı yapıtı ve sayfasını da verdiklerine göre, küçücük alıntılardan geniş bütünlere gitmek hiç de zor olmasa gerek. Koskoca Sorbonne’u bitirmiş bir felsefeci bu yolu seçmişse, bunun da bir mantığı var demektir”.

Canan ilgiyle dinlemişti beni, ama pek de anlamış ve inanmış gibi görünmüyordu, hatta sözlerimin içtenliğinden kuşku duyarmış gibi bakıyordu yüzüme.

“İyi de nasıl?” diye sordu.

“Sen hiç alıntı sözlüğü, yani *dictionnaire de citations* kullandın mı?” dedim.

Bir an düşündü.

“Nerdeyse hiç”, diye yanıtladı. “Kimi arkadaşlarımda vardı. Birkaçına şöyle bir göz attığım olmuştur belki. Ama benim hiçbir zaman bir *Dictionnaire de citations*’um olmadı”.

Gülmekten kendimi alamadım.

“Peki, Harici dedemizin en az bir düzine *Dictionnaire de citations*’u bulunmasının bir anlamı olamaz mı sence?” diye sordum.

Canan beni anlamamakta dayatmak ister gibiydi.

“Sen nasıl bir anlamı olsun istiyorsun?” diye sordu.

“*Serencam*’a aldığı parçaların en azından bir bölümünü bu sözcükler aracılığıyla bulmuş olamaz mı diyorum”, dedim.

Selami Harici’yi çok yükseklere koyduğundan olacak, bizim Canan ya benim söylemek istediğimi anlayamıyordu ya da bu konuda her şeyi bana söyletmek istiyordu. Onu daha fazla yormak istemedim.

“Ben bu sözlüklerde hoşuna giden kimi sözlerin yer aldığı yapıtları bulmuş, sonra da bunları içeren parçaları dilimize çevirip kitabına koymuş olamaz mı diye düşünüyorum”, diyerek gözlerimi gözlerine diktim.

“Yani nasıl?” diye sordu.

Sözlüklerden birini alıp şöyle bir karıştırdım.

“Al sana bir örnek”, dedim: *“Devrim yapaydan gerçeğe dönmektir”,* Victor Hugo, *Marion Delorme.* Sonunda sayfası da verilen bu tümceden içinde yer aldığı parçaya gidebilirsin”.

Canan en az bir dakika düşündü, sonra, kendi kendine söylenir gibi, “Evet, olabilir”, dedi. “Evet, bizim Selami dede de arada bir böyle bir yola başvurmuş olabilir. Ama Fransa’da devlet doktorası yapmış bir kişinin şu koca kitabı alıntı sözlüklerinden yararlanarak oluşturmuş olabileceğini usuma sığdıramıyorum”.

“Ben de kitabını oluşturan tüm parçaları bu yoldan derlediğini söylemiyorum, sevgilim”, dedim, sonra birden büyükannemin yazdıklarını anımsadım, beynimde bir ışık çaktı, “Ama... ama, özellikle son yıllarında, *Serencam*’ın önemli bir bölümünü bu yoldan derlemiş olabilir. Evet, evet, özellikle son yıllarında, yapıtını bir an önce bitirebilmek için böyle yola başvurmuş olması büyük olasılık. Büyükannemin yazdıkları da bunu doğrular gibi”, diye ekledim.

Ancak o gün bizim Canan sonuna kadar Selami Harici’den yana çıkmayı seçmiş gibiydi.

“Bu yoldan böyle bir yapıt oluşturmak, hayır, ben bunu Selami dedeye yakıştıramıyorum”, dedi hemen.

“Ben de her şeyi bu sözlüklerden çıkardığını söylemedim”, dedim. “Biliyorsun, bizim için önemli olan onun kendi yazdığı parçalar. Dün akşam söylediklerinde haklıydın belki de: tüm bu alıntıların işlevi onun kendi yazdıklarını sarmalamak, gizlemek ya da bütünlemek olabilirdi”.

Canan tuhaf bir biçimde gülümsedi.

“Evet, sevgilim, çok büyük bir olasılıkla”, dedi, sonra gene dalıp gitti bir süre. Sonra gene gülümsemeye başladı. “*Serencam*’ın her satırı

konusunda tartışılmaz bilgilere ulaşmadığımız sürece, tüm varsayımlar geçerlidir bir ölçüde. Kesin olan bir şey varsa, o da kendi yapıtını göstermeyi sevmemesi. *Serencam*'ı bu nedenle tek nüsha olarak bastırmak istediği kesin. Doktora tezini de bu nedenle *Serencam*'da eritmiş olması çok büyük bir olasılık".

İçimi çektim.

"O doktora tezi benim usuma hiç de iyi şeyler getirmiyor", dedim.

Canan düşüncemi hemen anladı.

"Ben senin gibi kuşkucu değilim", deyip gözlerini yere dikti. "Bernard Lecouvreur seksenini geçmiş bir adam. Yalan değil, konuyu araştıracağını, sonucu da bize bildireceğini söylemişti, belki ertesi gün unuttu bu konuyu".

İkimizin de üstüne bir ağırlık çökmüştü.

"Neyse, şimdi Selami Harici'ye ve kitabına boş verelim de kendimize dönelim", dedim. "Bir şeyler içelim".

O da aynı şeyi düşünüyor olmalıydı. Birkaç dakika içinde sofrayı hazırlayıverdi. Ama *Serencam*'ı kafasından atamadığı belliydi.

"İyi, güzel de büyükbaba Sorbonne'u birincilikle bitirmiş bir felsefeci olarak küçük parçalardan dev bir yapı oluşturmuş, yani bunları birer yapı taşı gibi kullanmış olsa bile, biz onun sürdüğü ize nasıl ulaşabiliriz? Kendi taşlarını ve harcını nasıl ve nerede yakalayabiliriz?" diye sordu.

Ben bunu düşünmemiştim doğrusu, hele şu Halis Korkmaz'ın uğursuz yazılarından sonra, yapı kavramı usumun yakınlarından bile geçmeyecek bir şeydi. Öyle susup kaldım bir süre, sonra beynimde bir şimşek çaktı.

"En çok yıpranmış alıntı sözlüklerinden yola çıkarak en çok kullanılmış yapıtların izini sürebiliriz belki: hepsi de elimizin altında", dedim.

Göründüğü kadarıyla, Canan pek benimsemedi önerimi. Haksız da sayılmazdı. Alıntı sözlükleri öteki sözlüklere benzemez, hiçbir zaman bir tümlük savı içermezdi. Ünlü yazar, sanatçı, düşünür, bilim adamı ve politikacıların ünlü ya da önemli sayılan birtakım sözlerini verirlerdi, bu sözlerin seçimi de sözlükten sözlüğe değişirdi genellikle. Ama Selami Harici kitabının en azından kimi sayfalarını genellikle kaynakları da belirtilen ünlü yazar ve düşünür sözlerinden yola çıkarak hazırlamışsa, yararlandığı parçaların kaynaklarına erişmeye çalışmak tutarlı bir yol olabilirdi. Ne var ki Canan'ın gözlerinden uyku akmaktaydı, şimdilik

çevrende beliren tek çözüm yolu da nasıl yararlanacağını bile pek bilmediği şu irili ufaklı alıntı sözlükleriydi, önerdiğim yöntemin fazlasıyla dolambaçlı ve yorucu olması da daha baştan ürkütüyordu insanı.

“Peki, bunu düşünelim, sevgilim, sana iyi bir çözüm gibi göründüğüne göre, uzun uzun düşünelim”, dedi, sonra da, Selami Harici beyin gelini olduğunu kanıtlamak istercesine, “*La nuit porte conseil”*, diye ekleyip yatak odasına yöneldi.

Ertesi gün, kahvaltı masasından kalkar kalkmaz, alıntı sözlüklerinin en kalın ve en çok yıpranmışlarından bir ikisini alıp *Serencam*’ın başına geçtik. Canan’a kitabı herhangi bir yerinden açıp okumasını, sonra da türünü ve hangi yazarın olabileceğini çıkarmaya çalışmasını söyledim. Ben de karınca kararınca kendisine yardımcı olacaktım. Ağır ağır okumaya girişti. Üç dört dakika sonra gülümsemeye başladı, bir iki satır daha okuduktan sonra da durdu.

“Bence bu bir.... Bu bir...”

“Evet, sence bu bir...” dedim.

Bir süre okumaya daldı, bitirdi, sonra bir daha okudu, en az çeyrek saat sürdü okuması, en sonunda derin bir soluk aldı, sonra gene yapıta döndü, bölümü bir kez daha, hem de yüksek sesle okudu: *“Filozofların en büyüğünün kendinden daha çok ele aldığı ne vardır? İzleyicileri kendilerinden, kitaplarından çıkan derslerden, ruhlarının mevcudiyetinden ve hareketinden bahsetmeye değil de neye yönelir? Yaratıcıya ve günah çıkarıcımıza, hatta protestanlar gibi cümle halka kendimizi anlatıyoruz. Ama yalnız kötü taraflarımızı anlatıyoruz. Öyleyse her şeyi söylüyoruz denilecektir: çünkü faziletimiz bile yanılmaya, pişmanlığa mahkûmdur: benim işim ve sanatım yaşamaktır”.*

Canan derin bir soluk aldı.

“Anlatımı oldukça eski”, dedi. “Bana öyle geliyor ki bir müslüman yazmış olamaz bu satırları ...”

“Bir dakika, bir dakika, bekle lütfen; sözlükte arayalım”, dedim.

“Neyi arayacaksın ki?” diye sordu.

Duralamadım bile.

“Örneğin son tümcenin sözcüklerini”, dedim.

Canan önerimi tuhaf bulmuşa benziyordu.

“Peki, ara bakalım”, dedi.

Dictionnaire des citations’u önüme çektim hemen.

“Kaç *philosophe,* kaç *vertu* varsa, onlara bakalım önce, çünkü bu adamlar dizinlerinde alıntıların temel kavramlarını da verirler”, dedim. Arkasından da hemen ikinci sırada buldum aradığımı. “Montaigne, *Les Essais’*den kırk yedinci alıntı, ikinci kitap, altıncı bölüm”.

Canan en az bir dakika şaşkın şaşkın baktı bana, sonra da gülmeye başladı.

“Bu kadarını beklemiyordum doğrusu, sen bayağı akıllı bir adamsın”, dedi.

“Adamlar bu sözlükleri bunun için yapmışlar”, dedim. “İstersen, bir parça daha okuyalım”.

Canan duralıyordu. Neden böyle duraladığını sordum. Gene böyle denk düşüremeyebileceğimi söyledi.

“Olabilir, nasıl olsa, aramızda yabancı yok”, dedim.

“Peki, senin dediğin olsun”, deyip yeniden kucağına çekti dev kitabı, dakikalarca karıştırdı, sonra okumaya başladı. “*Peşin hüküm muhakemeden mahrum bir kanaattir”*, tümcesini işitince, “Burada dur”, dedim. “Bu tümcenin fransızcası ne olabilir?”

Canan birkaç fransızca karşılık buldu, sonunda *“Le préjugé est une opinion sans jugement”*da karar kıldı.

“Bekle bir dakika”, deyip sözlüğü önüme çektim, iki dakika sonra da sonucu bildirdim Canan’a : “Voltaire, *Dictionnaire philosophique*, cilt iki.”

Canan gene şaşkın şaşkın bakıyordu yüzüme, dili tutulmuş gibiydi. Kendine gelmesini bekledim. Tam “Sen”, diye başladığı sırada, sözü ağzına tıkadım.

“Şimdi bir parça daha oku bana, yazarını gene çıkarırsak, çalışmamız tıkırında gidecek demektir”, dedim.

“Tamam, tamam”, dedi Canan, gene uzun uzun karıştırdı *Serencam’*ı. Sonra “*Hafıza çoğu zaman budalalığın hususiyetidir”* tümcesinden Chateaubriand’ın, “*Felsefeyle alay etmek gerçekten felsefe yapmaktır”* tümcesinden Pascal’ın, *“İnsanlara doğduklarında ağlamalı, öldüklerinde değil”* tümcesinden Montesquieu’nün belirtilen yapıtlarına ulaştım, onlardan da Selami Harici dedemizin kitabına aldığı parçaya. Öyle de hızlı ve coşkulu bir biçimde gittim ki Canan nerdeyse yeniden vuruldu bana, boynuma sarılıp şapur şupur öpmeye başladı beni.

“Sevgilim, çok akıllı olduğunu ilk karşılaşmamızdan beri bilirdim, ama bu kadarını bilmezdim doğrusu, bir başkası söylese inanmazdım”,

dedi. “Bu akıl, bu imgelem...”

Uzun uzun güldüm onun bu övgüsüne.

“Bu ne akıl, ne imgelem işi, sevgilim, hatta tam tersi belki de”, dedim. “Selami beyin torunuyum, onunla aynı kumaştanım, kafam da onunki gibi çalışıyor olmalı, hepsi bu. Son çocuk olduğum ve tüm ötekileri izleme olanağını bulduğum için de ailenin kimi özelliklerini ötekilerden biraz daha fazla özümlemiş olabilirim. Ben de bir kitap yazmaya kalksam böyle bir kitap yazardım herhalde, ama biraz daha küçük olmasını yeğlerdim”, diye sürdürdüm.

Daha da sürdürecektim, ama Canan masaya zorlu bir yumruk indirdi.

“Hayır, efendim, kendini küçümsemeye hakkın yok bence, Selami beyi de küçümseyemezsin”, dedi, derin bir soluk aldı. “Adamcağızın beğeniden yoksun olduğunu da söyleyemezsin, hepsi birbirinden güzel, birbirinden değerli parçalar seçmiş”, diye ekledi.

Bu kez uzun uzun güldüm.

“Evet, kendinden önce başkalarının seçtiklerini seçtiği için olmalı”, dedim.

Canan büsbütün kızdı.

“Peki, seçmese miydi yani?” dedi, derin derin soludu. “*Gündem*’de yayımladığın parçaların ne denli sevildiğini de biliyorsun. Hepsi de ilginç mi ilginç, anlamlı mı anlamlı parçalardı. O hep böyle çok güzel parçalar seçmemiş olsaydı, *Gündem*’de yayımladığın o parçalardan o kadar para kazanabilir miydin? Ben senin bu tutumuna nankörlük derim”.

Bir kez daha, gülmekten kendimi alamadım, arkasından bir kuşku düştü içime.

“Canan’cığım, sen benimle dalga geçiyor olmayasın”, diye sormaktan kendimi alamadım.

“Hayır, dalga geçmiyorum”, diye kesip attı. “Unuttun mu, okurlar nasıl beğeniyordu o yazıları?”

Öyle anlaşılıyordu ki bizim Canan tuhaf bir günündeydi o gün; evet, insanlar *Sergen* köşesinde, *Serencam*’dan bozma Seren Can adıyla yayımladığımız *Serencam* parçalarına bayılıyorlardı gerçekten, ama kimileri İsa’nın doğumundan beş yüz yıl önce yazılmış parçaların güncel yazılar olarak algılanmaları Selami Harici’nin seçimlerinin yerindeliğini kanıtladığı kadar bizim *Gündem* okurlarının salaklığını da kanıtlamaktaydı. Şimdi çok açık bir biçimde görülüyordu ki bunca insan çağdaş bir gazetecinin köşe

yazısı diye Montaigne'nin, Voltaire'in, Pascal'ın, Montesquieu'nün, Balzac'ın, Huysmans'ın, Karl Marx'ın, Nietzsche'nin, hatta Platon'un elinden çıkmış yazıları okumuşlar, tek bir kişi dışında hiç kimse de bu durumun ayrımına varmamıştı. Biz bile çok geç uyanmıştık, Halis Korkmaz o yazıyı yazmamış olsa, hiçbir zaman da uyanamayacaktık belki.

Bunu söylediğim zaman iyice tepesi attı Canan'ın, kapıyı çarparak çıkıp gitti odadan.

Bereket, çok uzun sürmedi öfkesi. Hemen ertesi gün yeniden döndü kaynak araştırmalarına. Çocuğumuz da, işimiz de bulunmadığından, daha bir istemle kaptırmıştık bu arayışa kendimizi, Canan benden de fazla kaptırmıştı: kimi geceler saatlerce oturuyordu *Serencam*'ın başında, kimi günler de sabahın köründe. Ama, biz durumun tam tersi olmasını beklemişken, araştırmamız her geçen gün biraz daha ağır ilerlemekteydi, kimi zaman da saatler, hatta günler boyunca tek bir parçaya takılıp kalıyorduk. Büyükbabamın özellikle üç alıntı sözlüğünden yararlandığını saptamıştık. Bunlardan yola çıkarak kimi parçaların kaynağına ulaşmayı deniyor, sık sık da ulaşıyorduk. Ne var ki, arayışlarımıza her geçen gün biraz daha fazla zaman ayırmamıza karşın, şimdi ilk günlerdeki başarılarımızdan çok uzaktık. Alıntı sözlüklerinden hâlâ yararlandığımız gibi kendi birikimimizi de kullanıyorduk, ama, tümcelerini sözlüklerde tek tek aramamıza karşın, kimi parçalar gizlerini vermemekte inatla direniyorlardı. Bir ara, üç sayfalık bir parçayı Canan baştan sona fransızcaya çevirdi, ben de her tümcesini tam sekiz alıntı sözlüğünde aradım, hiçbirinin izine ulaşamadım. "Demek bu sözlükler aracılığıyla almadığı parçalar da var bizim kitapta", dedik. Selami Harici bey belki ünsüz yazarlardan almıştı o parçaları, belki de çok ünlü yazarların kaleminden çıkmış olmakla birlikte hiçbir tümceleri alıntı sözlüklerine girme onuruna ulaşamamıştı. Büyük bir olasılıkla da Selami bey alıntı sözlükleri aracılığıyla seçtiği parçaları özellikle yapıtının son birkaç bin sayfasında kullanmıştı. İşin en önemli yanıysa, kaynağına ulaşamadığımız parçaları Selami Harici beyin yazmış ve bunları daha çok başlardaki sayfalara yerleştirmiş olması olasılığıydı. Ama, parçaların biçemleri ve içerikleri göz önüne alınınca, varsayımlarımız oldukça uzak bir olasılık gibi görünmekteydi. Üstelik, yüzü aşkın parçanın yer aldığı yapıtı saptadıktan sonra, kaynağına ulaşamadığımız her parçayı Selami Harici'ye mal etmek fazla kolaycılık olurdu. Kesin olan bir şey varsa, o da Selami beyin hep

nitelikli parçalar seçtiği ve, dilinin eskiliğini bir yana bırakacak olursak, bu parçaları dilimize gerçekten güzel ve doğru aktardığıydı.

Ancak, bizim o günlerdeki değerlendirmelerimize göre, Selami Harici'yi yalnızca iyi bir çevirmen olarak nitelemek kendisine de, *Serencam*'a haksızlık olurdu. Gerek seçimlerinde, gerek anlatımında böylesine başarılı olduğu göz önüne alınınca, böylesine bilgili ve duyarlı bir insanın yaşamını her şeye karşın sıradan bir derleme edimine adamış olması ters geliyordu bize. Tüm bu parçaların dizgesel bir bütünün öğeleri olması, daha da önemlisi, aralarında Selami beyin kendi yarattığı birtakım yazılar da bulunması ve bu yazıların bir işlevinin de değişik alıntılar arasında bir bağıntı kurması gerektiğini düşünüyorduk. Bir yandan kalabalık içinde kendini gizlemek ya da yitip gitmek, bir yandan da bu baş döndürücü kalabalığa gerçek bir bütünlük ve tutarlı bir kimlik vermek istemiş olamaz mıydı? Yapıtına aldığı parçaların kaynağını hiçbir biçimde göstermemesi gibi kitabında tek bir özel ada yer vermemesi de bu kimlik ve bütünlük isteminin somut bir göstergesi olarak nitelenemez miydi? Art arda sıralanan bu parçalar arasında açık bir bağıntı saptayamıyor, saptar gibi olunca da doğru bir saptama yapıp yapmadığımızı bilemiyor, derin derin içimizi çekerek "Belki de yok böyle bir bağıntı", diyorduk. Bu da bir olasılıktı kuşkusuz. Selami Harici beyin birbirleriyle ilgisiz parçaları yan yana getirmek istemiş olması da yabana atılacak bir varsayım değildi. Ama böylesine geniş bir bütünde bir araya gelmeleri, böyle bir bütünün öğeleri olmaları bile yeni bir anlam ve yeni bir işlev kazandırmıyor muydu onlara? Bence kazandırıyordu. Bu da az şey değildi doğrusu. Çevremize şöyle alıcı bir gözle bakacak olursak, görürdük: ortalık başkalarının düşüncelerini, başkalarının izleklerini, başkalarının biçemlerini yineleyerek en azından ün ve kazanç açısından onları gölgede bırakan cambazlarla doluydu. Selami Harici bey böyle dolambaçlı yollara sapmamıştı hiçbir zaman. Evet, göründüğü kadarıyla, başkalarından alınmış parçalarla özgün bir bütün oluşturmak istemişti, ama, en büyük ilgiyi sıradan yapıtların gördüğü bir dönemde tek bir kitapla yetinmiş olmasının da gösterdiği gibi, ün ya da çıkar düşüncesine bağlanabilecek bir amacı da olmamıştı. Öte yandan, *Serencam*'ı oluşturan parçaların yüzde birinin bile kaynağına ulaşamadığımıza göre, Selami beyin yalnızca alıntılamakla yetindiğini söylemek de haksızlık olurdu bence.

Daha da önemlisi, Selami bey kitabına kendinden hiçbir şey katmamış, başkalarından aldığı parçalarla yetinmişse, bunun da bir nedeni, bir amacı bulunması gerekirdi, “Dünyamızda yeni bir şey yok! Tüm düzenimiz ve tüm etkinliklerimiz yinelemek, var olanı dönüştürmek üzerine kurulu!” demek istemiş olabilirdi örneğin. Evet, böyle, Selami Harici dönüştürmüştü yalnızca, dünyanın en büyük yazar ve düşünürlerinin dağınık bir biçimde, birbirlerinden habersiz olarak yazdıklarını kendince bir düzene göre ya da her türlü düzen kaygısından uzak bir biçimde bir araya getirmekle bundan böyle şu gökyüzünün altında bir şey olmadığını ve olamayacağını kesinlemek istemişti. Lavoisier iki yüz yıl önce “Doğada hiçbir şey yok olmaz, hiçbir şey yaratılmaz, her şey dönüşür”, demişti. Selami Harici bey de bir anlamda bunun somut bir örneğini vermek istemişti bize: Platon’un, Montaigne’in, Pascal’ın, Shakespeare’in, Balzac’ın, Marx’ın ve daha nice büyük düşünür ve sanatçının birbirinden farklı parçalarının yirminci yüzyıl Türkiye’sinde birer köşe yazısına dönüşebilmesi de bunu kanıtlamıyor muydu bir yerde? Ayrıca, böyle bir dönüşümün Türkiye’de, bu köşe yazıları cennetinde gerçekleşmiş olması da yeterince anlamlı değil miydi?

Sorbonne’da felsefe okumuş bir adamın yarım yüzyıllık çabasının ürünü olduğuna göre, ben de, Canan da *Serencam*’ın sıradan bir yığın değil, dizgesel bir bütün olması gerektiğine inanmıştık. Büyük bir olasılıkla böyleydi de, ama biz şimdilik bu bütünlüğü ortaya koyabilecek durumda değildik. Canan’la benim bıkıp usanmadan *Serencam*’ın parçalarının daha önce yer aldıkları ilk bütünlere erişebilmek için geceyi gündüze katmamız da bundandı, bu gerçeği ortaya çıkarmak içindi. Tek tek her parçanın kaynağına ulaştığımız zaman dev yapıtın eklemlenim biçimine de ulaşmış olacaktık bir ölçüde, her şey olmasa da birçok şey aydınlanacaktı. Bunu yapmamız zorunluydu bir bakıma, çünkü bu iş yavaş yavaş bir onur sorununa dönüşmekteydi. Evet, böyle, aile içinde bile gereksinimimiz vardı buna. Geçenlerde Müşerref Harici beyin Amerika’da yaşayan bir torunu atalarının doğup büyüdüğü yerleri görmek için Kandilli’ye gelmiş, bu arada bizim köşke de uğrayıp bir iki saat oturmuş, *Serencam*’ı görüp araştırmalarımız konusunda yaptığımız açıklamaları dinledikten sonra da hem Canan’ın, hem de benim kafayı üşüttüğümüz kanısına varmış, kanısını da karşılaştığı tüm Harici’lere anlatmıştı. Bu arada, “Kitabın büyüklüğüne ve güzelliğine hayran olduklarından herhalde”, diye alay etmişti bizimle.

Ne olursa olsun, evliliğimizin, üstelik bu zor olduğu kadar da anlamlı çabaya girişmemizin beşinci yılında, *Serencam*'ın yüzde birini bile tarayabilmiş değildik daha, kaynaklarına ulaşabildiğimiz parçalarsa, aradıklarımızın beş yüzde biri bile değildi. Bereket, Canan iyimserliğini yitirmiyor, "Gün gelecek, onlara da ulaşacağız, sevgilim, bulduğumuz kaynaklar da şimdilik bulamadıklarımıza ulaşmamıza yardımcı olacak, göreceksin", diyordu. Peki, nasıl? Ne zaman? Bu konuda ne o bir şey söyleyebiliyordu, ne ben. Daha da kötüsü, ben artık bu işten bıkmaya başlıyor, öncelikle yapmamız gereken şeyin parçaların kaynağını aramak olduğundan kuşku duyuyordum. Ayrıca, bugüne kadar aldığımız yol göz önüne alınınca, böyle bir araştırmayı sonuçlandırmaya ne benim ömrüm yeterdi, ne Canan'ın. Bizim başlattığımız çabayı sürdürecek bir çocuğumuz da yoktu. Ama bunu Canan'a söyleyemiyordum bir türlü. Tek bir parçanın kaynağını aramakla geçen koca bir günün sonunda sofraya oturduğumuzda, canım rakı istedi, rakımdan ilk yudumu aldığımda da bir çözüm geldi usuma.

"Sevgilim, biz ikimiz bu işin altından kalkamayacağız, şöyle iyi bir yardımcı bulsak nasıl olur?" dedim.

Canan'ın yüzü allak bullak oldu.

"Yardımcı mı? Ne yardımcısı?" diye sordu.

"Ne yardımcısı olacak? Alıntıların kaynağını aramakta bize yardımcı olacak biri", dedim.

Canan kaşlarını çattı.

"Hayır, olmaz, bu bir aile sorunu", dedi.

"Ama aynı zamanda ulusal bir sorun, dünyanın en uzun kitabı söz konusu burada", dedim.

Canan hiç mi hiç etkilenmedi. Gözlerini *Serencam*'a dikti, öyle dalıp gitti bir süre. Neden sonra, dudaklarında ve tüm varlığında anlatılması olanaksız bir gülümseme, "Bulunacak bir yardımcının işimize yaramasının kuşkulu olması bir yana, şu senin amca oğlunun yaptığı gibi deli olduğumuzu da yayabilir ortalığa", diye ekledi.

Verdiği örnekten etkilenmemek elde değildi.

"Haklısın, sevgilim, vazgeçtim", dedim.

Sonra düşündüm ki *Serencam* üzerinde giriştiğimiz bu yorucu araştırmaların tüm büyüsü bunları birlikte yapmamızdaydı. En azından benim için. Öte yandan, belki de hiç kimse bizim kadar kendini vermezdi

bu işe. Gecemizi gündüzümüze katarak çalışıyorduk işte. Hem birlikte, hem daha rahat çalışabilmek için *Serencam*'ı nicedir tahtından indirmiş, salonda kocaman bir yuvarlak masanın üstüne, alıntı sözlüklerinin arasına koymuştuk. Her sabah gözümüzü açar açmaz, daha kahvaltı bile etmeden buraya yerleşip kaynak aramaya başlıyorduk. Kahvaltı ettiğimiz zaman öğle yemeğine, öğle yemeğini yediğimiz zaman da akşam yemeğine boş verdiğimiz çok oluyordu. Görüştüğümüz ender insanların çevrelerine bizim delirmek üzere olduğumuzu, hatta delirdiğimizi söylediklerini, komşuların her sabah kapımıza gelen bakkal çırağından sık sık bizim ne durumda olduğumuzu sorduklarını işitiyorduk, ama böyle saçma şeyler üzerinde ne ben duruyordum, ne Canan. Bizim tek düşündüğümüz *Serencam*'ın gizini çözmek, yani alıntılanmış parçaların kaynağına ulaşıp yapıtın bütünü içinde yüklendikleri işlevi saptamak, bir de doğrudan doğruya Selami Harici beyin yaratımı olan sayfaları bulmaktı. Şimdi yuvarlak masanın başına yerleştiğimizde, Canan'ı burnunun üstünde yakın gözlüğü, alnında boncuk boncuk terler, sözlük karıştırırken gördüm mü *Serencam* da, *Serencam*'ı oluşturan parçaların kaynakları da önemlerini yitiriyor, daha doğrusu Canan'ın o anlatılmaz görüntüsüne neden oldukları ölçüde önem taşıyorlardı. Bu görüntü, neden bilmem, evliliğimizin ilk günlerindeki kadar, hatta daha da güçlü bir istek uyandırıyordu bende. Çoğu kez kendimi tutamıyor, Canan'a sımsıkı sarılıp neresi rast gelirse öpmeye başlıyor, onu *Serencam*'dan koparmak istiyor, çoğu kez de koparıyordum. Bir yardımcı bulmayı düşünmem de bundandı belki, Canan'ı *Serencam*'a fazla kaptırmamak içindi. Ne var ki, her konuda olduğu gibi bu konuda da Canan benden daha tutarlıydı, karşılıklı tutkumuzda bu yapıtın önemli bir etkisi bulunduğunu biliyordu. Birlikteliğimiz onunla, onun aracılığıyla başlamıştı bir bakıma, onunla da sürecekti. Uzun sözün kısası, tüm gizlerini çözemesek bile, ikimiz de kitabımızdan hoşnuttuk. Araya bir üçüncü kişi sokmak bu güzel düzeni bozmak olurdu. Evet, *Gündem*'de yayımladığımız bunca örneğin de gösterdiği gibi, *Serencam*'ın her parçası kendi içinde tutarlı bir bütün oluştursa bile, hiçbir noktalama belirtkesiyle ayrılmamış olmalarına karşın, bu parçalar kolay kolay birbirlerine bağlanmıyor, bunun sonucu olarak da herhangi bir süreklilik ya da bütünlük izlenimi yaratmıyorlardı bizde. Böyle bir bütünlük ya da süreklilik varsa da biz erişemiyorduk. Ama şu sıralarda yere göğe sığdırılamayan yazın ya da düşün yapıtlarının hangisi Selami Harici beyin yapıtından daha tutarlıydı

ki? Evet, açıkça görülüyordu, *Serencam* bir derlemeydi. Hiç kuşkusuz, yazarı açıklıkla ortaya koymamıştı bunu, ama gizlememişti de. Biz de gizlemiyorduk; tam tersine, Canan'la ben nice zamandır bunu ayrıntılarıyla ortaya koyabilmek için geceyi gündüze katmaktaydık. "Bundan daha doğal ne olabilir ki?" diyordu Canan. Ben de gönülden onaylıyordum. Hele şu yaşadığımız dönemde kaçımız yazdığımız kitabın ya da yaptığımız resmin tümüyle kendi yaratımımız olduğunu söyleyebilirdik ki? Hangi alanda olursa olsun, el üstünde tutulan yapıtların en az yüzde doksanı böyleydi. Hele kimi yazın adamları yapıtlarının adlarını, kişilerinin düşlerini bile başka kitaplardan alıyor, Dante'den Balzac'a, Faulkner'dan Pirandello'ya, Camus'den Eco'ya ya da Nazım'dan Dağlarca'ya, sömürmedik yazar ve ozan bırakmıyorlardı. Ama yalnızca yazarlar mı sapıyorlardı bu yola? Sağcı politikacıların genellikle solcu, solcu politikacıların sağcı söylemlerini araklayıp durdukları bir ülkede yaşadığımız göz önüne alınınca, bu tutumun özüyle de, biçimiyle ulusal bir özellik olmaya başladığı bile söylenebilirdi belki. Bu durumda, Selami Harici beyin yapıtının yalnız kurgusuyla bile toplumumuza, daha doğrusu toplumumuzun kaymak tabakasına ışık tutan dev bir fresk olduğunu söylemek hiç de abartma olmazdı. Bence gerçek bir öncüydü o. Ülkesine dönmesinin üzerinden bunca zaman geçmiş olmasına karşın, Bernard'ın Selami Harici beyin devlet doktorasının varlığı ya da yokluğu konusunda bilgi vermemiş olması da varsayımımızı doğrular gibiydi.

Bu konuyu uzun uzun konuştuğumuz bir gecenin sabahında, Canan yastığı başımın altından çekerek uyandırdı beni.

"Ne var? Bir şey mi oldu?" diye sordum.

"Evet, sevgilim, çok, ama çok güzel bir şey oldu sabah: hep gözümüzün önünde durmasına karşın bir türlü ayrımına varmadığımız bir gerçeği saptadım", dedi.

"Peki, neymiş bu gerçek?" dedim.

Gülümsedi.

"Karl Marx gibi, Nietzsche gibi, Shakespeare gibi beş on devi bir yana bırakacak olursak, bugüne kadar kaynağını saptadığımız parçaların tümünün de yazarları Fransız", dedi.

Görünüşe bakılırsa, o kendince çok önemli bir sonuç çıkarmaktaydı bundan.

"Olabilir, ne var bunda?" dedim.

“Daha ne olsun istiyorsun ki?” diye gürledi. “Adam hep Fransız yazarlarından almış parçalarını, ama, bir ikisi dışında, başka ülkelerin yazarlarından hemen hiç yararlanmamış, belli bir bütünlüğü bozmamış böylece. Demek ki?...”

“Evet, demek ki?...”

“Demek ki, çok büyük bir olasılıkla, bizim yazarlarımızdan da yararlanmamış, yararlandıysa da topu topu bir iki parçayla yetinmiş”.

“Olabilir, ama bu neyi kanıtlar ki?” dedim.

“Evet, olabilir, ama, çok büyük bir olasılıkla, kitabına kendinden de hiçbir şey katmadığını, seçmek, çevirmek ve düzenlemekle yetindiğini, bir de başlıca kaynaklarının Fransızlar’ın alıntı sözlükleri olduğunu gösterir”, dedi.

Bakışları ve devinimleri de varsayımına yüzde yüz inandığını göstermekteydi. Belki kızmam gerekirdi buna, en azından büyükbabamı ve kitabını tüm gücümle savunmam gerekirdi. Ama gülümsemekle yetindim.

“Öyle anlaşılıyor ki bizim Harici bey soyadına uygun davranmış, kendi kitabının bile dışında kalmış nerdeyse”, dedim. “Kendinden de hiçbir şey katmamış koca kitaba”.

Canan bu sözüme kızdı.

“Katmamış olur mu?” diye atıldı. “Kitabı tasarlamış, kullanacağı parçaları tek tek saptamış ve yanlışsız bir türkçe kullanmış. Bir de yapıtın boyutlarını düşünecek olursan...”

Canan’ın saptamaları büyük olasılıkla doğruydu, ama bunca çabadan sonra büyük bir düş kırıklığı yaratıyordu insanda.

“Bizim beklediğimiz bu değildi”, dedim.

“Haklısın, ama Selami Harici senin beklediğini ya da bekleyebileceğini değil, kendi düşünü gerçekleştirdi. Tek bir *Serencam* bastırmasının nedeni de buydu belki, yaşamının büyük düşünü kimseciklerle paylaşmak istemiyordu”, dedi.

Canan bunu söylerken bana karşı Selami Harici’yi savunmaktaydı, ancak onu yavaş yavaş Selami Harici’den ve *Serencam*’dan soğutan da bu oldu. Kitabı da, yazarını da küçümsemiyordu kuşkusuz, ama, kaynağına ulaştığı parçaların sayısı arttıkça, dev kitabın ilginç bir seçki olmaktan öteye geçmediğini benimsemek zorunda kalıyordu. Ben de ona hak veriyordum doğrusu. Bununla birlikte, nerdeyse hep aynı yoğunlukla sürdürüyorduk araştırmamızı. Bir eylül sabahı, yeni bir parçanın kaynağını araştırdığımız

sırada, önündeki alıntı sözlüğünü kapatıp kalktı. Pencereden denize ve denizdeki bir nesnenin üzerinde dönüp duran martıları izlemeye başladı. Dakikalar geçiyor, bir türlü yanıma dönmüyordu.

“Araştırmaya ara mı veriyoruz?” diye sordum.

Dönüp geldi, ellerini karşımdaki koltuğun arkalığına dayayarak gözlerini gözlerime dikti.

“Söyler misin, neyi arıyoruz biz, niçin arıyoruz?” diye sordu.

Güldüm.

“Neyi olacak, *‘tüm insanlar birbirleri hakkında söylediklerini bilselerdi koca dünyada dört dost bile kalmazdı’* diye başlayan parçanın yer aldığı yapıtı”, dedim.

“Peki, bulduğumuz zaman ne olacak?” dedi.

Bunca zamandır yoğun bir biçimde sürdürmekte olduğumuz araştırmaların saçma olduğunu düşündüm birden, gülmeye başladım.

“Bulduğumuz zaman aradığımızı bulmuş olacağız”, dedim.

Karşımda dikilmeyi bırakarak yanıma geldi, eğilip yanaklarımı öptü.

“Durumu çok güzel özetledin, sevgilim”, dedi. “Ne kadar çok bulursak o kadar çok bulmuş olacağız. Ama zengin olmayacağız. Hiçbir bakımdan. Ben bu işi kesinlikle noktalamak istiyorum artık”.

Şaşırdım kaldım.

“Böyle birdenbire mi?” dedim.

“Hayır, birdenbire değil”, diye yanıtladı. “Kaç gündür düşünüp duruyorum: Selami Harici bey yaşamını bu işe adamış, parça üstüne parça derleyip anadiline çevirerek kitabına aktarmış. Ama tüm bu parçaları, en azından, çok büyük bir bölümünü gerçek okumalardan değil, alıntı sözlükleri aracılığıyla bulup çıkarmış, sonra da gelişigüzel bir biçimde dosyalarına geçirmiş, arkasından da parasını verip bastırmış hepsini. Ama tek bir kitap, yalnızca kendisi için. Ben buna saçmalamak derim. Ne olursa olsun, bizim bu arayışlarımız daha da saçma. Öyle ya, Selami bey oyalanmış bunlarla, hem oyalanmış, hem de çevresine hava atmış. Bizse böyle bir yapıtın gizlerini ortaya çıkaracağız diye göbek çatlatıyoruz. Kusura bakma, sevgilim, ben bu işte yokum artık”.

Öyle donup kaldım bir süre, ne düşüneceğimi, ne söyleyeceğimi bilemedim.

“Yani sen... Yani sen... beni de bu arayışa katılmaya zorlamışken... şimdi bunca çabalarımız sonuçsuz kalsın mı istiyorsun? Selami beyin kendi

yazdığı parçaları bulmaktan vazgeçelim mi diyorsun?” diye kekeledim.

Canan duralamadı bile.

“Kendi yazdıkları, kendi yazdıkları, kendi yazdıkları”, diye yineledi. “Fransızlar’ın alıntı sözlüklerinde Selami Harici’den tek alıntı yer almadığına göre, *Serencam*’da onun yazdığı bir parça bulunabileceğini hiç sanmıyorum ben”.

Büyükannemin yazdıklarından anımsadığım kadarıyla, Selami dede alıntı sözlüklerini daha çok son yıllarında kullanmış, son beş, altı bininci sayfalarda görüldüğü gibi, alıntıları da gene bu son yıllarda uzun tutmaya başlamıştı. Ama sözü bu konulara getirerek konuşmayı uzatmak istemedim.

“Yani kararın kesin mi?” diye sordum.

“Evet, canım, kararım kesin. Ama sen istersen arayışı tek başına sürdürebilirsin”, dedi.

Canan’ın bu beklenmedik kararına üzülmedim diyemem doğrusu. Söylemek bile fazla, kendini hiç görmediği bir ölmüş adamın seçkisine adamak zorunda değildi, ama bunca zamandır birlikte sürdürdüğümüz bir araştırmayı durup dururken bırakıvermesi hoşuma gitmedi, hatta bayağı acı geldi bana. Gene de kızamadım ona.

“Biraz erken karar vermiyor musun, sevgilim?” dedim.

“Hayır, sevgilim, geç bile kaldım”, diye kesip attı. “Ama, az önce de söyledim, sen istersen tek başına sürdürebilirsin araştırmanı, yanına bir ya da birkaç yardımcı da alabilirsin, olanağımız var nasıl olsa”.

“Evet, sürdürebilirim elbette”, dedim düşünmeden, ama bu işin en çekici yanı onunla birlikte çalışmak, kitaptan başımı her kaldırışımda onu, gözlüğü burnunun üstünde, nerdeyse tutkuyla kitap karıştırırken görmekti. “Bakarsın, ben de vazgeçerim”, diye mırıldandım.

Canan tüm içtenliğiyle gülümsedi.

“Bence çok iyi edersin, sevgilim”, dedi hemen. “Nasıl olsa, bulabildiklerimiz bulamadıklarımızın binde birine bile ulaşmayacak hiçbir zaman. Her zaman da böyle olacak, aranın büsbütün açılması da olanaklı”.

Yanıt vermedim, derin derin içimi çektim yalnızca. Gene tüm sevecenliğiyle gülümsedi. Nerdeyse kararından vazgeçecekmiş gibi bir izlenim uyandırdı bende.

“Çok mu üzüldün, sevgilim?” diye sordu.

“Araştırmamızı bırakmaktan çok, Selami Harici beyin kendi yazdığı tek bir parça bulamamış olmamız üzüyor beni”, dedim.

Kalkıp yanıma geldi, kolunu boynuma attı.

“Aramayı sürdürsek de bulamayacaktık, Lami’ciğim; çünkü böyle bir parça yok. Biliyorsun, daha önce de söylemiştim sana”.

“Evet, söylemiştin, sevgilim, büyük olasılıkla da haklısın. Ama, o zaman, bir yığın ünlü Fransız yazarının yazılarını yarım yüzyıl çalışarak hiç kimsenin okumayacağı, okunup tanınmasını kendisinin de istemediği bir kitapta toplamak, sonra da koca bir daire satarak bu kitaptan tek bir örnek bastırmak... Ne bileyim, tüm bunlar insan usuna aykırı edimlermiş gibi geliyor bana, delilikmiş gibi geliyor. Bu durumda, Selami Harici beyi bir zırdeli olarak görmüyorsak, gerilerde, çok derinlerde bir şeyler olması gerekmez mi?”

Canan gene en güzel gülümsemesiyle gülümsedi.

“Haklısın, gerekir belki de. Ama ne? Tüm sorun burada işte, Hamlet’in söylediği gibi. Evet, ne? Derinlerde ne olabilir sence?” diye sordu, arkasından da buna benzer birkaç soru daha ekledi.

Ama bugün bile her anımsamamda beni şaşırtan bir şey oldu o anda, tümden kopuverdim çevremden, içinde bulunduğum ortama bir başka ortamdan bakmaya başladım nerdeyse. Görüyordum, işitiyordum, gene de başka yerdeydim. Canan durumun çok açık olduğunu, Selami Harici beyin belki de Fransızlar’ın alıntı sözlüklerinden esinlenerek aklı başında hiç kimsenin girişmeyeceği türden bir alıntı sözlüğü oluşturmak istediğini, sonra da bundan vazgeçip her türlü sıra ve düzen anlayışına ters düşen bir karışım oluşturmakta karar kıldığını söylüyordu. Çok büyük bir olasılıkla da haklıydı. Ama, o sırada, görünmeyen biri ya da birileri bu yorumun eksik, dolayısıyla yanlış bir yorum olduğunu fısıldıyordu kulağıma. Neden? Nasıl? Bilmiyordum, ama Canan kesinlikle yanılıyormuş gibi geliyordu bana.

“Şey... şey... şey...” diye kekelemeye başladım. “Evet, birçok parçanın kaynağını bulduk. Ama bulamadıklarımız bulduklarımızdan kat kat fazla. Bu durumda... bu durumda da...”

“Evet, bu durumda da?...” dedi Canan.

Canan’ın sorusu yanıtı getiriverdi, içimden ya da başka bir yerlerden:

“Selami bey kendi yazdıklarını bunların arasına serpiştirmiş olamaz mı? Bunca parçayı bir araya getirmesi de kendi yazdıklarını dünyanın en büyük yazarlarının yazıları arasında gizleme isteminden kaynaklanamaz mı?”

Canan öyle donup kaldı bir süre, gözleri gözlerime dikili, dalıp gitti.

"Evet, sen ne diyorsun?" diye sordum.

İncecikten gülümsedi sonunda.

"Biliyorsun, en az önce söyledim düşüncemi, bu kitapta Selami Harici beyin kendi yazdığı tek parça yok bence. Ama bunu kanıtlayacak durumda değilim. Sen de haklı olabilirsin, sevgilim, belki de vardır böyle birkaç parça, ama bugüne değin bir teki bile çıkmadı karşımıza, çıktıysa da biz anlayamadık. Araştırmayı sürdürsek de durum değişecek gibi görünmüyor", dedi, sonra gene gözlerini gözlerime dikti. "Ne olursa olsun bulamayacağız o parçaları, bulsak da bir kaynağa bağlayamayacağız, çünkü böyle bir kaynak yok elimizde", diye sürdürdü.

"Kaynağı bulunmayanlar arasından çıkaracağız herhalde", dedim.

Canan bir kahkaha attı. Hiç hoşuma gitmedi bu tepkisi, ama benden çok daha sağlıklı düşündüğü de açıktı.

"İyi de nasıl?" diye sordu. "Kaynağı bulunmamış parçalar kaynağı bulunmuş olanların en az beş yüz katı. Üstelik, kaynağını bulamadıklarımızın da bir kaynağı var gerçekte. Ama Selami beyin kendi yazdığı parçaların kaynağını nerede bulacaksın? Üstelik, bu parçalar arasına kendi yazdıklarını sıkıştırdığı da kesin değil, seninki yalnızca bir varsayım".

"Varsayımımı saçma mı buluyorsun?" diye atıldım hemen.

Canan, dingin mi dingin:

"Hayır, neden saçma olsun? Bana da tutarlı gibi görünüyor. Ama doğrulanması nerdeyse olanaksız bir varsayım olduğu da ortada", dedi, hemen arkasından da usuna hoş bir şey gelmiş gibi gülümsedi, "Şurasını da unutmamak gerek, Lami'ciğim: Selami Harici bey *Serencam*'a kendi yazdıklarını da koymuş olsaydı, Pascal'ın, Montaigne'in, Montesquieu'nün, Karl Marx'ın yazıları arasında hemen seçilirlerdi herhalde. Seçilmeleri durumunda da Selami Harici beyin alıntıladıkları düzeyinde bir yazar olması gerekirdi. O düzeyde bir yazar da yaşamının kırk yılını böyle bir kitaba vermezdi bence", diye ekledi. "Sen de böyle düşünmüyor musun?"

Bir şeyler söylemek, hatta bağırıp çağırmak istedim, ama tek sözcük gelmedi dilime, başımı önüme eğdim, bir yandan Canan'a hak veriyor, bir yandan bu varsayımın amacımıza ulaşma yolunda tek çıkış, tek umut kapısı olduğunu düşünüyordum.

"Ben gene de arayacağım, sevgilim", dedim.

Tam Canan'ın "Peki, nasıl?" diye sorduğu anda da sanki birileri gene bir şeyler fısıldadı kulağıma.

"En tutarsız, en aykırı parçaları arayacağım *Serencam*'da, onları bir araya getirip ortak yanlarını bulmaya çalışacağım", dedim.

Canan hep gülümseyerek, sevgiyle bakmaya başlamıştı yüzüme, belki biraz alay, biraz da acıma vardı bakışında. Kalkıp geldi, kollarını boynuma doladı.

"Biliyorsun, hep örnek nitelikte, kusursuz, anlamlı parçalar seçmiş Selami dede, aykırı ya da tutarsız bir parça bulmak bir yana, sıradan bir parça bile bulamayacaksın, sevgilim", dedi. "Ama bir başka yoldan..."

Bu konuyu tartışmaktan sıkılmıştım; daha doğrusu, Canan'ın beni kararımdan caydırmasından korkuyordum.

"Haklısın, dedemin kendinden eklediklerinin saçma olması gerekmez. Ben gene de arayacağım bir süre, bu konuda kararlıyım", dedim. Sonra birden Canan'ı üzmekten korktum, "Yani bir süre... bir süre daha..." diye ekledim. "Ne de olsa torunuyum onun, sesini tanırım belki."

"Elbette, sevgilim, kitap da senin, dede de", dedi Canan.

"Önce dedemin, sonra benim", diye yanıtladım.

Hemen o gece giriştim araştırmama, gelişigüzel bir biçimde, birinci sayfadan yüzüncü, yüzüncü sayfadan beş bininci sayfaya atlayarak, bir gün, beş gün, on beş gün, elli gün aradım belki, ama beklediğim türden tek satıra rastlamadım, hep aynı kusursuz anlatım, aynı doğru ve tutarlı gözlemler çıkıyordu karşıma. Zaman zaman Canan sağımda ya da solumda bir iskemleye oturup en az bir saat süresince, hiç sesini çıkarmadan, kaygıyla izliyordu beni, kafayı üşütmemden korkuyordu belki, belki de çoktan üşütmüş olduğumu düşünüyordu. Belki altmışıncı, belki yetmişinci gün, Canan'ın beni gene kaygıyla izlemeye başladığı bir akşamüstü, "Tamam! Buldum, yakaladım seni! Artık avucumdasın, Selami bey!" diye haykırarak yerimden fırladım. Şaşkın şaşkın beni izlemekte olan Canan'a yöneldim, kucaklayıp havaya kaldırdım onu, sonra sımsıkı sarılıp neresi rast gelirse, öpmeye başladım. Sonra, ikimiz de biraz yatışır gibi olunca, gene *Serencam*'ın ünlü iskemlesine oturdum. "Dinle, sevgilim", dedim ve okumaya başladım:

"İnsan için en tehlikeli yer neresidir, bilir misiniz? Yatağı... Evet, yatağı. Çok sıradanmış gibi görünen bu tuzak tüyler ürpertecek ölçüde

öldürücüdür. Düşünün bir kez, babanız yorgan altına girmek gibi bir saçmalık yaptığı için ölmüş. Büyükbabanız da öyle, amcalarınız da, dayılarınız da, amcalarınızın, dayılarınızın, halalarınızın, teyzelerinizin çocukları da öyle: yıkım diye buna derim ben. Diyeceğim, insanlar gerçekten önlemci olsalardı, taksilerden, zararsız otobüslerden sakınacaklarına, evlerinde böyle bir eşya bulundurmaya yanaşmazlardı. İçinde kimseciklerin ölmediği bir eşya seçerlerdi dinlenmek için; örneğin bir bilardo masası, bir çekmece, bir çamaşır sepeti...”

Okumayı bitirince, derin bir soluk aldım, gözlerimi Candan’a diktim, o da bana bakmaktaydı şaşkın şaşkın.

“Ne diyorsun?” diye sordum.

Tuhaf bir biçimde gülümsedi.

“Ne diyeyim istiyorsun ki?” dedi. “Bir Montaigne, bir Voltaire, bir Pascal böyle bir şey yazmazdı herhalde. Ama benim düşüncemin önemi yok. Sen ne düşünüyorsun, onu söyle.”

Canan’ın yanıtından sonra iyice güvene geldim.

“Bence bunu Selami Harici dışında hiç kimse yazmış olamaz. Yazsa da yayımlatamazdı çünkü”, dedim. “Sen de böyle düşünmüyor musun?”

Canan bir süre düşündü.

“Bence yayımlatabilirdi. Çünkü çok hoş bir parça”, diye yanıtladı. “Bağımsız bir parça olarak yayımlatmış olması da gerekmez. Bir roman ya da bir denemeden alınmış olması da olanaklı. Ama gerçekten dedenin elinden çıkmış da olabilir. Evet, ona yakışıyor bence. Ancak şimdi...”

“Evet, şimdi?”

“Şimdi bunun gibi on beş yirmi parça daha bulman, sonra da bu parçalar arasında bir bütünlük, bir ortak yönelim bulunduğunu ortaya koyman gerekiyor. O zaman, işte o zaman...”

“Dur, sevgilim, bu kadar hızlı gitme”, diye atıldım. “Düşünülemeyecek kadar güzel bir şey olurdu bu...”

“Peki, sustum, sustum”, dedi Canan, sonra içini çekti. “Ne güzel! Şimdi yaşamının kesin bir amacı var: *Serencam*’da Selami Harici’yi arayacaksın”, diye ekledi.

Bana imrendiğini düşündüm.

“Senin yaşamının da, sevgilim”, diye atıldım. “Benim gibi sen de arayabilirsin. Birbirimizi bütünleriz, her zaman olduğu gibi.”

Canan içini çekti.

"Evet, bir gün ben de katılabilirim sana", dedi.

Ama sesinden, duruşundan, bakışlarından belliydi, söylediğine inanmıyordu. Büyük bir olasılıkla, benim bu arayışlarımın herhangi bir sonuca ulaşacağını da sanmıyordu.

Ben gene de yılmadım. Bir yandan aradım, bir yandan da güzel düşler kurdum. Ne var ki bulduklarım düşlediklerimin yanında yaya kalıyor, ilk bulgum kadar güven uyandırmıyordu. Dedemin yaratımı olabileceğini sandığım bir parçayla karşılaştım mı hemen koca kitabı kucaklayıp Canan'a koşuyor, "Sevgilim, şuna bir bakar mısın?" diyordum. O da her şeyi bırakıp gösterdiğim satırları birkaç kez üst üste, büyük bir dikkatle okuyor, genellikle de "Evet, Selami beyin elinden çıkmışa benziyor", diyordu. Ama bakışlarında ve sesinde bir inanmamışlık, bir beni düş kırıklığına uğratma korkusu varmış gibi geliyordu bana. Dahası, Canan son günlerde kendisine *Serencam*'dan parça okutmadığım zamanlarda da bir tuhaf bakıyordu bana, ne zaman göz göze gelsek, bir şeylere üzülüyormuş gibi bir izlenim uyandırıyordu bende. Ben ne zaman *Serencam*'ın başına geçecek olsam, kaygılı bir havaya bürünüyordu hemen. Kim bilir, kafayı üşütmemden, daha da kötüsü, üşütmüş olmamdan korkuyordu belki. Benim kafayı üşütmeme neden olduğunu ya da olabileceğini düşündüğü için de şimdi *Serencam*'a bir düşmana bakar gibi bakıyordu nerdeyse. Onu görmek istemiyor, yanından geçerken gözlerini başka yana çeviriyor, ben *Serencam* üzerinde çalışırken de oralarda bulunmamaya özen gösteriyordu. Bense, artık tüm benliğimle *Serencam*'da dedemin izlerini bulmaya adamıştım kendimi.

Bir akşamüstü, dev kitabı saatlerce karıştırıp "İşte bunu Selami bey yazmış olabilir!" diyebileceğim tek tümceyle karşılaşmadan kalktım. Ama, tam kalktığım anda, o günlerde hep başlarda ve ortalarda dolaştığımı, son sayfalara hiç bakmadığımı düşündüm. Yeniden oturdum emektar iskemleye, *Serencam*'ı açtım, hiçbir şey düşünmeden, son sayfanın son satırlarına diktim gözlerimi, önce sessiz sessiz, sonra, pek ayrımına varmadan, her saniye sesimi biraz daha yükselterek okumaya başladım:

"Ne kadar çok yaşarsam, yaşama bağlılığımı da o kadar fazla duyuyorum, kesinlikle. Gittikçe gömülüyorum onun içine, ona yapışmış, yapışmış, iyice yakalanmışım. Yiyor da yiyor, yiyor da yiyorum: ağır mı ağır olduğumu duyuyor, yoğunluk içinde uyuyorum. Bir zamanlar bir bıçak

ağzıydım, dünyayı yarıp yaşamın içinden geçerdim. Şimdi evren eskiden olduğu gibi şaşırtıcı, tuhaf, beklenmedik görünmüyor artık gözlerime. Tümüyle 'doğal' görünüyor. Ondan kopmak benim için çok zor olacak. Fazla zamanım da kalmadı kuşkusuz. Yolun en büyük bölümü aşıldı. Hemen şimdi tüm bağları çözmeye başlamalıyım, birer birer."

"Hemen şimdi, tüm bağları çözmeye başlamalıyım, birer birer." Bu son tümceyi de okuduktan sonra, "İşte her şey aydınlanıyor", dedim, bağırdım daha doğrusu. "Her şey aydınlandı. Bu parça sonuç. Tüm yaşamın ve tüm kitabın sonucu, özellikle tüm kitabın. Yazarı da... Yazarı da Selami Harici, hem de kesinlikle. Kuşkuya yer bırakmayacak biçimde."

Ben parçayı bir kez daha okumaya hazırlanırken, Canan'ın şaşkınlık içinde bana bakmakta olduğunu gördüm.

"Ne oldu? Az önce neden bağırıyordun öyle?" diye soruyordu.

"Aradığımı buldum ve sorunu çözdüm, sevgilim", dedim. "*Serencam* tutarlı bir bütün, Selami Harici'nin kaleminden çıkmış olan sonuç da işte şurada. Buyur, oku!"

Kalktım, yerimi Canan'a verdim. O da gelip oturdu, ağır ağır, hem de üç kez üst üste okudu *Serencam*'ın son satırlarını, sonra kalktı, var gücüyle boynuma sarıldı.

"Sevgilim, bağışla beni", dedi titrek bir sesle. "Sık sık kuşku duymuştum gözlemlerinden, ama şimdi hiç kuşkum yok: bu satırlar *Serencam*'ın sonuç tümceleri, yazarları da Selami Harici beyin ta kendisi!"

Canan'ın bu sözlerinden sonra, önümde geniş mi geniş bir yol açıldı sanki. Son aylarda *Serencam*'ın durduğu yuvarlak masanın başından kalkmaz olmuştum, yaşamım *Serencam'*la sınırlanmıştı, *Serencam*'ın ötesinde hiçbir şey görmüyor, düşünmüyordum. *Serencam'*ı her açışımda da Selami Harici'nin beyninden çıkmış bir parça buluyordum artık, özel bir deftere sayfasını, ilk ve son tümcelerini yazıyordum, Canan da bana bakıp gülümsüyor, "Çok güzel! Dev kitabın gizlerini bir bir çözeceksin yakında!" diyordu. Buna ben de kesinlikle inanmaya başlıyordum doğrusu. Bu nedenle sabahı *Serencam*'ın başında ettiğim geceler bile oluyordu. Belki Selami Harici bey bile bu kadar kaptırmamıştı kendini bu yapıta. Öyle ki başlangıçta beni yüreklendirmiş olan Canan bile şimdi her edimimi kaygıyla izlemeye başlamıştı, ikide bir gelip tepeme dikiliyor, "Yeter artık! İğne ipliğe döndün. Bu gidişle senin de cesedini bulacağız uğursuz kitabın

başında!” diyor, bu kısır çabalara hiç değilse bir süre için ara vermem gerektiğini yineleyip duruyordu. Ama ben kendimi bu işe öylesine kaptırmıştım ki yaşamımın anlamı ve amacı olup çıkmıştı. Arayışı bırakmaksa, yaşam yerine ölümü seçmek gibi bir şey olacaktı benim için. Belki de çıldıracaktım bu gidişle, çıldırınca da, çok büyük bir olasılıkla, Montaigne’in, Pascal’ın, Montesquieu’nün, Shakespeare’in, Dante’nin, Balzac’ın elinden çıkmış parçaları Selami Harici’ye mal ettikten sonra yumacaktım gözlerimi.

Bereket, bir mayıs sabahı telefon çaldı ve şu dünyada işitmeyi en çok istediğim, ama nice yıldır işitmediğim bir sesi: unutulmaz dostum Kasım Uysal’ın sesini duydum: “İki gün için İstanbul’dayım, zamanın varsa bu akşam sana uğramak istiyorum”, diyordu. “Neredesin, hemen gelip alayım seni”, dedim. Ama gün boyunca dolu olduğunu, ancak akşam görüşebileceğimizi söyledi. “Hep eski evinde olduğuna göre, senin buralara gelip almana gerek yok, ben kendim gelirim”, dedi.

“Ama İstanbul çok değişti, evi bulamayabilirsin”, diye uyardım.

“Ben bulurum”, dedi.

Kasım Uysal “Bulurum”, dediyse bulurdu. Lise birde, tarih öğretmenimiz çok güzel tanımlamıştı onu, “Öyle anlaşılıyor ki dünyanın tüm bilgileri sen daha annenin karnındayken yerleştirilmiş beynine”, demişti. İster tarih, ister coğrafya, ister yazın, ister matematik olsun, bilmediği şey yoktu bizimkinin. Ama bilgisini ortaya koyma konusunda öyle bir tutum izliyordu ki karşıtları yaşamını karartmak için ellerinden geleni yapıyorlardı. Asistan olarak girdiği bölümde de tutumunu sürdürmüş, her yanlışı düzeltmekten, her soruyu doğru yanıtlamaktan vazgeçemediği için görevden alınmak istenmiş, ama, böylesi aykırı kaçacağından, derslerinde komünizmi övmekle suçlanmış, böylece yalnızca işten atılması değil, tam on dört ay süresince içeri atılması da sağlanmıştı. Yıllardır Fransa’da yaşıyor, bir taşra üniversitesinde öğretim görevlisi olarak çalışıyordu. Gitti gideli ilk kez dönüyordu İstanbul’a, gene de Kandilli’ye tek başına gelebileceğini söylüyordu. Geldi de. Gelir gelmez de gözüne ilk çarpan *Serencam* oldu.

Serencam’ın öyküsünü büyük bir ilgiyle dinledi. Söz benim o günlerdeki tutkuma, Selami Harici’nin yazdığı parçaların belirlenmesine gelince de “Şunları bir görebilir miyim?” dedi. En güvendiğim parçayı, Selami Harici’nin yatağın tehlikelerine ilişkin gözlemlerini belirttiği parçayı

koydum önüne. Ağır ağır okudu, gözlerini tavana dikip düşündü bir süre, sonra gülümsemeye başladı.

“Çok tuhaf, Roland Dorgelès’nin Türkiye’de de bir okuru bulunabileceği hiç usuma gelmezdi”, dedi.

“Sen ne demek istiyorsun?” diye atıldım.

“Dorgelès’nin *Ya gerçek olsaydı* adlı bir romanı vardır, çok ilginç bir yapıttır, bu parça da o romanın ilk sayfalarındadır, yazar büyük bir bilim adamına, M. Radec’e söyletir bu sözleri”, dedi.

“Yani sen bu satırların Selami beyin elinden çıkmadığını mı söylemek istiyorsun?” dedim, bunalacak gibiydim.

Kasım ne denli sarsıldığımı görüyordu, ama tutumunu değiştirmedi.

“Selami beyin de harfi harfine aynı şeyleri yazmış olması biraz aykırı gelmiyor mu sana?” demekle yetindi. “Büyükbabanın kitaplığında *Si c’était vrai*’yi bulabilirsen, parçanın fransızcasını hemen gösteririm sana”.

Yanıt vermedim, ne söyleyeceğimi bilemiyordum. Öyle donup kaldım bir süre. O zaman Canan araya girdi, kendisinin de çok beğendiği ve Selami Harici’nin yaratımı olduğundan kuşku duymadığı parçayı, şu yaşam tutkusuna ilişkin olanı göstermemi söyledi. Ben de hemen o parçanın bulunduğu sayfayı açıp “İşte şurası”, dedim. Kasım gene büyük bir dikkatle, iki kez okudu parçayı, sonra gülümsemeye başladı.

“Size biraz tuhaf gelecek, ama bunu da daha önce okudum gibi geliyor bana”, diye söylendi, gene gözlerini tavana dikip düşündü bir süre, “Tamam, buldum: Eugène Ionesco, *Notes et contre-notes*”, dedi.

Canan’la göz göze geldik: derin mi derin bir üzüntü, nerdeyse sonsuz bir umutsuzluk anlatımı vardı yüzünde. Birden Kasım’a döndü:

“Kasım bey, siz bu işe ne diyorsunuz?” diye sordu.

Kasım düşüncesini gizlemezdi.

“Ne diyebilirim ki?” dedi. “Adamcağız yıllarını okumakla geçirmiş, genellikle de okunmaya değer yapıtlar seçmiş. Sonra da okuduğu yapıtlardan seçtiği parçalardan çok, ama çok kocaman bir kitap oluşturmuş. Bir bakıma Bouvard ile Pécuchet’nin girişmeye karar verdikleri, ama nasıl sürdürdüklerini bilmediğimiz etkinliği sonuna kadar götürmüş”.

Canan bu yanıtla yetinsin isterdim, ama yetinmedi.

“Peki, değeri konusunda ne söyleyeceksiniz?” dedi.

Kasım duralamadı bile.

“Bana kalırsa, baskı ve cilt olarak gerçek bir sanat yapıtı olduğu kesin”, dedi. “Fransa’da bile kolay kolay bulamazsınız böylesini”.

Canan gene tutamadı kendini.

“Peki, yapıt olarak değeri?” diye sordu.

Kasım gene duralamadı:

“İlk bakışta kocaman bir sıfır”, dedi, sonra, fazla ileri gittiğini mi düşündü, nedir, “Şurasını da belirtmek gerekir ki sizin Selami bey çok güzel, çok değerli yapıtlar okumuş genellikle, çok da güzel parçalar seçmiş. Uzun sözün kısası, iyi bir oyalanma yolu bulmuş. Üstelik, tüm bunlardan kendine bir pay çıkarmayı da düşünmemiş. Hiç kuşkusuz, bir tür delilik de diyebilirsiniz buna, ama güzel bir delilik olduğu da kesin...”

Canan birden yerinden fırlayarak öptü konuğumuzu.

“Evet, doğru, delilik bu, hem de deliliğin dik âlâsı”, dedi, sonra bana döndü, en güzel gülümsemesiyle gülümsedi, “ama aşk da böyle bir şey değil midir?” diye ekledi.

Benim aklım dostumuzun az önce söylediği bir sözdeydi.

“Selami bey *Serencam’*dan nasıl bir pay çıkarabilirdi ki?” diye sordum.

Kasım derin derin içini çekti, sonra gözlerini gözlerime dikti.

“Başkalarını sömürmenin öyle yolları vardır ki, Lami’ ciğim, Türkiye’de yaşadığına göre, sen benden çok daha iyi bilirsin bunu”, dedi. “Adam bir sürü yapıtı yağmalayarak sıradan bir roman oluşturur, sonra da kendi yapıtlarını tüm sömürdüklerinden üstün tutmaya, ‘Benim yapıtım bir *üstkurmaca’,* diyerek kasım kasım kasılmaya başlar. Aramadığın kadar türleri ve alt türleri vardır bunların. Yalan yanlış çeviriler özgün inceleme diye sunularak profesör olunur. Senin benim gibiler de dokuz köyden kovulur”.

“Evet, çok doğru. Böylece kötü adam iyi adamı, kötü yapıt iyi yapıtı kovar durur”, dedi Canan.

Kasım başıyla onayladı.

“Evet, genellikle böyle oluyor”, dedi. Ancak, hemen arkasından, “Ama genel kuralın dışında kalanlar da var kuşkusuz, Selami bey de bunlardan biri, hatta birincisi”, diye ekledi.

“Peki, nasıl?” diye sordum.

Kasım duralamadı bile.

“Bir zamanlar kimi insanlar yaratır, kimi insanlar da onlara öykünerek bir yerlere gelirlerdi. Sonra ortada olanı, herkesin gördüğünü yazma yaklaşımı geldi. Son zamanlarda da kendinden hiçbir şey başkalarını yineleme akımı başladı. Selami bey günümüzün bu çok yaygın eğilimini en son noktasına götürmüş, yirmi dört bin küsur sayfa boyunca kendinden hiçbir şey eklemeden sürdürebilmiş çabasını. Hem de öyle güzel parçalar seçmiş ki bilgisine ve beğenisine hayran olmamak elde değil”, dedi.

Ne yalan söylemeli, Kasım’ın yanıtı beni düş kırıklığına uğrattı. Bunu da açıkça söyledim kendisine.

“Şu dünyada o kadar gereksiz kitap var ki senin dedenin kitabı yalnızca boyutlarıyla değil, saçmalığıyla bile onların çok üstünde”, dedi.

“Hepsi bu kadar mı?” diye sordum.

Kasım gene duralamadı.

“Hayır, bu kadar olduğunu sanmıyorum. Selami bey bir bütünlük ve bir düzen kaygısı da güdüyordu kuşkusuz. Kitabını bastırdığına göre, amacına ulaştığına inanmış olması gerekir. Yazık ki biz bu düzeni ve bu bütünlüğü hâlâ kavramış değiliz, yapıtın büyüklüğü yüzünden”, dedi.

Daha da konuşacaktı belki, ama Canan araya girdi.

“Biz de sık sık düşündük bunu, ama, düzeni kavrayamadığımıza göre, şimdilik bırakalım bu konuyu; biraz da başka şeyler konuşalım”, dedi.

Kasım da direnmedi.

“Peki, siz öyle yapın; ben de artık gideyim”, demekle yetindi.

Ben biraz daha oturmasını, yemeğe kalmasını söyledimse de dinletemedim. Sonunda gitmesine boyun eğmek zorunda kaldım.

“Kasım’cığım, keşke biraz daha kalsaydın, bize ışık tutardın, aylarca araştırıp da kaynağına ulaşamadığımız birçok parçanın yazarını ve yer aldığı yapıtı bir bir söylerdin bize”, dedim.

Kasım acır gibi baktı yüzüme:

“Peki, bulacaktım da ne olacaktı?” diye sordu.

“Daha çok kaynağa ulaşmış olacaktık. Bir de bunların Selami Harici yaratımı olmadığını öğrenecektik”, dedim.

Bu kez de güldü.

“Gerçekten yazar niteliği taşıyan, gerçekten kendine özgü bir biçemi, kendine özgü düşünceleri olan bir adam şu sizin lenduha gibi bir kitap yaratmaya girişir miydi dersin? Bence girişmezdi”, deyip elini uzattı.

“Yani Selami beyin izlerini aramayalım mı diyorsun?” diye sordum.

Kasım bir kahkaha attı.

“Şu kitaptan daha somut iz mi olur? Ne diye bununla yetinmiyorsunuz ki? Koyun dolabına, yakın ışığını, canınızın istediği kadar bakın”, dedi.

Öyle yaptık, sonunda Canan da, ben de uyduk Kasım’ın önerisine, *Serencam*’ı yuvasından bir daha çıkarmamaya, yani bir daha açmamaya karar verdik. Kurtulduk bir bakıma. Sonra evlendik evleneli hiç yapmadığımız bir şey yaptık: uzun bir yolculuğa çıktık. Bu arada kurtarıcımıza da uğradık, çok, ama çok güzel bir üç gün geçirtti bize.

EK

Serencam'ı oluşturan parçaların kaynağını araştırmayı kesinlikle bırakmaya karar verdiğim zaman, yüzde yüz doğru bir şey yaptığımdan kuşkum yoktu. Lami de benim seçimimi benimseyecek olursa, daha bir rahat, daha bir özgür yaşayacaktık artık, dış dünyayla bağıntılarımızı yeniden kuracak, tüm insanlar gibi biz de gülecek, eğlenecek, gezecektik. Öyle sanıyordum, Lami'nin o büyük sözünü, "Ellerim tuttuğu, gözlerim gördüğü sürece, başından sonuna kadar okuyacağım seni!" demiş olmasını da fazla önemsemiyordum, bu sözü nerelere varacağını düşünmeden söylemiş olduğu kanısındaydım. Kendisi de davranışları ve konuşmalarıyla doğruluyordu bu kanımı. Nicedir unuttuğumuz alışkanlıkları şimdi kaldığımız yerden sürdürüyor, denize giriyor, lokantalara gidiyor, seyrek bir biçimde de olsa arkadaşlarımız ve akrabalarımızla buluşuyorduk. Artık biz de herkes gibi yaşamaya başlıyorduk kısacası. Lami her zamankinden daha konuşkan olmuştu. Bir zamanlar, konu ne olursa olsun, sözü döndürüp dolaştırıp *Serencam*'a getirirken, şimdi ondan hiç söz etmemesinin, hatta benim her söz açışımda hemen bir başka konuya geçmek istemesinin de o büyük sözünü unutturtmak istemesinden kaynaklandığını sanıyordum.

Yazık ki yanıldığımı biraz geç anladım, geç anladığım için de olayların akışını durduramadım.

Paris'ten dönüşümüzden yaklaşık bir yıl sonra, bir pazartesi sabahı yanaklarımı öperek uyandırdı beni. Giyinmiş, alışkanlığının tersine, kravat da takmış olduğunu görünce şaşırdım.

"Ne var, beklenmedik bir şey mi oldu? Bir yere mi gidiyorsun?" diye sordum.

"Evet, öyle sayılır", dedi. "Merak etmeyesin diye uyandırdım seni".

"Nereye gittiğini söylemeyecek misin peki?" dedim.

"Bir yere gittiğim yok, aşağıda, *Serencam* odasında olacağım", dedi.

"İyi de bu kılık ne böyle?" diye sordum o zaman.

“Biliyorsun, çok uzun bir yolculuğun başlangıcında sayılırım şu anda. Bir işi güzel bitirmek istiyorsan, güzel başlayacaksın”, diye yanıtladı.

“Peki, saat kaç şu anda?” dedim.

Saatine baktı.

“Yediyi çeyrek geçiyor”, dedi.

“Hepsini anlıyorum da bu acele ne böyle?” diye sormaktan kendimi alamadım.

Elimi avucuna aldı, sonra dudaklarına götürüp öptü.

“Biliyorsun, sevgilim, yirmi dört bin küsur sayfalık bir kitap söz konusu, tek satırını atlamadan okumak kararındayım, benim için ödenmesi gereken bir borç bu”, dedi.

“Aç karnına mı başlayacaksın okumaya?” diye sordum.

“Hayır, sevgilim, kahvaltımı çoktan ettim; hadi, hoşça kal”, dedi.

Gözleri hep gözlerimde, odanın kapısına kadar geri geri gitti, oradan parmaklarıyla bir öpücük yolladı bana, sonra da usulca çıkıp kapıyı kapattı.

“Hadi, kolay gelsin!” diye seslendim arkasından. Sanırım, işitmedi.

Öğleden sonra iki buçuğa kadar da *Serencam*’ın başından hiç ayrılmadı bizimki. Arada bir usulca kapıyı aralayıp baktığımda kendini tüm varlığıyla kitaba vermiş olduğunu görüyordum. Bir kahve yapıp götürdüm, bir teşekkür bile etmedi. Odadan çıkıp salona geldiğinde ben yemeğimi çoktan bitirmiş, sofrayı da toplamıştım.

“Sanırım, yemeğe geç kaldım”, dedi.

“Önemi yok, sen otur, hemen bir şeyler hazırlayıp getiririm”, dedim.

Kesinlikle istemedi.

“Ben mutfaktan peynir ekmek alıp yerim”, dedi.

“Hiç değilse iki yumurta kırayım”, dedim.

Buna karşı çıkmadı. Kıtlıktan çıkmış gibi yemeye girişti yumurtasını.

“Okuma nasıl gidiyor”, diye sordum.

“Çok iyi gidiyor”, diye yanıtladı. “Okuyorum işte, sürekli okuyorum, araya hiçbir şey sokmuyorum”.

“Nasıl yani? Hafızlar gibi mi okuyorsun?” dedim.

“Öyle de denilebilir”, diye yanıtladı, mutlu mutlu gülümsedi.

“Çok güzel, sevgilim, Tanrı yardımcın olsun”, dedim.

Akşam yemeğine de gelmez diye korkuyordum. Beni yanılttı. Tam saatinde geldi, ama her zamankinden çok daha hızlı yedi. Yer yemez de gene *Serencam*’a döndü. Ben yattığımda o hâlâ okumaktaydı.

Sonraki günlerde de sürdü bu durum: okuyup duruyordu hep. Bu işe öylesine kendini vermişti ki, bazı bazı, kahvesini getirip önüne koyduktan sonra kapıya yakın bir koltuğa ilişip kendisini izliyordum da odada olduğumun ayrımına bile varmıyordu. Arada bir “Bence kesinlikle bir Balzac bu!” ya da “Al sana bir Montaigne daha!” diye söylendiği oluyor, sonra gene okumaya dalıyordu. Gülüyordum içimden, “Selami Harici nasıl yazdıysa, torunu Lami Harici de öyle okuyor”, diyordum.

Kimi zaman buna gülmek geliyordu içimden: dedenin seçimi gibi torunun seçimini de hem gülünç, hem aykırı buluyordum. Ama, hemen arkasından, gece gündüz demeden kaynak araştırmalarına gömüldüğümüz günlerden kalan kimi sözler geliyordu usuma, belki de haksızlık ettiğimi düşünüyordum. Öyle sanıyorum ki Selami bey, okurunu yitirilmiş bir cennette dolaştırmak için yazmıştı *Serencam*’ı. Yazar ve kitap adlarına, çağının en ünlü yazarlarının bile doğru dürüst kullanamadığı noktalama belirtkelerine takılmadan, kafalarını, kafalarını bile değil, yalnızca gözlerini ve kulaklarını sanatın sanat, yazının yazın olduğu bir dönemin uyumlu sesleriyle doldursunlar istemişti. Bu amaçla seçmiş, çevirmiş, düzenlemiş, bunu da, anladığımız kadarıyla, kendine, yalnızca kendine özgü bir tasarım uyarınca yapmıştı. Şu bulunduğumuz ortamda bu düzeni, bu biçemi, bu derinliği hangi romancıda, hangi denemecide bulabilirdiniz ki?

Selami Harici kitabına son noktayı koymuştu hiç değilse, ama Lami Harici her geçen gün öyle zayıflıyordu ki kitabın öbür ucundan çıkabilecek miydi, çıkarsa ne zaman ve nasıl çıkacaktı? Bilemiyordum doğrusu. Bilmek de istemiyordum.